

BİLGE STRATEJİ

Cilt 10, Sayı 19, Güz 2018 / *Vol.10, No. 19, Fall 2018*

BİLGE İNSANLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
WISE MEN CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

BİLGE STRATEJİ

Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi

Geo-Politics, Political Economy and Socio-Cultural Research Journal

Cilt 10, Sayı 19, Güz 2018 / *Vol.10, No. 19, Fall 2018*

ISSN: 1309-212X

İmtiyaz Sahibi / Published By: Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Eğt. Dan. Tan. Lob. ve Org. Hiz. A.Ş.

Editör / Editor: Prof. Dr. Mustafa KİBAROĞLU

Yardımcı Editör / Associate Editors: Dr. Elnur İSMAYIL

Kapak ve Grafik Tasarım / Graphic Designer: Sertaç DURMAZ

Yayına Hazırlayan / Editorial Staff: Selim VATANDAŞ

Yayın Türü / Publication Type: Yerel Süreli Yayın / *Local Periodicals*

Yayın Şekli / Publication Form: 6 Aylık (Ekim ve Nisan) / Türkçe ve İngilizce

Baskı / Printing House:

Bilge İnsanlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

Esentepe Mahallesi 1. Gazeteciler Sitesi Dergiler Sokağı No:16 Kat: 3 Daire: 7 Şişli / İstanbul / Turkey

www.bilgesam.org | www.bilgestrateji.com | editor@bilgestrateji.com

Tel: 0 212 217 65 91 - Faks: 0 212 217 65 93

Bilge Strateji yılda iki kere Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) tarafından yayımlanan hakemli bir dergidir. Tübitak ULAKBİM, EBSCO HOST, Columbia International Affairs Online (CIAO) ve ASOS tarafından taranmakta ve dizinlenmektedir. Dergide ifade edilen görüş ve fikirler yalnızca yazarlara aittir, BİLGESAM'ın düşünce ve politikasını yansıtan metinler olarak değerlendirilemez.

© Bilge Strateji'nin tüm hakları saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

BİLGESAM's Wise Strategy Journal is a peer-reviewed journal published on a biannual basis.

This Journal is currently indexed by Tübitak ULAKBİM, EBSCO HOST, Columbia International Affairs Online (CIAO) and ASOS databases. The opinions expressed herein are those of the author and do not necessarily reflect the views and policies of BİLGESAM.

© All rights reserved. No portion of this publication may be reproduced, copied, transmitted without the written permission of

BİLGESAM.

BİLGE STRATEJİ

Yayın Kurulu, Editorial Board

Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY, *Prof. Dr., Bahçeşehir Kıbrıs Üniversitesi*

Ali KARAOSMANOĞLU, *Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi*

A. Oğuz ÇELİKKOL, *Dr., Kültür Üniversitesi*

Ersin ONULDURAN, *Prof. Dr., Ankara Üniversitesi*

İlter TURAN, *Prof. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi*

Nur VERGİN, *Prof. Dr.*

Orhan GÜVENEN, *Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi*

Çelik KURTOĞLU, *Prof. Dr.*

Oktay F. TANRISEVER, *Prof. Dr., ODTÜ*

Hakem Listesi, Referee List

- Bariş ÖZDAL, *Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi*
- İrfan Kaya ÜLGER, *Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi*
- Sedef EYLEMER, *Doç. Dr., İzmir Katip Çelebi Üniversitesi*
- Metin AKSOY, *Doç. Dr., Gümüşhane Üniversitesi*
- Fikret BİRDİŐLİ, *Doç. Dr., İnönü Üniversitesi*
- Fatma TAŐDEMİR, *Doç. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi*
- Ali Servet ÖNCÜ, *Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi*
- Tamer KAŐIKCI, *Dr. Öğretim Üyesi., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi*
- Zuhal ÇALIK TOPUZ, *Dr. Öğretim Üyesi, Ardahan Üniversitesi*
- Ömer UĞUR, *Dr. Öğretim Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi*
- Emirhan GÖRAL, *Dr. Öğretim Üyesi, Marmara Üniversitesi*
- Hüsrev TABAK, *Dr. Öğretim Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi*
- Hatice YAZGAN, *Dr. Öğretim Üyesi, Çankırı Karatekin Üniversitesi*
- Esme ÖZDAŐLLI, *Dr. Öğretim Üyesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi*
- Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ, *Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi*
- Doğın Şafak POLAT, *Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Arel Üniversitesi*
- Hüseyin KALEMLİ, *Dr. Öğretim Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi*
- Deniz Dilara DERELİ, *Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Kültür Üniversitesi*
- Elşın İZZETGİL, *Dr. Öğretim Üyesi, Kastamonu Üniversitesi*
- Hamid Akın ÜNVER, *Dr. Öğretim Üyesi, Kadir Has Üniversitesi*
- Göktürk TÜYSÜZÖĞLU, *Dr. Öğretim Üyesi, Giresun Üniversitesi*
- Haktan BİRSEL, *Dr.*
- Metin GÜR CAN, *Dr.*
- Sibel KARABEL

Editör'den...

Küresel sistemin akışını ve döngüsünü gerçekleştiren etken ve edilgen öznelerin birbiriyle olan etkileşimlerini anlayabilmeye çalıştığımız bir gayret içindeyiz. Bu bağlamda devletlerin ve devlet dışı aktörlerin manevralarını idrak edebilmek ve söz konusu aktör hareketlerinin tahmin edilebilirliğinin imkânlarını tartışabilmek için yeni sayımızla karşınızdayız.

Yeni sayımızın ilk yorum yazısında Türkiye'deki Amerikan nükleer silahları gitmeli mi yoksa kalmalı sorusunu sormaktayız. Mehmet Ögütçü'nün kaleme aldığı bir diğer yorum yazımızda ise yeni "Büyük Oyun"u tartışmaktayız.

Güz 2018 sayımızın ilk makalesinde Ümit Alperen, Çin'in "Bir Kuşak, Bir Yol" girişimini ele almakta ve Çin'in Orta Asya politikasının yeni dönemini realpolitik bağlamda incelemektedir. Alperen'e göre söz konusu girişim mevcut haliyle, bir proje ya da program olmaktan öte, Avrasya'nın sosyo-ekonomik, altyapı ve finansal yatırım süreçlerinde bütünleşmeyi hedefleyen uzun vadeli bir öneridir. Alperen makalesinde Çin'in girişiminin başarılı olabilmesi için Orta Asya ile geliştirdiği ticari ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra, Rusya ile bölgedeki işbirliği-ilişkileri ve yumuşak gücünün de belirleyici olacağı savunmaktadır.

Sayımızın ikinci makalesinde ise Sefer Darıcı ve Ebru Karadoğan İsmayıl DAES terör örgütünün bir propaganda aracı olarak kullandığı videolarının analizlerini gerçekleştirmektedir. Darıcı ve İsmayıl'a göre "küreselleşme olgusu ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak artan iletişim araçları, terör örgütlerinin de propaganda stratejilerinde değişiklikler yaratmıştır." Bu bağlamda DAES terör örgütü de videolarında ikna amacıyla popüler kültürün unsurlarını açıkça kullanmaktadır. Sayımızın söz konusu makalesinde DAES'in propaganda videolarından 6'sı amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile seçilmiş ve videoların içerik analizi yapılmıştır. Bunun yanında, tespit edilen bulgular sosyal antropoloji bağlamında tartışılarak yeni bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Evren Küçük'ün kalem aldığı bir diğer makalemizde ise Osmanlı padişahlarının; cülus, tebrik, barış, doğum, savaş, dostluk teklifleri gibi meseleler için yabancı hükümdarlara geçici olarak gönderdiği elçilerimizden biri olan Mehmed Salih Efendi'nin İsveç görevini incelemiştir. Elçimizin İsveç'e gönderilmesinin resmi amacı XII. Charles'a verilmiş olan borcu tahsil etmek iken; arka plandaki amacı ise İsveç ile Rusya arasında bir ittifakın yapılıp yapılmadığının araştırılmasıdır. Küçük makalesinde, ad hoc diplomasisi çerçevesinde Osmanlı-İsveç ilişkilerini ele alarak bir Osmanlı Elçisinin İsveç algısını değerlendirecektir.

Dergimizin bir sonraki makalesinde ise Beishenbek Toktogulov, yaklaşık 20 yıldır süregelen Kırgızistan ve Özbekistan arasındaki sınır sorununu ele almaktadır. Toktogulov makalesinde tarafların Sovyetler Birliği'nin çözülmesi sonrasında gerçekleşen söz konusu sınır sorunlarını "Bir diplomasi eksikliği mi mevcut?" sorusuyla irdelemektedir. Toktogulov'a göre meselelerin çözümü için yeni yaklaşımlara ve sürecin hızlandırılmasına ihtiyaç vardır.

İlyas Kutlu ise, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin adaletsiz, şeffaf olmayan ve kuruluşundan günümüze sorgulanan yapısına bir soru daha sormaktadır: “Başka bir BM mümkün müdür?” Kutlu'ya göre “Birleşmiş Milletler dışında alternatif bir organizasyon veya yapılanmanın yakın zamanda mümkün olmadığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle BM sisteminde krize neden olan organların yapısının yeni bir irade ortaya koyarak yeniden ele alınmasının zorunluluğu açıktır.”

Avrupa Birliği'nin uluslararası sistemdeki konumunu anlamaya çalışan Selim Vatanadaş ise makalesinde Ian Manners'in teorik çerçevesini oluşturduğu “Avrupa Birliği'nin Normatif Gücü” iddiasını ele almaktadır. Vatanadaş makalesinde Birlik normlarının inandırıcılığını tartışmaya açan Birlik değerlerinin karşılaştığı sınavları ele almaktadır. Vatanadaş'a göre Birlik 2010'lu yıllarda yüzyüze geldiği sınavlarda yetersiz kalmıştır.

Güz 2018 sayımızın son makalesinde ise Dilara Sülün, son yıllarda özellikle ABD-AB ilişkilerinde tartışmalara neden olan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nı ele almıştır. Sülün makalesinde Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı ile ilgili tartışmaları ve sorunları inceleyerek, Gümrük Birliği anlaşması bağlamında söz konusu ortaklığa Türkiye'den bir bakış açısı ortaya koymuştur. Sülün'e göre Türkiye'nin Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'na katılımı ile ilgili makalesinde ifade ettiği dört farklı senaryo bulunmaktadır.

Bu sayımızda kitap değerlendirmesi başlığı altında ise Selin Dingiloğlu incelediği ve Russell T. McCutcheon'ın kaleme aldığı “Manufacturing Religion: The Discourse on Sui Generis Religion and the Politics of Nostalgia” başlıklı kitabı incelemekteyiz. Dingiloğlu'na göre kitap, din çalışmalarındaki iki farklı kuramsal ve yöntemsel eğilimi oldukça derli toplu ve zihin açıcı bir tartışmayla açıyor.

Yeni sayımızın ufuk açıcı olması umuduyla,

İyi okumalar dileriz.

İÇİNDEKİLER

Yorumlar

Türkiye’deki Amerikan Nükleer Silahları: Gitmeli Mi? Kalmalı Mı?
Mustafa KİBAROĞLU ————— 1

Yeni Büyük Oyun: Bizi Ne Bekliyor?
Mehmet ÖĞÜTÇÜ ————— 11

Makaleler

“Bir Kuşak Bir Yol” Girişimi ve Çin’in Orta Asya Politikası
Ümit ALPEREN ————— 17

Popüler Kültür, Oyunlar ve Propaganda: Terörizmin Antropolojik Kodları?
Sefer DARICI & Ebru Karadoğan İSMAYIL ————— 39

İsveç’te Bir Osmanlı Elçisi: Mehmed Said Efendi
Evren KÜÇÜK ————— 67

**Kırgız-Özbek Sınır Meselelerinde Uzlaşma Başarısızlığı:
Bir Diplomasi Eksikliği Mi?**
Beishenbek TOKTOGULOV ————— 85

**Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı:
AB ve Türkiye Perspektifinden Bir Değerlendirme**
Dilara SÜLÜN ————— 107

**“Avrupa Birliği’nin Normatif Gücü”:
İnsan Hakları ve Demokrasi İdeali Bağlamında Bir Analiz**
Selim VATANDAŞ ————— 149

BM Güvenlik Konseyi’nde Reform Tartışmaları
İlyas KUTLU ————— 177

Kitap Değerlendirmesi

**Dinin İnşası: Kendine Özgü Din ve Nostalji Siyaseti Üzerine Söylem
/ Russell T. McCutcheon**
Selin DİNGİLOĞLU ————— 201

CONTENTS

Commentaries

American Nuclear Weapons in Turkey: Should Exist or Should be Sent?
Mustafa KİBAROĞLU _____ 1

The New “Great Game”: What Awaits Us?
Mehmet ÖĞÜTÇÜ _____ 11

Articles

“One belt, one road” initiative and China’s Central Asian Policy
Ümit ALPEREN _____ 17

**Populer Culture, Games and Propaganda:
Anthropological Codes of Terrorism**
Sefer DARICI & Ebru Karadoğan İSMAYIL _____ 39

An Ottoman Ambassador in Sweden: Mehmed Said Efendi
Evren KÜÇÜK _____ 67

**The Failure of Settlement on Kyrgyz-Uzbek Border Issues:
a Lack of Diplomacy?**
Beishenbek TOKTOGULOV _____ 85

**Transatlantic Trade And Investment Partnership (TTIP):
Evaluation From the EU and Turkey’s Perspective**
Dilara SÜLÜN _____ 107

**“Normative Power of Europe”: An Analysis in the
Context of the Human Rights and Democracy Idea**
Selim VATANDAŞ _____ 149

Reform Debates in the UN Security Council
İlyas KUTLU _____ 177

Book Reviews

**Manufacturing Religion: The Discourse on Sui Generis Religion and the
Politics of Nostalgia / Russell T. McCutcheon**
Selin DİNGİLOĞLU _____ 201

Türkiye’deki Amerikan Nükleer Silahları: Gitmeli Mi? Kalmalı Mı?

Mustafa KİBAROĞLU*

Altmış yıla yaklaşan bir süredir Türkiye’de konuşlandırılan Amerikan taktik nükleer silahları, resmi ortamlarda pek dile getirilmese de, son yıllarda uluslararası ilişkiler alanında önemli gündem maddelerinden biri olmaya başlamıştır.

Nükleer silahların bu topraklar üzerinde konuşlandırılmalarına açıkça karşı çıkanlardan, bölgede ve özellikle Ortadoğu’daki tehditlere karşı caydırıcı etkisinden memnun olanlara kadar, Türkiye’de değişik bakış açıları mevcuttur.

Türk yetkililer, Türkiye’de konuşlandırılan nükleer silahların konumu veya ülkenin güvenliğinde oynadıkları rolü hakkında resmi açıklama ya da yorum yapmamak hususunda çok dikkatli davranmaktadırlar.

Yetkililer, nükleer silahların NATO’nun askeri stratejisinde gerekli bir rol oynadığını açıkça savunsalar da, NATO ülkelerinde ya da Türkiye’de Amerikan nükleer silahlarının konuşlandırılması hakkında soru sorulduğunda, resmi söylem, “ne onaylamak, ne de inkar etmek” şeklinde tezahür etmektedir.

Resmi görevlilerin genel olarak sessizliğine karşın, bu konularda araştırmaları olan önde gelen uzmanlar Türkiye’de konuşlandırılan nükleer silahların şu andaki ve gelecekteki durumlarını tartışmaktadır.

Bu kapsamda, Türkiye’de, İncirlik üssünde bombardıman uçaklarından atılabilen tipte toplam 90 adet nükleer bomba olduğu, resmi olmayan ancak güvenilir kaynaklarda rapor edilmektedir.

* Prof.,BİLGESAM Başkanı, MEF Üniversitesi

Bu bilgiler ışığında, bu yazımızda Amerikan nükleer silahlarının Soğuk Savaş dönemi boyunca sağladığı caydırıcılık ve Türkiye'nin güvenliği konusunda onayladığı rol ile Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen şartlar altında, bu rolün sona ermesiyle birlikte, neden geri gönderilmeleri gerektiği ele alınmaktadır.

Yazıda ilk olarak, Türkiye'nin 1960'ların başında komşusu Sovyetler Birliği ile olan ilişkilerindeki kırılgan yapıya rağmen Amerikan nükleer silahlarını topraklarına konuşlandırmayı neden kabul ettiği ele alınmaktadır. Bu çerçevede, Türkiye'nin NATO'nun nükleer stratejisine genel bakışı da vurgulanmaktadır.

Ardından, Varşova Paktı'nın yıkılması ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonrasında birçoğu diğer NATO müttefiki ülkelerden çekilmiş olan Amerikan nükleer silahlarını Türk yetkililerin neden hala tutmak istedikleri tartışılmaktadır.

Son olarak makalede, Amerikan nükleer silahlarının Türkiye'den neden artık çekilmesi gerektiği yönündeki görüşümüzün dayandığı gerekçeler anlatılmaktadır.

NATO'nun "Nükleer Şemsiyesi" ve Türkiye'deki ABD Nükleer Silahları

1960'larda nükleer silahlanma yarışında Sovyetler Birliği'nin Amerika ile olan farkı kapatmasıyla birlikte Sovyet tehdidi hem Türkiye'de, hem Amerika'da daha açık olarak hissedilmeye başladı.

Sovyetler Birliği, Türkiye'nin doğu sınırları boyunca askeri varlıklarını ve silah kapasitelerini arttırdı ve takip eden yıllarda, askeri işbirliği dahil tüm alanlarda, Irak ve Suriye ile olan ilişkileri de yoğunlaşmaya başladı.

NATO'nun kanat bölgesinde Sovyetler Birliği'nin nitelik ve nicelik bakımından büyüyen askeri varlığı genel olarak müttefikler ve esas olarak da Türkiye bakımından nükleer gücün caydırıcılığına daha fazla önem verilmesine sebep oldu.

Esas itibarıyla, 4 Nisan 1949'da Washington'da imzalanan Kuzey Atlantik Antlaşması'nda, NATO müttefiki ülkelerin nükleer silahları topraklarında konuşlandırmaları konusunda herhangi bir bağlayıcı hüküm yer almamaktadır.

Ancak, o dönemde Türkiye'nin siyasi ve askeri alanda karar-vericileri, nükleer silahların Varşova Paktı ve Sovyetler Birliği'nin büyük askeri gücüne ve buna bağlı olarak ortaya koyduğu tehdide karşı güvenilir bir caydırıcılık sağlayacağı konusunda hemfikir olmuşlardır.

Amerikan nükleer silahlarının Türkiye'ye yerleştirilmesi konusu ilk olarak NATO'nun Aralık 1957'de Paris'teki Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi

toplantısında ele alınmıştır ve İtalya ile Türkiye topraklarına nükleer başlık taşıyan Thor ve Jüpiter füzelerinin yerleştirilmesi kararı benimsenmiştir.

Bu karşılık olarak, Sovyetler Birliği, 1,5 megaton gücünde nükleer başlık taşıyabilen ve 3,000 km menzile sahip Jüpiter füzelerinin Türkiye'ye yerleştirilmesi durumunda bu füzelerin konuşlandırılacağı bölgeleri vurabileceğini öne sürerek bu silahları kabul etmemesi konusunda Türkiye'ye 'tavsiyede' bulunmuştur.

Sovyetler Birliği, bir yandan Türkiye'ye uyarılar gönderirken, diğer yandan konuyu uluslararası siyasi platformda kendi beklentileri doğrultusunda etkisizleştirebilmek için Haziran 1959'da Balkanların "nükleer silahlardan arındırılmış bölge" olması yönündeki teklifini gündeme getirmiştir.

Varşova Paktı üyelerinin konvansiyonel silah sistemlerindeki ezici üstünlüğünün tam olarak farkında olan Türkiye, Balkanlarda nükleer silahlardan arındırılmış bir bölge kurulması teklifine karşı çıkmıştır.

Jüpiter füzelerinin Türkiye'de İzmir yakınlarında konuşlandırılması 1960/61 yıllarında gerçekleşmiştir. Türkiye için topraklarındaki nükleer silahların varlığı uzun yıllar NATO'nun ve Amerika'nın Varşova Paktı ülkelerine karşı İttifak'ın nükleer şemsiyesinin ve dayanışmasının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir.

Topraklarında nükleer silahlar konuşlandırmış olmakla beraber, Türk yetkililer uluslararası platformlarda nükleer silahsızlanma girişimlerini desteklemişlerdir. Ancak, Türk yetkililer, nükleer silahsızlanmayı "safhalar halinde ulaşılabilecek asil bir amaç" olarak görmektedir.

Ayrıca, Türkiye, NATO'nun, gerektiğinde nükleer silaha ilk başvuran taraf olmasını öngören 'ilk kullanım' (first use) stratejisini de benimsemektedir. Bu strateji, herhangi bir saldırı olmadan önce nükleer silahların kullanılması anlamına gelmemektedir.

Aksine, 'ilk kullanım', müttefikleri saldırganlara karşı korumakta diğer bütün seçeneklerin yetersiz kalması durumunda NATO'nun nükleer silahlara ilk başvuran taraf olabileceğine vurgu yapmaktadır.

Soğuk Savaş Sonrasında Türkiye'deki Nükleer Silahların Konumu

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra akademik ve siyasi çevrelerde, konvansiyonel silahlarda tartışmasız olarak üstün hale gelen NATO'nun 'ilk kullanan olmama' (no-first-use) stratejisini benimseyebileceği görüşü dile getirilmeye başlanmıştır. Fakat bu yönde bir karar almak İttifak açısından mümkün olmamıştır.

NATO, özellikle Ortadoğu dikkate alındığında, Kitle İmha Silahlarının (KİS) ve bunları atma vasıtaları olan balistik füzelerin yayılmasıyla ilgili ciddi kaygılara sahipti.

1990'ların ortası itibarıyla yapılan tehdit değerlendirmelerinde, uzak olmayan bir zaman diliminde, Avrupa başkentlerinin Ortadoğu'dan gelebilecek ve KİS başlığı taşıyan balistik füzelerin menziline gireceği öngörülmektedir.

Bu değerlendirmeye bağlı olarak Haziran 1996'da NATO'nun dışişleri ve savunma bakanları bu gibi tehditlere karşı alınabilecek önlemler konusunda kapsamlı bir çalışma başlattılar.

Bu çalışmanın sonucunda ortaya çıkan ve genel kabul gören temel prensip "NATO'nun hareket serbestliğini koruması ve potansiyel düşmanların Kitle İmha Silahları kullanmaları tehdidinden İttifak'ın çekinmeyeceğini göstermesi" olarak belirlenmiştir.

Bu durum, NATO stratejilerinde nükleer silahların en üst seviyede öneminin devam edeceğinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Nitekim 1999'da, 2010'da ve 2017'de kabul edilen NATO Stratejik Konsept dokümanlarında da Avrupa kıtasında Amerikan nükleer silahlarının konuşlandırılmasına devam edilmesinin önemi açıkça vurgulanmıştır.

2005 yılında yayınlanan bir araştırma raporunda beş NATO ülkesinde (Belçika, Hollanda, Almanya, İtalya ve Türkiye) 480 adet taktik nükleer silah konuşlandırılmış olduğu ifade edilmekteydi. Günümüz itibarıyla bu sayının en fazla 200 kadar olduğu tahmin edilmektedir.

NATO'nun nükleer caydırıcılığı ve İttifak'ın 'ilk kullanım' stratejisi Türk yetkililer arasında hala büyük öneme sahiptir. Dolayısıyla, Türk yetkililer Amerikan nükleer silahlarının çekilmesi fikrine sıcak bakmamaktadır. Bunun nedenleri aşağıda açıklanmıştır.

"Nükleer silahlar kalmalı"

Türk yetkililer nükleer silahları askeri değerlerinden ziyade, politik silahlar olarak görmektedirler ve nükleer silahların kullanılmasının gerekeceği ihtimalini çok ciddi olarak düşünmemektedirler. Bunu söylemekle birlikte aynı yetkililer Türkiye'de konuşlandırılan Amerikan nükleer silahlarının caydırıcı etkisinin devam ettiğine inanmaktadırlar.

Türk yetkililere göre, Ortadoğu ve komşu bölgeler barış içinde ve istikrarlı olmaktan çok uzaktırlar ve bu durum yakın bir zamana kadar değişmeyecek gibi görünmektedir.

Irak ve Suriye'deki siyasi gelişmelerden kaynaklanan karışıklığa ve İsrail-Filistin çatışmalarına ek olarak İran'ın nükleer programının, son tahlilde, silah geliştirme potansiyeline sahip olması göz ardı edilebilecek konular olarak görülmemektedir.

Her ne kadar 14 Temmuz 2015 tarihinde uzun yıllar süren müzakereler sonucunda "P5+1" ülkeleriyle İran arasında bir anlaşmaya (Ortak Protokol,

JCPOA) varılmış olsa dahi, ABD Başkanı Donald Trump'ın ülkesinin söz konusu anlaşmadan çekilmesi yönünde karar vermesi sebebiyle ortaya çıkan belirsizlik, Türk yetkililerinin tehdit değerlendirmelerini daha hassas bir hale getirmektedir.

Bu ve benzeri bir çok güvenlik sorunu ve tehdit algılaması sebebiyle, bir anlamda, “ne olur ne olmaz” düşüncesiyle ABD nükleer silahlarının Türkiye topraklarında konuşlandırılmasına devam edilmesinin daha iyi bir seçenek olduğu düşünülmektedir.

Türk yetkililerinin Amerikan nükleer silahlarını Türkiye topraklarında bulundurmamak istemesinin bir diğer temel sebebi de, özellikle Türk-Amerikan ilişkilerinin doğası ve kapsamıyla ve genel olarak Türkiye'nin Batı ittifakı içindeki yeri ile ilgili olduğunu vurgulamakta yarar var.

Türkiye'deki taktik nükleer silahların konuşlandırılmasının ABD ile Türkiye arasındaki bağları koruduğu düşünülmektedirler. Bu bağlar 2002 sonlarından itibaren Iraktaki kriz öncesinde ve sırasında, özellikle “Tezkere Krizi” ile ciddi bir şekilde gerilmiş ve her iki taraf ta istediğini alamamış olsa da; daha yakın dönemde Irak ve Suriye'de bir “İslam Devleti” kurduğunu ilan eden IŞİD ile yürütülen mücadelede ABD'li yetkililerin, müttefikleri Türkiye yerine, PKK'nın bir uzantısı olduğunu kendilerinin de kabul ettikleri, PYD ve YPG ile yoğun siyasi ve askeri ilişki kursalar da, uluslararası ilişkilerde yoğun belirsizliğin yaşanmakta olduğu bir ortamda, Türkiye'deki Amerikan nükleer silahlarının çekilmesi, iki ülke arasında uzun süreden beri devam eden stratejik ittifak ilişkilerindeki bağları daha da zayıflatabileceği düşünülmektedir.

Türk yetkililer bu silahların Türkiye'de konuşlandırılmasını, aynı zamanda, İttifak içinde “yükün paylaşımı” (burden sharing) prensibi açısından da değerlendirmektedir ve diğer Avrupalı müttefiklerin topraklarında da ABD nükleer silahlarını, sadece sembolik sayıda bile olsa, bulundurmaya devam etmelerini tercih etmektedirler. Böylelikle, Türkiye NATO'da ABD nükleer silahlarını bulunduran tek ülke olarak kalmayacağı vurgulanmaktadır.

Avrupa'daki siyasi ve askeri karar verici çevrelerde de benzer görüşler hakim konumdadır. Amerikan nükleer silahlarının Avrupa'da konuşlanmış olması, Soğuk Savaş sonrası dönemde, özellikle Irak savaşı sebebiyle fikir ayrılıkları yaşamış olan ABD yönetimiyle Avrupalı devletler arasında zayıflayan Atlantik ötesi bağların kopma noktasına gelmesini engellemiş olduğuna inanılmaktadır.

Bu bağlar koptuğu takdirde ABD'yi Avrupa kıtasından soyutlamayı savunan bakış açısının Amerikan iç politikasında üstünlüğü elde etmelerinden korkulmaktadır.

Böyle bir olasılığın Kuzey Atlantik coğrafyasındaki ilişkilerde daha fazla parçalanmaya yol açabileceği ve her iki tarafı da askeri, siyasi ve ekonomik anlamda daha iyi bir konuma getiremeyebileceği aşikârdır.

“Nükleer silahlar gönderilmeli”

Türk ve Avrupalı yetkililerin yukarıda belirtilen görüşleri, neden uzun zamandan beri Amerikan nükleer silahlarının Türkiye'nin ve Avrupalı devletlerin topraklarında konuşlandırılmasını tercih ettiklerini ve hala istediklerini içeren anlaşılabilir sebeplere sahiptir.

Öte yandan, nükleer silahların insanoğlu tarafından icat edilen yıkım gücü en yüksek silahlar olduğu ve eğer kasıtlı olarak ya da yanlışlıkla kullanıldıkları takdirde çevreye ve insanoğluna benzeri görülmemiş etkiler yapacakları da bilinen bir gerçektir.

Bu nedenle, nükleer silahlarla ilgili konulara yalnızca uluslararası ilişkilerdeki “güç dengesi” kavramı çerçevesinde, ya da “caydırıcılık” etkisi bakımından yaklaşmak eksik ve hatalı olur.

Bu silahların kullanma tehdidinde dayalı caydırıcılık etkisi başarılı olmadığı durumda nükleer silahlara başvurma yetkisi olan sivil veya askeri liderlerin kararlarının sonuçlarının nasıl bir felaketle sonuçlanacağı hakkında net bir fikirleri olmayabilir.

ABD'nin Soğuk Savaş dönemi boyunca nükleer caydırıcılık yeteneğini geliştirmek, bu silahları güvenli ve emniyetli bir konumda tutabilmek için yapmak zorunda kaldığı ek harcamaların toplam miktarının 5,5 trilyon dolar olduğu ifade edilmiştir.

Günümüzde nükleer silah sahibi olan ya da bu silahları geliştirme niyeti olan ülkelerin hangilerinin bu çapta harcama yapma imkanı olduğu, ya da olmadığı, dikkate alınırca, bu yeteneğin eksikliği durumunda nükleer silahların karşılıklı caydırıcılığa dayalı istikrar sağlayacağını iddia etmek doğru olmaz.

Devletlerin tehdit algılamaları, özellikle ABD'de gerçekleşen 11 Eylül saldırıları sonrasında ciddi bir revizyona uğramıştır. Günümüzde bir çok devlet kitle imha silahları geliştirebilecek imkan ve kabiliyetlere sahiptir.

Ancak, nükleer ve diğer kitle imha silahlarının sadece devletlerin sahip olabileceği bir silah sistemi olarak kalacağını düşünmek de artık mümkün değildir.

Devlet-dışı aktörlerin ve terör örgütlerinin de bu silahlara ve silah yapımında kullanılan maddelere ulaşması ve nükleer ya da radyolojik bir patlayıcıyı saldırılarında kullanmaları konunun uzmanları tarafından artık imkansız olarak değerlendirilmemektedir.

Söz konusu gurupların eline nükleer patlayıcıların geçmesi durumunda kullanmakta tereddüt etmeyeceklerine dair güçlü emareler de bulunmaktadır.

Bundan dolayı nükleer silahları salt bir itibar veya ulusal gurur meselesi ya da diğer devletlere karşı mükemmel bir caydırıcı güç olarak görmek artık çok geçerli bir görüş değildir.

Gelecekte nükleer bir felaketi önlemenin yolu her devletin öncelikle nükleer silahların konuşlandırıldıkları platformları ve sayılarını sınırlamaları ve zaman içinde bunlardan tümüyle kurtulmaya çalışması ile mümkündür.

Bu amaca ulaşmayı geciktirecek her türlü bahane yeni devletlerin nükleer silahlar edinmek istemelerini haklı kılacak mazeretler üretmeye yarayacaktır.

Türkiye'deki Amerikan Silahlarının Dışarıdan Görünümü

Türkiye'de konuşlandırıldıkları 50 yılı aşkın süre boyunca ABD'deki akademik, siyasi, diplomatik ve askeri çevrelerde çok fazla gündemde olmayan Amerikan taktik nükleer silahlarının güvenliği konusu, 15 Temmuz 2016 gecesi yaşanan darbe girişiminde, FETÖ mensubu askerler tarafından İncirlik'te bulunan Türk Hava Kuvvetleri'ne ait tanker uçakların kullanılmış olması sebebiyle artık sıklıkla sorgulanmaya başlamıştır.

Çok sayıda Amerikalı uzman, siyasetçi, asker ve diplomat İncirlik'teki ABD'ye ait nükleer silahların artık güvenli bir konumda olmadığını belirterek geri çekilmeleri yönünde görüşler ortaya koymakta, bazıları ise daha da ileri giderek, Türkiye'nin bu silahlara el koymasından endişe ettiklerini açıkça dile getirmektedirler.

Trump yönetiminin bu gibi temelsiz iddiaları ciddiye aldığına dair bugüne kadar herhangi bir somut gösterge bulunmamaktadır. Ancak, gerek önceki sayılarda detaylı olarak ele aldığımız Pentagon tarafından hazırlanan "Nuclear Posture Review" gibi kapsamlı raporların satır aralarında, gerek beklenmeyen zamanlarda beklenmeyen adımlar atan Trump'ın dış politikasında, ABD'nin çok uzak olmayan bir zaman diliminde toprakları dışındaki nükleer silahlarını geri çekmek yönünde bir karar alabileceğinin emareleri de bulunmaktadır.

Böyle bir gelişme olduğu takdirde Türkiye'nin uzun yıllardır topraklarına konuşlandırmış olduğu ve Türk Silahlı Kuvvetleriyle artık operasyonel bir bağı da kalmayan, sadece İncirlik'teki Amerikan üssünde depolanmak suretiyle daha ziyade ülke içinde ve dışında siyasi polemik ve eleştiri konusu olan nükleer silahları ABD yönetimi tarafından açık ya da dolaylı yollardan iletilebilecek bir talep üzerine geri göndermek durumunda kalması dış politika davranışı bakımından bazı sıkıntılara yol açabilir.

Dikkate alınması gereken bir başka husus da, Türkiye'nin son yıllarda geliştirdiği bir dış politika söylemiyle uyumlu hareket etmesi bakımından da Amerikan nükleer silahlarının artık geri gönderilmesinin gereklilik arz ettiği.

Türkiye özellikle İran'ın nükleer programındaki gelişmelerin dünya gündemini meşgul etmeye başladığı 2002 yılından buyana bölgesinde nükleer silahların yayılmasından daha fazla kaygı duymaya başlamış ve bu bağlamda, sorunun kalıcı bir çözüme ulaştırılabilmesi bakımından asıl yapılması gerekenin Ortadoğu'nun "nükleer silahlardan ve tüm kitle imha silahlarından arındırılmış bir bölge" haline getirilmesi gerektiğini sıkça vurgulamaya başlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve Genelkurmay Başkanı gibi en üst seviyede politika belirleyicileri tarafından dile getirilmiş olan bu ve benzeri görüşler, Türkiye'nin de artık daha yoğun bir şekilde parçası olarak görüldüğü Ortadoğu'ya barış ve istikrarın getirilmesi için uluslararası gündemde yerini almaktadır.

Bölgesinde, başta İsrail'in resmen açıklanmasa da var olduğu bilinen nükleer silah yeteneğine ve İran gibi bu potansiyele sahip ülkelere göndermeler yapan Türkiye'nin, kendi topraklarında başka bir ülkeye ait nükleer silahları şu ya da bu sebeple konuşlandırmakta ısrarcı olması bölge ülkeleri tarafından anlaşılan ya da kabul gören bir tutum olmamaktadır.

Sonuç

Kırım'ı ilhak eden, doğu Ukrayna'da örtülü savaş yürüten ve ülkenin fiilen bölünmesine sebep olan Rusya ile NATO arasındaki ilişkiler bu gelişmeler sonrasında oldukça gerilmiş durumdadır.

Çok sayıda NATO ülkesinin kara, hava ve deniz unsurlarının katılımıyla, özellikle Baltık bölgesinde, art arda kapsamlı askeri tatbikatlar yürütülmekte ve İttifak'ın caydırıcı gücü ön plana çıkartılarak Rusya'ya gözdağı verilmektedir.

Buna karşılık Rusya'nın tutumunda öne çıkan davranışı da hali hazırda sahip olduklarından daha güçlü nükleer başlıklar taşıyan ve daha uzak menzillere ulaşabilecek silah sistemleri geliştirmek ve denemek şeklinde olmaktadır.

Dolayısıyla, Rusya'nın elinde sayıları halen binlerle ifade edilen stratejik, operasyonel ve taktik nükleer silahlar bulunduğu dikkate alındığında, bu silahlara karşı Türkiye'de sayıları elli ila doksan arasında değiştiği söylenen ve ancak ABD'nin izni ile kullanılmaları mümkün olabilecek taktik nükleer silahlarla bir caydırıcılık sağlanamayacağı açıktır.

NATO'nun sağladığı nükleer caydırıcılık, esas itibarıyla, bir müttefikin top-

raklarında nükleer silahlar bulunsun ya da bulunmasın İttifak'ın topyekûn imkan ve kabiliyetleriyle ve dayanışma ruhunun güçlü kılınmasıyla toplu olarak sağlanabilir.

Günümüz itibarıyla 29 olan NATO müttefikleri arasında sadece beş ülkede halen Amerikan nükleer silahları bulunmaktadır. ABD, İngiltere ve Fransa da kendi nükleer silahlarına sahiptirler. Geri kalan 21 NATO üyesi ülkenin her biri, topraklarında kendilerine ait ya da ABD'ye ait nükleer silahlar bulunmadığı halde, İttifak'ın nükleer caydırıcılığından istifade etmektedirler.

Dolayısıyla, Amerikan nükleer silahları Türkiye'den çıkartılırsa ülke savunmasında ve caydırıcı gücünde kayda değer bir zafiyet yaşanması olasılığı söz konusu değildir. Bu konu siyasi düzeyde tartışılmalıdır ve siyasi irade ile karar alınmalıdır.

The New “Great Game”: What Awaits Us?

Mehmet ÖĞÜTÇÜ*

The game-changers in today’s world has coincided with the emergence of US President Donald Trump’s erratic administration, which is pursuing goals that are completely detached from those of Europe generally. Trump’s abandonment of the Iran nuclear deal, combined with Russian President Vladimir Putin’s increasing belligerence and Chinese President Xi Jinping’s growing ambitions, indicates that the world is entering an ever more confrontational and dangerous phase.

It is not possible to itemize the great currents of twenty-first-century geopolitics with the same confidence as those of the nineteenth, but there are a few obvious ones. There is the rise of China. There is increased political tribalism and a possible breakdown of liberal democracy on the horizon. In the nearer term, there is jihadist terrorism. And in the era of US President Donald Trump, it is hard not to wonder if the world is headed toward a future of declining co-operation and a return to naked, zero-sum great-power competition. But with the usual caveat that accompanies every prediction about the twenty-first century—namely, that it depends on humans still being around—none of these forces really matters, either.

It is also difficult to argue that what’s happening in the failed states of Syria, Iraq and Libya, the stormy waters of the East Mediterranean, the hardening sanctions and new axes against Iran, the Kurdish corridor, the intensified currency, trade, technology and energy wars and a decoupling of Europe from the US are unrelated to the designing of a new “Great Game”, now more visible and feasible than hitherto around our geography.

* Chairman, Global Resources Partnership and former Turkish diplomat

This game or whatever we call it will inevitably affect each of us as the individuals, the nation, the region, the companies, the militaries, the civil societies and the world at large. Hence, we have to understand it better and try to influence its evolution to the best of our abilities.

New players have joined the game, who were previously on the side-lines of the Cold War’s bipolar order. Despite the global financial crisis, the “Middle Kingdom” has conquered a place on almost all of the world’s playing fields. Beijing has positioned itself to challenge the dollar as the global reserve currency, become a technology leader and extend its position of power via the Belt and Road Initiative throughout the world. This has led to the prediction of a new bipolarity—in former National Security Advisor late Zbigniew Brzezinski’s words, a “G-2 World.”¹

The name of the game in today’s world is speed by which things are happening in our lives, industries and geopolitical space². Long-lead time is long past; we now have to work into short deadlines and short-term gains. Connectivity has expanded; there are now more than 4 billion people around the world using the internet³. Things get outdated easily and there is a sense of permanent uncertainty and instability that prevails.

Predicting the future is not so difficult in light of what we already know. Two key megatrends are likely to shape our world out to 2030: demographic patterns, especially rapid aging in some OECD countries and increasing youth population in developing and emerging nations; and growing resource demands which, in the cases of food, energy and water, might lead to scarcities, despite current oversupply in energy, more obesity than food famine, and waste of water resources. These trends exist in today’s inter-connected world, but during the next 15-20 years they will gain much greater momentum.

When we reach the world of 2030, which will no doubt be radically transformed from our world today, no country—whether the US, China, or any other large country—is likely to remain a hegemonic power. A neo-polar world is in the offing. The empowerment of individuals and diffusion of power among states and from states to informal networks will have a dramatic impact, largely reversing the historic rise of the West since 1750 and restoring Asia’s weight in the global economy⁴.

1 The new ‘Great Game’: What awaits us?, Mehmet Ögütçü, 28 May 2018, Hurriyet Daily News, <http://www.hurriyetdailynews.com/the-new-great-game-what-awaits-us-132434>

2 Geopolitics, science and technology, speculation, financial markets, information streams, large business conglomerates, intelligentsia, mass communication, social media, the internet, popular culture, news networks, international institutions, sanctions, audiences, public opinion, nationalism, different governmental bodies and agencies, identity politics, proxy wars, diplomacy, countervailing international alliances, major business agreements, non-governmental organizations, human rights, prestige, military personnel, capital, and psychological tactics this way or another are part of today’s wide-ranging game-changers.

3 <https://wearesocial.com/blog/2018/01/global-digital-report-2018>

4 <https://publicintelligence.net/global-trends-2030/>

For centuries, the west⁵ has been at the heart, and the principal shaper, of the game-changing developments around the globe. This is perhaps no longer so. The western nations still fire shots for certain decisions and choices in economy, energy and geopolitics that affect our lives at the end of the day, but increasingly some emerging nations, dubbed as BRICs, powerful in technology, trade, finance and military, want more directorship to be given for them on the management board of our planet.

Over the past few years, the European continent has experienced a period of turbulence - a change of elites, an outburst of populism, and a polarisation between the east, centre and west of Europe. The rise of euro-scepticism has led to concerns over the rule of law in Poland and Hungary. Alongside this, the Catalan separatist challenge is likely to divide Spain – and possibly the EU, while Switzerland’s relationship with the bloc is deteriorating⁶. Brexit, rise of far right in Germany, France, Austria, Belgium and the Netherlands, a marked decoupling from the US, and worsening threat of terrorism are disturbing.

The disparities between the EU and third countries are also growing. Irregular migration is still a problem – managing it requires legal pathways and a greater international co-operation. The EU needs to complete the EU monetary union, but what actually people from different parts of the EU want is not the same – and therefore there are completely different ideas of a monetary union and future vision of the EU.

On the eastern end of the world, there is a growing confidence that China is on the rise (again), while the west is in gradual decline⁷. The Chinese challenge to the west, increasingly assertive and effective, is taking place on three main fronts: ideological, economic and geopolitical. In the realm of ideas, the Communist party leadership is strident in repudiating western liberalism and developing what’s called the “Beijing Consensus” as opposed to the Washington Consensus that created the post-war order.

Chinese President Xi Jinping and his colleagues argue that one-party rule works well for China — and should extend long into the future. China is increasingly confident that its “model”, with “Chinese characteristics” can combine tight political control with continued rapid economic growth and technological innovation. Great power rivalry is the motor of history, now as always. The story of the age is the rise of China and its geopolitical consequences, and the future will depend on how Beijing and Washington manage their relationship.

⁵ The West refers to various nations depending on the context, most often including at least part of Europe and the Americas. Also known as the West, there are many accepted definitions, all closely inter-related. The Western world is also known as the Occident (from the Latin word *occidens*, “sunset, West”), in contrast to the Orient (from Latin word *oriens*, “rise, East”).

⁶ <http://www.theweek.co.uk/in-depth/90746/europe-at-a-crossroads-will-the-eu-survive-2018>

⁷ <https://www.ft.com/content/d3fb6be8-b7d1-11e7-8c12-5661783e5589>

The US has always had an outsize sense of its ability to determine China’s course⁸. Of course, China here could be replaced by present-day Egypt or Venezuela, or by South Vietnam before the fall of Saigon in 1975. Americans have often thought that they could alter another country to their liking and then felt frustrated when things turned out otherwise. Still, Campbell and Ratner’s self-reflection is admirable. And their counsel—that Washington should focus more on its own power and base its China policy on more realistic expectations—is worth taking seriously.

Some US watchers in China find the country we have studied for years increasingly unrecognizable and unpredictable. We should do our own self-reflection to examine what went wrong. Political polarization, power struggles, scandals, a lack of confidence in national establishments, tweets doubling as policy announcements, the frequent replacement of top officials in charge of foreign affairs, vacancies in important government positions—similar problems existed before, but their intensity and scope have been particularly stunning since the 2016 US presidential election.

The way the Trump administration is wielding US power and influence is bewildering to Chinese political analysts. In recent years, Americans have often asked China to follow the “rules-based liberal international order.” Yet, Washington now has abandoned or suspended some of the same rules that it used to advocate, such as those of the Paris agreement on climate change and the Trans-Pacific Partnership. It has become harder and harder for foreign-policy makers in China to discern what rules the Americans want themselves and others to abide by, what kind of world order they hope to maintain, and where Washington is on major international issues.

Beyond the new China phenomenon, some of the other significant game-changing developments in the early 21st century include Trumponomics, prices hikes for “black gold”, re-emergence of Asia in the cutting-edge technologies, and exporter of capital, Russia gaining new geopolitical spheres of influence, forex swings and cryptocurrency fever, Venezuela as a sinking ship, possible confrontation with Iran, demise of African dictators, a more dangerous world, trade wars, and green energy revolution⁹.

Science and technology are actually what matter most. When looking back today, the most important geopolitical feature of the nineteenth century is obvious: it was the era of the Industrial Revolution. Without it, there is no rising middle class and no real pressure for democracy. There is no capitalist revolution because agrarian states do not need one. There’s no colonization at scale because there is a hard limit to a non-industrial economy’s appetite for raw materials. There is no total war without cheap steel and precision

⁸ Kurt Campbell and Ely Ratner write in their article “The China Reckoning”, March/April 2018

⁹ <https://www.globalresearch.ca/from-energy-war-to-currency-war-americas-attack-on-the-russian-ruble/5421554>

manufacturing. And with the world still stuck largely in a culture and an economy based on traditional subsistence agriculture, there is quite possibly no end to slavery and no beginning of feminism.

The key drivers of this era were the steam engine, germ theory, electricity, and railroads. Without the immense economic growth they made possible in the twentieth century, everything else would matter about as much as if it had happened in the Middle Ages. Just as the Industrial Revolution transformed everything a couple of centuries ago, so the digital revolution is doing it again. Right now, the world is at the dawn of a second Industrial Revolution, this time a digital revolution. Its impact will be, if anything, even greater than that of the first¹⁰.

Turkey's June 24 elections ushered in a new constitutional order with significant ramifications for the country's international role. Tayyip Erdogan became Turkey's first popularly elected executive president with almost 53 percent of the national vote. He will enjoy a range of executive prerogatives with full and exclusive responsibility for policymaking. He will be responsible for the conduct of foreign policy as well, unlike in the previous system, where the now vanished office of the prime minister had been entrusted with executive authority.

The systemic transformation that the post-24 June 2018 elections have brought about will have a huge impact on the conduct of foreign policy¹¹. For many years, Turkey's highly regarded foreign service was composed exclusively of career diplomats who charted and guided the implementation Turkey's foreign policy. The Foreign Ministry was thus seen as one of the three key pillars of the Turkish state along with the military and the Finance Ministry — institutions distinguished by their allegiance to the nation rather than the ruling party.

Under a presidential system, the Turkish diplomatic corps is likely to be remodelled along the lines of the US system, with a combination of political appointments and career officers. The AK Party's new ally in parliament is its elections partner, the ultra-nationalist National Movement Party, who is widely expected to leverage its position as king-maker and seek influence over all policymaking, creating a new set of difficulties for President Erdogan in foreign and security policy.

All in all, Turkey cannot continue business as usual in this new Great Game till shaping up sand has the potential to be one of the game-makers (at least in the region around it) by any objective criteria given its relative power and significance in a vast geography from China to Germany and Russia to Saudi Arabia. The challenge remains whether Ankara will rise to the expectations in a democratic, economically sound and reliable fashion.

¹⁰ Tech World Welcome to the Digital Revolution, Kevin Drum, Foreign Affairs, July/August 2018.

¹¹ <https://carnegieeurope.eu/2018/07/02/turkey-s-foreign-policy-is-about-to-take-turn-to-right-pub-76723>

“Bir Kuşak Bir Yol” Girişimi ve Çin’in Orta Asya Politikası

Teslim: 11 Aralık 2017
Onay: 25 Ağustos 2018

Ümit ALPEREN*

Öz

Bu makale, Eylül 2013’te Xi Jinping’in Bir Kuşak Bir Yol (BKBY) Girişimi’ni açıklaması ile başlayan Çin’in Orta Asya politikasının yeni dönemini real-politik bağlamda incelemektedir. Mevcut haliyle BKBY Girişimi, bir proje ya da program olmaktan daha çok, Avrasya’nın sosyo-ekonomik, altyapı ve finansal yatırım süreçlerinde bütünleşmeyi hedefleyen uzun vadeli bir öneridir. BKBY Girişimi kapsamında Çin’in Orta Asya’da ekonomik ve siyasi nüfuzunun artması beklenmesine rağmen bağımlı faktörler ve riskler de mevcuttur. Bu makale, BKBY Girişimi’nin başarılı olmasında Çin’in Orta Asya ile geliştirdiği ticari ve ekonomik ilişkilerin yanı sıra, Rusya ile bölgedeki işbirliği-ilişkileri ve yumuşak gücünün belirleyici olacağını savunmaktadır. Çin, Orta Asya’da ekonomik motivasyon temelinde yumuşak güc ile var olmaya çalışmasına rağmen, ticari alan dışında bölgede yumuşak gücü zayıftır. Orta Asya yönetici elitleri Çin ile yakın ekonomik ve ticari ilişkilere sıcak bakmasına rağmen, bu görüş halk düzeyinde aynı sempati ile karşılanmamaktadır. Bunun yanı sıra, Orta Asya’da Çin’in BKBY’si ile Rusya’nın Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) Projesi arasında rekabetsel bir işbirliğinin vardır. Her iki ülkenin önerilerinin niteliğinin ve amaçlarının farklı olmasına rağmen aralarında bir uzlaşma bulunmakta ve iki ülke de söz konusu önerilerini kendi hedeflerinin gerçekleştirilmesinde araç olarak görmektedirler. Fakat Çin, Orta Asya ülkeleri ile yaptığı ekonomik işbirliğini henüz güvenlik alanında gerçekleştirebilmiş değildir. Çin’in Orta Asya ülkeleri ile güvenlik işbirliğinin sınırlı kalması, Rusya’nın bölgede askeri etkisini devam ettirmesi ve ŞİÖ bağlamında işbirliğini yeterli bulmasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çin, Bir Kuşak Bir Yol, Orta Asya, Rusya, Yumuşak Güç

* Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

“One belt, one road” initiative and China’s Central Asian Policy

Ümit ALPEREN*

Abstract

This article examines China’s relationship with Central Asia within the real-politik context in the new era that began with Xi Jinping’s One Belt One Road (OBOR) initiative, which is declared in September 2013. The OBOR initiative in its current form is more of a long term proposition that aims at a socio-economic, infrastructural, and financial union of Euro-Asia rather than a project or a program. Despite the expectation that China’s economic and political influence will increase in Central Asia within the context of the OBOR Initiative, there are also dependent factor. So, It argues that China’s economic and political influence, yet its success will largely depend on its relationship/cooperation with Russia as well as on China’s soft power. However, China’s soft power remains rather limited in Central Asia apart from the trade area even though China attempts to be influential in the region through economy. Central Asian public remains unconvinced, even though the executive elite is open to have a close economic relationship. Apart from this, China’s OBOR and Russia’s Eurasian Economic Union (EEU) are in a ‘competitive cooperation’. Even though both initiatives have different objectives and structure, they both see each other as a means towards their own ends. Never-theless, China is yet to achieve the same level of cooperation in the area of defence obas it has in the area of economy. It is believed here that the limited success of China’s cooperation with Central Asian countries in the area of defence derives from a combination of Russia’s military influence in the region and the fact that China is content with its relationship with the countries of the region through the SCO.

Keywords: *China, One Belt One Road, Central Asia, Russia, Soft Power*

* Dr. Öğretim Üyesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

1. Giriş

Çin Devlet Başkanı Xi Jinping'in Eylül 2013'te Kazakistan ziyareti sırasında açıkladığı, 60'a yakın ülkede yüz milyarlarca dolar yatırım yaparak ekonomik motivasyon ile yakın ilişkiler ve bir uluslararası ticaret ağı geliştirilmesini öngören, "Bir Kuşak, Bir Yol" (BKBY) Girişimi, bir proje ya da program olmaktan daha çok, Çin'in ana itici güç olduğu ve Avrasya'nın sosyo-ekonomik, altyapı, yatırım ve finansal olarak bütünleşmesini hedefleyen uzun vadeli ve tam olarak sınırları henüz belirlenmemiş bir öneridir. Bu bağlamda da, Avrasya'da BKBY Girişimi derinlemesine analiz edildiğinde, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da savaşın önlenmesi ve barışın sağlanması için ekonomiyi esas alarak toplumsal refahın yükseltilmesi ile istikrar inşa etmeyi hedefleyen süreç ile bir paralellik gösterdiği söylenebilir. Coğrafi olarak altı koridor ve bir deniz İpek Yolu'ndan oluşan BKBY Girişimi'nin en önemli hatlarından bir tanesi Çin'den Türkiye'ye uzanan "Çin-Orta Asya-Batı Asya (Ortadoğu) Koridoru"dur.¹ "Çin-Orta Asya-Batı Asya (Ortadoğu) Koridoru"nun en önemli hedef coğrafyasının küresel ve bölgesel güçler arasında jeopolitik, jeo-ekonomik ve hatta jeo-kültürel bir mücadeleye sahne olan "Orta Asya"dır. Bu rotanın, Çin ve Avrupa arasındaki ticarete ulaşım süresini önemli ölçüde kısaltması nedeniyle deniz ticaret yollarına alternatif olması beklenmektedir.² Ayrıca Çin'i Kırgızistan üzerinden Özbekistan'a bağlayacak olan 270 km'lik demiryolu projesinin tamamlanması ile bu koridorun BKBY Girişimindeki önemini arttırması beklenmektedir.³ Bu çerçevede, BKBY Girişimi'nin en önemli hedef coğrafyalarından birisi olan Orta Asya'da, Çin'in yaptığı altyapı, istihdam ve yaratıcı yatırımlar ile bölge ülkelerinin refahının artması, ticaretin öncelenmesi ve istikrarlılığın kaynaklandığı nedenlerin ortadan kaldırılarak etnik ve dini radikalleşmenin ve bölge ülkeleri arasında çatışmaların önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Bu sadece Çin'in çevre coğrafyası ile ilgili bir durum değildir. Aynı zamanda sınır komşularının kalkınması ve gelişmesi, Çin'in batı bölgelerindeki etnik, dini ve kültürel farklılığın yoğun olduğu bölgelerin de kalkınması ve bölgede istikrarın artması anlamına gelmektedir.

Çin'in 1949'da kuruluşundan itibaren uluslararası sisteme somut olarak önerdiği ilk girişim olması açısından da önemli olan BKBY, aynı zamanda çevre ülkeler ile iyi ilişkiler geliştirme ve müttefiklik politikası olması nedeniyle de Çin'in dış politikasında ve özellikle komşularıyla ilişkilerinde daha aktif rol

1 BKBY'de yer alan "Altı Koridor ve Deniz İpek Yolu" coğrafyası: Kazakistan üzerinden Çin'in batısından Rusya'nın batısına uzanan Yeni Avrasya Kara Köprüsü, Çin'in kuzeyinden Rusya'nın doğu bölgelerine uzanan Çin-Moğolistan-Rusya Koridoru, Batı Çin'den Türkiye'ye uzanan Çin-Orta Asya-Ortadoğu Koridoru, Çin'in güneyinden Singapur'a ulaşan Çin-Hindini Yarımadası Koridoru, Çin'in güneyinden Myanmar'a uzanan Çin-Myanmar-Bangladeş-Hindistan Koridoru, Çin'in güney batısından Pakistan'a uzanan Çin-Pakistan Koridoru ve Çin limanlarından Singapur üzerinden Akdeniz'e uzanan Deniz İpek Yolu.

2 "First freight train linking UK with China arrives in Yiwu", *DW*, April 29, 2017. <https://www.dw.com/en/first-freight-train-linking-uk-with-china-arrives-in-yiwu/a-38635908> (Erişim: 03.04.2018)

3 "China-Kyrgyz-Uzbek railway route to be finalized in April", *China Daily*, Jan 17, 2018. <http://www.chinadaily.com.cn/a/201801/17/WS5a5ee7d1a310e4ebf433e4e7.html> (Erişim: 03.04.2018)

oynaması muhtemeldir. Diğer bir ifadeyle BKBY Girişimi aynı zamanda ekonomik ve ticari ilişkiler üzerinden kapsamlı jeo-ekonomik ve jeo-politik hedefleri de barındıran bir ‘komşuluk politikası’dır. Bu çerçevede Çin’in BKBY çerçevesinde Orta Asya politikası ekonomik motivasyon temelinde gelişse de, hedefi sadece ekonomik değil aynı zamanda politik hedeflerinin de olduğu yadsınmaz. Çin’in Orta Asya politikası incelendiğinde, “Kuşak” ve “Yol” olmak üzere iki temeldeki BKBY Girişimi’nin Orta Asya’ya bakan kısmıyla “Bir Kuşak (BK)” bölümünün iki ana hedefi vardır. İlk olarak, Çin’in ithalat ve ihracatı için stratejik deniz yollarına alternatif bir güzergâh oluşturarak yakın çevre ülkelerini ekonomik olarak Çin’e eklemek. Çin’in Orta Asya ve bu hat üzerindeki altyapı yatırımlarına bu bağlamda bakılabilir. Çin’in BKBY çerçevesinde yaptığı yatırımları sadece ekonomik çıkar ve kârlı yatırımlar olarak görmek eksik olacaktır. Bazı uzmanlar, Çinli yetkililerin Orta Asya’da BKBY Girişimi çerçevesinde yaptığı yatırımların % 30’unun, Pakistan’dakilerin, % 80’inin ve Myanmar’dakilerin de bu bölgelerdeki yolsuzluklar ve bunun gibi sebepler nedeniyle kaybolacağını kabul ettiklerini belirtmektedirler.⁴ Fakat bu ekonomik kayba rağmen Çin, yatırım yapmaya devam etmektedir. İkinci olarak ise, yakın çevrede, özellikle Orta Asya’da ortaya çıkacak herhangi bir istikrarsızlığın Çin’i doğrudan etkileme potansiyeli olduğu kabulü üzerine Çin, batı sınırlarında güvenli ve istikrarlı bir bölge oluşturmayı hedeflemektedir.⁵

Bu çalışma, BKBY Girişiminin başarılı olabilmesinde Çin’in Orta Asya ülkeleri ile geliştireceği ikili ilişkilerin yanı sıra bölgede Rusya ile işbirliğinin de belirleyici bir rol oynayacağını savunmaktadır. Çin Orta Asya ile ekonomik ilişkilerini geliştirirken aynı zamanda yumuşak güç araçlarının beklenen etkiyi yeterince göstermemesi nedeniyle özellikle Orta Asya halkları üzerinde olumsuz bir imaj da bırakabildiği ortaya konulmaya çalışılmaktadır. Ayrıca bu çalışma Çin ve Rusya’nın Orta Asya’da tamamlayıcı ve rekabetsel bir işbirliği ortaya geliştirdikleri ve bunun kısa ve orta vadede başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, BKBY Girişiminin Orta Asya’daki başarısını etkileyen faktörler incelenirken, aynı zamanda Çin’in bunu hangi dinamiklerle nasıl uyguladığı sorusuna cevap aranmaktadır. Böylece Çin’in BKBY Girişiminin Orta Asya’da mevcut durumu ve karşılaşacağı riskler analiz edilmiştir.

Yukarıda bahsedilen bağlamda bu çalışmada, öncelikle BKBY öncesi ve sonrasında Çin’in Orta Asya politikasının temel dinamikleri ve hedefleri analiz edilmektedir. Böylece Çin’in BKBY öncesi ve sonrasında Orta Asya’ya yönelik jeo-ekonomik ve jeo-politik ilgisindeki ve etkisindeki değişim ortaya

4 James Kyng, “How the Silk Road plans will be financed”, *Financial Times*, May 10, 2016. <https://www.ft.com/content/e83ced94-0bd8-11e6-9456-444ab5211a2f> (Erişim: 10.01.2018)

5 2010 yılı nüfus sayımına göre, 1339 milyar olan Çin nüfusunun % 91.51’ini Han Çinlileri oluşturmaktadır. Çin’in toplam nüfusunun % 8.49’unu, yani 113,79 milyonunu ise resmi olarak tanınmış elli beş etnik grup oluşturmaktadır. Çin’in toplam alanının % 64.3’ünde etnik azınlıklar yaşamakla beraber, bu alanın % 90’ı sınır bölgelerindedir.

çıkarılması hedeflenmektedir. İkinci olarak ise, Çin'in Orta Asya politikasının yönetici elitler ve halk üzerindeki etkisi tartışılarak yumuşak gücünün sınırları incelenmektedir. Üçüncü olarak ise Rusya'nın AEB projesi ile Çin'in BKBY'sinin Orta Asya özelinde örtüştüğü ve çeliştiği noktalar iki ülke ilişkileri bağlamında ele alınmaktadır.

2. Çin'in Orta Asya Politikası Temel Dinamikleri

Çin Halk Cumhuriyeti'nin 1949'da kurulmasından itibaren izlediği Orta Asya politikası üç dönemde incelenebilir. Soğuk Savaşın sona ermesine kadarki süreçte Orta Asya'nın Sovyetler Birliği hakimiyeti altında olması nedeniyle, Çin'in doğrudan bir Orta Asya politikasının olduğu söylenemez. Dolayısıyla Soğuk Savaş sürecinde Çin'in Orta Asya politikası Sovyetler Birliği politikasının bir parçasıdır. Soğuk Savaş sonrasında ise Çin'in Orta Asya politikası, Başbakan Li Peng'in 1994 yılında Özbekistan'ın başkenti Taşkent ziyaretinde şekillenmeye başlamıştır. Li Peng Özbekistan ziyaretinde bölgesel ortak kalkınma dayanışma temelinde ekonomik motivasyon ile iyi ilişkiler geliştirme vurgusu yapmıştır.⁶ Li Peng'dan 20 sene sonra benzer vurgular ile Başkan Xi Jinping'in 2013'te Kazakistan'ın başkenti Astana'da BKBY Girişimini açıklaması ile yeni bir sürece girmiştir.⁷

Li Peng'in Özbekistan ziyareti ile belirginleşen Çin'in Orta Asya Politikası, Soğuk Savaş'ın sonra ermesinden sonraki süreçte Sovyetler Birliğinin dağılması neticesinde oluşan uluslararası ve bölgesel olumsuzlukları ve belirsizlikleri azaltmayı öncelemiştir. Dolayısıyla bu dönemde Çin'in Orta Asya politikası, sınır antlaşmaları, sınırların silahlardan arındırılması ve Uygur ayrılıkçıların güçlenmesinin önlenmesi çerçevesinde olmuştur. Çin'in Orta Asya politikasının şekillendiği ikinci safha ise, Nisan 1996'da Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan'ın Şanghay'da bir araya gelerek "Sınır Bölgelerinde Askeri Güvenin Derinleştirilmesi Anlaşması"nı imzalamaları ile kurulan Şanghay Beşlisi/Pakti⁸ çerçevesinde görülmektedir. Bu bağlamda Çin, 1990'ların ortasından 2000'lerin başına kadar Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ)'nün de "mücadele edilmesi gereken üç tehdit" olarak belirlediği "ayrılıkçılık, aşırıcılık ve terörizm"e karşı karşılıklı güven artırıcı önlemler çerçevesinde ortak güvenlik sistemi inşa etmeyi hedeflemiştir. Aynı zamanda Çin, 1990'ların ortasından itibaren ŞİÖ aracılığı ile bir uluslararası örgüt üzerinden doğrudan ilişki kurma ve geliştirme fırsatı da yakalayabilmiştir. Bu durumun Çin-Orta Asya ülkeleri arasındaki ilişkilerin kurumsallaşmasının başlamasına

6 全国人民代表大会, “李鹏会见乌兹别克斯坦总统”, 1999年11月09日. http://www.npc.gov.cn/npc/oldarchives/ljwyz/common/group_photo_zw.jsp@label=wxzlk&id=5280&pdmc=010409&dm=01040901.htm (Erişim: 15.02.2017).

7 中华人民共和国外交部, “习近平在纳扎尔巴耶夫大学的演讲 (全文)”, 2013年09月08日. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/zt_611380/dnzt_611382/ydy1_667839/zyxw_667918/t1074151.shtml (Erişim: 15.02.2017). Ayrıca daha fazla ayrıntı için giriş bölümüne bakınız.

8 Nisan 1996'da "Şanghay Beşlisi" ismiyle kurulan uluslararası örgütün ismi, Haziran 2001'de örgüte Özbekistan'ın da katılmasıyla "Şanghay İşbirliği Örgütü" olarak değiştirilmiştir.

katkısı da yadsınamaz. Üçüncü safhada ise Çin, 2000’lerin başından itibaren Orta Asya pazarına aktif bir şekilde girmeye çalışmış ve en önemli enerji alıcısı ülke konumuna gelmiştir. Aynı zamanda bu süreçte Çin, Orta Asya’da altyapı, iletişim ve endüstri konusunda en önde gelen yabancı yatırımcılardan birisi olmuştur. Üçüncü safhanın ikinci aşaması olan 2005-2013 yılları arasında ise Çin, Orta Asya’da ekonominin dışında kültürel farklılıkları gidermek, bölgedeki yumuşak gücünü arttırarak kalıcı hale getirmek ve imajını düzeltmek amacıyla ekonomik ve siyasi diplomasinin yanı sıra kültürel diplomasiye de önem vermiştir. Çünkü Çin, Orta Asya’da ekonomik olarak Rusya’yı geçmiş olmasına rağmen, yumuşak güç unsurları bağlamında ve imaj, kültürel ve politik olarak Rusya’nın halen çok gerisinde yer almaktadır.⁹

Eylül 2013’te Xi Jinping’in Kazakistan ziyareti sırasında BKBY Girişimi’ni açıklaması, jeo-ekonomik temelde yumuşak güç unsurlarının eksikliklerinin giderilmesi bağlamında da önemlidir. Eylül 2013’te başlayan bu süreç, aynı zamanda Çin’in Orta Asya politikasında siyasi, ekonomik ve kültürel olarak kapsamlı bir dördüncü safhanın başlangıcı olarak görülebilir. Orta Asya için uluslararası sistemin üç büyük ülkesi ABD, Çin ve Rusya bu bölgeyi merkeze alarak çeşitli jeo-politik, jeo-ekonomik politik ve ekonomik girişimlerde bulunmuşlardır. İlk olarak Ekim 2011’de Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Belarus, Rusya ve Kazakistan’ın entegrasyonu temelinde bir Avrasya Birliği oluşturulması fikrini ifade etmiştir.¹⁰ Putin’in Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) açıklamalarının üzerinden çok geçmeden, 2011 yılında ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton ABD’nin Orta Asya stratejisi olarak “Yeni İpek Yolu Projesi”ni önermiştir.¹¹ Son olarak da Çin Başkanı Xi Jinping Eylül 2013’te Kazakistan’ın Başkenti Astana’da İpek Yolu’nun Ekonomik Kuşağı Girişimi’ni ilan etmiştir. Realist perspektiften bakıldığında, Orta Asya’da her üç büyük ülke arasında jeo-politik bir rekabetin olduğu bir gerçektir. Bu bağlamda Çin’in Orta Asya ile ekonomik ilişkileri hem Rusya’dan hem de ABD’nin bölge ile olan ekonomik ilişkilerinden daha fazla olumlu bir seyir izlemektedir. Dolayısıyla Çin’in Orta Asya’da artan ekonomik etkisi ve bunun kısmen de olsa siyasi alana da yansımaları, bölgede ABD ve Rusya’dan daha fazla somut bir ilerleme ortaya koyduğunu göstermektedir.¹² Aynı zamanda Rusya’nın yaşamakta olduğu ekonomik ve finansal yetersizlikler nedeniyle AEB projesinin kısa ve orta va-

9 Çin ve Rusya’nın Orta Asya ülkeleri ile toplam ticaret hacimleri için bakınız. Tablo 1 ve Tablo 2. Ayrıca bkz. “Central Asia’s Economic Evolution From Russia To China”, *Stratfor*: <https://worldview.stratfor.com/article/central-asia-china-russia-trade-kyrgyzstan-kazakhstan-turkmenistan-tajikistan-uzbekistan> (Erişim: 10.04.2018)

10 Miriam Elder, “Putin’s grand vision: a new Eurasian bloc with old Soviet neighbours”, *The Guardian*, Oct. 04, 2011. <https://www.theguardian.com/world/2011/oct/04/putin-grand-vision-eurasian-bloc> (Erişim: 24.01.2018).

11 Joshua Kucera, “The New Silk Road”, *The Diplomat*, Nov. 11, 2011, <https://thediplomat.com/2011/11/the-new-silk-road/> (Erişim: 23.01.2018). Vladimir Fedorenko, “The New Silk Road Initiatives in Central Asia”, *Rethink Institute*, Ağustos 2013, ss. 4-9.

12 Bknz. Marlene Laruelle (ed.), *China’s Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*, Central Asia Program, Washington D.C. 2018. Table 1 ve Table 2.

dede BKBY Girişimine endekslediği söylenebilir. Özellikle 2010'larda sonra, Orta Asya'nın Çin için jeo-ekonomik öneminin yanı sıra jeo-politik önemi de hızla artmıştır. 2011 yılında ABD Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'ın Foreign Policy Dergisi'nde yazdığı "America's Pacific Century" başlıklı makalesinde ABD'nin politika merkezini Ortadoğu'dan Pasifik'e kaydıracağını duyurması ile ABD, Çin'i en büyük rakibi olarak ilan etmiş oldu.¹³ ABD'nin bu Pasifik stratejisi, Çin'in kendi topraklarının doğusunda kuşatılmışlık algısının güçlenmesine neden olmuştur. Peking Üniversitesi profesörlerinden Wang Jisi, ABD'nin Çin'in doğusunda oluşturmaya çalıştığı baskıya ve kuşatmaya karşı 2012 yılında yazdığı "Batıya Yürüyüş" (西进 *Xijin*) başlıklı makalesinde, jeo-politik ve jeo-ekonomik deniz çıkışına bir ek ve alternatif olarak batıdan kara çıkışını önermiştir.¹⁴ Barack Obama Yönetimi'nden sonra Donald Trump'ın da Hindistan ile daha fazla bölgesel işbirliğini önceleyen Hindi-Pasifik Önerisi de Çin'in çevrelenme konusundaki endişelerini arttıracak niteliktedir.¹⁵ Aynı zamanda ABD'nin Hindi-Pasifik ve Asya Pivot politikalarına ek olarak, Çin'in doğusundaki Güney Kore, Japonya ve Tayvan'ın gibi ülkelerin yakın ABD müttefiki olması, Kuzey Kore, Tayvan ve Güney Çin Denizi'nin sıcak kriz alanları olması, aynı zamanda Çin'in dünyaya açılımlında önemli bir rolü olan Malaka Boğazı'nda yaşadığı ikilem, Çin'in yeni jeo-politik açılımlar yapmasını zorunlu hale getirmiştir.¹⁶ Dolayısıyla Çin'in "Kuşak Girişimi" ile batı yönünde jeo-ekonomik motivasyonla jeo-politik açılımının çıkış coğrafyası özellikle Kazakistan üzerinden Orta Asya olmuştur. Çin, doğusunda karşılaştığı meydan okumalara karşı ABD ile bir çatışmaya girmek yerine, Maoist bir taktikle yoğunluğunu Doğu'yu ihmal etmeden Batı'ya kaydırma yönünde stratejik bir tercih yapmaktadır.¹⁷ Diğer bir ifadeyle, Çin, Orta Asya'da sert meydan okumaların olmadığı ve ekonomik-siyasi istikrarın bulunduğu bir ortam oluşturmaya amaçlarken, aynı zamanda bir çıkış olarak doğusuna paralel bulunan bir yaşam alanı oluşturmaya ve bölgede ekonomik gücünü daha fazla arttırmaya hedeflemektedir.

13 Hillary Clinton, "America's Pacific Century", *Foreign Policy*, Oct. 11, 2011. <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, (Erişim: 24.01.2018)

14 王缉思, "西进", 中国地缘战略的再平衡, 环球网, 2012年10月17日. http://opinion.huanqiu.com/opinion_world/2012-10/3193760.html (Erişim: 10 Aralık 2017)

15 "Joint Statement - United States and India: Prosperity Through Partnership", *India Ministry of External Affairs Media Center*, June 27, 2017. http://mea.gov.in/bilateral-documents.htm?dtl/28560/United_States_and_India_Prosperty_Through_Partnership (Erişim: 24.01.2018). Joshua Kurlantzick, "The Trump Administration's "Free and Open Indo-Pacific": A Solid Idea, but Difficult to Pull Off", *Council on Foreign Relations*, Feb 21, 2018. <https://www.cfr.org/blog/trump-administrations-free-and-open-indo-pacific-solid-idea-difficult-pull> (Erişim: 24.03.2018).

16 Çin'in ithal ettiği petrolün % 80'i Malaka Boğazı'ndan geçmektedir. Herhangi bir kriz durumunda Malaka Boğazı'ndan enerji akışının kesilme durumu 'Malaka İkilemi' olarak adlandırılmaktadır. 张洁, 中国能源安全中的马六甲因素, 国际政治研究, 2005年, 第3期, ss. 18-27. Çin'in eski Devlet Başkanı Hu Jintao 'Malaka İkilemi'ni 2003 yılında ilk defa resmi olarak da ifade etmiştir. "能源安全遭遇“马六甲困局”中日韩能否携手?", 人民日报, 2004年06月15日. <http://www.people.com.cn/GB/guojiji/14549/2570978.html> (Erişim: 24.01.2018).

17 毛泽东, 毛泽东选集, 第一卷, 星星之火, 可以燎原 (一九三〇年一月五日), s. 104, 敌进我退, 敌驻我扰, 敌疲我打, 敌退我追 <http://www.dlnu.edu.cn/szb/docs/2012-11/20121108152902434889.pdf> (Erişim: 13.05.2017).

Çin BKBY Girişimi çerçevesinde, Orta Asya politikasında hedeflerini gerçekleştirmek için ikili diplomasinin yanı sıra çok taraflı bölgesel ve uluslararası platformları da kullanmaktadır. Bu bağlamda ŞİÖ, Rusya ve Orta Asya ülkeleri ile bölgenin uzun vadeli güvenliğinin ve istikrarının sağlanması amacıyla işbirliği sağlamak konusunda önemli bir platform görevi görmektedir. Çin’in Orta Asya’nın güvenliğinin ve istikrarının sağlanması, BKBY Girişimi’nin bölgedeki yatırımları için de güvenli bir çevre oluşturmasını sağlamaktadır.¹⁸ Orta Asya’nın güvenli ve istikrarlı olması, aynı zamanda Çin’in ekonomik ve siyasi açılımları için de sağlıklı bir altyapı oluşturmaktadır. Bu durum hem Çin’in bölgeye yönelik güvenlik maliyetlerini düşürürken hem de bölge ülkelerinden ve Rusya’dan gelecek olumsuz algıları azaltmaktadır. Bu bağlamda Çin ve Rusya Orta Asya’nın güvenliğinin sağlanması yönünde tamamlayıcı işbirliğine gitmektedirler. Orta Asya’ya komşu olan iki büyük güç Rusya ve Çin, 11 Eylül 2001’de New York şehrine gerçekleştirilen saldırı sonrasında ABD’nin Afganistan işgali ile bölgeye girişine başlarda sessiz kalmışlardır. Fakat sonrasında hem Rusya hem de Çin bölge-dışı bir aktör olan ABD’nin Orta Asya’ya girmesini kendilerine karşı bir tehdit olarak görmüşlerdir. Ekonomik anlamda Çin, askeri anlamda da Rusya tamamlayıcı bir işbirliği ile ABD’nin Orta Asya’da ve dolayısıyla kendi sınırlarında nüfuz alanı oluşturmasını engellemek istemektedirler.

Çin, BKBY yatırımları ile bölgede ekonomik ve siyasi nüfuzunu arttırarak bir pazar oluştururken, aynı zamanda ekonomisinin istikrarlı bir şekilde büyümesinin bir gereksinimi olan petrol ve doğalgaz başta olmak üzere hammadde kaynaklarını çoğaltmakta ve ülkeye kolay girişi için altyapısını güçlendirmektedir. Böylece Çin, kendi enerji güvenliğinin sağlanması konusunda da önemli bir adım atmaktadır. Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan ile 3000 km’lik bir sınır paylaşması yanı sıra, Çin’in sınır boyları aynı zamanda etnik olarak da geçişkendir. Bu sebeple Orta Asya’da meydana gelebilecek bir karışıklık Çin’i de doğrudan etkileyebilme potansiyeline sahiptir. Dolayısıyla Çin’in bölgede diğer bir güvenlik hedefi de, özellikle aşırıcılığın/radikalizm gelişmesini ve Çin’e tehdit oluşturmasını engellemektir. Çin bu hedefini gerçekleştirmek için ŞİÖ üzerinden doğrudan bölge ülkeleri ile ‘radikal’ örgütlenmelere karşı güvenlik işbirliği yapmaktadır.

Dünyanın en büyük ikinci ekonomisi ve en büyük dış yatırımcısı olan Çin’in Orta Asya’ya coğrafi yakınlığı bölgede aktif rol oynamasına olumlu katkı yapmaktadır. Orta Asya ülkelerinin bağımsızlığını kazanmasından sonra Çin’in bu ülkelerle olan ticareti ve bölgedeki yatırımları da hızlı bir şekilde artmıştır. Çin’in yatırımları Kuşak Girişimi ile Orta Asya’da yükselen bir ivme göstermektedir. Çin’in Orta Asya’daki yatırımları incelendiğinde, yatırımların ilk olarak Çin’den Orta Asya’ya yönelik olduğu görülmektedir. Orta Asya ülkelerinin de Çin’de yatırımları olsa da bu çok azdır. Bu durum bölgedeki

18 肖斌, “地区极性, “现状偏好与 中国对中亚的外交哲学”, 俄罗斯东欧中亚研究, 2017 年第 2 期, s. 12.

potansiyel risklerin, istikrarsızlıkların ve değişimlerin de Çin'in yatırımlarını doğrudan etkilemesi anlamına gelmekte ve Orta Asya ülkelerinin ana yatırımcısı olarak Çin'in bölgede istikrarın ve güvenliğin sağlanmasına aşırı önem vermesi ile sonuçlanmaktadır.¹⁹

Soğuk Savaş'ın sona ermesinden itibaren Çin'in Orta Asya ülkeleri ile ticareti de hızlı bir şekilde artmaktadır. 2000 yılında Çin'in Orta Asya ülkeleri ile ticaret hacmi 1.8 milyar Dolar iken, 2016 yılında bu rakam yaklaşık 17 kat artmış ve beş Orta Asya ülkesi (Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan) arasındaki ticaret hacmi toplamda 30 milyar Doları aşmıştır. Orta Asya ülkelerinin Rusya ile toplam ticaret hacimleri ise 18 milyar Dolar civarındadır.²⁰ Çin, Orta Asya ülkeleri ile ticaretinde Rusya'yı geçerek bu ülkelerin AB'den sonraki ikinci büyük ticari ortağı konumuna gelmiştir. Çin, Orta Asya ülkelerinin en büyük ikinci ticari ortağı olmanın ötesine geçerek, aynı zamanda en büyük altyapı yatırımcılarından birisi konumuna da gelmiştir. Böylece Çinli şirketler Orta Asya'da yollar, köprüler, vb altyapı yatırımlarını finanse etmekte, bu bölgede ticaretini arttırmakta ve başat ekonomik güç olma yolunda ilerlemektedir.²¹

Çin'in BKBY kapsamında Orta Asya'da yaptığı yatırımların finanse edilmesinde İpek Yolu Fonu (Silk Road Fund), Çin Eximbank'ı ve AAYB (Asya Altyapı ve Yatırım Bankası, The Asian Infrastructure Investment Bank AIIB) önemli rol oynamaktadır. Örneğin, Özbekistan'da 19.2 km uzunluğundaki Kamchik Tüneli Çin Demiryolları Tünel Grubu tarafından Çin Eximbank'ından sağlanan kredi ile tamamlanmıştır.²² AAYB, Haziran 2016'da toplamda 105.6 milyon dolarlık Duşanbe-Özbekistan Sınır Yolu İyileştirme Projesi'ne 27.5 milyon dolar kredi vermeyi onaylamıştır. AAYB'nin Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası (AIKB) The European Bank for Reconstruction and Development) ile ortak finanse ettiği Bu proje nin 62.5 milyon dolarını ise AIKB finanse etmektedir.²³ Duşanbe-Özbekistan Sınır Yolu İyileştirme Projesi aynı zamanda AAYB'nin ilk finanse ettiği kaç yatırımlardandır.²⁴ AAYB'nin Tacikistan'da finanse ettiği diğer bir yatırımda Tacikistan: Nurek Hidroelektrik Rehabilitasyon Projesi'dir.²⁵ Tacikistan'daki yatırımlara ek olarak Özbekistan'da da "Özbekistan: Demiryolları Elektrikleştirme Projesi" ve "Taşkent Güç İle-

19 罗英杰,“中亚安全形势的变化及其影响”, 国际安全研究, 2016年第二期.

20 Bknz. Tablo 1-2.

21 Laruelle, *China's Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*, ss. Viii-ix.

22 "Uzbekistan completes Kamchik Tunnel", *International Railway Tunnel*, March 09, 2016. <http://www.railjournal.com/index.php/asia/uzbekistan-completes-kamchik-tunnel.html> (Erişim: 12.03.2018)

23 "Tajikistan: Dushanbe-Uzbekistan Border Road Improvement Project", *AIIB*, June 24, 2016. <https://www.aiib.org/en/projects/approved/2016/tajikistan-border-road.html> (Erişim: 12.03.2018)

24 "开业半年 亚投行都做了些啥", 人民日报, 2016年06月27日. <http://finance.people.com.cn/n1/2016/0627/c1004-28480270.html> (Erişim: 12.03.2018)

25 "Tajikistan: Nurek Hydropower Rehabilitation Project, Phase I", *AIIB*, June 15, 2017. <https://www.aiib.org/en/projects/approved/2017/nurek-hydropower-rehabilitation-project.html> (Erişim: 12.03.2018)

tim Projesi” önerilen ama henüz onaylanmamış projeler arasındadır.²⁶ 2015 yılında Astana yönetimi Çin ile ortak olarak Hazar kıyısındaki petrol zengini Aktau’dan dünyanın en büyük kuru-limanlarından birisi olması hedeflenen Khorgos’a uzanan 2,7 milyar dolarlık demiryolu projesini duyurmuştur. Ayrıca Türkmenistan-Çin arasında 3,666 km uzunluğunda ve 7.3 milyar dolara mal olması planlanan Çin-Orta Asya doğalgaz boru hattı da BKBY projesinin önemli parçalarından biridir.²⁷

Tablo 1: Çin-Orta Asya Ülkeleri Ticaret Hacimleri 2016 (milyar, ABD Doları)

	İthalat	İhracat	Toplam
Kazakistan	8,292,321	4.805.079	13,097,400
Kırgızistan	5,605,426	71.235	5,676,661
Tacikistan	1.725.084	31.245	1,756,329
Özbekistan	2.007.464	1.607.058	3,614,522
Türkmenistan	338.479	5.863.295	6,201,774
Toplam			30,346,686

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi, <http://www.intracen.org>

Tablo 2: Rusya-Orta Asya Ülkeleri Ticaret Hacimleri 2016 (milyar, ABD Doları)

	İthalat	İhracat	Toplam
Kazakistan	9,426,891	3,612,215	13,039,106
Kırgızistan	1,025,746	170,544	1,196,290
Tacikistan	661,482	26,406	687,888
Özbekistan	1,964,927	761,041	2,725,968
Türkmenistan	570,575	331,175	901,75
Toplam			18,551,002

Kaynak: Uluslararası Ticaret Merkezi, <http://www.intracen.org>

BKBY Girişiminde jeo-ekonomik ve jeo-politik konumuyla Çin’in batıya açılan kapısı olan Kazakistan’ın bağımsızlığı ile Haziran 2017 tarihinden itibaren bu ülkede yaptığı yatırımlar 42.8 milyar Dolara ulaşmıştır. Çin, Kazakistan’da

26 “Proposed Projects”, *AiIB*, <https://www.aiib.org/en/projects/proposed/index.html> (Erişim: 12.03.2018)

27 “Connecting central Asia”, *Financial Times*, May 10, 2016. <https://www.ft.com/content/ee5cf40a-15e5-11e6-9d98-00386a18e39d> (Erişim: 12.03.2018).

doğrudan yaptığı yatırımlar ile AB ve ABD'nin ardında yer almasına rağmen, yatırım yaptığı alanlar doğalgaz boru hatlarından petrol rafinerilerine, altın madenlerinden otoyollara ve demiryollarına kadar büyük ve geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu anlamda da BKBY Girişimi ile yatırımlarını hızlandıran Çin'in, Orta Asya'nın ekonomik olarak en gelişmiş ülkesine doğrudan yatırımları bakımından orta vadede rakiplerini geride bırakması beklenmektedir. Aynı zamanda Çin, başta Kazakistan olmak üzere Orta Asya coğrafyasında önemli bir finansör ülkedir. Çin'in bu bağlamda da Kazakistan'a verdiği kredi miktarı 50 milyar Doları aşmıştır.²⁸

Orta Asya ülkelerinin perspektifinden bakıldığında ise Çin sadece hammadde satışı yapılan bir pazar değil, aynı zamanda bu ülkelerin onun finansına muhtaç hissettikleri ve ticaret politikalarında Çin'i denge unsuru olarak gördükleri bir ülke konumundadır. Bunların yanı sıra Çin, Orta Asya ülkeleri için Rusya'ya karşı ekonomik ve siyasi bir dengeleyici bir güç olarak görülmektedir. Özellikle 2000'li yılların sonlarına doğru Çin'in Orta Asya'daki varlığı daha fazla görünür olmuştur. 2016 yılında Çin'in, Orta Asya'nın Kazakistan ile birlikte en büyük ülkelerinden biri olan Özbekistan ile ticaret hacmi 3.6 milyar Doları aşmış ve Özbekistan en büyük ticari ortağı olmuştur.²⁹ Çin, 2009 yılından itibaren Orta Asya'nın doğalgaz zengini ülkesi Türkmenistan'dan da her yıl 30 trilyon m³ doğalgaz satın almaktadır. 2007 yılında Çin'in Türkmenistan pazarında etkisi sıfırken, geline nokta gaz satışı konusunda Türkmenistan'ın tamamen Çin'e bağımlı konuma gelmesi, Çin'in bölgedeki ticari ve ekonomik etkinliğinin yüksek düzeyde arttığını göstermesi açısından da önemlidir.³⁰

3. BKBY ve Çin'in Orta Asya'da Sınırlı Yumuşak Gücü

Çin'in son dönemlerde Orta Asya'da hızlı bir şekilde ekonomik ve ekonomik motivasyon temelli siyasi gücünün artmasına rağmen, tarihsel, linguistik ve kültürel olarak Han Çinlileri ile Orta Asya halkları arasındaki zayıf bağları nedeniyle yumuşak gücünün sınırlı kalmasında önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Çin-Orta Asya arasındaki kültürel bağların zayıf olması ve Çin'in yumuşak gücünün yerel düzeyde henüz istenilen seviyede olmaması, Çin karşıtı duyguların ve kalıpların da ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.³¹ Çin, Orta Asya'da yumuşak gücünü arttırmak ve bölgede Çin dili ve kültürünün öğretilmesi için Konfüçyüs Enstitüleri açmakta ve Orta Asyalı öğrencilere Çin

28 "China Buys Kazakhstan Lender as Xi Pushes Trade 'Belt and Road,'" *Bloomberg*, June 07, 2017. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2017-06-08/china-buys-kazakhstan-lender-as-xi-pushes-trade-belt-and-road> (Erişim: 03.12.2017).

29 "Uzbekistan", *The Observatory of Economic Complexity OEC*. <https://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/uzb/> (Erişim: 15.01.2018).

30 "China Striving to Boost Energy Imports from Turkmenistan", *Eurasianet*, Nov 24, 2017. <https://eurasianet.org/s/china-striving-to-boost-energy-imports-from-turkmenistan> (Erişim: 05.01.2018)

31 Bknz. Aziz Burkanov ve Yu-Wen Chen, "Kazakh perspective on China, the Chinese, and Chinese migration", *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 39, 2016, Issue 12, ss. 2129-2148.

üniversitelerinde burs imkanı sağlamaktadır. 2015 yılı rakamlarına göre yaklaşık 13.000 Kazak öğrenci Çin üniversitelerinde eğitim görmektedir.³² Fakat Çin’in Orta Asya’daki bu eğitim ve kültür merkezli politikaları yumuşak gücünün artmasında yeterli etkiyi yaratamamıştır.

Çin-Orta Asya arasındaki kültürel ve tarihsel zayıf bağlara ek olarak, Çin’in bölgede izlediği ekonomik politikalar bölgedeki yumuşak gücüne olumlu etki yapmaktan daha çok olumsuz etki yapabilmektedir. Örneğin, özellikle Kırgızistan ve Tacikistan’ın Çin’e aşırı derecede borçlanması ‘borç tuzağı’ tedirginliğine neden olmaktadır.³³ Bu durum Orta Asya halklarının Çin’in ekonomik yatırımlarına şüphe ile yaklaşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca Orta Asya’daki yüksek işsizliğe rağmen Çinli işçi ve göçmenlerin bölgeye yatırım yapması ve bazı projelerin neden olduğu çevresel etkiler, Çin karşıtı milliyetçi duyguların canlanmasına ve taraflar arasında sorunların tetiklenmesine sebep olmaktadır. Ayrıca Çin’e komşu olan Orta Asya ülkeleri ile 1990’dan itibaren yapılan sınır antlaşmaları ile bir kısım toprakların Çin lehine terk edilmesi de Çin karşıtı milliyetçi ve tepkisel duyguları beslemektedir.³⁴ Orta Asya halklarındaki Çin karşıtı tepkinin hükümetlerin politikalarını etkileyebilmektedir. Örneğin, 2016 yılının baharında ülke topraklarının Kazakistan’daki yabancı çiftçilere 25 yıllığına kiralanmasını öngören toprak reformu, yoğun protestolar sonucunda hükümet tarafından askıya alınmıştır.³⁵

Ayrıca Çin yatırımları bölge ülkelerinde olumlu karşılansa da bazı endişeleri tetiklemekte, özellikle de yerel işçiler yerine Çinli işçilerin çalıştırılması rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Bu nedenle Türkmenistan, işçilerin % 70’inin Türkmen olması şartı getirmiştir.³⁶ Aynı şekilde Özbekistan da yabancı işçiye izin vermezken yönetime de sınırlamalar getirmiştir. Ayrıca Çin, Orta Asya ülkeleri ile uzun vadede Serbest Ticaret Bölgesi (STB) kurmayı planlamaktadır. Bu durumun Çin mallarının Orta Asya ülkelerinde kontrolsüz bir şekil-

32 “Outbound mobility from Kazakhstan up 140% over past decade”, *ICEF Monitor*, Dec 12, 2016. <http://monitor.icef.com/2016/12/outbound-mobility-kazakhstan-140-past-decade/> (Erişim: 05.01.2018)

33 Tim Fernholz, “Eight countries in danger of falling into China’s “debt trap””, *Quartz*, 07 Mart 2018. <https://qz.com/1223768/china-debt-trap-these-eight-countries-are-in-danger-of-debt-overloads-from-chinas-belt-and-road-plans/> (Erişim: 25.03.2018).

34 Dena Sholk, “Kazakhstan’s Land Reforms”, *The Diplomat*, June 15, 2016. <https://thediplomat.com/2016/06/kazakhstans-land-reforms/>, (Erişim: 11.01.2018). Kemal Kirişçi ve Philippe Le Corre, “The new geopolitics of Central Asia: China vies for influence in Russia’s backyard”, *The Brookings Institute*, Jan 02, 2018. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/02/the-new-geopolitics-of-central-asia-china-vies-for-influence-in-russias-backyard/> (Erişim: 15.02.2018)

35 “Kazakhstan’s land reform protests explained”, BBC, April 28, 2016. <http://www.bbc.com/news/world-asia-36163103> (Erişim: 11.01.2018).

36 U.S. Department of State, “2015 Investment Climate Statement - Turkmenistan Report”, May 2015. <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2015/241778.htm> (Erişim: 11.01.2018). Raj Kumar Sharma, “Central Asia warily welcomes China’s Belt and Road Initiative”, *Nikkei Asian Review*, May 24, 2017, <https://asia.nikkei.com/Viewpoints/Raj-Kumar-Sharma/Central-Asia-warily-welcomes-China-s-Belt-and-Road-Initiative>. (Erişim: 13.02.2018).

de akışının önünü açması ve ekonomik olarak bölgeyi domine etmesi sürpriz olmayacaktır. Bu nedenle Özbekistan, Çin mallarının ülkesine gümrüksüz girmesinin yerli üretimini olumsuz etkileyeceği kaygısı ile Çin'in STB kurmasına karşı çıkmaktadır. Özbekistan'ın, Çin'in bölgedeki yerli üretimi orta ve uzun vadede bitirebileceği ve bölgenin Çin mallarının istilasına uğrayacağı endişesi vardır. Çin'in Avrupa pazarına ulaşma hedefinde Orta Asya'nın hub değil de transit bölge durumuna düşme ihtimalinin olması, Özbekistan'ın endişelerini haklı çıkarmaktadır.³⁷

Çin'in BKBY Girişimi'ne karşı muhtemel meydan okumaları yükseltecek diğer bir unsur da, Orta Asya'da siyasi hassasiyetin yüksek olmasıdır. Orta Asya elitleri Çin yatırım ve finansının akışına her ne kadar olumlu yaklaşırlar da, bu durum halk tabanında şüphe ve yabancı düşmanlığı ile sonuçlanmaktadır. Bu noktada Çin'in yaklaşımı, Orta Asya'daki ekonomik ilişkilerini halk ile değil, elitler ile yürütmeye çalışması da bölgedeki yumuşak gücünün sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Kazakistan ve Kırgızistan'daki elitler ve yöneticiler Çin'in girişimine olumlu bakmaktadırlar. Kazakistan Dışişleri Bakanı Erlan İdrissof, "Bizim felsefemiz basit: Çin'in büyümesinden faydalanmak istiyoruz ve bu büyümeden kendimize herhangi bir tehdit algılamıyoruz" demiştir.³⁸ Fakat ülke elitlerinin olumlu baktığı konularda halk ciddi tepkiler gösterebilmektedir. Mayıs 2016 tarihinde Kazakistan'da Çin karşıtı protestoların çıkmasının ardından, Ağustos 2016'da da Bışkek'te bulunan Çin Büyükelçiliği'nin saldırıya uğraması, güvenlik konusunun ne kadar hassas ve kırılgan olduğunu göstermiştir. Çin'in Orta Asya'daki yatırımlarından geniş halk kesimlerinin değil, dar bir çevrenin faydalandığı ve bu konuda yolsuzluğun yüksek oranda olduğu algısı hakimdir. Ayrıca Çin endüstrisinin çevre konusunda dikkatsiz olması nedeniyle kirliliğe neden olduğu eleştirileri de BKBY girişimine karşı Orta Asya kamuoyunda yükselen diğer bir itiraz noktasıdır. Dolayısıyla Orta Asya'daki milliyetçiliğin, yolsuzluğa karşı kızgınlık ve çevresel etkiler ile birleşince anti-Çin ve anti-hükümet karşıtı bir hal alması da muhtemeldir.³⁹

Bunun dışında, bölgesel ticarete ortaya çıkabilecek muhtemel sorunların çözümlerine yönelik Orta Asya ülke yöneticilerinin de kendi ajandaları da vardır. Orta Asya yönetici ve elitleri her ne kadar Çin'in BKBY'si kanalıyla gelecek yatırımlara ve gelişen ekonomik ilişkilere sıcak baksa da, bu durumun, ilişkilerini çeşitlendirme politikasının temel motivasyon kaynağı olduğu görülmektedir. Örneğin, Kazakistan'ın Çin ve Rusya ile yakın ticari ilişkiler geliştirmek istemesinin yanı sıra, Batı ile de ilişkilerini sıcak tutmak istemektedir. Özbekistan'ın komşuları ile yakın ilişkiler geliştirmek istemesinin yanı sıra,

37 Sharma, "Central Asia warily welcomes China's Belt and Road Initiative"

38 Victoria Kelly-Clark, "Why is Central Asia dumping Russia for China?", *Global Risk Insight*, May 23, 2016. <http://globalriskinsights.com/2016/05/why-central-asia-is-dumping-russia-for-china/> (Erişim: 10.02.2018)

39 International Crisis Group, "Central Asia's Silk Road Rivalries", *Europe and Central Asia Report*, No: 245, (July 27, 2017), s. i

Rusya ve Çin arasında da bir denge gözetildiği görülmektedir.⁴⁰ Aynı zamanda Orta Asya’daki Çin korkusu ve taraftarlığının bölgedeki siyasi, jeo-stratejik ve kültürel durumu doğrudan etkilemesi, Çin’in bölgedeki etkisinin artması ya da azalmasını da doğrudan etkileyecektir.⁴¹ Bu konuda bir kaç örnek vermek gerekirse, Kırgızistan’da yapılan bir araştırmaya göre, Kırgızlar Çin’i ekonomik bir ortaktan çok “tehdit” olarak algılamaktadırlar. Ayrıca Kırgızlar Rusya, Türkiye ve AB’yi, Çin’den daha önemli bir ekonomik partner olarak görmektedir.⁴² Buna benzer eleştirilerin Kazakistan’da da özellikle milliyetçiler tarafından dillendirildiği görülmektedir. Kazak milliyetçileri de Çin ile vize rejiminin kolaylaştırılmasını eleştirmektedirler.

4. Orta Asya’da Çin ve Rusya İlişkileri

1979 yılından itibaren devam eden ekonomik büyümesi sayesinde Çin, Rusya’nın aleyhine Orta Asya’da siyasi ve ekonomik olarak alan kazanmaktadır. Ayrıca ekonomik olarak güçlü olan Çin, Orta Asya’da Rusya’dan boşalan ekonomik ve siyasi alanları hızlı bir şekilde doldurmaktadır. Çin’in Orta Asya’daki ulusal çıkarları, rakipleri Rusya ve ABD’den farklı olarak, henüz tam anlamıyla büyük oyun bağlamında stratejik ve taktiksel düzeyde değildir. Bundan dolayı Çin Orta Asya’da boşalan alanları daha çok yumuşak güç unsuru olan ekonomik araçlar ile doldurmaya çalışmaktadır. Hem Rusya hem de ABD’nin ekonomik temelde çıkar alanlarının Çin’e kıyasla daha kısıtlı olduğu söylenebilir. Örneğin, 2008 küresel ekonomik krizinde Rusya-Tacikistan ekonomik ilişkileri kötüleşirken, bu durumdan Çin faydalanmış ve Tacikistan ile ekonomik ilişkilerini geliştirmiştir. Ayrıca 2009 yılında da Özbekistan ve Tacikistan arasındaki Rogun Hidroelektrik Santrali Krizi’nde Rusya’nın Özbekistan’ı desteklemesi nedeniyle Rusya-Tacikistan ilişkileri siyasi olarak da kötüleşmiştir. Fakat bu durum Çin-Tacikistan ilişkilerinin siyasi olarak da ilerlemesi ile sonuçlanmıştır.⁴³ Dolayısıyla Tacikistan siyasi ve ekonomik olarak Rusya’yı dengeleyebilmek ve içerisinde kaldığı “kriz” durumunu aşabilmek için Çin ile yakınlaşmıştır. Rusya-Tacikistan-Çin üçlü ilişkilerinde görüldüğü gibi, Orta Asya ülkeleri ekonomik ve siyasi olarak Rusya’yı Çin ile dengelemeyi tercih etmektedirler. Orta Asya ülkeleri Rusya’yı bölge dışı bir aktör ile dengelemek yerine Çin ile dengeleyerek, kendilerini, bölgenin en

40 A.g.r., s.ii

41 Sebastien Peyrouse, “Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, vol. 7, no. 1 (2016), ss. 14-23.

42 “IRI’s Center for Insights Poll: Despite Corruption and Slow Economy, Citizens Feel that Kyrgyzstan is Moving in the Right Direction”, International Republican Institute (IRI), 9 May 2016. <http://www.iri.org/resource/iri%E2%80%99s-center-insights-poll-despite-corruption-and-slow-economy-citizens-feel-kyrgyzstan> (Erişim: 01.03.2018)

43 Fuad Shahbazov, “China’s Long March into Central Asia: How Beijing Expands Military Influence in Tajikistan”, *The Central Asia-Caucasus Analyst*, Feb. 21, 2017, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13429-china%E2%80%99s-long-march-into-central-asia-how-beijing-expands-military-influence-in-tajikistan.html> (Erişim: 10.11.2017)

aktif askeri gücünü de karşılıklarına almaktan kaçınılmaktadırlar. Aynı zamanda Çin'in yatırımlarından da faydalanmaktalar. Bu Orta Asya ülkelerinin diğer bölge dışı aktörler ile iyi ilişkiler geliştirmekten kaçındığı anlamına gelmemelidir.

Çin, Tacikistan'da yatırımcı olma konusunda istekli davransa bile Rusya ile olan ilişkisini zedeleyecek girişimlerden uzak durmaya özen göstermektedir. Çin, Tacikistan'da askeri ve ekonomik olarak etkisini arttırmaya devam etmektedir. Çin'in Tacikistan'daki doğrudan yatırımı 2015 yılında 273 milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir. Bu miktar aynı zamanda Tacikistan'daki yatırımların toplamının % 58'ine denk gelmektedir. 2011 yılında Tacikistan'ın topraklarının % 1'ini Çin'e vermesi, iki ülkenin yönetici elitleri arasında bir sınır sorunu çözümü olarak olumlu görünse de, Tacik halkı için ise ülke topraklarının bir kısmını Çin'e devri olumsuz görülmüştür. Bu bağlamda Tacik halkının algısında Çin imajının bozulması ve iki ülke arasındaki ilişkilerin olumsuz algılanması açısından da dönüm noktası olmuştur.⁴⁴ Aslında Tacikistan'ın yanısıra Kırgızistan, Afganistan, Pakistan Çin için sadece ekonomik alanda değil, aynı zamanda güvenlik açısından da oldukça önemlidir. Çin, batı sınır hatlarında Pakistan, Afganistan ve Tacikistan ile, Rusya'nın bölgedeki hassasiyetlerine fazla dokunmadan, tampon bölge oluşturarak potansiyel muhtemel dini ve etnik çatışmalara karşı güvenlik alanında da işbirliğini arttırmak istemektedir.

4.1. BKBY ile AEB arasında Rekabetsel İşbirliği

Çin'in BKBY Girişimi Rusya tarafından Orta Asya'da kendisinin büyük güç statüsüne bir meydan okuma olarak algılansa da, Rusya'nın bölgedeki mevcut tarihsel, askeri ve kültürel etkisi ve ABD'nin bölgedeki nüfuzuna karşı işbirliği gibi nedenlerle rasyonel temelde mevcut etki alanına saygı duymakta ve eşitlik temelinde işbirliğine açık bulunmaktadır.⁴⁵ Xi Jinping'in 2013'te Astana'da BKBY Girişimini açıklaması, özellikle Rusya liderliğinde şüphe ve korku ile karşılanmıştır. Rusya Çin'in, Orta Asya'da kendisinin içinde bulunduğu olumsuz ekonomik durumundan faydalanarak bölgeyi kendilerinden çalmak istediği algısına kapılmıştır.⁴⁶ Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Eski Sovyet coğrafyasındaki ülkeler ile arasındaki bağı güçlendirmek, güvene almak, aynı zamanda Çin'in BKBY Girişimi ile oluşturduğu baskıyı dengelemek ve hafifletmek için Avrasya Ekonomik Birliği'nin (AEB) geliştirilmesini istemiştir. Bu bağlamda Rusya, Mayıs 2015'te resmi olarak kendi AEB Projesi'ni onaylamıştır. Fakat Rusya'nın ekonomik yetersizliğine kendisini derinden etkileyen finansal krizin de eklenmesi sebebiyle Çin'in BKBY Girişimi ile bir-

44 "Tajik land deal extends China's reach in Central Asia", *Reuters*, March 25, 2011, <https://www.reuters.com/article/us-tajikistan-china-land/tajik-land-deal-extends-chinas-reach-in-central-asia-idUSTRE72O1RP20110325>, (Erişim: 10.11.2017).

45 肖斌, "地区极性, "现状偏好与中国对中亚的外交哲学", ss. 12-14

46 Kelly-Clark, "Why is Central Asia dumping Russia for China?"

leşme projesi geri planda kalmıştır. Pekin’in Orta Asya’da artan ekonomik ve güvenlik etkisi Rusya’nın çabalarını ve bölgedeki nüfuzunu tehlikeye atacak durumdadır. Dolayısıyla Orta Asya’dan gelecek tehditlere karşı her iki gücün nasıl bir işbirliği yapabilecekleri ve yapacakları muğlaklığını korumaktadır.

Her ne kadar Rusya, AEB ve BKBY çerçevesinde Çin ile işbirliği yapmaya olumlu bir yaklaşım sergilese de, her iki oluşumun amaçlarının ve motivasyon kaynaklarının farklı olması nedeniyle işbirliği olanağı da sınırlıdır. BKBY daha çok ikili ilişkiler bağlamında bir yaklaşım temelinde ilerlemesine rağmen, AEB, Çin malları dahil genellikle gümrük vergilerinin yüksek olduğu ve dışardan ticarete engel oluşturabilecek bir yapı öngörmektedir. Ayrıca Rusya perspektifinden, Çin ile Orta Asya’da ekonomik alanda yapılacak işbirliği ve BKBY çerçevesinde yapılan yatırımlar bölgenin düşük ekonomik kalkınmasına katkı verecek ve aynı zamanda güvenlik konusunda da potansiyel tehditleri yatıştıracaktır.⁴⁷

Rusya AEB çerçevesinde Çin ile BKBY bağlamında işbirliği yapma eğiliminde olduğunu ifade etmesine rağmen, iki ülkenin projeleri karşılaştırıldığında ciddi bir doku uyumsuzluğu bulunmaktadır. Çin, resmi Beyaz Kitabı’nda, BKBY’nin özellikle işbirlikçi doğasını öne çıkarmakta, bu girişimin çok taraflı mevcut işbirliği mekanizmaları ile uyumlaştırılacağına ve girişime dahil olan bütün taraflar ile ortak bir danışma sisteminin inşa edilmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.⁴⁸ Dolayısıyla Çin’in çok taraflı yaklaşımı, bölgedeki kuşkuvarı da gidermeye yöneliktir. Çin, Orta Asya’daki mevcut yapılara zarar vermeden katkı yapmayı ve bu yapıları dominant bir rol oynamadan güçlendirmeyi önermektedir. Çin, çevre diplomasisi ile Çin karşıtı algıyı yok etmeye çalıştığı gibi, aynı zamanda eşit ortaklık vurgusu ile bölgede Çin taraftarı bir yapı inşa etmek istemektedir. Diğer yandan Rusya’nın AEB önerisi, müdahale ile düzenleyici rejim ve merkezi Moskova’da olan ulus-üstü bir sistemdir. Ayrıca Çin’in BKBY’si, Çin mallarının ihracatını, hedef pazara ulaşımını kolaylaştırmayı ve enerji güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Rusya’nın AEB’si ise üyesi olmayan ülkelerden yapılacak ticarete ortak bir dış gümrük vergisi koymayı, Rusya’nın bölgedeki nüfuzunu arttırmayı ve yasallaştırmayı ve diğer ülkeler ile ilişki geliştirilmesini engellemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda bakıldığında AEB’nin aktifleştirme sürecinin, Çin’in BKBY’si ile çatıştığı söylenebilir. Realist bir bakış açısından bakıldığında jeopolitik gerçeklikler iki tarafı da iyi ilişkiler kurmaya zorlamaktadır. Orta Asya’da Çin’in ekonomik etkisinin gün geçtikçe artmasına rağmen bölge dışı aktörlerin, özellikle bölgede renkli devrimleri destekleyebilme potansiyeli olan batılı güçlerin ekonomik ve siyasi

47 Timofei Bordachev, “Russia and China in the Central Asia: the Win-Win Game”, *Valdai Paper No. 50*, June 2016. s. 7, <http://valdaiclub.com/a/valdai-papers/russia-and-china-in-central-asia-the-great-win-win-game/>, (Erişim: 10.02.2018).

48 Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce, “Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road”, National Development and Reform Commission, 28 March 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html (Erişim: 13.02.2018)

varlığı, iki ülkeyi ‘kazan-kazan’ temelinde işbirliğine zorlamaktadır. Çin ve Rusya’nın Orta Asya’da birbirlerine olan ihtiyaçlarına ek olarak, Rusya’nın Batı ile olan sorunları ve finansal alanda yaşadığı sıkıntılar nedeniyle Çin ile iyi ilişkilere ihtiyacı vardır. Başka bir deyişle, Rusya Batı’yu Çin ile dengelemeye çalışmaktadır. Rusya’nın Ukrayna Krizi üzerinden Batı ile yaşadığı sorunlar ve karşı karşıya kaldığı yaptırımlar için Çin’in BKBY Girişimi, Rusya’ya kendi doğusunda alternatif bir politik ve ekonomik alan açmaktadır. Rusya aynı zamanda BKBY ile Orta Asya’da ABD ve Avrupa etkisini azaltarak sosyal istikrarı ve rejim güvenliğini de sağlamaktadır. Moskova’da bulunan Ulusal Araştırma Üniversitesi’nden Timofey’e göre Rusya’nın amacı, BKBY’yi AEB’nin güçlendirilmesi ve düzenlenmesi için bir araç olarak kullanmak, iki ülke arasındaki rekabetten kaçınmak ve BKBY’nin altyapısını ve kaynaklarını ekonomik ve politik olarak Büyük Avrasya Toplumu’nun kuruluşunda kullanmaktır.⁴⁹

4.2. Çin ve Rusya arasında Ekonomik ve Askeri açıdan Tamamlayıcı İş Birliği

Çin, Rusya’nın Orta Asya’daki tarihsel rolünü tanımakta, bölgenin güvenliğindeki ve istikrarında oynadığı role önem vermektedir. Her iki ülke de Batı’nın, özellikle de ABD’nin Avrasya’ya müdahale etmesine ve bu bölgede etkisini arttırmasına sıcak bakmamaktadır. Aynı zamanda her iki ülkenin kısa ve orta vadede teröre karşı mücadele ve bölgesel istikrar gibi hedeflerinin örtüştüğü, hatta üçüncü aktörlere karşı da tamamlayıcı bir ilişkilerinin olduğu söylenebilir.⁵⁰ Bu bağlamda da Rusya Orta Asya’da başat askeri güç olma konumunu halen sürdürmektedir. Orta Asya ülkelerinin de parçası olduğu’a Kollektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (Collective Security Treaty Organization, CTSO) liderlik yapan Rusya’nın aynı zamanda hem Kırgızistan hem de Tacikistan’da ciddi miktarda operasyonel güce sahip askeri üsleri bulunmaktadır. Fakat Özbekistan ve Türkmenistan CTSO bağlamında askeri üslere ve üyeliğe sıcak bakmamaktadır.

AB’nin ve genel olarak Batı’nın Orta Asya’da ekonomik yatırımcı olmak yerine, bu bölgeye politik öncelikli ve içişlerine karışma yöntemi ile girmesi ve bölge ülkelerindeki renkli devrimleri destekler mahiyeti, bölgedeki yöneticiler tarafından kuşkuyla neden olmaktadır. Çin ve Rusya’nın bölgede statükonun korunmasına yönelik tavırları ve yönetimlerde değişiklik taraftarı olmamaları daha sempatik karşılanmaktadır. Çin ve Rusya 2005’te Özbekistan’ın Andijan, 2011’de Kazakistan’ın Janaozen ve 2012’de de Tajikistan’ın Gorno-Badakhshan Bölgelerindeki hükümet karşıtı gösterilerin bastırılmasında bu ülkelere destek vermişlerdir. Ayrıca Çin ve Rusya, Türkmenistan haricindeki bütün Orta Asya ülkelerinin üyesi olduğu ŞİÖ’de bu bağlamda önemli bir işbirliği platformu oluşturmaktadır.

49 Timofey Bordachev, “New Eurasian Momentum: How to Make Integration Effective”, *Russia in Global Affairs*, Dec. 14, 2015. <http://eng.globalaffairs.ru/number/New-Eurasian-Momentum-17886> (Erişim: 10.02.2018)

50 International Crisis Group, “Central Asia’s Silk Road Rivalries”, *Europe and Central Asia Report*, No: 245, (July 27, 2017), s. 20

Diğer yandan Rusya’nın “Doğu Pivot” politikası ve Çin’in BKBY bağlamındaki girişimi, Çin-Rusya sınırında Çinli yatırımcıları çekme isteği ile örtüşmektedir. Fakat enerji ve yeraltı kaynakları bakımından zengin Sibiryaya Bölgesi’nde Rusya aleyhine var olan asimetrik demografik yapı da ve Çin’den BKBY kapsamında yatırım çekme isteği, güvenlik endişelerini de beraberinde getirmektedir. Rusya’nın Sibirya’daki endişelerinin kısmen de olsa Orta Asya’da geçerli olduğu söylenebilir. Bu bağlamda, Çin’in Orta Asya’da ekonomik başarıya ulaşmasının ardından ve bunu korumak için bölgede güvenlik merkezli politikalar izleme olasılığı Rusya’yı zaman zaman endişelendirmektedir.⁵¹ Çin’i Orta Asya’da güvenlik merkezli politikalar izlemeye yönlendirme ihtimali olan bazı gelişmeler de mevcuttur. Özellikle Orta Doğu’dan Orta Asya’ya ve oradan da Xinjiang’a saldırıların olma ihtimali, Çin’in Orta Asya’da orta ve uzun vadede güvenlik merkezli politikalar izleyebileceği izlenimi vermektedir. Örneğin, Ağustos 2016’da Rusya’nın jeopolitik olarak büyük önem verdiği Kırgızistan’ın Başkenti Bişkek’te Çin Elçiliği’ne yapılan saldırı da Pekin’in endişelerini haklı çıkarır durumdadır.

Çin güvenliğini sağlamak amacıyla batı sınırlarında bazı girişimlerde bulunmakta ve bu girişimler artarak devam etmektedir. Bu bağlamda, Çin ile Kırgızistan güvenlik işbirliğini arttırmakta ve ortak sınır tatbikatları düzenlemektedir. 2016’da yayınlanan bir raporda da Çin, Tacik-Afgan sınırına 10 adet savunma altyapısı inşa ettiğinden bahsetmiş ve Tacikistan ile arasında ortak askeri eğitimler yapıldığını belirtmiştir. Çin’in Tacikistan ve Kırgızistan ile artarak devam eden güvenlik işbirlikleri Rusya’nın endişelerini arttırmayacak niteliktedir. Ayrıca, Çin’in Orta Asya’da ekonomik ve siyasi çıkar alanları genişledikçe bu çıkarların askeri alana da yansması kaçınılmazdır. Bazı Çinli uzmanlara göre, Rusya’nın AEB’yi başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi, Çin’in batı sınırlarında istikrarını ve güvenliğini sağlanması açısından kendi lehine olacaktır. Aynı uzmanlar, Rusya’nın Avrasya ülkelerinde ekonomik bir entegrasyona gitmesinin de, Çin-Rusya arasındaki iki taraflı ekonomik ve siyasi ilişkilerin geliştirilmesinde sorun oluşturmayacağı kanısındadırlar.⁵²

Büyük güç olma yolunda ilerleyen Çin, yatırımlarını sadece ticari ve ekonomik kaygılar ile yapmamaktadır. Çin’in, kârlı olmamasına rağmen özellikle Kırgızistan ve Tacikistan’a yatırım yapmasının sebebinin, bu ülkelerin jeopolitik nedenlerden dolayı istikrarsızlığa düşmelerini önlemektir. Kırgızistan ve Tacikistan örneklerinin bir adım ötesinde, Çin’in özellikle sınır boylarında ekonomik yatırımlara ek olarak güvenlik boyutunu da ön plana çıkarması mümkündür. Dolayısıyla, Çin’in Orta Asya ile artan ticari ve ekonomik ilişkileri nasıl Rusya’nın bölgedeki ekonomik ve ticari çıkar alanlarını daralttıysa, artan askeri işbirliğinin de orta ve uzun dönemde bu yönde bir etki yapması beklenmelidir.

51 Larisa Smirnova, “Perception of China’s “One Belt, One Road” in Russia: “United Eurasia” Dream or “Iron Circle” of Containment?”, *21st Century*, No 1, 20, (2017), ss. 114-115.

52 李新, “中国与俄罗斯在中亚的经济利益评析”, *俄罗斯中亚东欧研究*, 2012年第5期.

5. Sonuç

Xi Jinping'in Eylül 2013'te Kazakistan'da BKBY Girişimi'ni açıklaması ile Çin'in Orta Asya politikası yeni bir döneme girmiştir. Çin'in Orta Asya politikası 2013'ten itibaren BKBY çerçevesinde ekonomik motivasyonlu, daha sistematik ve kurumsal bir hale gelmiştir. Çin'in Orta Asya'ya yoğun bir şekilde yönelmesinin temel dinamiği ticari kaygılar olmasının yanı sıra, aynı zamanda Doğu'da deniz hattına alternatif ve tamamlayıcı olarak hem jeo-ekonomik hem de jeo-politik bir girişimdir. Çin, BKBY sayesinde Orta Asya ülkeleri ile daha sistematik ve kurumsal ekonomik motivasyonlu ilişkiler geliştirirken, aynı zamanda sorunlu Uygur Özerk Bölgesi'nin ve az gelişmiş batı eyaletlerinin de ekonomik gelişimini hedeflemektedir. Bu bağlamda Çin'in Orta Asya politikası şu aşamada, realpolitik düzlemde ekonomik motivasyon ile altyapıyı, enerji vb yatırımları ve bölge ile ticaretini kolaylaştıracak koşulları oluşturmaya çalışmaktadır.

Genel olarak bakıldığında Çin'in Orta Asya'ya yönelik ticari ve yatırım politikalarında başarılı olduğu görülmektedir. Fakat Çin'in Orta Asya'daki sınırlı yumuşak gücünün ve Rusya ile ilişkilerinin BKBY girişiminin başarısını olumsuz etkileme potansiyelinin olduğu dikkatleri çekmektedir. Çin, Orta Asya politikasında ticari, ekonomik ve Rusya ile ilişkiler bağlamında başarılı olmasına rağmen, ülkeler bazında bakıldığında birtakım sorunlar yaşadığı görülmektedir. Orta Asya ülkelerinin yönetici elitleri Çin'in BKBY Girişimi'ni olumlu bulmalarına rağmen, yukarı da bahsedildiği üzere söz konusu girişim halk tabanında bazı rahatsızlıklara yol açabilmektedir. Çin'in Orta Asya'da özellikle ekonomi dışında yumuşak gücünün zayıf olması, tepkilerin önünün alınmasını zorlaştırmaktadır.

Çin'in BKBY çerçevesinde Orta Asya politikalarındaki ticari ve ekonomik ilişkilere ek olarak diğer bir önemli husus da Rusya ile ilişkileridir. Çin, Orta Asya'ya, Rusya'nın Avrasya Ekonomik Birliği'nin önerdiği ulus-üstülükten farklı olarak eşitler arası bir ilişki önermektedir. Hem Çin'in BKBY'sinin hem de Rusya'nın AEB'sinin ortak hedef coğrafyası Orta Asya olmasına rağmen, iki girişim arasında kısa vadede bir işbirliği vardır. BKBY ve AEB arasındaki bu işbirliğinin orta vadede sürmesi beklenmektedir. Rusya ve Çin'in Orta Asya'da farklı iki girişiminin işbirliği yapmasında, bölge dışı aktör ABD'nin bölgedeki siyasi ve ekonomik nüfuzuna karşı bir araya gelme isteği ve Rusya'nın içinde bulunduğu ekonomik koşullar etkili olmaktadır. Aynı zamanda Çin de Orta Asya'da BKBY'nin başarıya ulaşmasında, Rusya'nın AEB'si ile işbirliği yapılmasını olumlu ve tamamlayıcı bir unsur olarak görmektedir. Aynı zamanda ŞİÖ de BKBY'nin başarıya ulaştırılmasında ve işbirliğinin hızlandırılmasında istikrar sağlayıcı ve önemli bir rol oynamaktadır.

Kaynakça

Bordachev, Timofei, “Russia and China in the Central Asia: the Win-Win Game”, *Valdai Paper No. 50*, June 2016. s. 7, <http://valdaiclub.com/a/valdai-papers/russia-and-china-in-central-asia-the-great-win-win-game/>, (Erişim: 10.02.2018).

Bordachev, Timofey, “New Eurasian Momentum: How to Make Integration Effective”, *Russia in Global Affairs*, Dec. 14, 2015. <http://eng.globalaffairs.ru/number/New-Eurasian-Momentum-17886> (Erişim: 10.02.2018).

Burkhanov, Aziz ve Yu-Wen Chen, “Kazakh perspective on China, the Chinese, and Chinese migration”, *Ethnic and Racial Studies*, Vol. 39, Issue 12, (2016): 2129-2148.

Clinton, Hillary, “America’s Pacific Century”, *Foreign Policy*, Oct. 11, 2011. <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>, (Erişim: 24.01.2018).

Elder, Miriam, “Putin’s grand vision: a new Eurasian bloc with old Soviet neighbours”, *The Guardian*, Oct. 04, 2011. <https://www.theguardian.com/world/2011/oct/04/putin-grand-vision-eurasian-bloc> (Erişim: 24.01.2018).

Fernholz, Tim, “Eight countries in danger of falling into China’s “debt trap””, *Quartz*, 07 Mart 2018. <https://qz.com/1223768/china-debt-trap-these-eight-countries-are-in-danger-of-debt-overloads-from-chinas-belt-and-road-plans/> (Erişim: 25.03.2018).

International Crisis Group, “Central Asia’s Silk Road Rivalries”, *Europe and Central Asia Report*, No: 245, (July 27, 2017).

Kelly-Clark, Victoria, “Why is Central Asia dumping Russia for China?”, *Global Risk Insight*, May 23, 2016. <http://globalriskinsights.com/2016/05/why-central-asia-is-dumping-russia-for-china/> (Erişim: 10.02.2018).

Kirişçi, Kemal ve Philippe Le Corre, “The new geopolitics of Central Asia: China vies for influence in Russia’s backyard”, *The Brookings Institute*, Jan 02, 2018. <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/01/02/the-new-geopolitics-of-central-asia-china-vies-for-influence-in-russias-backyard/> (Erişim: 15.02.2018).

Kucera, Joshua, “The New Silk Road”, *The Diplomat*, Nov. 11, 2011, <https://thediplomat.com/2011/11/the-new-silk-road/> (Erişim: 23.01.2018).

Kurlantzick, Joshua, “The Trump Administration’s “Free and Open Indo-Pacific”: A Solid Idea, but Difficult to Pull Off”, *Council on Foreign Relations*,

Feb 21, 2018. <https://www.cfr.org/blog/trump-administrations-free-and-open-indo-pacific-solid-idea-difficult-pull> (Erişim: 24.03.2018).

Kynge, James, “How the Silk Road plans will be financed”, *Financial Times*, May 10, 2016. <https://www.ft.com/content/e83ced94-0bd8-11e6-9456-444ab5211a2f> (Erişim: 10.01.2018).

Laruelle, Marlene (ed.), *China's Belt and Road Initiative and Its Impact in Central Asia*, Central Asia Program, Washington D.C. 2018.

李新, “中国与俄罗斯在中亚的经济利益评析”, *俄罗斯中亚东欧研究*, 5, (2012): 39-48.

罗英杰, “中亚安全形势的变化及其影响”, *国际安全研究*, 2, (2016): 103-124.

毛泽东、毛泽东选集、第一卷、星星之火，可以燎原（一九三〇年一月五日），<http://www.dlnu.edu.cn/szb/docs/2012-11/20121108152902434889.pdf> (Erişim: 13.05.2017).

Ministry of Foreign Affairs, and Ministry of Commerce, “Vision and Actions on Jointly Building Silk Road Economic Belt and 21st-Century Maritime Silk Road”, National Development and Re-form Commission, 28 March 2015, http://en.ndrc.gov.cn/newsrelease/201503/t20150330_669367.html (Erişim: 13.02.2018).

Peyrouse, Sebastien, “Discussing China: Sinophilia and Sinophobia in Central Asia”, *Journal of Eurasian Studies*, vol. 7, no. 1 (2016): 14-23.

全国人民代表大会, “李鹏会见乌兹别克斯坦总统”, 1999年11月09日. http://www.npc.gov.cn/npc/oldarchives/ljwyz/common/group_photo_zw.jsp@label=wxzlk&id=5280&pdm=010409&dm=01040901.htm (Erişim: 15.02.2017).

Shahbazov, Fuad, “China's Long March into Central Asia: How Beijing Expands Military Influence in Tajikistan”, *The Central Asia-Caucasus Analyst*, Feb. 21, 2017, <https://www.cacianalyst.org/publications/analytical-articles/item/13429-china%E2%80%99s-long-march-into-central-asia-how-beijing-expands-military-influence-in-tajikistan.html> (Erişim: 10.11.2017).

Sharma, Raj Kumar, “Central Asia warily welcomes China's Belt and Road Initiative”, *Nikkei Asian Review*, May 24, 2017, <https://asia.nikkei.com/Viewpoints/Raj-Kumar-Sharma/Central-Asia-warily-welcomes-China-s-Belt-and-Road-Initiative>. (Erişim: 13.02.2018).

Sholk, Dena, “Kazakhstan’s Land Reforms”, The Diplomat, June 15, 2016. <https://thediplomat.com/2016/06/kazakhstans-land-reforms/>, (Erişim: 11.01.2018).

Smirnova, Larisa, “Perception of China’s “One Belt, One Road” in Russia: “United Eurasia” Dream or “Iron Circle” of Containment?”, 21st Century, No 1, 20, (2017): 106-125.

U.S. Department of State, “2015 Investment Climate Statement - Turkmenistan Report”, May 2015. <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2015/241778.htm> (Erişim: 11.01.2018).

Vladimir Fedorenko, “The New Silk Road Initiatives in Central Asia”, Rethink Institute, Ağustos 2013, ss. 4-9.

王缉思, “西进”, 中国地缘战略的再平衡”, 环球网, 2012年10月17日. http://opinion.huanqiu.com/opinion_world/2012-10/3193760.html (Erişim: 10 Aralık 2017).

肖斌, “地区极性, “现状偏好与 中国对中亚的外交哲学”, 俄罗斯东欧中亚研究, 2, (2017):10-33.

张洁, “中国能源安全中的马六甲因素”, 国际政治研究, 3, (2005): 18-27.

中华人民共和国外交部, “习近平在纳扎尔巴耶夫大学的演讲 (全文)”, 2013年09月08日. http://www.fmprc.gov.cn/mfa_chn/ziliao_611306/zt_611380/dnzt_611382/ydyl_667839/zyxw_667918/t1074151.shtml (Erişim: 15.02.2017).

Popüler Kültür, Oyunlar ve Propaganda: Terörizmin Antropolojik Kodları

Teslim: 05 Şubat 2018
Onay: 29 Ağustos 2018

Sefer DARICI*
Ebru KARADOĞAN İSMAYIL**

Öz

Küreselleşme olgusu ve teknolojinin gelişmesine paralel olarak artan iletişim araçları, terör örgütlerinin de propaganda stratejilerinde değişiklikler yaratmıştır. DAES terör örgütü de finans, örgüte katılım, faaliyetlerini duyurma vb. nedenlerle profesyonel propaganda videoları hazırlamakta ve tüm dünyaya değişik iletişim araçları ile yaymaktadır. Hedef kitle olarak tüm dünyayı seçen DAES, videolarında ikna amacıyla popüler kültürün unsurlarını da kullanmaktadır. Nitel araştırma deseninde bir durum çalışması olarak yürütülen bu çalışmada DAES'in propaganda videolarından 6'sı amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile seçilmiş ve içerik analizi yapılmıştır. Daha sonra bu veriler popüler TV dizileri (Person of Interest), filmler (American Sniper, Unthinkable), dijital oyunlar (Call of Duty, Grand Theft Auto, Medal of Honor, Sniper Ghost Warrior), film afişleri (The Expendables 2) ile karşılaştırılarak analiz edilmiştir. Sonuçlar DAES'in antropolojik verileri, popüler kültürü ve Hollywood etkisini propaganda videolarında kullandığını göstermektedir. Bulgular sosyal antropoloji bağlamında tartışılarak yeni bir bakış açısı oluşturulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Antropoloji, Oyun, Terör, DAES, Propaganda*

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

** Üsküdar Üniversitesi

Populer Culture, Games and Propaganda: Anthropological Codes of Terrorism

Sefer DARICI*
Ebru KARADOĞAN İSMAYIL**

Abstract

The communication tools that have increased in parallel with the development of globalization and technology have also created changes in the propaganda strategies of terrorist organizations. The DAEŞ terror organization is also involved in financing, organized participation, it is preparing professional propaganda videos for reasons and spreading to the whole world with various tools of communication. Having chosen the whole world as its target audience, DAEŞ also uses popular cultural elements to persuade its videos. In this study which is carried out as a case study in the qualitative research design, six of the DAEŞ propaganda videos were selected with the sample sampling method and the content analysis was conducted. This data was then analyzed in comparison with popular TV series (Person of Interest), movies (American Sniper, Unthinkable), digital games (Call of Duty, Grand Theft Auto, Medal of Honor, Sniper Ghost Warrior), movie posters (The Expendables 2). The results show that DAEŞ uses anthropological data, popular culture and Hollywood effect in propaganda videos. The findings have been discussed in the context of social anthropology and tried to create a new perspective.

Keywords: *Anthropology, Game, Terror, ISIS, Propaganda*

* Sivas Cumhuriyet Üniversitesi

** Üsküdar Üniversitesi

1. Giriş

Antropoloji insanı inceleyen bir disiplin olarak¹ birçok disiplinden faydalanır. İnsanı incelemek, insan ve insana dair disiplinler arası bir yaklaşımı da mecburi olarak beraberinde getirir. Alt dallarının sıklığı nedeniyle antropoloji geniş bir yelpazede farklı bilimsel yöntemler kullanabilir. Bu bağlamda antropoloji asıl amacı olan “insanı anlamayı” değişik perspektif ve bakış açılarıyla, deneylerle araştırarak verilerini bize sunar.

Antropoloji insanı holistik bir bakış açısıyla bir bütün olarak ele alarak tüm yönlerini inceler.² Antropolojik çalışmalar “İnsan güvenliği” kavramını merkeze alarak şiddetin ve karmaşık toplumsal olayların da analizini yaparlar. Antropoloji insan için güvenli bir çevrenin evrimsel önemine ilişkin verileri toplarken, bu güveni tehdit eden unsurların varoluş sebebini ve yine insanın bu çevreyi yok etme çabasını da anlamaya çalışır. Bu aslında insanın yine insan tarafından anlaşılmaya çalışılması başka bir ifade ile biyolojik olarak aynı donanıma sahip bir türün kendini inceleyerek idrak etme çabasıdır.

Yaşanılan coğrafya, toplum, medya, kültürel etkileşimler, inanışlar, ritüeller vb. birçok faktör insan davranışlarını o denli değiştirir ki, insan kendi türünü anlamakta zorlanır. Terör bu gerçeklerden biridir. Terör yarattığı korku iklimini teknoloji vasıtasıyla tüm dünyaya yayabilmekte ve kullandığı propaganda teknikleri ile farklı toplumlardan taraftar toplayabilmektedir. Evrensel referanslar olan arketipler bu anlamda coğrafi, sosyal, etnik, dini vb. farklılıkların yarattığı bilinç katmanını bypass ederek bilinç dışının diliyle iletişim kurmaya izin verir. Böylelikle bireylerin görünmeyen içsel kodları tetiklenerek, insan doğasındaki ilksel ve dürtüsel alan aktif hale getirilmektedir. İnanç ve eylem arasındaki bağıntı yeniden inşa edilerek orijinal kodlar işlevsizleştirilmektedir.

Bu çalışmada DAESH terör örgütünün popüler kültür unsurlarını ve sosyal antropolojik verileri teknolojik gelişmelere paralel olarak propaganda çalışmalarında ikna amacıyla nasıl ve ne şekilde kullandığının ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın temel hipotezi DAESH’in propaganda faaliyetlerinde hedef kitlesini sosyal antropolojik kodları bilinçli biçimde kullanarak etkilediği iddiasıdır. Bu kodlar görsel materyaller içinde bazen doğrudan içeriği oluşturmakta, ama çoğu zaman sembolik düzlemde bilinçdışı çağrışımlara izin verecek teknik müdahalelerle anlatı içine gömülmektedir.

Bu çalışmada Nitel modelde yürütülmüş ve araştırmanın doğasına uygun olarak ‘Durum çalışması (Case Study) deseni’ kullanılmıştır. Araştırmalar-

¹ *English Oxford Living Dictionaries*,

<https://en.oxforddictionaries.com/definition/anthropology>, (Erişim: 06.07.2017).

² Gözde Dalan Polat, “İletişim Antropolojisi Üzerine Bir Deneme.” *Global Media Journal: Turkish Edition*, 6.12 (2016).

da bir ya da daha fazla durumu derinlemesine inceleyerek araştırmanın soru ve konularına dikkat çekmek amacıyla Durum çalışması kullanılır.³⁴ Bireyler, gruplar, kurumlar, kültürler vb. durum olarak nitelendirilebileceği gibi kendisine has, özgün bir şey de durum olarak nitelendirilebilir.⁵

Görgül bir araştırma yöntemi olan durum çalışması, çok yönlü ve derinlemesine bir inceleme yapar.^{6 7} Çalışmada ele alınan tek durum içerisinde birden fazla alt analiz birimi söz konusu olduğundan iç içe geçmiş tek durum deseni kullanılmıştır.⁸

Çalışmanın amacı doğrultusunda DAEŞ'in değişik internet sitelerinde yayınlanan propaganda videoları orijinal boyut ve sürelerinde bilgisayara indirilmiştir. Ardından bütün videolar iki araştırmacı tarafından birbirinden bağımsız olarak tek tek izlenmiş ve araştırmaya veri olabilecek unsurları taşıyıp, taşımadığı tespit edilmiştir. Daha sonra her araştırmacının verileri birbiri ile karşılaştırılmış ve böylece veri analiz sürecinin güvenilirliği test edilmiştir. Araştırmanın amacına uygun verileri sağlayan durumlar tercih edildiğinden araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemi⁹ kullanılarak videolardan 6 tanesi seçilmiştir.

Her videonun içerisinde popüler kültür öğelerinden en az birini barındırma şartı ölçüt olarak alınmıştır. Seçilen videolar araştırmacılar tarafından tekrar izlenerek ilgili sahnelerden ekran görüntüsü alınmış, orijinal sahnelerle karşılaştırılmıştır. Alınan ekran görüntüleri ayrıca Google taraması yapılarak, oyunlar için açılmış forum sayfalarına oyuncuların yüklemiş olduğu fotoğraflarla da karşılaştırılmıştır.

DAEŞ propaganda videoları genel olarak analiz edilmiş ardından içerikler “Oyun sahneleri” , “Film-dizi sahneleri” ve “Diğer sahneler” olarak üç koda ayrılmıştır. Her bulgu ayrı ayrı irdelenmiştir.

2. Terörizmin Antropolojik Kodları

Antropoloji alanında yapılan birçok araştırma terör ve terörist eylemlerin kültürel, irksal, coğrafi, dini, politik, ekonomik, psikolojik vb. nedenleriyle ilgili

3 Larry B. Christensen, Johnson Burke ve Lisa Anne Turner, *Araştırma yöntemleri: Desen ve Analiz* (Anı, 2015).

4 Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 9. Genişletilmiş Baskı, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013).

5 Michael Quinn Patton, *Qualitative Evaluation and Research Methods*, (Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc., 1990), 384.

6 Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 277.

7 Patton, 384.

8 Yıldırım ve Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, 277.

9 A.g.e., Patton,

bilgileri irdelemekte ve çözümler konusunda önerilerde bulunmaktadır.^{10 11 12}
13 14 15

Küreselleşme olgusu, yeni medya ve teknolojik gelişmelerle birlikte “yeni terör”¹⁶ örgütleri kendisine taraftar toplama, amaçlarını ve eylemlerini duyurma, finansman, tedarik, istihbarat toplama, dünyayı ve bölgesel farklılıkları daha iyi analiz etme vb. konularda çok daha etkin olmaya başlamışlardır.

Terörist organizasyonlar bu etkinliği sağlarken teknolojiyi ve medyayı da kullanmaktadırlar. Dünya geneline yayılmış olan toplumsal ilişkiler ve kilometrelerce ötede yaşanan olayların, yerel oluşumları etkileyecek derecede yoğunlaşması olarak tanımlanan¹⁷ bir küreselleşme, medyadan bağımsız olarak düşünülemez. Kazan’ında belirttiği gibi “Uluslararası terörizm ve medya arasında yıllardır tartışılan çok yönlü ilişkiler ağı bulunmaktadır”¹⁸. Bu ilişkiler ağı haberler, programlar vb. gelen reyting ile şiddetin insan doğasındaki yapısı ve merakını birleştirerek terör örgütlerinin adeta bir marka gibi bilinirliğini arttırmaktadır.

“Karşılıklı olarak birbirini besleyen bu ikili ilişki, bir yandan teröristlere kendilerini ve taleplerini ifade ederek popülerleşebilecekleri fırsatlar sağlarken; diğer yandan da medyanın haber açıklığını giderebilecek kaynakları üretmektedir.”¹⁹

Özellikle medyanın gün içerisinde an be an takip edilebilen bir hale gelmesi, sosyal medyanın ve bu kanallardan yapılan bilgi akışının insanların tutum ve davranışlarını etkilemesi “terörün halkla ilişkileri”ni de kolaylaştırmıştır. Terör örgütü perspektifinden bakarsak “iyi bir terörist aynı zamanda iyi bir halkla ilişkilercidir” anlayışının var olduğu dahi söylenebilir.

10 Nandini Sundar, “Toward an anthropology of culpability.” *American ethnologist*, 31.2 (2004): 145-163.

11 Thomas Hylland Eriksen, “A darker shade of pale: Cultural intimacy in an age of terrorism”, *Anthropology Today*, 27.5 (2011): 1-2.

12 Janine R. Wedel ve diğerleri “Toward an anthropology of public policy.”, *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 600.1 (2005): 30-51.

13 Jeanette Haynes Writer, “Terrorism in Native America: Interrogating the past, examining the present, and constructing a liberatory future.”, *Anthropology & Education Quarterly*, 33.3 (2002): 317-330.

14 José Macias, “The tragedy of terrorism: Perspective, reflection, and action in the aftermath.”, *Anthropology & education quarterly*, 33.3 (2002): 280-282.

15 Lawrence A. Kuznar, “Rationality wars and the war on terror: Explaining terrorism and social unrest.”, *American Anthropologist*, 109.2 (2007): 318-329.

16 Bu ifade ilk kez 1993 yılında New York’ta bulunan Dünya Ticaret Merkezi’ne gerçekleştirilen saldırının ardından geleneksel terör eylemlerinin değiştiğini vurgulamak amacıyla kullanılmıştır.

17 Anthony Giddens, *Modernity and Self Identity, Polity*, (Cambridge, 1991), 21.

18 Hüseyin Kazan, “Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği.”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 12.24 (2016): 110-111.

19 A.g.m., 111.

Terörün kullandığı en önemli enstrümanı ve terörist olmaya giden yolun başı, ortası ve sonu propagandadır.²⁰ Propagandanın da başarıya ulaşabilmesi için etkili ikna teknikleri kullanmanız ve hedef kitlenin profilini iyi analiz ederek mesajınızı güçlü sunmanız gerekir.

Terör örgütleri ve özellikle küresel çapta tehdit oluşturanları kendi yayınlarında amaçlarını ve bu amaç doğrultusunda uyguladıkları şiddeti haklı gösterebilmek ve kendilerine insan kaynağı sağlayabilmek için çeşitli yollar denerler. Bunlardan biri de antropolojik verilerdir.

Terör örgütleri korkuyu yaratmak için kullandıkları araçların içine yönlendirmeye ve ikna etmeye çalıştıkları toplumların antropolojik verilerini de ustaca işlemektedirler.

Örgüte taraftar toplamak için çekilen bir videoda veya hazırlanan bir illüstrasyonda kültürel, dilsel, coğrafik, simgesel verileri ustaca işleyebilmektedirler. Şiddetten çok daha öte olan ve barbarca diye tarif edilebilecek bir eylemde dahi coğrafi özellikleri, farklı milletlerden insanların yaşam alışkanlıklarını, tutumlarını, kültürlerini, dillerini, dinlerini, inanışlarını, eğlence, seyahat ve dinlenme tercihlerini ve hatta oyunlarını profesyonelce analiz ederek propagandalarında kullanabilmektedirler.

Terör örgütleri hızla değişen, tehditkâr ve rekabetçi bir ortamda faaliyetlerini etkili bir şekilde devam ettirebilmeleri için hızlı bir adaptasyon ve davranış değişikliği yapmaları gereklidir.²¹

Değişen dünyada terör örgütleri kendilerini bu dinamiklere çok çabuk adapte edebilmekte, nihai amacına ulaşmada bilimsel veriler, analizler ve teknoloji-den de yararlanmaktadır.

Demir'in de belirttiği gibi terör örgütleri varlıklarını tehdit eden ve yeni fırsatlar veren koşulların farkındadırlar ve örgütsel yapılarından tutun, fonksiyonlarına, söylemlerine ve eylemlerine kadar değişime giderek yeni durumlara uyum sağlayabilirler ve böylece kendilerini geliştirebilirler.²²

Bu açıdan bir toplumun geçmişten gelen, hali hazırda var olan ve geleceğe ilişkin olarak taşıdığı arketip kodlar önem taşır. Bu kodlar her toplum için benzer veya farklı anlamlar içerebilir. Keza yine inanışlar, kültürel değerler ve sembolik anlamı yüksek olan çağrışımlar kitleleri harekete geçirebilir. Terör eylemlerinde hedefin halkı korku ve paniğe sevk etmesi amaçlanır. Bu amaç için insanların değer atfettiği, tarihsel, kültürel olarak önemi olan ve o top-

20 İhsan Bal, "Terör Nedir, Neden Terörist Olunur?" *Terörizm: Terör, Terörizm, ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler içinde (Der.) İhsan Bal,* (Ankara: USAK Yayınları, 2006) 13.

21 Cenker Korhan Demir, "Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK.", *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, (2008): 57-88.

22 A.g.e., 57-88.

lumla özdeşleşmiş simgesel noktalar özellikle seçilir. Kitleleri ikna etmede ve yönlendirmede korkunun etkisi uzun yıllardır bilinmekte ve en etkili ikna unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir.

Terörist eylemler sembolik ifadeler yaratırlar, aynı zamanda var olanı değiştirme amacı da taşırlar. Yitzhak Rabin suikastı ya da İkiz Kuleler'e yapılan terör saldırıları bu anlamda kristalize örneklerdir. Tercih edilen dekor, izleyicilerin yoğunluğu ve sonrasında yol açacağı zincirleme reaksiyonlar dikkate alındığında,²³ DAEŞ tarafından düzenlenen terör eylemlerinin de sembolik değeri açısından incelikli bir biçimde planlandığı sonucuna ulaşmak mümkündür. Nitekim Rabin suikastı sonrasında sekteye uğrayan Arap-İsrail barış süreci ve 11 Eylül sonrasında Ortadoğu'nun "Teröre karşı savaş" sloganıyla hiç olmadığı kadar istikrarsız bir periyoda girmesi uzun vadeli kurgusal bir terör vizyonunu düşündürmektedir. Terörü çağrıştıran doğrudan ve dolaylı mesajların ideal sıklıkla farklı iletişim kanallarında yer almasıyla "dünya imajı" "terör" kavramıyla birbirine kenetlenmiş bir algıya yol açabilmektedir.

Düz anlama eşlik eden bilinçdışı bileşenler sonuç noktasında başlangıcın deklare ettiği niyetin aksi yönde oluşumlara sebebiyet verebilmektedir. Keskin ikili karşıtlıkların cisimleştiği terör olayları bir yönüyle karşıt düzlemlerin aralarındaki alanı muğlaklaştırarak, zihinsel yönelimini dağıtmaktadır. Oluşan muğlak alanda nihai manzaranın işaret ettiği meşru hedeflerin sorgulanabilmesi de zihinlerdeki "dönüşüme uğramış dünya vizyonu"nun izin verdiği ölçüde gerçekleşebilmektedir. Oyunun kuralını geri dönüşsüz olarak değiştirdiğinizde bilindik evrensel yasaların yerini alan, terörün matematiği galip gelmektedir.

Bir terör örgütünün hedeflediği kitlenin antropolojik kodları; fiziksel ve biyolojik özellikleri, coğrafi zayıflıkları, inanç sistemi, kültürel hassasiyetleri, simgeleri, sembolleri, tutum ve alışkanlıkları, geçmiş hafıza dökümü, travmaları, reaksiyon şiddeti ve reaksiyon zamanı kırılma noktalarının tahlili için hayati önem taşır.

Kırılma noktaları kişilerin, grupların veya toplumların telafisi imkânsız zararlar doğuracak sinir uçlarıdır. Bu uçlara dokunulduğunda verilecek tepkinin süresi ve şiddeti diğerlerine nazaran oldukça güçlüdür. Ancak bunların tahribatı telafisi imkânsız zararlara yol açabilecektir. Propaganda tekniklerinin iyi kullanılan bir terör örgütü bu kırılma noktalarını bilir. Varlığını devam ettirebilmek ve etkinliğini arttırabilmek için bilmek zorundadır.

3. DAEŞ Videolarının Analizi

Hedef kitleyi ikna etme Simgeler, semboller ve çağrıştırmacı diğer unsurlar insanlara gösterilen şeyden farklı ve daha derin anlamlar verebilir. Bunlar top-

23 Mark Juergensmeyer, "Religious Terrorism as Performance Violence", *The Oxford Handbook of Religion and Violence* içinde (Der.) Mark Juergensmeyer, Margo Kitts ve Michael Jerryson, (New York: Oxford University Press, 2013), 283.

lumsal hayatın her aşamasında vardır ve ikna tekniklerinde de kullanılır.

Hepimiz dini bir simgenin bu dine inanan kişiler üzerinde nasıl bir etkisi olduğunun bilincindeyizdir. İslamiyet'in hilali, Hristiyanlığın haçı ya da Yahudiliğin Davut Yıldızı, İnkalar için güneş, Hindular için inek, Kızılderililer için beyaz bufalo buzağısı ya da herhangi bir dini tapınma nesnesi, inananlara yıllarca sürmüş mücadeleyi ya da ezizliği çağrıştırabilir ya da bir felsefeyi ya da inancı akıllara getirebilir.²⁴

Çalışmaya kaynak teşkil edilen materyaller çözümlenirken, DAESH'in ikna mekanizmasını incelikli bir biçimde tanımlamak gerekmektedir. Öncelikli olarak örgütün doğrudan ve dolaylı olarak kitleler üzerinde yaratmayı hedeflediği etki ortaya konulduğunda, kullanılan sembol, simge, teknik ve mecraların işlevi netlik kazanacaktır.

DAESH Yahudileri, Hristiyanları, ateistleri, Rafida grubunu, mürtetleri²⁵, “Sahawat” (Awakenings, Sons of Iraq²⁶) denilen grubu yok edilmesi gereken hedef olarak görmektedir.

DAESH bilinçli olarak Müslümanlarca aksi düşünülemez biçim de kabul edilmiş ifadelerden yola çıkarak mesajlarını tanzim ediyor, İslamiyet'in ilk dönemlerindeki referansları sıkça kullanıyor²⁷. Akılcı ve insani yönü güçlü ifadeleri cinayet ve tecavüz gibi eylemlere mesnet teşkil edecek biçimde kullanmaları, aslında savaştıkları şeyin ifade ettikleri gibi modern Batı ve onun yozlaşmış sisteminden başka olabileceğini düşündürüyor.

3.1.1. Dehşet Uyandırmada Kullanılan Mecralar ve Kullanılan Teknikler:

DAESH ileri teknolojinin kullanıldığı video yapımlar ve dijital oyunlar üretmektedir^{28,29}. Konvansiyonel iletişim ortamlarının yanında, sosyal medya etkin olarak kullanılmakta, kontrol ve sansür mekanizmalarının işlemediği

24 William A Haviland, Harald E.L. Prins, Dana Walrath ve McBride Bunny. *Kültürel Antropoloji*. Çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2008, s.116.

25 Sünni olmayanların tümü kastedilerek dinden çıkmış kabul edilmektedir.

26 Amerika'nın El Kaide'ye karşı örgütlediği yapı “Proxy Wars” (Vekâlet Savaşları) açısından değerlendirilebilecek bir durum. Dostumun düşmanı düşmanıdır mantığı bir süre sonra yerini vekillerin özerkleşmesine ve kaotik bir biçimde hareket etmesine bırakıyor. Orta Doğu'daki dinamikleri çözümlenebilmek için kabileler arası inanç ve gündelik yaşam pratikleri açısından ortaya çıkmış olan farklılıklar, bu tür silahlı güçlerin motivasyonları konusunda öngörülebilir bulunabilmede önem teşkil etmektedir.

27 Graeme Wood, What ISIS Really Wants, The Atlantic, March 2015, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-DAESH-really-wants/384980/>, (Erişim: 03.09.2017).

28 Ahmed Al-Rawi, “Video Games, Terrorism, and ISIS's Jihad 3.0”, *Terrorism and Political Violence* 30, No: 4 (2018), 746 <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09546553.2016.1207633?needAccess=true>, (Erişim: 20.07.2018).

29 Linkte Saleel Al-Sawarim isimli oyundan alınan video kayıt yer almaktadır <https://www.youtube.com/watch?v=VjFzKx2q5uY>, (Erişim: 20.07.2018).

ve aynı zamanda içeriklerin indirilerek offline olarak da istifade edilebildiği sistemler üzerinden hedef kitlelerine ulaşmaktadır. İçeriklerde kafa kesme, diri diri yakma, köleleştirme, tecavüz, aşağılama, şiddeti meşru kılmak için belli kriterler sağlandığında hedefi insan olarak kabul etmeme, karşı saftaki insanlara zararlı ve yok edilmesi gereken bir hayvan ya da bir nesne muamelesi yapma sıklıkla tercih edilmektedir.

Burada Zulaika'nın tespitleri önemlidir:

Masallar, avlanma veya savaş gibi ritüelleşmiş bağlamlarda, insan ve insan olmayan, uygar ve barbar arasında kategorik belirteçler haline gelen, böylece insan gibi kültürel olarak tanımlanan bir düzeni tehdit eden her şeyin ortadan kaldırılmasına izin veren hayvansal metaforları kullanma eğilimindedirler. Cinayeti açıklamanın bir yolu yok. Tek yapabileceğimiz, onu kavramsallaştırmak için tarihsel ve kültürel modeller sunmak. Vico'nun tavsiyelerini takiben, kültürel antropoloji, etnografik olarak ritüel metaforlara ve kafa avcılığı ya da "ilahi akrabalık" gibi kültürel kurumların altında yatan efsanevi yapılara odaklandı. Fakat antropolojinin bu paradigmayı - kafa avcılarını, kral katillerine, askeri kahramanlara ve diğer ritüelleştirilmiş cinayetlere - tabulaştırılmış "teröristlere" uygulayabilmesine izin vermesi mümkün mü? Teröristler bizden tamamen farklı mı yoksa sonunda teröristler ve terörlü mücadele edenler de aynı insanlık alanına mı aittir?³⁰

3.1.2. Hedefte Yaratılmak İstenen Algıdaki Anahtar Kavramlar:

"We will burn America", "Evinde yok etme" (İkiz kule görsellerini videolarda anlatıyı destekleyici unsur olarak kullanma); "İkonoklazm" (Videolarda Amerikan kahramanlık sembolü olan itfaiyecileri zavallı ve çaresiz konumda gösterme), "Olay ve fenomeni özdeş kabul ettirme", "Algılara kaynak teşkil eden zemini değiştirme" (Sembollerin orijinal anlam ve düşünce setini dağıtma, kavram ve olguları tarihsel bağlamından koparma, sembol ve kavramlar arasında yeni bağlantılar kurma – Tarihi dekor ve coşkulu seyirci kalabalığı önünde toplu infaz, infazın çocuk DAESH militanları tarafından gerçekleştirilmesi), "Anlam ve aidiyet arayışı içinde olanlara yeni alternatifler sunma" (Refah seviyesi yüksek batı bölgelerinden militan toplamada kullanılan mesajlar; batının kodlarıyla batıyı vurmak, kitleyi olduğu haliyle yakalayıp uygun kanatları inşa etmek için işlemek, bilme-tanıma-anlamlandırma-inanma-mensubu olma gibi kavramlar arasındaki sınırı muğlaklaştırma), "Oyunun kuralını değiştirme" olarak sıralanabilir.³¹

30 Joseba Zulaika, "Mythologies of Terror: Fantasy and Self-Fulfilling Prophecy in U.S. Counterterrorism." *Kroeber Anthropological Society*, 102(1), s. 6.

31 Umberto Bacchi, "Isis propaganda threatens new 9/11 in We Will Burn America video", *International Business Times*, 13 Nisan 2015. <https://www.ibtimes.co.uk/isis-propaganda-threatens-new-9-11-we-will-burn-america-video-1496096>, (Erişim: 05.09.2017).

3.1.3. Kendi Kontrol Alanlarındakilerle Kurdukları İletişimin Kodları:

Hâkimiyet bölgelerinde asayişî sağlamada alınan sıkı tedbirler ve caydırıcı yaptırımlar uygulanmaktadır. Kontrol altındakilerden bireysellik yerine hilafetin ortak kazanımlarına odaklanmaları istenmektedir. Dava kavramı, anlamlı bir bütünün parçası olma, o bütün ile anlam kazanma özellikle vurgulanmaktadır. İçsel değerler ve bağlantı mekanizmalarını sağlamlaştırıcı bileşenler kullanılmaktadır.

3.1.4. Genel Algıya ve Potansiyel DAEŞ Militanlarına Yönelik Mesajlar:

DAEŞ'in siber ortamdaki propaganda faaliyetlerinde sanal ulus kavramı, hâkimiyet alanının muğlaklığı, sisteme karşı, sistemin araçlarının kullanımı, sonraki hamlenin kestirilmesini güçleştirecek kaotik stratejiler sıklıkla yer almaktadır. Özellikle İslamiyet'in ilk dönemlerine ve tartışmasız kabul edilecek esaslarına gönderme yapılarak İslam ile ilgili kavram, olgu ve olaylar çarpıtılmaktadır. Tek yönlü bilet kullanımı yine DAEŞ'in hedef kitlesine verdiği önemli bir mesajdır. Dünyanın farklı bölgelerinden DAEŞ saflarında savaşmak için yola çıkanlar dönüş bileti almamakta, böylelikle kendileri ve aileleri için geri dönüşü olmayan bir sürece dâhil olduklarını ifade etmekte. Pasaport yakmak da benzer biçimde hilafet dışında herhangi bir iktidar odağı ya da aidiyet kabul edilmediğini deklare etmek için kullanılmaktadır. Çekilen özel videolarda pasaportların yakılması devrimci bir ritüel biçiminde görselleştirilmektedir.

3.1.5. Bireylerin Bilinçdışıdaki Kahraman Arketipini Tetikleme:

DAEŞ'in eylemlerini bir macera atmosferi biçiminde sunarak, örgüte dâhil olmanın insanın karşısına ömrü boyunca sadece bir kez çıkacak bir fırsat olarak algılanması hedeflenmektedir.³² Videolarda yer alan kişilere karizmatik nitelikler yüklenmesi özellikle genç hedef kitlede özdeşleşim sağlamayı kolaylaştırıcı etkide bulunmaktadır.

3.2. Oyun Sahneleri

DAEŞ insan doğasındaki ilksel kodlara referans vererek oyun sahnelerini çağrıştıran görsel materyalleri kullanmaktadır. İkna yöntemi olarak oyun vizyonunun tercih edilmesi aslında terör örgütünün kullandığı stratejinin ardında antropoloji ve psikoloji formasyonu olan ciddi bir uzman kadrosunun bulunduğunu düşündürmektedir.

Oyun kavramının ilk bakışta naif ve gayri ciddi bir anlamı çağrıştırması onun nihai eylemlerimizin ardındaki itici gücü barındırdığı gerçeğini çoğu zaman gizler. DAEŞ'in oyun kavramını kullanmasının önemini 1944 yılında

32 Imran Awan, "Cyber-extremism: Isis and the power of social media", *Society* 54, No.2 (2017): 139, <https://www.springerprofessional.de/en/cyber-extremism-isis-and-the-power-of-social-media/12144602?fulltextview=true>, (Erişim: 03.07.2017).

Homo Ludens isimli eserinde oyunun kültürel işlevlerini ortaya koyan Johan Huizinga'ya referans vererek anlatmak faydalı olabilir.

“Oyunun özünü oluşturan aktif ilkeyi “içgüdü “olarak adlandırırsak, hiçbir şeyi açıklamayız; eğer buna” akıl “veya” irade” diyorsak, çok fazla şey söyleriz. Ancak oyunun bir anlamı olduğu gerçeğini, şeyin kendisinin doğasında, maddi olmayan bir kaliteye işaret ettiğini kabul edebiliriz.”³³

Oyun ödüllendirme mekanizması ile zihni şekillendirmede ve onu farklı bir dünyaya yönlendirmede etkili bir araçtır. Bu araç arketip kodlarla çok daha etkili bir hale getirilebilir.

“İnsan toplumunun büyük arketipik aktivitelerinin hepsi oyunun başlangıcından sonuna kadar uzanır. Örneğin dili kullanma insanın iletişim kurması, öğretmesi, komuta etmesi için şekillendirdiği ilk ve yüce araçtır... Her soyut ifadenin ardında, metaforların en cesuru vardır ve her metafor kelimeler üzerine bir oyundur. Böylece insana hayatı ifade etmek için doğanın dünyasının yanında ikinci bir şiirsel dünya yaratır.”³⁴

Oyun içinde gerçekliğin bir replikasını yaratan çocuk onu anlamlandırmayı ve ona nüfuz etmeyi öğrenir. Bu öğrenme süreci pekiştirilip, tekrar ettikçe gerçek hayat ile dijital hayat arasındaki eşik olan “Gerçeklik Eşiği” aşınmaya ve bir müddet sonra birbirinin yerine geçmeye başlar.³⁵

“Çocuk ve hayvan oyun oynamaktan zevk aldıkları için oynar ve içinde elbette kendi özgürlükleri yatar.”³⁶ Huizinga burada oyun deneyiminin özgürlük çağrıştırmasını vurguluyor. Çocuk özgür biçimde gerçekliği oyun pratiği içinde anlamlandırmayı öğrenir. Bunda bir sorun yoktur. Yetişkin ya da yetişkinliğe adım atmakta olan birey gerçekliğin ağırlığı ve zorunlulukların çevrelediği ortamdan kaçmak için oyuna yönelirken aynı zamanda özgür ve sorumsuz olduğu özellikle 0-6 yaş dönemini bilinçdışı düzlemde yeniden deneyimler. Bu dönemde eylem rasyonellikten ziyade dürtüsellikğe dayanmaktadır. Bu durumun bir çocuk için pozitif işlevselliği vardır. Ancak özellikle 0-6 yaş dönemine ait bilinçdışı kodların özelliklere yetişkinlere yönelik oyunlarda kullanımı, içinde sadece duygusal anlamda serbest zaman içinde bir rahatlama alanını değil aynı zamanda irrasyonel eylemin tetikleyicisi olma potansiyelini de barındırır.

33 Johan Huizinga. *Homo Ludens A Study of the Play-Element in Culture*, (London: Routledge & Kegan Paul, 1980), 1.

34 A.g.e., 4.

35 Sefer Darıcı, “Dijital Oyunlarda Kullanılan Subliminal Mesajların Gerçeklik Algısı Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Çalışma: Gerçeklik Eşiği Kavramı”, *Electronic Turkish Studies* 10.14 (2015).

36 A.g.e., 8

DAEŞ'in potansiyel militanlara yönelik mesajlarını tasarlarken oyun pratiği içindeki önemli bir aşama olan inisiyasyon deneyimini kullandığını görmekteyiz. Özel ve anlamlı bir bütünün parçası olma, farklı bir aidiyet ortamını deneyimleme isteği içinde olan bu kişiler, tatmin edilmeyi bekleyen duygusal boşluklarından istifade edilerek çembere dâhil edilirler. Burada insan doğasında gerçeklik deneyiminin, onu anlamlandırma ve kontrol altına almayla ilgili istencin bir görünümü olan, beden ve ruh, fikir ve eylem gibi ikili karşıtlıkların temelini oluşturan çok önemli bir antropolojik gerçek yatmaktadır.³⁷

Yaşamın içindeki anlamı keşfetmek ya da var olmayan anlamı bir fantezi evreni yaratarak oluşturmaya dayanan felsefi ve ideolojik açıdan önemli olan bu sorunsal, oyunun çocuk ve yetişkin için taşıdığı anlam ve işlevine işaret etmektedir. Daha önce de bahsedildiği gibi çocuk var olan gerçekliği anlamlandırmak, ona nüfuz etmek, gerçek dünyaya dâhil olmak için oyun oynar. Ergen ya da yetişkinlerin oyunla ilgili motivasyonlarının temelinde ise gerçekliğin ağırlığından kaçmak ve tatmin edilemeyen anlam arayışını gidermek üzere yeni bir gerçeklik formu inşa etmek yatar.

DAEŞ propaganda videolarının birçoğunda toplumsal hafızada kolektif bir geçmiş hissi yaratan ikonları ortadan kaldırarak yeniden inşa için uygun bir zemin hazırlamaktadır. Örneğin Şekil 1'de görseli yer alan, 2015'te Antik Roma'nın Palmyra harabeleri önünde çocuk militanlarca gerçekleştirilen toplu infaz, üzerinde uzlaşmaya varılmış pek çok kodu geçersiz kılmaktadır.

İnfaz coşkulu bir kalabalık önünde, farklı kamera açılarından estetik bir formda verilirken ritus etkisi doruğa çıkmaktadır. Ama burada önemli olan arka plandaki mitos kısmıdır.

Şekil 1: Palmyra Harabeleri'nde infaz anı

37 Huizinga, *Homo Ludens*, 5.

Video içindeki göstergelere baktığımızda çocuk masumiyeti, çocuk oyunu gibi yerleşik kuralın tersyüz edildiğini görmekteyiz. Videoda çocuklar askeri kostümler içinde çok sayıda yetişkini infaz etmektedir. Çocuğun nesne ve özne ilişkisi açısından oyun döneminde suç sayılamayacak sembolik kurban etme ritüelleri burada gerçek infazla yer değiştirmiştir. Oyuncak nesnelere gerçek silahlar ve canlı bedenlerle yer değiştirmiştir.

Bütün bu vahşete dekor oluşturan Palmyra harabeleri de yenilenmiş bir kurguyla tarihsel bağlamından incelikli bir biçimde koparılmış, tarihin kodlarıyla da oynanmıştır. Daha sonra Palmyra antik kenti DAESH tarafından tahrip edilerek mekâna ait antropolojik veriler incelikli biçimde ortadan kaldırılmıştır.³⁸

Şekil 2: Palmyra Harabeleri'nde infazı bekleyen seyirciler

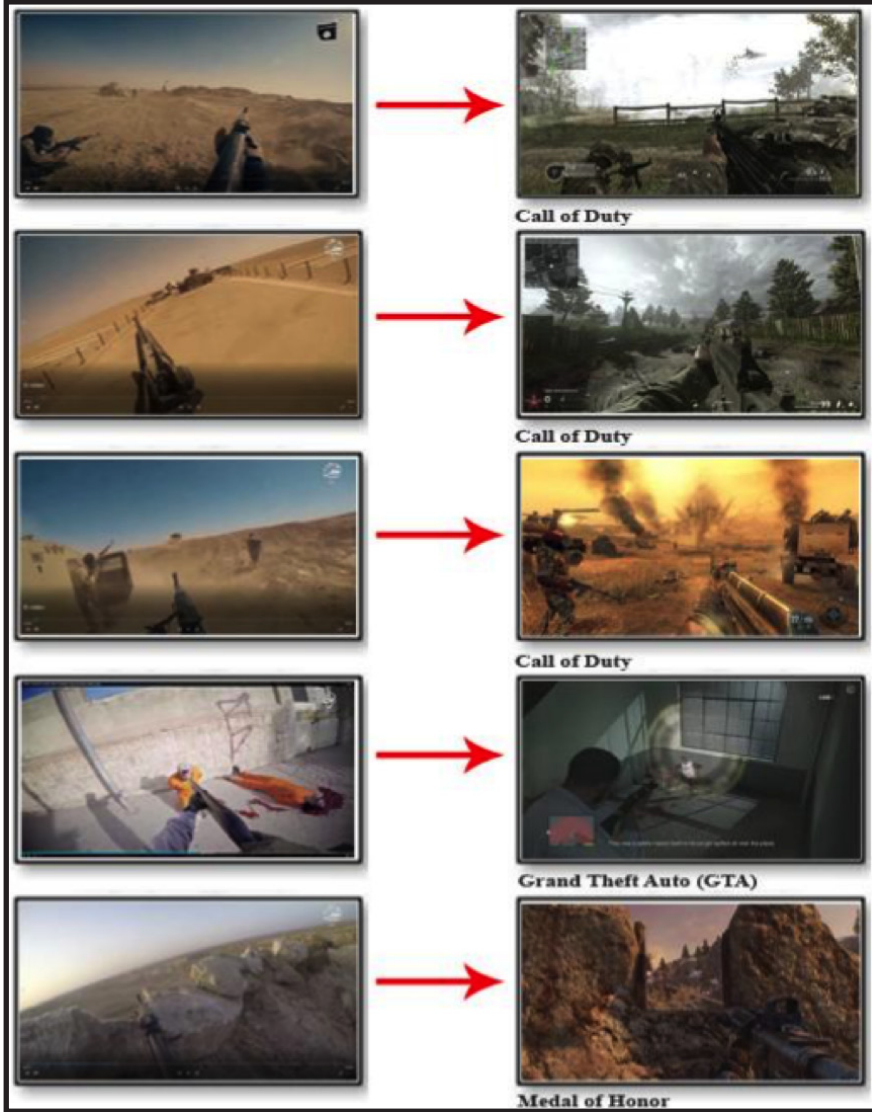
Eylemi meşrulaştırmada coşkulu kalabalığın onayı ve tanıklığı önemli bir yer tutmaktadır. Antik çağdaki kurban seremonilerini çağrıştıran sahne düzenlemesi aynı zamanda karar ve uygulama alanı açısından kapalı bir sistemi de kurmaktadır. Sistemin, kuralın ve egemenliğin sembolü DAESH bayrağı infazın fonunu oluşturarak “devlet” kavramının kurucu bileşenlerini tamamlamaktadır. Terör kavramı ve meşru devletin tasarrufu arasındaki sınır da böylelikle buharlaştırılmıştır.

Oyun görsellerinde ve gerçek görüntülerde silahı taşıyanın bakış açısının özdeş seçilmesi oyun ve gerçeklik arasındaki algısal farkı ortadan kaldırmayı hedeflemektedir. Özellikle canlı hedefin yok edilmesiyle ilgili oyun görselleri ve gerçek görüntülerdeki benzerlikler, ortadan kaldırılanın insandan çok hayvan ya gereksiz bir nesne olduğu izlenimini vermektedir. Ufuk çizgisinin bilinçli olarak eğimli tercih edilmesi hareket hali illüzyonu yaratmaktadır. Böylelikle görsele maruz kalan kişi aksiyonun içine daha rahat çekilmektedir.

38 Palmyra Harabeleri DAESH tarafından 26 Aralık 2016 ve 10 Ocak 2016 tarihlerinde tahrip edilmiştir. <https://www.theguardian.com/world/2017/jan/20/isis-destroys-tetrapylon-monument-palmyra-syria>, (Erişim: 20.07.2018).

DAEŞ Videolarındaki Gerçek Görüntüler

Popüler Oyunlardan Çağrıştırılan Sahneler

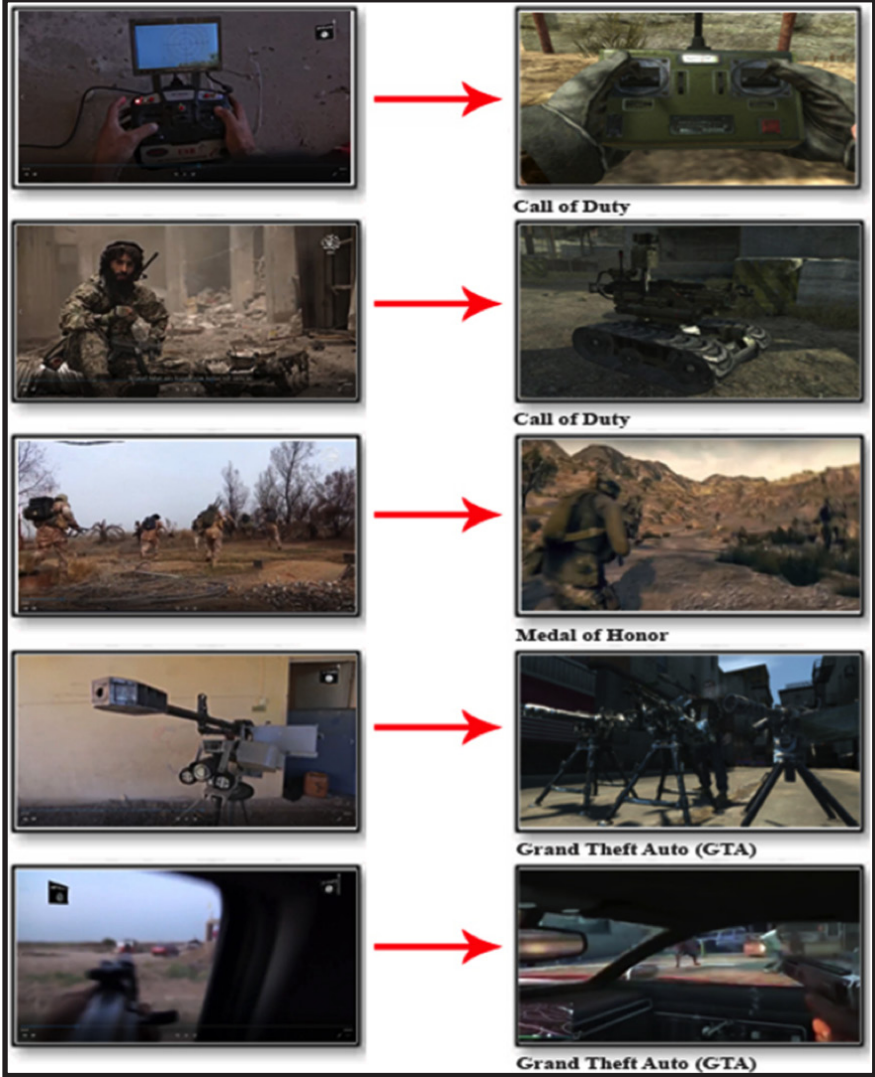
Şekil 3a: DAEŞ propaganda videoları ve popüler oyun sahneleri arasındaki ilişki

Askeri teçhizat detaylı ve estetik kurallara göre kadraja yerleştirilmiş ve böylelikle bu nesnelerin fetiş işlevi görececek biçimde algılanması sağlanmıştır.

Gasp suçunu işleyenle özdeşleşilen bir video oyunundaki açılımların seçildiği örnekte öldüren özne hareket halindedir, korunaklı ve erişilmezdir, avlayıp kaçar.

DAEŞ Videolarındaki Gerçek Görüntüler

Popüler Oyunlardan Çağrıştırılan Sahneler

Şekil 3b: DAEŞ propaganda videoları ve popüler oyun sahneleri arasındaki ilişki

DAEŞ Videolarındaki Gerçek Görüntüler

Popüler Oyunlardan Çağrıştırılan Sahneler

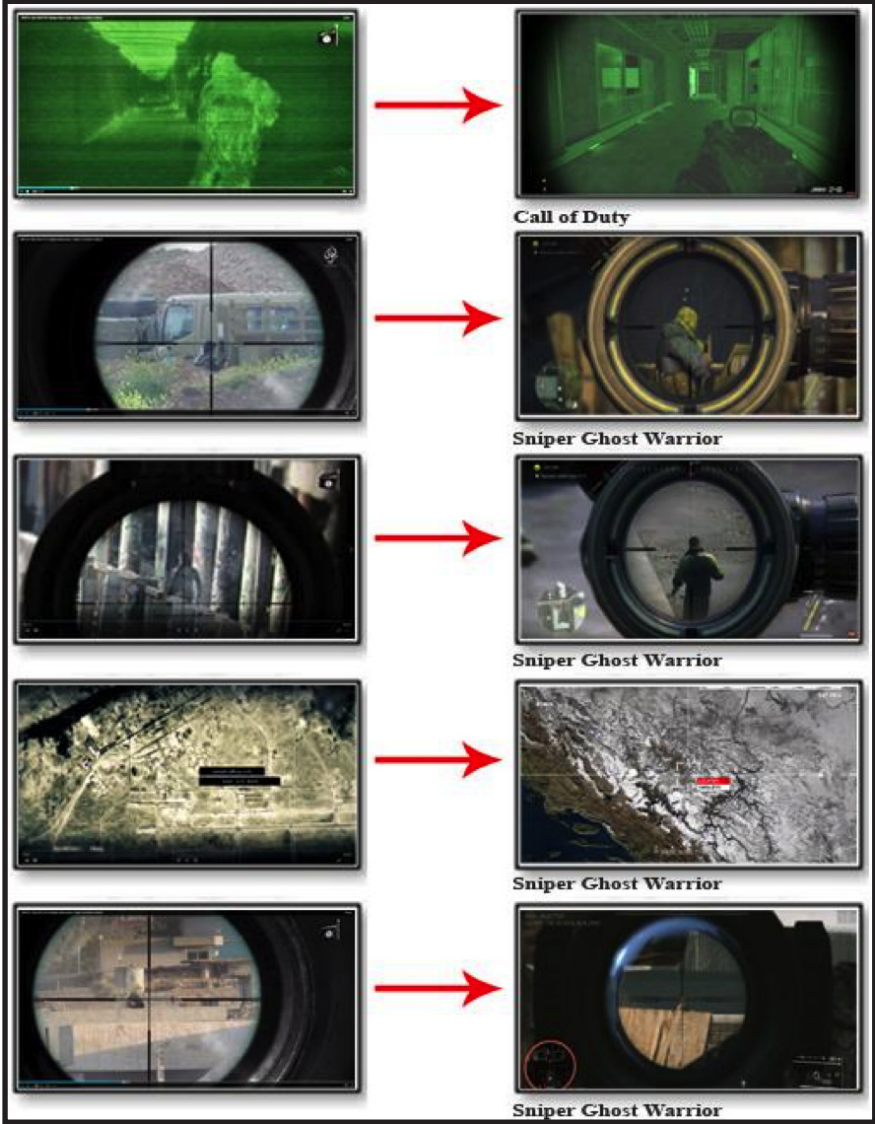
Şekil 3c: DAEŞ propaganda videoları ve popüler oyun sahneleri arasındaki ilişki

Bu videolar “Mujatweets” adlı bir dizinin bir parçasıdır ve yüksek kaliteli HD görüntülerdir. İngiliz DAEŞ savaşçılarında biri olan Abu Summayyah Al-Britani Suriye'nin kuzeybatısındaki bir internet kafesinden yaptığı konuşmasında çatışmanın doğasını ayrıntılı olarak anlatırken şöyle diyor: “Rejimi geri çekmede bugüne kadar başarılı olduk” ve “Suriye’de savaşmak, Call of Duty oynamaktan daha iyi.”³⁹

39 Lucas, S. 2014. “Syria Interview: Islamic’s State of Iraq’s Abu Summayyah al Britani on Conflict and Caliphate”, <http://eaworldview.com/2014/06/syria-interview-islamic-state-of-iraq-abu-summayyah-al-britani-conflict-caliphate/> den aktaran Awan, *Cyber-Extremism: ISIS and the Power of Social Media*, 139.

DAEŞ Videolarındaki Gerçek Görüntüler

Popüler Oyunlardan Çağrıştırılan Sahneler

Şekil 3d: DAEŞ propaganda videoları ve popüler oyun sahneleri arasındaki ilişki

Kamufraj yeteneği kazandıran kostümler ile uzak mesafeden ve gece görüş özellikli gözlem ve imha görüntüleri, hem kullanılan ekipmana hâkimiyeti hem de görünmeden görme özelliğiyle tanrısal otoriteyi simgelemektedir.

3.3. Film-Dizi sahneleri

Şekil 4: *Rules of Engagement*, 2000

DAEŞ'in oyun pratiklerini ikna stratejileri geliştirmede nasıl kullandığını açıklarken kullanılan Palmyra'daki infazın oldukça benzer bir örneğini William Friedkin'in 2000 yılında çektiği *Rules of Engagement* isimli Hollywood yapımı filmde görmekteyiz.

Filmde Amerikalı subayın aralarında kadın ve çocukların olduğu çok sayıda sivilin Amerikan elçiliği önünde katledilmesi emrini vermesiyle ilgili kurgusal bir mahkemeyi konu almaktadır. Filmin sonunda Müslüman teröristlerden emir alan çocuklar Amerikan askerleri üzerine ateş açmaktadır.⁴⁰

Şekil 5: *Unthinkable* filminden bir sahne

Şekil 6: *DAEŞ propaganda filminden bir sahne*

Şekil 7: *Person of Interest* dizisinden bir sahne

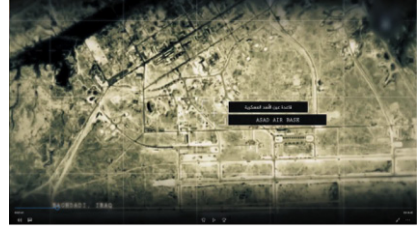
Şekil 8: *DAEŞ propaganda filminden bir sahne*

Peter Woodward'ın 2010 yılında çektiği *Unthinkable* adlı filmle benzer bazı sahnelerin de DAEŞ propagandasında kullanıldığı görülmektedir.

40 Kinda Youssef, "ISIS From the dark fiction of Hollywood", *Re-visiones* 5 (2015), 9.

Şekil 9: Person of Interest dizisinden bir sahne

Şekil 10: DAEŞ propaganda filminden bir sahne

Şekil 11: The Expendables 2 film afişi

Şekil 12: DAEŞ propaganda filminden bir sahne

Şekil 12’de görseli verilen propaganda videosu⁴¹ ile The Expendables 2 film afişi arasında benzerlikler bulunmaktadır. Videoya ait görselin fonunda Paris Champs-Élysées yer almaktadır. 13 Kasım 2015’te DAESH tarafından düzenlenen ve 130 kişinin katledildiği Paris saldırısı böylelikle bir kahramanlık miti olarak görselleştirilmiştir.

3.4. Diğer sahneler

3.4.1. Pasaport yakma: Şekil 13’te kamuflaj giysili çocuklar DAESH’e aidiyetlerini pasaport yakma töreniyle ifade ediyorlar. Bu eylem DAESH dışındaki her türlü aidiyet ve egemenlik ilişkisini devre dışı bıraktıklarını, geri dönüşsüz bir yola girdiklerini anlatmaktadır. Geçmişle tüm bağı ortadan kaldırmak bireylerin eylemlerini DAESH tarafından sağlanan yeni değer sistemlerine dayandırmalarını ve böylelikle itaat etmelerini kolaylaştıracaktır.⁴²

Şekil 13: Pasaport yakma

3.4.2. Baş Keserek İnfaz: Antropolojik açıdan en önemli etkileme yöntemlerinden biri de başın gövdeden ayrılmasıyla gerçekleşen infaz sahneleridir.

2012 yılında ISIS tarafından kaçırılan Amerikalı gazeteci James Foley’in infazına ait görüntüler Ağustos 2014’te son derece sistemli olarak medyaya servis edilmiştir. Videoda ABD’nin bölgedeki faaliyetlerine son verilmezse diğer bir Amerikalı gazeteci Steven Joel Sotloff’un da infaz edileceği belirtilir.⁴³ Daha sonra Sotloff’un infazına ait görüntüler de yayınlanır.

41 “Islamic State video purports to show Paris attackers, threatens Britain”, *The Sudbury Star*, 24 Ocak 2016, <http://www.thesudburystar.com/2016/01/24/islamic-state-video-purports-to-show-paris-attackers-threatens-britain>, (Erişim: 04.09.2017).

42 Kelly NG. “ISIS video shows terror battle is about winning young hearts, minds” *Today*, 23 Mayıs 2016, <http://www.todayonline.com/singapore/ISIS-video-shows-terror-battle-about-winning-young-hearts-minds-eng-hen>, (Erişim: 04.09.2017).

43 <https://www.bostonglobe.com/ideas/2014/11/01/why-beheading-ultimate-tyranny/27MH52cVtwYSjmsS8G32MJ/story.html>, (Erişim 15.05.2014).

Şekil 14: DAEŞ propaganda filminde James Foley'in infaz görüntüsü

Antropolog Frances Larson başın kesilerek gerçekleştirildiği infazlara dair araştırmasının yer aldığı “Severed: A History of Heads Lost and Heads Found” adlı eserinde bu tür eylemlerin ileri derecede zorbalık ve insanlık dışı doğasını tarihi süreç içinde ele almıştır. İnfaz anının izleyen kitleler üzerinde yaptığı etkinin seyirlik potansiyeline vurgu yapan Larson, bu tarz görselliğin ön planda olduğu infazların vahşice bir güç gösterisi olduğunu ifade etmektedir. Larson’ın ifadesiyle baş görme, koklama, duyma, tat alma, konuşma, nefes alma, gülme, ağlama gibi işlevleri taşımaktadır. Bedenimizin ifade gücü en yüksek parçası olan yüz baştır. Baş dış dünya ve benliğimiz arasındaki en güçlü bağlantıdır. Böylelikle başın bedenden ayrılışı bir insanın ölümünü kitleler nezdinde kesin olarak teyit etme gücüne sahiptir.⁴⁴ Benzer biçimde Ronald Jones da kafa keserek infazın sembolik önemine işaret etmektedir. Jones’a göre baş bilgelik ve bilinci taşır ve dolayısıyla ruhun öte dünyaya transferini sağlar.⁴⁵ Böylelikle başın gövdeden ayrılması cesedi insansı özelliklerinden de ayırmakta ve nesneleştirmektedir.

3.4.3. Yakarak İnfaz: Şekil 15’te DAEŞ’in propaganda filminden Ürdünlü pilot Moaz al-Kasasbeh’in infazına ait görüntüler⁴⁶ yer almaktadır. Videoda infaz öncesi pilot bombalanan alanda dolaştırılıyor, adeta günahlarıyla yüzleştiriliyor. Bu görüntülerin arasında bombardıman sonrası acı çekenlerin dehşet

44 “Why Beheading is ‘The Ultimate Tyranny’”, <https://www.bostonglobe.com/ideas/2014/11/01/why-beheading-ultimate-tyranny/Z7MH52cVtwYSjSmS8G32MJ/story.html>, (Erişim: 6.04.2018).

45 Roland H. Jones, “Terrorist Beheadings: Cultural and Strategic Implications”, June 2005, p.2, <https://library.uoregon.edu/ec/e-asia/read/behead.pdf>, (Erişim: 21.04.2018).

46 “Warning, Extremely Graphic Video: ISIS burns hostage alive,” Fox News Video, 18:19-18:35, <http://video.foxnews.com/v/4030583977001/?#sp=show-clips>, (Erişim: 05.09.2017).

verici görüntüleri yer almaktadır. Ölümden sonra günahkârların cezalandırma biçimine gönderme yapılarak tanrısal otoriteyi İslam devleti adına kullanmanın vurgulandığı görülüyor. Yakma eyleminin haklılığı pilotun yol açtığı yıkım görüntüleriyle güçlendiriliyor.

Şekil 15: DAEŞ propaganda filminde Ürdünlü pilot Moaz al-Kasasbeh'in infaz görüntüleri

İnfaz edilen kişinin kafese konulması da önemli bir unsurdur. Adeta kurbanın imajı avlanmış bir hayvan konumuna indirgenerek katledilmesine meşru bir anlam kazandırılıyor.

4. Sonuç

İknânın temel hedefi insan aklı ve nihai amacı ise tutum ve davranış değişikliğidir. Propagandanın terör örgütleri tarafından kullanımı terörün tarihiyle özdeşdir. İletişim teknolojilerindeki gelişmeler propagandanın şeklini ve içeriğini değiştirmiş ve terörün yarattığı korku iklimini tüm dünyaya daha hızlı yaymasına da imkân sağlamıştır. Terör örgütleri bazen ideolojilerini, fikirlerini yaymak, bazen kendilerine taraftar toplayabilmek ve nihayetinde “haklı” olduğu algısını oluşturabilmek için film, dizi, oyun vb. popüler kültür unsurlarını, sosyal antropolojik kodlar bağlamında kullanmaktadırlar. Böylelikle mevcut kitlenin değer seti incelikli biçimde simüle edilerek yakınlık hasıl edecek bir atmosfer kurgulanmaktadır. Propaganda faaliyetlerinde bahsi geçen kodların içindeki mitsel öğeler, özellikle ‘mücahitlik’, ‘şehitlik’ gibi kahraman arketipiyle ilişkilendirilebilecek kavramlar kitlenin kolaylıkla özdeşleşebileceği hikayeler oluşturulmasında kullanılmaktadır.

İncelenen videolarda DAEŞ’in dünyanın hemen hemen her bölgesinde popüler olan savaş oyunlarını, film ve dizileri ustalıkla seçtiği, bu yapımların bilinen sahnelerini kopyalayarak bir benzerini gerçek hayata uyarladığı görülmektedir. Sahnelerin çekim açıları, kullanılan teçhizat, çekim kalitesi vb. unsurların profesyonelce seçildiği ve uygulandığı anlaşılmaktadır. Ayrıca DAEŞ’in pasaport yakma vb. sahnelerde örgüt kimliğini ve aidiyet duygusunu kültürel, dilsel, coğrafi, simgesel verileri kullanarak ustaca işlediği görülmektedir. Hatta şiddetten çok daha öte olan ve barbarca diye tarif edilebilecek eylemlerinde dahi coğrafi özellikleri, farklı milletlerden insanların yaşam alışkanlıklarını, tutumlarını, kültürlerini, dillerini, dinlerini, inanışlarını, eğlence, seyahat ve dinlenme tercihlerini ve hatta oyunlarını profesyonelce analiz ederek propagandalarında kullanabilmektedirler.

Propaganda videolarında gerçek olduğu izlenimi yaratılan görüntüler adeta bir “Hollywood yapımı”ndan alınmış anlatı özellikleri ve kurgusal dili taşımaktadır. Bu durum aynı zamanda Baudrillard’ın⁴⁷ çağımızın temel hastalığı olarak adlandırdığı “gerçeğin üretimi ve yeniden üretimi” ile de ilgilidir. Videolarda gerçekten yaşanan bir savaşa ait görüntüler vardır. Ancak ham malzeme üzerinde gerçeğin destansı bir yeniden üretimini sağlamak üzere teknik müdahaleler yapılmıştır. Örneğin başın gövdeden ayrılması suretiyle infaz birkaç saniyede gerçekleşirken, aynı görüntü farklı açılardan, zaman esnetilerek, estetik etki yaratmak için belli kısımlar çıkarılarak yeniden kurgulanmaktadır.⁴⁸

Şiddetin estetize edildiği anlatı formu özellikle henüz terör örgütüne inisiyasyon sürecini tamamlamamış ve terörün kirli doğasıyla gerçek dünyada yüzleşmemiş kitle üzerinde ikna edici olabilmektedir. Burada sosyal antropolojik açıdan önemli olan unsur, belli bir estetik hazzı sağlayacak kalitede üretilen materyalin, bilinçdışında ilksel-dürtüsel doğaya hitap ederek, etik ve rasyonel değerlendirmeye meydan vermeyecek bir özdeşleşim yaratmasıdır. Özellikle DAES’in genç hedef kitlesi kendisine sunulan karizmatik mücahit imajı sayesinde mevcut aidiyetlerinden sıyrılıp sözde ‘İslam Devleti’ ve ‘Hilafet’ olgusuna kayıtsız şartsız biat etmeye rahatlıkla yönlendirilebilmektedir. Propagandanın içeriğinde kitlenin zaten oyun ve dizi ve sinema filmlerinde özdeşleşmeye alışkın olduğu motiflerin kullanılması, bilinçdışı alanda değerlerin değiş tokuşu ile ikna sürecini etkili kılmaktadır.

Terör değişen ve gelişen dünyanın nimetlerini kullanarak kendisini mevcut şartlara hızla adapte etme ve böylece varlığını devam ettirme arayışındadır. Bu arayış terör örgütlerinin ikna temelli stratejilerinde ve nihai amaçlarına ulaşmada bilimsel verileri, analizleri ve teknolojiyi kullanmalarını da gerektirmektedir. Örgütün ismi her ne kadar belli bir coğrafi alanı işaret etse de, propaganda materyallerinde sınırları muğlak bir ‘dijital hilafet devleti’ imajı yaratılmak istenmektedir. Böylelikle DAES gerçek egemenlik unsurlarını dijital ortamın nimetlerini kullanarak dönüştürmekte, hedef kitlesi tüm dünya olan bir strateji izlemektedir. Tüm dünyanın bildiği oyunlar, filmler, diziler imajlar ve diğer popüler kültür unsurları üzerinden gerçekleştirdiği propaganda faaliyetlerinde küresel ölçekte geçerli, merkezsizleşmiş bir değer düzleminde hedef kitlesini yakalamakta, hem antropolojik kodları hem de küresel dinamiklerin dilini eşzamanlı olarak kullanmaktadır. Bu yüzden DAES gibi terör örgütlerinin amaç ve stratejileri çözümlenirken, hedef aldıkları kitlelerin antropolojik verilerini incelikli biçimde tahlil ederek propaganda faaliyetlerini tasarladıkları dikkate alınmalıdır.

47 Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, Oğuz Adanır (Çev), (İzmir: Dokuz Eylül Yayınları, 1998), 37.

48 David Carr, “With Videos of Killings, ISIS Send Medieval Message by Modern Method”, <https://www.nytimes.com/2014/09/08/business/media/with-videos-of-killings-isis-hones-social-media-as-a-weapon.html>, Sept. 7, 2014, (Erişim Tarihi: 22.05.2018).

Kaynakça

AL-Rawi, Ahmed. "Video Games, Terrorism, and ISIS's Jihad 3.0", *Terrorism and Political Violence* 30, No. 4 (2018): 740-760, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/09546553.2016.1207633?needAccess=true>, (Erişim Tarihi: 20.07.2018).

Awan, Imran "Cyber-Extremism: ISIS and the Power of Social Media", *Society*, April 2017, 54, No.2 (2017):138-149, <https://www.springerprofessional.de/en/cyber-extremism-isis-and-the-power-of-social-media/12144602?fulltextView=true>, (Erişim Tarihi: 03.09.2017).

Aziz, Aysel. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri ve Teknikleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2010.

Bacchi, Umberto. "Isis propaganda threatens new 9/11 in We Will Burn America video", *International Business Times*, 13 Nisan 2015, <https://www.ibtimes.co.uk/isis-propaganda-threatens-new-9-11-we-will-burn-america-video-1496096>, (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

Bal, İhsan. "Terör Nedir, Neden Terörist Olunur?" Terörizm: Terör, *Terörizm, ve Küresel Terörle Mücadelede Ulusal ve Bölgesel Deneyimler* içinde (Der.) İhsan Bal, (sf. 7-24) Ankara: USAK Yayınları, 2006).

Baudrillard Jean. *Simülakrlar ve Simülasyon*, Oğuz Adanır (Çev), Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 1998.

Berelson, Bernard. *Content Analysis in Communications Research*. New York: Hafner Press, 1952.

Carr, David. "With Videos of Killings, ISIS Send Medieval Message by Modern Method", *The New York Times*, Sept. 7, 2014, <https://www.nytimes.com/2014/09/08/business/media/with-videos-of-killings-isis-hones-social-media-as-a-weapon.html>, (Erişim Tarihi: 22.05.2018).

Christensen, Larry, B. Johnson Burke ve Lisa Anne Turner, *Araştırma yöntemleri: Desen ve Analiz* (Ankara: Anı Yayınları, 2015).

Darıcı, Sefer. "Dijital Oyunlarda Kullanılan Subliminal Mesajların Gerçeklik Algısı Üzerindeki Etkilerine Yönelik Bir Çalışma: Gerçeklik Eşiği Kavramı", *Electronic Turkish Studies* 10.14 (2015).

Demir, Cenker Korhan. "Öğrenen Örgütler ve Terör Örgütleri Bağlamında PKK.", *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, (2008): 57-88.

Eriksen, Thomas Hylland. "A darker shade of pale: Cultural intimacy in an age of terrorism." *Anthropology Today*, 27(5) (2011): 1-2.

Giddens, Anthony. *The Consequences of Modernity*, Stanford, CA: Stanford University Press, 1990.

Haviland, William A, Prins Harald E.L., Walrath Dana ve McBride Bunny. *Kültürel Antropoloji*. Çev. İnan Deniz Erguvan Sarioğlu, İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2008.

Huizinga, Johan. *Homo Ludens A Study of the Play-Element in Culture*, London: Routledge & Kegan Paul, 1980.

Jones, Roland H. "Terrorist Beheadings: Cultural and Strategic Implications", June 2005, p.2. <https://library.uoregon.edu/ec/e-asia/read/behead.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.04.2018).

Juergensmeyer, Mark "Religious Terrorism as Performance Violence", *The Oxford Handbook of Religion and Violence* içinde (Der.) Mark Juergensmeyer, Margo Kitts ve Michael Jerryson, (sf.280-292), New York: Oxford University Press, 2013.

Kazan, Hüseyin. "Terör-Medya İlişkisi ve Medyada Terör Haberciliği." *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı: 24 (2016): 109-146.

Kuznar, Lawrence A.. "Rationality wars and the war on terror: Explaining terrorism and social unrest." *American Anthropologist*, 109(2) (2007): 318-329.

Lucas, Scott. "Syria Interview: Islamic's State of Iraq's Abu Summayah al Britani on Conflict and Caliphate" 11 June 2014, <http://eaworldview.com/2014/06/syria-interview-islamic-state-of-iraq-abu-sumayyah-al-britani-conflict-caliphate/>, (Erişim Tarihi: 06.09.2017).

Öğülmüş, Selahiddin. "İçerik çözümlemesi." *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1) (1991): 213-228.

Macias, José. "The tragedy of terrorism: Perspective, reflection, and action in the aftermath." *Anthropology & Education Quarterly*, 33(3) (2002): 280-282.

Mohawk, Jeanette. "Terrorism in Native America: Interrogating the Past, Examining the Present, and Constructing a Libefatory Future." *Anthropology & Education Quarterly*, 33(3) (2002): 317-330.

NG, Kelly. "ISIS video shows terror battle is about winning young hearts, minds" *Today*, 23 Mayıs 2016, <http://www.todayonline.com/singapore/ISIS-video-shows-terror-battle-about-winning-young-hearts-minds-eng-hen>, (Erişim Tarihi: 04.09.2017).

Patton, Michael Quinn. *Qualitative Evaluation and Research Methods*, Thousand Oaks, CA, US: Sage Publications, Inc., 1990.

Polat, Gözde Dalan. “İletişim Antropolojisi Üzerine Bir Deneme.” *Global Media Journal: Turkish Edition*, 6(12) (2016): 513-527.

Smith, Herman. . *Strategies of social research: The Methodological Imagination*. New Jersey: Prentice Hall. 1975.

Sundar, Nandini. “Toward an Anthropology of Culpability.” *American Ethnologist*, 31(2) (2004): 145-163.

“Warning, Extremely Graphic Video: ISIS burns hostage alive,” Fox News Video, 18:19-18:35, <http://video.foxnews.com/v/4030583977001/?#sp=show-clips>, (Erişim Tarihi: 05.09.2017).

Wedel, Janine R., Chris Shore, Gregory Feldman ve diğerleri. “Toward an anthropology of public policy” *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 600 No.1 (2005): 30-51.

“Why Beheading is ‘The Ultimate Tyranny’”, <https://www.bostonglobe.com/ideas/2014/11/01/why-beheading-ultimate-tyranny/Z7MH52cVtwYSjmsS8G32MJ/story.html>, (Erişim Tarihi: 6.04.2018).

Wood, Graeme. “What ISIS Really Wants”, *The Atlantic*, March 2015, <https://www.theatlantic.com/magazine/archive/2015/03/what-DAEŞ-really-wants/384980/>, (Erişim Tarihi: 03.09.2017).

Writer, Jeanette Haynes. “Terrorism in Native America: Interrogating the past, examining the present, and constructing a liberatory future.”, *Anthropology & Education Quarterly*, 33.3 (2002): 317-330.

Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 2013.

Youssef, Kinda. “ISIS From the Dark Fiction of Hollywood”, *Re-Visions*, 5 (2015), <http://www.re-visiones.net/spip.php%3Farticle151.html>, (Erişim Tarihi: 03.09.2017).

Zulaika, Joseba. “Mythologies of Terror: Fantasy and Self-Fulfilling Prophecy in U.S. Counterterrorism”, *Kroeber Anthropological Society*, 102(1) (2012): 3-19.

Ek 1: Araştırmaya Konu Olan DAEŞ videolarının linkleri

<https://jihadology.net/2017/01/24/new-video-message-from-the-islamic-state-knights-of-the-departments-wilayat-ninawa/>

<https://jihadology.net/category/the-islamic-state/wilayat-al-barqah/>

<https://jihadology.net/2018/05/22/new-video-message-from-the-islamic-state-conquer-the-enemies-wilayat-kirkuk/>

<https://jihadology.net/2017/04/19/new-video-message-from-the-islamic-state-the-war-recorded-wilayat-al-fallujah/>

<https://jihadology.net/2017/03/18/new-video-message-from-the-islamic-state-and-you-will-be-superior-wilayat-ninawa/>

<https://jihadology.net/2016/09/07/new-video-message-from-the-islamic-state-the-glory-of-jihad-wilayat-al-barakah/>

<https://jihadology.net/2017/07/30/new-video-message-from-the-islamic-state-conflict-from-the-tribes-wilayat-al-raqqah/>

<https://jihadology.net/2017/11/10/new-video-message-from-the-islamic-state-snipers-of-the-south-wilayat-al-janub/>

EK 2: DAEŞ Videolarıyla Karşılaştırmalı Çözömlenen Oyunların Tanıtım Linkleri

Call of Duty: <https://www.youtube.com/watch?v=LhuIjNSg7Gg>

Sniper Ghost Warrior: <https://www.youtube.com/watch?v=0WL9O2ljahs>

Grand Theft Auto: <https://www.youtube.com/watch?v=XiEQHvfrc98>

Medal of Honor: https://www.youtube.com/watch?v=l6xsRYdr_SE

İsveç'te Bir Osmanlı Elçisi: Mehmed Said Efendi

Teslim: 09 Kasım 2017

Onay: 05 Eylül 2018

Evren KÜÇÜK*

Öz

Osmanlı padişahları; cülus, tebrik, barış, doğum, savaş, dostluk teklifleri gibi meseleler için yabancı hükümdarlara geçici elçiler (ad hoc) gönderirdi. Bu elçiler, siyasi ve diplomatik görüşmeleri, sefaretname adı verdikleri raporlarla yetkili mercilere takdim ederdi. Osmanlı Devleti, çeşitli amaçlar için İsveç'e diplomatik heyetler göndermişti. İsveç'e giden elçilerden biri de Mehmed Said Efendi'ydi. İsveç'e gönderilmesinin resmi amacı XII. Charles'a verilmiş olan borcu tahsil etmektir. Ancak Mehmed Said Efendi'nin arka plandaki amacı ise İsveç ile Rusya arasında bir ittifakın yapılıp yapılmadığının araştırılmasıydı. Bu çalışmanın amacı: ad hoc diplomasisi çerçevesinde Osmanlı-İsveç ilişkilerini ele alarak bir Osmanlı Elçisinin, İsveç algısını değerlendirmektir.

Anahtar Kelimeler: *Ad hoc, İsveç, Mehmed Said Efendi, Osmanlı Devleti, Sefaretname*

* Dr. Öğrt. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kastamonu/Türkiye. E-mail: kucukevren@gmail.com

An Ottoman Ambassador in Sweden: Mehmed Said Efendi

Evren KÜÇÜK*

Abstract

The Ottoman Sultans has sent (ad hoc) temporary ambassadors to foreign rulers for affairs such as enthronement, greeting, peace, birth, war, friendship offerings. These ambassadors would present political and diplomatic negotiations with competent authorities, with reports called 'sefaretname'. Ottoman State, has sent diplomatic delegations to Sweden for various purposes. One of the ambassadors who went to Sweden was Mehmed Said Efendi. The official purpose of his sending collecting the debt which was given to Charles XII. However, the aim in the background of Mehmed Said Efendi was to investigate whether an alliance between Sweden and Russia had been made. The purpose of this study: to assess the Swedish perception of an Ottoman ambassador by taking the Ottoman-Swedish relations under the ad hoc diplomacy framework.

Keywords: *Ad hoc, Sweden, Mehmed Said Efendi, The Ottoman State, Sefaretname (embassy report).*

* Dr. Öğrt. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kastamonu/Türkiye. E-mail: kucukevren@gmail.com

Giriş

Yabancı ülkelere gönderilmiş olan sefirlerin (elçilerin) İstanbul'dan hareketlerinden itibaren gittikleri yerlerde gördükleri, gördükleri devlet adamları, şahit olup, duydukları siyasi hadiseler ve yaptıkları işler hakkında tanzim ve takdim ettikleri raporlara sefaretname denilmektedir.¹ Osmanlı padişahlarının yabancı ülkelere elçiler göndermesinin nedenlerini şu şekilde özetlemek mümkündür:

- Barış antlaşmaları ya da ticari sözleşmeler imzalamak veya barış önerisinde bulunmak, arabuluculuk yapmak.

- İyi dostluk ilişkileri kurmak ya da var olan dostluk ilişkilerini sağlamlaştırmak, Osmanlı Devleti'nin alacaklarını tahsil etmek.

- Gönderildiği ülkelerin Osmanlılar hakkındaki görüş ve politikalarını öğrenmek.

- Osmanlı padişahının cülusunu bildirmek, armağanlar götürmek, padişahın bir mektubunu gideceği ülkeye ulaştırmak.

- Tahta yeni çıkan Avrupa monarkının cülusunu tebrik etmek ve Avrupa krallarının taç giyme törenlerinde hazır bulunmak vb.

Gerek Müslüman gerekse Hıristiyan devletlere gönderilen elçiler, “fevkalade elçi” unvanını taşırlar ve görevlerini yerine getirdikten sonra geri dönerlerdi. İslamiyet'in ortaya çıkışından itibaren kurulan çok sayıda İslam devletinin hiçbirinde ikamet elçiliği kurumu oluşmamıştı. Avrupa devletleri, Hıristiyan oldukları için Müslüman devletlerle eşit sayılmamıştı. Bu devletlerle barış antlaşması caiz değildi çünkü Hıristiyan ülkeler “Dâr-ül Cihad”ı (İslâm sınırlarının haricindeki ülkeler). Hatta bir Müslümanın Diyar-ı Küfr (İslâm ülkelerinden hariç olan memleketler) olan Avrupa ülkelerinde uzun müddet oturması dahi uygun görülmezdi.² Bu durum Müslümanlar arasında Avrupa devletlerine karşı bir önyargının oluşmasına zemin hazırladı. Fakat Karlofça Antlaşması'ndan itibaren Osmanlı yöneticisi, Avrupa yönetim ve düzenine ilgi duymaya başladı. Karlofça ile Osmanlı'nın kendisine olan güvenin ilk defa sarsılması ve dünyaya yeniden bakmaya başlaması, Avrupa düzeninden bir şeyler alması gerektiği düşüncesinin oluşmasında diplomasi önemli bir etken oldu. Osmanlı, XVIII. yüzyıla gelinceye kadar Hıristiyan birliği olarak gördüğü Avrupa'ya karşı negatif bir tutum sergilemesine karşı arkası gelmeyen yenilgiler ve toprak kayıpları, Avrupa'nın ticari ve askeri baskıları, onu Avrupa ile diplomatik ilişkiler içinde olmaya itti.³

1 Mehmet Zeki Pakalın, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, (Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1993), 138.

2 İbrahim Yıldırım, *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, (Kitap Yayınevi, İstanbul, 2014), 42-43; Erçümen Kuran, *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçilerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, (Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara, 1968), 9-10.

3 İbrahim Şirin, *Osmanlı İmgeleminde Avrupa*, (Ankara: Lotus Yayınevi, 2006), 137.

Avrupa'da yaygın biçimde benimsenen diplomasi ve devletler hukuku ilkeleri Osmanlı Devleti tarafından uzun dönemler uygulanmadı. 1789'da tahta çıkan III. Selim dönemine kadar Osmanlıların yabancı ülkelerle ilişkileri tek yönlü kaldı. Batılı devletlerin Fatih Sultan Mehmet'ten beri İstanbul'da daimi elçi bulundurmalarına karşı, padişahlar dış ülkelere *ad hoc* fevkalade elçiler göndermekle yetindi. Bu tutumun nedenlerine bakıldığında ilki Osmanlı Devleti'nin kendine yeterlilik ilkesini benimsemiş olduğu, bu nedenle başka ülkelerle ilişkileri önemsemediğidir. XVII. ve XVIII. yüzyılda da bu eski yalnızıcı politika sürdürüldü. İkincisi ise İslam dininin temelleri üzerine oturtulan Osmanlı Devleti'nin Dar'ül İslam, Dar'ül Harb ayırımı dolayısıyla barışçı yollarla ve eşit şartlarda ilişki kurması söz konusu olamazdı. Ayrıca daha önceki Müslüman ve Türk devletlerinde daimi elçi uygulanmasının olmaması da bir ölçüde etkili olmuş olabilir. İslam hukukunun "eman" ilkesine göre yabancı devletlerle süresi on yılı geçmeyecek mütarekeler yapılabilirdi. Ancak nihai amaç bütün dünyayı İslamiyet'in egemenliği altına almak olduğundan, kalıcı antlaşmalar söz konusu değildi. Ayrıca, Osmanlı Devleti yine güçlü dönemlerinde verdiği "eman"ları ancak milletin ve devletin yararına olduğu sürece geçerli saymıştı. Osmanlılar ile Avrupalıların birbirlerine karşı devletler hukukunun temel ilkeleri olan toprak bütünlüğüne saygı, eşitlik ve mütekabiliyet ilkelerini tam olarak uyguladıkları söylenemez. Mütekabiliyet kavramının söz konusu olmadığı bu dönemlerde, Avrupa devletlerinin İstanbul'da daimi elçi bulundurmaları Osmanlı Devleti'nin büyüklüğünün ve Osmanlı padişahlarına saygının bir işareti sayılır ve yabancı elçiler, ülkeleri adına talepte bulunmaya gelen misafirler olarak görülürdü.⁴

Müslümanlarda olduğu gibi Hıristiyanlar da kendi inançlarının meşruluğu ve gerçekliğine inandıklarından Müslüman inancını başından itibaren kabul etmezler. Müslüman teolojisinde; Hıristiyanlığın ilahi menşei kabul edilmesine karşın bozulmuş olduğu, İncil'in değiştirildiği, tahrif edildiği gibi bir yaklaşım var olagelmektedir. Müslümanalar, kâfirlerde olumlu bir yanı pek görmek istemezler. Onlara göre, lanetlenmiş, melun bir topluluğun iyi olması inançları açısından pek mümkün değildir. Bu durum Hıristiyanlar toplulukları için de söz konusudur. Onlar da kendi dünya görüşleri doğrultusunda dinsizlerin (Muhamedistlerin) iyi ve güzel şeylere sahip olmalarını pek kabul ed(e)mezler. Her iki ümmet topluluğunun tek kabul ettikleri, savaşlardaki başarıdır. Bunu inkâr etmeleri mümkün değildi fakat savaşlar dışında ilişkilerin kurulup gelişmesini sağlayan önemli bir faktör de diplomasiydi. Tarihsel süreç içerisinde farklı toplumların birbirlerini tanıma ve etkilenmesinde diplomatik ilişkilerin önemli etkisi göz ardı edilemez. Avrupa'ya giden elçiler, hem Avrupa kültürü ve düzeninden etkilendiler hem de Osmanlı kültürünü Avrupa'ya taşıdılar.⁵

4 Temel İskit, *Diplomasi, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulanması*, (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012), s.123-125,142. Osmanlı'da Eman sistemi için bkz. Mehmet İpşirli, "Osmanlı Devletinde 'Eman' Sistemi", *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, (Ankara: TTK Yayınları, 1999), 3-11.

5 Şirin, A.g.e., 121,129.

Osmanlı elçileri, yanlarında gönderildikleri ülke hükümdarına sunulmak amacıyla, “hümayunname” ya da “name-i hümayun” denilen padişah mektubunu ve aynı ülke başbakanına sunulmak amacıyla da sadrazam mektubunu götürürlerdi. Elçilerin gönderildikleri ülke hükümdarına ve o ülkenin ileri gelenlerine verilmek üzere, değerli armağanlar götürmeleri yerleşmiş bir Osmanlı geleneğiydi. Elçilere gönderildikleri ülkelerde Osmanlı Devleti’ni gereğince temsil edebilmeleri ve o ülke halkı üzerinde kalıcı bir izlenim yaratabilmeleri gerekçesiyle, özel olarak kullanılmak ve yurda dönüşlerinde geri alınmak üzere hazineden çok değerli eşyalar ve giysiler verilirdi. Gönderilen mektuplar esas olarak dış ilişkileri güçlendirmek ve daha çoğunlukla Osmanlı nüfuz ve gücünü hatırlatmak amacını gütmekteydi. Osmanlı elçilerinin önemli bir görevi ise gittiği ülke hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri bir rapor halinde ülkesine bildirmektir. Elçiler, gittikleri ülkede öncelikle gözlem yaptıkları gibi kişisel görüşlerini de yazabilmekteydi. Bir diğer görevleri ise gidecekleri ülkenin kurumsal ve sosyal yapısı, bilimsel ve teknik düzeyleri hakkında önceden bir kaniya sahip olmalarıydı.⁶ Elçilerin dönüşlerinde hazırladıkları rapor, ilgili ülke hakkında Osmanlı yöneticilerinin fikir sahibi olmalarını sağladığı gibi dış politikanın belirlenmesinde de etkili bir enstrüman olmaktadır.

Osmanlı elçilerinin hazırladıkları sefaretnâmeler, uluslararası ilişkiler ve diplomasi tarihi açısından ilk elden bilgileri içermeleri nedeniyle önemli tariht vesikelerdir. Osmanlı Devleti’nin ilişki içinde olduğu Müslüman ve gayrimüslim birçok ülke hakkında sefaretnâme bulunmakla birlikte, sefaretnâmelerin büyük bir çoğunluğu Avrupa ülkeleri hakkında olup sefaretnâme yazımı XVIII-XIX. yüzyıllarda yoğunlaşmıştı. Sefaretnâmeler, özellikle, askerî, siyasî, iktisadî, sosyal ve kültürel açılarından önemli değişimler yaşayan Avrupa’yı gözlemleme, tanıma ve yorumlamada önemli katkıları sunmaktadır. Aynı zamanda Osmanlı Devleti’nin Avrupa’ya bakışının değişmesine yol açtığı gibi modernleşmesine de önemli katkılar sağlamıştı. Söz konusu raporlar, Avrupa ile doğrudan temas eden Osmanlı devlet adamlarının Avrupa’yı nasıl gördükleri, Avrupa hakkında neler aktardıkları ve bu aktarmayı yaparken nelere dikkat edip öncelik verdiklerine dair önemli bilgiler vermektedir.⁷ Osmanlı’nın Avrupa’yı yakından takip etmek istemesinin nedenleri çeşitlilik arz etmektedir bunlardan bazıları şunlardır: Avrupa’nın özellikle askerî güç bakımından üstün durumda olması, Osmanlı’nın yaptığı savaşların ve ittifakların büyük bir kısmının Avrupa devletleri ile gerçekleşmesi gibi nedenler Osmanlı’yı ister istemez Avrupa’yı yakından takip etmeye zorladı. Osmanlı Devleti’nin veya muhatap devletlerin dış politikasını, elçilerin hazırladıkları raporlarda yani sefaretnâmelerinde görmek mümkündür. Hariciye Nezareti’nden önce Osmanlı Devleti’nin dışa açılan kapısı geçici veya kalıcı olarak gönderilen elçilerdi.

6 Yıldırım, *Osmanlı Devleti’nde Elçi Kabulleri*, 43, 60-61; İskit, A.g.e., 128.

7 Kemal Beydilli, “Sefaretnâme”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.36, 289; Hasan Korkut, “Osmanlı Sefaretnâmeleri Hakkında Yapılan Araştırmalar”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 1, Sayı: 2, 2003, 491; Esin Yurdusev, “Studying Ottoman Diplomacy: a Review of the Sources”, *Ottoman Diplomacy Conventional or Unconventional?* Edited by A. Nuri Yurdusev, Palgrave Macmillan, London, 2004, 175-179.

Osmanlı Devleti'nin eski gücünü kaybetmesi ve Avrupa'daki gelişmeler, Babıali'nin, diplomasiye daha fazla önem vermesine neden oldu. Daha önce Avrupa hakkında dolaylı yollardan bilgi edinen Babıali, titiz, dikkatli ve zeki elçilerce hazırlanan sefaretnameleri okudukça Batı dünyasını daha iyi öğrendi ve bu da zamanla bir etkileşime yol açtı. Osmanlı Devleti'nde hariciye çalışanları, çoğunlukla murahhaslarla birlikte sefaret heyetindeki görevlilerden müteşekkildi. Yabancı ülkelere gönderilen elçiler genelde daha önceden murahhas veya elçilik maiyetinde bulunan bürokratlardan seçilmekteydi.⁸ Bu bürokratlardan biri de babası Yirmisekiz Mehmet Çelebi ile birlikte 1721 yılında Paris'e giden Mehmed Said Efendi'ydı. Mehmed Said Efendi'nin hazırladığı İsveç sefaretnamesi, Osmanlı-İsveç diplomatik ilişkileri açısından önemli bir kaynak olduğu gibi diplomasi müzakereleri için de örnek bir metin olma özelliğine sahiptir.

Mehmed Said Efendi'nin İsveç sefaretnamesini, dört bölüme ayırmak mümkündür: Birinci bölümde elçinin İstanbul'dan yola çıkışından Stockholm'e varana kadar çektiği sıkıntılar ve olaylardan bahsedilir. İkinci bölümde, elçinin Stockholm'e varışı, burada kral huzuruna çıkışı ve yapılan tören anlatılır. Üçüncü bölümde, elçinin İsveç'te ve Lehistan'da çeşitli şehirlere yapmış olduğu ziyaretlerden ve buralardaki gözlemlerinden bahsedilmektedir. Dördüncü bölümde ise İsveç ve İsveçlilere dair genel bir bakışa ve dönüş yolculuğuna yer verilmektedir.

Mehmed Said Efendi 28 Eylül 1733 tarihinde İstanbul'a döndükten sonra yazdığı sefaretnamesini sadaret makamına sundu. Söz konusu sefaretname ilk defa Yanko İskender Hoçi tarafından Tarih-i Osmani Encümeni Mecmuası'nda yayınlandı. 1732-1733 yıllarını kapsayan sefaretname, İsveç hakkında bilinen ilk ve tek sefaretname olma özelliğini taşımaktadır. Bu da sefaretnamenin değerini bir kat daha artırmaktadır. Mehmed Said Efendi maiyetiyle 1732 yılında Sultan I. Mahmud'un İsveç Kralı I. Frederick'e sunulmak üzere Name-i Hümayun'unu götürmüştü.⁹ 3 ay 10 gün süren yolculuğu anlatan sefaretname, vermiş olduğu bilgilerle gerek İsveç gerekse Lehistan ile ilgili bilgileri ihtiva etmektedir. Yanko İskender Hoçi'nin de belirttiği gibi Vakanüvis Raşid Efendi tarihinde olmayan bilgileri İsveç sefaretnamesinde bulmak mümkündür.¹⁰

Osmanlı-İsveç İlişkileri ve Mehmed Said Efendi'nin Stockholm'e Görevlendirilmesi

Osmanlı Devleti'nin diplomatik ilişkiler kurduğu Avrupa devletlerinden biri de kuzeyde önemli bir güç olan İsveç Krallığı'ydı. 1709 yılında İsveç ile Rusya arasında gerçekleşen Poltova Savaşı'nda Kral XII. Charles (Demirbaş

8 Mehmed Alaaddin Yalçınkaya, "Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Değeri", *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi (OTAM)*, 7; 1996, 319, 321.

9 İsveç Kralına sunulan Nâme-i Hümayûn için bkz. Ek-1.

10 Hoçi, A.g.e., 658-659. Mehmed Said Efendinin sefaretnamesi hakkında yapılan kapsamlı bir sosyolojik araştırma için bkz. Arif Korkmaz, "Mehmed Said Paşa Sefaretnamesi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme", *S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32, 2011, 201-236.

Şarl), Çar Büyük Petro'ya yenilip Osmanlı topraklarına sığındı.¹¹ İsveç Kralı, 1710'dan 1714'e kadar yaklaşık beş yıl Osmanlı topraklarında misafir edildi hatta bu uzun süreli misafirlikten sonra Osmanlı sarayında XII. Charles için devletin demirbaşı anlamında “*Demirbaş Şarl*” ifadesi kullanılmaya başlandı. Bender ve Dimetoka'da ikameti sırasında İsveç kralı ve maiyetinin güvenlik, barınma ve maddi olarak bütün ihtiyaçları karşılandı. Kral, yaklaşık beş yıl kaldıktan sonra ülkesine döndü fakat Osmanlı Devleti'ne ve tüccarlara büyük miktarda borçlanmıştı. XII. Charles ile yoğunlaşan Osmanlı-İsveç diplomatik ilişkileri bundan sonra krala verilen borcun tahsili meselesine yoğunlaştı.¹² XII. Charles'ın Rusya'ya karşı giriştiği mücadele sonunda yenilmesi (Nystad Antlaşması, 10 Eylül 1721) İsveç'in büyük devlet konumunu sona erdirmiş, Rusya'nın yükselmesine ve Baltık'ta denize çıkmasına imkân vermişti.¹³ Ortak düşman olan Rusya'nın Karadeniz'deki ve Baltık'taki faaliyetleri, İsveç ve Osmanlı'nın yakınlaşmasını sağladı. İsveç, Rusya'ya karşı aldığı yenilgiler ve büyük miktarda toprak kaybetmesinden dolayı ekonomik durumu kötüye gitti dolayısıyla Osmanlı'ya olan borcunu ödeyemedi. Osmanlı Devleti de bu borcu hemen tahsil edemedi fakat uzun yıllar sonra bu parayı almak için çeşitli elçilik heyetlerini İsveç'e gönderme kararı aldı.

Osmanlı'da elçi atananlar yola çıkmadan önce, sadrazam ve şeyhülislam ile birlikte padişahın huzuruna çıkar ve götürecekleri mektup kendilerine burada teslim edilirdi. Sonra padişah tarafından elçiye gerekli sözlü talimat verilirdi. Protokol gereği, padişah mektubunu sadrazama verir o da mektubu törensel biçime elçiye teslim eder, elçi de büyük bir saygıyla mektubu el üstünde taşıyarak huzurdan çıktığında divan kâtibine devrederdi. Elçilere huzura girdiklerinde ayrıca özel bir hilat (merasim elbisesi) giydirilirdi. Bu şekilde görevi hakkında gerekli talimatı alan elçi, armağanları da teslim aldıktan sonra maiyetini düzenlerdi. İstanbul'dan ayrılış “alay gösterme” şeklinde yapılırdı. Elçiler sınırdan içeri girdikten sonra artık o ülkenin misafiri sayılmakta ve her türlü konaklama masrafları ev sahibi hükümet tarafından karşılanmakta, ayrıca dönüşlerinde kendilerine görevlerine uygun armağanlar verilmekteydi. Dolayısıyla, XVIII. yüzyıl sonuna kadar genel kural, müteakabiliyet ilkesi çerçevesinde elçiler ve maiyetinin buldukları ülkenin misafiri muamelesi görmeleri idi. Bununla beraber, Osmanlı elçileri birçok ülkede bu usulü önemsemeyerek masraflarını kendileri karşılamayı tercih etmişlerdi. Osmanlı elçileri XVIII. yüzyılda, başlarına sarık takar, iç elbiseleri çeşitli renkte, üstlerine

11 1700-1721 yılları arasında Rusya, Danimarka-Norveç ve Saksonya-Polonya'nın Baltık bölgesinde İsveç'in üstünlüğüne karşı yaptığı savaşlara Büyük Kuzey Savaşı (The Great Northern War) denilmektedir. Nystad Antlaşması ile son bulan savaşlar neticesinde İsveç'in nüfuzunun azalmasına ve Rusya'nın Baltıklar'da önemli bir güç haline gelmesine neden oldu. Bkz. Lars-Eric Höglund, Åke Sallnäs, Alexander Bespalov, The Great Northern War 1700-1721, Acedia Press, Karlstad, 2006; Norman Davies, Europe: A History, Pimlico, London, 1997.

12 Tahir Sevinç, “İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı Devleti'ne İlticası ve İkameti (1709-1714)”, *Journal of History Studies*, Volume 6, Issue 1, January 2014, 156-157; Fatma Müge Göçek, *East Encounters West: France and the Ottoman Empire in the Eighteenth Century*, (New York, Oxford University Press, 1987).s.86-87.

13 Kemal Beydilli, “İsveç”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.23, 2001, 408.

giydikleri kaftanlar ise çoğunlukla kırmızı ve mavi olurdu. Bazıları kürk giyer, kuşaklarında hazineden emanet olarak verilen mücevher kakmalı hançer taşır-lardı. İlk dönemlerde gönderilen elçilerin sınıf ve derecelere ayrıldığı hakkın-da bir bilgi yoktur. Yalnız XVI. yüzyıldan itibaren, görevlerinin niteliğine ve gidecekleri devletin önemine göre büyükelçi veya ortaelçi şeklinde iki sınıfa ayrıldıkları, nispeten daha basit bir görev verilen veya sadece mektup götür-mek için yollananlara "Nameres" denildiği bilinmektedir. Daha da az önemli işler için dış ülkelere zaman zaman "Çavuş" adı altında görevliler gönderilmiş ise de bunların temsil yetkileri olmadığı anlaşılmaktadır. Elçi olarak yabancı ülkelere gönderilenler belirli sınıflardan seçilmezdi ve görevin gereğine göre çeşitli mesleklerden başarılı ve şöhret sahibi kişilere sefaret görevi verilmek-teydi. Elçilerin çoğu kez yabancı dil bilenlerin veya en azından yabancı dilden az çok anlayanların arasından seçilmesine çaba gösterilirdi.¹⁴ Bunlardan biri de babasının yanında diploması mesleğinin adeta stajını yapan Mehmed Said Efendi, gerek kabiliyeti gerekse Avrupa kültürüne olan aşinalığı nedeniyle İsveç'e görevlendirildi.

Mehmed Said Efendi: Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin oğlu olup İstanbul'da doğdu. Sadaret Mektubi Kalemî'nde memuriyet hayatına baş-layarak burada halifelğe kadar yükseldi. Babasının Paris Elçiliği sırasında onun kethüdası (sekreter) olarak Fransa'ya giderek oradaki gelişmeleri izle-me fırsatı elde etti. Söz konusu görevle Mehmed Said Efendi'nin genç ya-şında Avrupa'nın önemli bir kültür merkezinde farklı bir kültürle tanışmasını sağladı. Babası protokol kurallarına harfiyen uymak zorundayken kendisi ise protokole bağlı kalmadan Fransız hayat tarzını kolay bir şekilde benimsedi. Bu da dönemin uluslararası dili olan Fransızca'yı iyi bir şekilde öğrenmesini sağladı. Paris'ten döndükten sonra İbrahim Müteferrika ile birlikte Osman-lı ülkesinde ilk Türk matbaasını kurdu, bürokraside yükselmeye başlayınca matbaacılıktan ayrıldı. Üst dereceli memurlar sınıfına yükselen Mehmed Said Efendi çeşitli idari görevlerde bulunduktan sonra I. Mahmud'un cülusunu bildirmek üzere Rusya'ya (Ekim 1730) elçi olarak gönderildi. İki yıl sonra kısa bir müddet defterdarlıkta çalıştıktan sonra I. Mahmud'un cülusunu tebrik için gelen Rus Elçisine karşılık fevkalade elçi sıfatıyla önce Rusya'ya ve oradan sefaret heyetiyle İsveç'e gitti. Mehmed Said Efendi, 1736-1739 Osmanlı-Avusturya ve Rusya savaşıdan önce bu harbi önlemek için yapılan Niyemirav görüşmelerine katılarak Osmanlı heyetinde delege olarak bulundu. Belgrad Antlaşması'nın imzalanmasının (1739) ardından Avusturya sınırının belirlenmesi için yapılan görüşmelerde görevlendirildi ve yaklaşık iki yıl bu işle meşgul oldu. İstanbul'a döndükten bir ay sonra Haziran 1741'de Fransa'ya Rumeli Beylerbeyliği payesiyle elçi olarak görevlendirildi. Çeşitli görevlerden sonra Maraş valisi iken Kasım 1761'de vefat etti.¹⁵ Avrupa'yı ve hariciyeyi babasının yanında tanıyan Said Efendi, kazandığı tecrübe sayesinde İsveç'te gerek kral ile gerekse İsveç ricaliyle kıyasıya diplomatik müzakereler yürüttü.

¹⁴ İskit, A.g.e., 126-130.

¹⁵ Göçek, A.g.e., .s.69; Afyoncu, A.g.m., 524-525.

Mehmed Said Efendi'nin İsveç'e gönderilmesinin nedenlerini ise şu şekilde sıralamak mümkündür: Avrupa'yı daha önce babası vasıtaıyla tanıyor olması, dönemin diplomasi dili olan Fransızca'yı bilmesi, devletin çeşitli kademelerinde görevler alıp bu görevleri başarıyla yerine getirmiş olması, daha önce çeşitli sefaret heyetlerinde yer almış olması (Fransa'ya kethüda, Rusya'ya ise Elçi olarak gitmişti), tanınmış bir kişi olmasıydı. Fevkalade Elçi Mehmed Said Efendi, İsveç'in mali durumu elvermediği için Demirbaş Şarl'dan kalan borçları tahsil edemedi fakat daha sonra yapılacak olan Osmanlı-İsveç ittifakının gerçekleşmesinde önemli rol oynadı.¹⁶

Mehmed Said Efendi'nin İsveç'teki Kabul Töreni ve Müzakereler

Devletler arasındaki diplomatik ilişkiler, XV. yüzyıla kadar “*ad hoc*”¹⁷ nitelik taşıdığı için tek yanlı ve süreklilik göstermeyen bir çerçevede gelişmişti. Bir devlet tarafından gönderilen elçilerin diplomatik eylemleri sadece belirli bir konu veya konuları ihtiva etmekteydi. Söz konusu konularda müzakereler olumlu veya olumsuz sonuçlandıktan sonra elçiler ülkelerine geri dönerdi. *Ad hoc* diplomaside, devletler arasında diplomatik temas; kısa süreli, dar kapsamlı ve tek taraflı olarak yürütülmekteydi. XV. yüzyıldan itibaren Avrupa'da *ad hoc* diploması, “yerini sürekli” diplomasiye bırakırken Osmanlı Devleti ise söz konusu diploması anlayışını devam ettirmeyi tercih etti.¹⁸

İsveç, *ad hoc* diplomasisi çerçevesinde İstanbul'a ilk resmi temsilci olarak Claes Rålamb'ı 1657 yılında gönderdi. Amaç: İsveç Kralı Karl X. Gustav'ın Doğu Avrupa'nın siyasi sahnesinde yer alan Rusya'nın, Lehistan'ın, Erdel'in niyet ve stratejilerini Osmanlı yetkililerine bildirmektir. Rålamb'a göre İsveç'in Lehistan'da önemli kazanımlar elde etmesi, Lehistan ile komşu olan Osmanlı Devleti'nin “ürkmesine” yol açtı. İsveç Kralı da olumsuzlukları gidermek, Lehistan konusundaki anlaşmazlıkları ortadan kaldırmak ve Protestanların güvenliği için elçilik heyeti gönderdi. Devamında “güçlü doğulu devletin” (Osmanlı Devleti'nin) İsveç'in önünü kesmesini ve ordularını Lehistan'a sevk ederek Hıristiyanların oradaki gücünü zayıflatarak üstünlük kurmak istemesini önlemek gerektiği için Rålamb görevlendirildi. İstanbul'da teşrifatla karşılanan Rålamb'ın İstanbul'daki ikameti süresince Erdel Prensi George II. Rákóczi ile olan ilişkileri, İstanbul'daki ikamet eden Avrupa elçilik görevlileri ile görüşmeler gerçekleştirmesi, üstlendiği görev ve Fransız elçiliğinin İsveç aleyhinde faaliyet yürütmesi, Osmanlı yöneticileri tarafından kuşkuyla karşılanmasına yol açtı. Ayrıca İsveç Krallığının güvenlik gerekçesiyle Rålamb'dan sonra elçi

16 Yanko İskender Hoçi, “Sadrazam Said Mehmed Paşa Merhümun Hacegan-ı Divan-ı Humayun'da iken İstokholm'a Vuku Bulan Sefareti», *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası (TOEM)*, Cüz:11, İstanbul, Kanun-i Evvel 1327 (H. 1329), 658-659; Erhan Afyoncu, “Mehmed Said Paşa, Yirmisekiz Çelebizade”, *DİA*, C.28, 2003, s.524-525. Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, (TTK Yay., Ankara, 1992), 70-71.

17 *Ad hoc*: Devamlı olmayan, geçici. Belli bir konuyla sınırlı. Belirli bir amaca yönelik. Ahmen Emin Dağ, *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, (İstanbul: Ağaç Yay., 2009), 18.

18 Gökhan Erdem, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasi'ye Geçiş Süreci*, (Ankara Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Ankara, 2008), 8-9.

olarak Gotthard Welling'i de İstanbul göndermesi ise kuşku ve güvensizliği daha da arttırdı. İsveç bir yandan Osmanlı Devleti ile dostluk kurmak için elçilik heyeti gönderirken diğer taraftan da Osmanlı egemenliğinde bulunan Erdel Prenslığı ile ittifaka girdi. Fakat Prens II. Rákóczi'nin bu ittifaktan cesaret alarak padişahın tebaası olan Kırım Tatarlar'ına karşı harekete geçmesi Osmanlı-İsveç ilişkilerine büyük bir darbe vurduğu gibi Rålamb ve Welling'in tüm diplomatik girişimlerini de başarısız kıldı. Böylece İsveç Kralı'nın niyeti ve elçilerin Osmanlı yöneticileri ile iyi ilişkiler kuramaması Osmanlı-İsveç ilişkilerinin gelişmesini önledi.¹⁹ XII. Charles'ın Poltava Savaşı'ndan sonra Osmanlı'ya sığınması Osmanlı-İsveç ilişkileri açısından yeni gelişmelere kapı araladı.

Osmanlı diplomasisi içinde elçi kabullerinin özel seremoniler yapıldı. Söz konusu seremoni Osmanlı Devleti'nin Batı dünyasına karşı farklı olan ideolojisini de yansıtmaktaydı. Hristiyan ve Müslüman elçilerin kabullerindeki seremoniler farklılık arz etse de genelde elçi kabulü Osmanlı'nın gücünü ve zenginliğini yansıtan bir işlev de görmekteydi.²⁰ İsveç diplomasisinin kuralları ise daha farklı olduğu için Osmanlı elçilik heyeti sade bir törenle fakat nazik bir şekilde karşılanmıştı.

Osmanlı Devleti, güçlü olduğu dönemlerde tek taraflı diplomasiyi “*ad hoc*” yürütürken Avrupa ülkelerindeki gelişmeleri yakından takip etmek için elçi göndermeyi gerekli görmemişti. Hele zorlu iklim koşullarıyla nam salmış olan “uzak” İskandinavya coğrafyasına, zorunlu bir sebep olmadıkça elçi göndermek pek görülen bir durum değildi. İskandinavya'da en güçlü devlet olarak ön plana çıkan İsveç'in, Osmanlı Devleti ile ilişkilerinde genelde Rusya faktörü ile etkili olmuştu. Bu durum iki devlet arasında diplomasiinin gelişmesini sağladığı gibi ittifaklara da zemin hazırladı.

Mehmed Said Efendi, zorlu yolculuktan sonra İsveç topraklarına ayak basınca besmele çekip kelime-i şehadet getirdi. Osmanlı elçilik heyeti, İsveç kralının gönderdiği arabaya binip bir alay ile kalınacak yere hareket ederken bu sırada yol üzerinde toplanan ahali şapkalarını çıkarıp İsveççe Osmanlı padişahına iyi dileklerde bulundu. Heyet, trampetler ve 60 kadar top atışı eşliğinde karşılandı. Kralın kethüdası mareşal, Osmanlı heyetine, kral ve kraliçenin selam ve tebriklerini ilettili. Osmanlı heyetine “Müslümanların Hristiyan yemeklerini yemediği!” gerekçesiyle Kral I. Frederick'in emriyle akşam yemeği için yeni tabaklar getirildi. Said Efendi, bu ilk akşam yemeğinde I. Frederick'in de tebdil-i kıyafet ile yer aldığını iddia etmektedir. Said Efendi başkanlığındaki Osmanlı Heyeti, İsveç Kralı I. Frederick tarafından hoşgörülle karşılandı.

19 Claes Rålamb, *İstanbul'da Bir Yolculuk 1657-1658*, çev. Ayda Arel, (Kitap Yayınevi, İstanbul, 2013), 7-8,15,51,100. Claes Rålamb'ın, Sultan IV. Mehmed'in alay-ı hümayununa dair yaptırdığı yağlıboya resimler için bkz. Karin Adahl (Ed.), *Alay-ı Hümayun-İsveç Elçisi Rålamb'ın İstanbul Ziyareti ve Resimleri 1657-1658*, çev: Ali Özdamar, (Kitap Yayınevi, İstanbul, 2007).

20 Namık Sinan Turan, *İmparatorluk ve Diplomasi, Osmanlı Diplomasisinin İzinde*, (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., İstanbul, 2015), 200.

Osmanlı padişahının mektubunu krala sunan Said Efendi'ye çeşitli ikramlarda bulunuldu. Görüşmede Osmanlı Devleti'nin dış siyaseti, Osmanlı-İran çatışması, Osmanlı'da görev alan bazı Avrupa kökenli kişiler de konuşuldu. Konuşmanın devamında ise Humbaracı Ahmet Paşa (Claude-Aleksandre Kont de Bonneval) mevzubahis oldu. Kral Frederick, Humbaracı Ahmet Paşa ile arkadaş olduklarını ve Frengistan'da onun benzeri bulunmadığını abartılı bir şekilde Said Efendiye aktardı.²¹

Kral Frederick ile görüşüldükten sonra Said Efendi, Başvekil ile görüşerek padişahın mektubu hakkında değerlendirme talep etti. Birkaç gün oyalamadan sonra görüşmelere geçilerek XII. Charles'dan kalan borçlar meselesi tartışıldı. İsveçli yetkililer, Said Efendi'den önce 1727 yılında Stockholm'e gelen Kozbekçi Mustafa Ağa'ya²² durumlarının kötü olduğunu ve verimli topraklarının Rusların eline geçtiğinden yakındı. Bunun üzerine Said Efendi; söylenen sözlerin borcun ödenmesine bir engel teşkil etmediğini, üzerinden 25 yıl geçmesine rağmen halen ödemenin yapılmadığını ve eğer yılda yirmi beşer kese borç ödenseydi şimdiye kadar borcun biteceğini hatırlattı. Günlerce yürütülen müzakerelerde XII. Charles'ın Bender'deki faaliyetlerinden İsveç'in yeni borç talebine kadar çeşitli konular ele alındı. Başvekil, borçlarını inkâr etmediklerini ancak İsveç'te bir halk yönetiminin (meşrutiyet) olduğunu, verilecek kararların bir tek kişinin elinde olmadığını, üç senede bir toplanan mecliste devletin gelir ve giderlerinin hesaplandığını anlattı. Sonunda varılan anlaşmaya göre İsveç Kralı tarafından onaylanan bir senet, Osmanlı heyetine verilecek ve borçlar nakdi veya eşya ile ödenecekti. Fakat İsveçli yetkililer Kral Frederick'in imzası olmayan bir senedi vermeye çalıştı bunun üzerine Said Efendi duruma itiraz etti. Israrından vazgeçmeyen Said Efendi sonunda istediği onaylı senedi aldı ve dönüşüne kısa bir süre kala gerek kral ile gerekse başvekil ile birkaç görüşme daha gerçekleştirdi. İsveç'te 3 ay 10 gün kalan Osmanlı heyeti İsveçli yetkililerle son görüşmeyi yapıktan sonra İstanbul'a doğru yola çıktı.²³ Said Efendi, İsveç'te kaldığı süre içerisinde örnek bir diplomasi yürüterek Osmanlı Devleti'nin çıkarlarını ön planda tutmaya büyük gayret gösterdi. Ayrıca İsveç ziyareti sayesinde Said Efendi, Osmanlı'da mevcut olmayan bir rejim olan meşrutiyeti öğrenme fırsatı yakaladığı gibi söz konusu rejimin nasıl yürütüldüğü hakkında Osmanlı yöneticilerinin de fikir sahibi olmasını sağladı.

Diplomatik müzakerelerde Osmanlı Devletini yücelten ifadeler kullanan Mehmed Said Efendi, kendisine verilen görevi de layıkıyla yerine getirdiğine inanmaktadır. İsveç Kralı I. Frederick, Osmanlı-İran Savaşı'nı yakından takip ettiklerini, bu konuda Osmanlı Devletine yardım etmek için askeri yardım yapabileceğini söyleyince Mehmed Said Efendi; "*Devlet-i Aliye şimdiye kadar*

21 Hoçi, A.g.e., 664-667.

22 Kozbekçi Mustafa Ağa için bkz. Westerlin, Theodor. Ett Ar i Stockholm, Samtida Anteckningar om Turkiska Sandebudet Mustafa Agas Vistelse i Sverige 1727- 1728, Stockholm: Centraltryckeriet, 1904.

23 Hoçi, A.g.e., 667-673.

olan savaşlarda katiyen kimsenin yardımına muhtaç olmayıp bütün zaferlerimiz yalnızca kendi kılıcımız ile hâsıl olagelmekle siz dostlarımızın maddi ve manevi zahmete girmelerine hacet yoktur." şeklinde bir cevap vermişti.²⁴ Böylece hazırcıvaplığını ortaya koyan Said Efendi diplomatik bir dille de Osmanlı Devleti'nin gücünü ön plana çıkarmıştı.

Mehmed Said Efendi'nin yazdığı sefaretname, XVIII. yüzyıla ait önemli bilgiler içermesi bakımından gerek Osmanlı gerekse İsveç tarihi için oldukça önemlidir. Said Efendi, sefaretnamesinde geçtiği güzergâh ve İsveç hakkında detaylı bilgiler verirken aynı zamanda kendi zihin dünyasını ortaya koydu. Bu da bize bir Osmanlı diplomatının, Frengistan'ı (özelde İsveç'i) algılaması ve gösterdiği refleksler için veriler sağlamaktadır.

Mehmed Said Efendi'nin İmgeleminde İsveç ve İsveçliler

Fatih Sultan Mehmet döneminden sonra Avrupa devletleri ile savaş dışında belirli bir ilişkisi olmayan Osmanlıların, Batı toplumu hakkında dolaylı yollardan bilgi edinirken yabancı ülkelere gönderilen elçilerin görüp işittiklerine dayanarak yazdıkları sefaretnameler önemli kaynaklardır. Sefaretnâmelerin elçilerin görevlerinin niteliğine göre ikiye ayırmak mümkündür: Özel Sefaretnâmeler, salt elçinin görevi ile sınırlı olan, bu görevin nasıl yerine getirildiğini ve sonucunu aktaran siyasi belgelerdir. Genel Sefaretnameler ise elçilerin gezip gördükleri yerlerin sosyal hayatı, askeri durumu, kültürü, eğitim koşulları, sanayii ve genel gelişmişlik düzeyi hakkında öğrendiklerini içermektedir.²⁵ Sefaretnamelerde elçilerin gönderildikleri ülkelerde girişmiş oldukları siyasal etkinliklerden neredeyse hiç bahsedilmez. Çünkü Osmanlı elçileri, bu etkinlikleri devlet açısından gizli saymış (devlet sırrı) ve sefaretnamelerde daha çok protokol yöntemi ve kuralları üzerinde durmaktadır. Bir başka kültür üzerine gözlemler, kendi kültürünü yeniden göz önünde tutmayı ve öteki üzerinden kendi toplumunun teşhisinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Osmanlı Devleti'nin gerileme belirtilerinin ortaya çıktığı XVIII. yüzyılda, sefaretnameler, daha önceki ihtişamın yeniden tesis etmek için devleti modernize etmek isteyen Osmanlı padişahlarına rehber görevi gördüğünü söylemek mümkündür. Sefaretname tipi yazılar, Osmanlı Devleti'ne özgü olmamasına rağmen Osmanlı dış ilişkilerinin yürütülmesinde önemli bir yer tutmuştur. Genel olarak diplomasi tarihi ve özellikle Osmanlı diplomasisi için büyük ölçüde değerli kaynaklar olan sefaretnameler, protokol kurallarına dair de önemli bilgiler sunmaktadır.²⁶ Mehmed Said Efendi'nin İsveç sefaretnamesi ise genel sefaretnameler kategorisinde değerlendirilebilir. Çünkü söz konusu sefaretnamede İsveç'teki diplomatik göreve değinildiği gibi İsveç'in sosyal, siyasi, kültürel yaşantısına da yer verilmektedir. İsveç sefaretnamesinde de Mehmed Said Efendi, hangi görevle gittiğini, amacının ne olduğunu, kaç kişi

24 Hoçı, A.g.e, 667.

25 İskit, A.g.e., 130-131.

26 Şirin, A.g.e.,148; Yurdusev, A.g.m,176-178.

ve heyetinin kimlerden müteşekkil olduğunu yazmamaktadır. Özellikle protokol kurallarını, İsveçlilerin yaşantısını, kültürlerini ön plana çıkarmaktadır. Dolayısıyla İstanbul'a döndükten sonra siyasal etkinliklerini sözlü bir şekilde Osmanlı yetkililerine aktarırken genel değerlendirmeyi de yazılı bir şekilde sunmayı tercih etti.

Mehmed Said Efendi'nin İsveçliler hakkındaki görüşü halkın eğitim durumunun gayet iyi, insanların uzun boylu, güzel yüzlü olduğu, sağlıklı bir yaşam sürdürdüklerini ve çok misafirperver oldukları şeklindedir. Ayrıca İsveç topraklarının verimli olmadığını, Stockholm'ün ülkenin başkenti olduğunu, hanelerinin Frengistan'daki gibi ünlü olmadığını kıyaslamalı bir şekilde aktarmaktadır. İsveç'te bir Rus düşmanlığının olduğunu fakat Osmanlı'ya karşı çok iyi duygular beslediğinden bahsetmektedir. Sefaretnamede iklim şartlarının zorluklarından (Haziran ayında kar yağışı) bahsedilirken İsveç'te bazı meyvelerin pek bilinmediğini (örneğin kavun) hatta İsveç kralının tohum talebinde bulunduğunu belirtmektedir. Gözlemlediklerini iyi bir şekilde analiz eden Mehmed Said Efendi, ordu ve askeri durum hakkında da açıklayıcı bilgilere yer vererek İsveç askerlerinin disiplinli ve düzenli yapısına değinerek ordunun durumuna da dikkat çekmektedir. Said Efendi topladığı bilgilerle İsveç ve Osmanlı donanmasını karşılaştırıp İsveç gemilerinin coğrafi şartlardan dolayı daha kuvvetli olduğunu yazmaktadır. Yapılan görüşmeler neticesinde bir İsveç-Rus ittifakının pek de mümkün olmadığı aksine İsveç'in Osmanlı'ya karşı büyük dostluk beslediğine kâni oldu. Mehmed Said Efendi dönüşünde Lehistan'a da uğrayarak sefaretnamesinde bu ülkedeki taht mücadeleleri ve siyasi çekişmelere de yer vermektedir.²⁷

İsveç Hükümeti, Mehmed Said Efendi'nin tahsil edemediği borçlarını, Osmanlı Devleti'nin dostluğunu yitirmek istemediğinden 1737 yılında ödemeyi kabul etti. Söz konusu yılda Osmanlı hükümetine müracaat ederek ödenecek borç yerine masrafı ile beraber 600.000 kuruş değerinde 72 topçekerli bir adet kalyon ile 200.000 kuruş değerinde 30.000 adet tüfeğin teslim edilmesi teklifinde bulundu. Osmanlı Hükümeti'nin bu teklifi kabul etmesi üzerine İsveç'ten yola çıkan kalyon İstanbul'da yetkililere teslim edildi. Böylece İsveç Kralı XII. Charles'ın borçları silah olarak tahsil edildi.²⁸ Borçlar meselesi ve Rusya'nın yayılmacı politikalarından dolayı XVIII. yüzyılda Osmanlı-İsveç ilişkileri, en yoğun dönemini yaşadı.

Sonuç

Osmanlı elçileri, siyasi ve diplomatik görevlerle Avrupa ülkelerini ziyaret ederken aynı zamanda gittikleri ülkenin kültürünü, gündelik yaşantısını, rejimini ve diğer gelişmeleri yakından takip etti. Bu da ön yargıların kırılmasına ve teknolojik gelişmelerin ülkeye transfer edilmesine zemin hazırladı. Sefaretnameler, Osmanlı Devleti'nin dış ilişkilerinde önemli bir rol oynadığı gibi

²⁷ Hoçi, A.g.e.,674-677.

²⁸ Sevinç, A.g.m.,147.

modernleşmesinde de önemli katkılar sağladı. Avrupa'ya gönderilen elçiler, gittikleri ülkelerde bir taraftan siyasi ve diplomasi müzakereler yürütürken diğer taraftan da ilgili ülkenin sosyal, askeri, ekonomi ve kültürel durumunu gözlemleyerek notlar aldılar. Bu da Osmanlı yöneticilerinin Avrupa'daki gelişmeleri doğrudan öğrenmesini sağladı. Sefaretnamelerde Avrupa-Osmanlı karşılaştırılması yapıldığı için aynı zamanda batı-doğu medeniyetlerinin karşılaştırılması olarak değerlendirmek mümkündür. Dolayısıyla sefaretnâmeler sadece diplomasi, siyasi, ekonomik ilişkiler için değil aynı zamanda medeniyet çalışmaları için de sübjektif bir kaynak olarak değerlendirilmelidir.

Avrupa'yı yakından tanıyan ve diplomatik müzakerelerde kendini kanıtlamış bir kişi olan Mehmed Said Efendi hazırlamış olduğu sefaretname ile İsveç'in Osmanlı yöneticileri tarafından daha iyi bir şekilde öğrenmesine vesile oldu. Bürokrasi geleneğinden gelen Mehmed Said Efendi'nin kaleme aldığı rapor (takrir), İsveç ile ilgili olarak bilinen ilk ve tek sefaretname olma özelliğini taşımaktadır. Dolayısıyla XVIII. yüzyıl Osmanlı-İsveç ilişkileri açısından önemli bir kaynaktır. XVI. yüzyılda resmi olarak başlayan Osmanlı-İsveç ilişkileri, Poltava Savaşı'ndan sonra XII. Charles'ın Osmanlı'ya sığınmasıyla hareketlilik kazanarak beraberinde diplomatik ilişkilere ivme kazandırdı. Mehmed Said Efendi'nin İsveç elçiliğinin nedeni: XII. Charles'dan kalan borçları tahsil etmek ve (asıl amaç) İsveç'in Rusya ile olası bir ittifaka girmesini öğrenmek ve gerekirse önlemektir. Her ne kadar Said Efendi, borçları tahsil edemediyse de sonraki yıllarda Osmanlı-İsveç ittifakının kurulmasında önemli rol oynadı.

Mehmed Said Efendi'nin İsveç ziyaretine dair şu sonuçlara ulaşmak mümkündür:

- Mehmed Said Efendi, İsveç sefaretnamesinde Osmanlı coğrafyasından oldukça uzak olan bir ülkeyi ve insanlarını büyük bir titizlikle inceleyerek sosyal hayattan siyasi duruma kadar önemli analizler sundu. Bunu yaparken doğu ve batı karşılaştırmasını yaptı fakat bir batı hayranlığına da düşmedi. İskandinavya coğrafyası hakkında önemli bilgiler veren Mehmed Said Efendi bölgenin iklimle olan mücadelesini nükteli bir dille anlatmaktan da geri durmadığı gibi İsveçlilerin, Türkleri yakından tanımasını ve bu ülkede olumlu bir Türk imajının oluşmasını sağladı.

- İsveç'teki anayasa ve parlamentonun varlığı da sefaretnamede belirtilmiş bu da Osmanlı'da olmayan bir rejimin Said Efendi tarafından öğrenilmesi ve Osmanlı devlet adamlarının da durumdan haberdar olmasını sağladı.

- İsveç'in Osmanlı Elçilik heyetini ağırlarken dini ve geleneksel durumları da gözeterek daha önce kullanılmamış yemek takımlarının kullanılması İsveç diplomasi ve hoşgörüsünü yansıtmaya bakımından kayda değer bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu olayı diplomatik bir nezaket olarak da değerlendirmek mümkündür.

- Mehmed Said Efendi'nin Stockholm ziyaretiyle İskandinavya bölgesinde önemli bir güç olan İsveç'in daha sonra Osmanlı ile askeri-siyasi bir ittifak içine girmesinin temeli atıldı.

- Mehmed Said Efendi, sefaretnamesinde siyasi ve diplomatik konulara değinirken İsveç'in toplumsal, kültürel, ekonomik faktörlerine de yer verdi.

Sefaretnamede bir taraftan İsveç panoramasını görürken diğer taraftan da *ad hoc* diplomasisi çerçevesinde bir Osmanlı diplomatının İsveç'e ve olaylara bakışını izlemek mümkündür.

Kaynakça

Âdahl, Karin. (Ed.), *Alay-ı Hümayun-İsveç Elçisi Râlab'ın İstanbul Ziyareti ve Resimleri 1657-1658*, çev: Ali Özdamar, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2007.

Afyoncu, Erhan. «Mehmed Said Paşa, Yirmisekiz Çelebizade», *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, C.28, (2003): 524-526.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Name-i Hümayun Defterleri (A.DVNS. NMH.) 7/139, Rebiülahir 1732.

Beydilli, Kemal. “İsveç”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.23, (2001): 407-414.

Beydilli, Kemal. “Sefaretname”, *Diyanet İslam Ansiklopedisi (DİA)*, C.36, (2009): 289-294.

Dağ, Ahmen Emin. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Sözlüğü*, İstanbul: Ağaç Yay., 2009.

Davies, Norman. *Europe: A History*, Pimlico, London: 1997.

Erdem, Gökhan. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Sürekli Diplomasi'ye Geçiş Süreci*, Ankara Üniversitesi, SBE, Doktora Tezi, Ankara: 2008.

Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Ankara: TTK Yay., 1992.

Göçek, Fatma Müge. *East Encounters West: France and the Ottoman Empire in the Eighteenth Century*, Oxford University Press, Oxford: 1987.

Hoçi, Yanko İskender. “Sadrazam Said Mehmed Paşa Merhümun Hâcegan-ı Divan-ı Humayun'da iken İstokholm'a Vuku Bulan Sefareti», *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası* (TOEM), Cüz:11, İstanbul, Kanun-i Evvel 1327 (1329).

Höglund, Lars-Eric- Sallnäs, Åke-Bespalov, Alexander. *The Great Northern War 1700-1721*, Acedia Press, Karlstad: 2006.

İpşirli, Mehmet. “Osmanlı Devletinde ‘Eman’ Sistemi”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, Ankara: TTK Yayınları, (1999):3-11.

İskit, Temel. *Diplomasi, Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulanması*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2012.

Korkmaz, Arif. “Mehmed Said Paşa Sefaretnamesi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *S.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 32, (2011): 201-236.

Korkut, Hasan. «Osmanlı Sefaretnameleri Hakkında Yapılan Araştırmalar», *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt 1, Sayı: 2, (2003): 491-511.

Kuran, Ercümend. *Avrupa'da Osmanlı İkamet Elçilerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasi Faaliyetleri 1793-1821*, Ankara: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1968.

Pakalın, Mehmet Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, III, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay., 1993.

Râlab, Claes. İstanbul'a Bir Yolculuk 1657-1658, çev. Ayda Arel, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013.

Sevinç, Tahir. «İsveç Kralı XII. Şarl'ın Osmanlı Devleti'ne İlticası ve İkameti (1709-1714)», *Journal of History Studies*, Volume 6, Issue 1, (January 2014): 139-159.

Şirin, İbrahim. *Osmanlı İmgeleminde Avrupa*, Lotus Yayınevi, Ankara: 2006.

Turan, Namık Sinan. İmparatorluk ve Diplomasi, Osmanlı Diplomasinin İzinde, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay., 2015.

Yalçinkaya, Mehmed Alaaddin. «Osmanlı Zihniyetindeki Değişimin Göstergesi Olarak Sefaretnamelerin Kaynak Değeri», *OTAM*, 7, (1996):319-338.

Yıldırım, İbrahim. *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2014.

Yurdusev, Esin. «Studying Ottoman Diplomacy: a Review of the Sources», *Ottoman Diplomacy Conventional or Unconventional?* Edited by A. Nuri Yurdusev, Palgrave Macmillan, London, (2004):167-193.

EKLER

Ek-1.

İsveç Kralına Nâme-i Hümâyûn

İftihârü'l-ümerâi'l-izâmî'l-İseviyye muhtârü'l-küberâi'l-fihâmi'l-mesîhiyye muslih-i mesâlih-i cemâhiri't-tâifeti'n-Nasrâniyye, sâhib-i ezyâlî'l-çeşmeti ve'l-vakâr sâhib-i delâilî'l-mecd ve i'tibâr İsveç Kralı Vaod Vandal ve ona tâbî nice velâyetlerin hükümdârı Frudkoş? –hatemallâhu avâkıbuhû bi'l-hayr ve'r-reşâd ve ahsenü ileyhi sebîlî's-savâb ve's-sedâd tevkî'i refî'i-i hümâyûn vâsıl olucak ma'lûm ola ki,

Bundan akdem kâr-fermâ-yı mâlik-i İsveç iken dâr-ı dünyâdan irtihal eyleyen kaynınız Karolos mukaddemâ takdîr-i hüdâ ile Devlet-i aliyye-i inâyet esere ilticâ hilâlinde tarafından kesb-i vedd ve mevâlât ve tahsîl-i dostî ve musâfât kıldığından nâşî bir mikdâr misâfireten meks ve ikâmet ve ba'dehû memleketlerine sevk-i matiyeye-i azîmet edinceye dek “ekrimû ezyâfeküm” mantûka-i müsmireti's-sadâkası masdûkunca şân-ı mekremet unvân-ı devlet-âsumân meknine lâyık merâsim-i şehinşâhî ve avârif-i seniyye-i gayr-ı mütenâhî ile mer'î ve meşmûl kılınıp ba'demâ sıhhat ve selâmet birle dârü'l-karâr-ı emâretlerine vusûllerinden sonra amm-i emcedimiz Hüdâvendigâr-ı sâbık hazretleri zamân-ı sa'âdet-iktirânlarında iktisâb olunan mu'âmele-i mucâmideye binâen miyânede mükâtebe ve mürâsele vukû'u ile teşyîd-i esâs-ı meveddet ve te'kîd-i mebânî-i muhabbet kıldığı mehâtt-ı ilm-i âlem-ârâ-yı hidfânemiz olmağla ber-vech-i muharrer tarafeynde vukû' bulan dostî ve mevâlâtın merâsimi icrâsına irâde-i hümâyûn-ı şâhânemiz ta'alluku lie bu def'a savb-ı savâb-meâb-ı hüsrevânemizden dahi temdîd-i me'ânî-i vedd ü velâ için nâme-i hümâyûn-ı mülâtfet-makrûn-ı pâdişâhânemiz ile sedne-i? sütte-i seniyyemizden () ta'yîn ve tesyîr ve düstûr-ekrem müşîr-i efham nizâmü'l-âlem nâzım-ı menâzîmü'l-ümem mürettîb-i merâtîbü'l-hilâfeti'l-kübrâ mükemmel-i nevâmîsü's-saltanatî'l-uzmâ vezîr-i a'zam-ı sütte-şiyem ve vekîl-i mutlak-ı kavîyyü'l-himemimiz olan Ali Paşa –edâmallâhu te'âlâ iclâlehû ve zâ'fe bi't-te'yîd-i iktidârehû ve ikbâlehû tarafından dah iteşyîd-i mebânî-i ihlâskârî ve tezkîr-imerâsim-i hak-güzârî levâzımın müşîr hulûsnâme tahrîr olunmağla inşâallâhu'l-mevlâ lede'l-vusûl müşârun-ileyh selef-i hak-şinâsî halef-güzâr ile amm-i emced ve ekremimiz beyninin cereyân eyleyen hukûk ve mekârim-i mülûkâne yâd ve tezekkür ve cenâb-ı hilâfet-meâb-ı şehinşâhımız taraf-ı lâmi'ü's-ş-şerefinden dahi cenâb-ı emâret-nisâblarına rüsûm-ı cennet ve velâyı havî tensik olunan mülâtfet-nâme-i cihândârimiz mütâla'a ve tedebbür kılınıp miyânede güzerân eyleyen esbâb-ı hulûs ve mevâlât ilâ kıyâmî's-sa'ât müşeyyed ve müstahkem olmak vechile ba'de itmâmî'l-merâm mûmâileyhin avd ve ircâ'ına himmet-i sadâkat-menkıbetleri melhûz-ı hüsrevânemizdir.

Ve's-selâmün alâ men-itteba'a'l-Hüdâ. Evâsıt-ı R. sene 145. (BOA, A.DVNS. NMH.d. 7/139

The Failure of Settlement on Kyrgyz-Uzbek Border Issues: a Lack of Diplomacy?*

Teslim: 21 Ocak 2018

Onay: 25 Eylül 2018

Beishenbek TOKTOGULOV**

Abstract

For almost two decades, Kyrgyzstan and Uzbekistan have experienced a number of border disputes due to the unresolved issues of demarcation and delimitation of borders. However, recent escalations of tension over the disputed areas have shown that unresolved border issues can deeply affect Kyrgyz-Uzbek relations. About 36 sections with about 200 kilometers of the 1378 kilometers of common border have not been delimited yet. The number and distance of unresolved sections were relatively high before the parties reached agreement on certain sections in September 2017. This paper examines Kyrgyzstan and Uzbekistan's efforts for the settlement of their border issues in the post-Soviet era. The study argues that there had been a lack of dialogue and diplomacy between two countries in resolving border disputes and concludes that there is a need for new approaches to speed up this process.

Keywords: *Kyrgyzstan, Uzbekistan, the Kyrgyz-Uzbek border, border disputes, demarcation and delimitation process*

* This paper was presented at the Joint ESCAS-CESS Conference at AUCA, Bishkek, 29 June-2 July 2017

** Asst. Prof. Dr. of International Relations, Kastamonu University

Kırgız-Özbek Sınır Konuları Üzerine Uzlaşmada Başarısızlık: Diplomasi Eksikliği midir?*

Beishenbek TOKTOGULOV**

Öz

Kırgızistan ve Özbekistan, neredeyse yirmi yıldır çözümlenmemiş sınır belirleme konuları nedeniyle bir dizi sınır anlaşmazlığı yaşamıştır. Ancak son zamanlarda tartışılmalı alanlar üzerine gerginliğin tırmanması sınır sorunlarının Kırgız-Özbek ilişkilerini derinden etkileyebileceğini göstermiştir. 1378 kilometrelik ortak sınırın yaklaşık 200 kilometreyi oluşturan 36 kesimi henüz çözümlenmemiştir. Çözümlenmemiş kesimlerin sayısı ve uzunluğu taraflar, Eylül 2017’de belli kesimler üzerine anlaşmaya varmadan önce nispeten fazlaydı. Bu çalışma, Sovyetler Birliği sonrası dönemde Kırgızistan ve Özbekistan’ın sınır sorunlarının çözümüne yönelik çabalarını incelemektedir. Çalışma iki ülke arasındaki sınır sorunlarının çözümünde diyalog ve diplomasi eksikliği olduğunu savunur ve süreci hızlandırmak için yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulduğu sonucuna varmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Kırgızistan, Özbekistan, Kırgız-Özbek sınırı, sınır anlaşmazlıkları, sınır belirleme süreci*

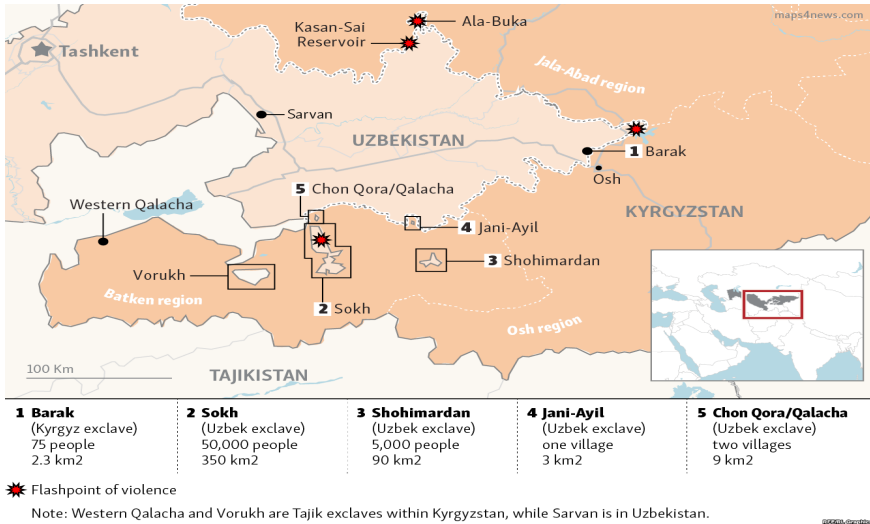
* This paper was presented at the Joint ESCAS-CESS Conference at AUCA, Bishkek, 29 June-2 July 2017

** Asst. Prof. Dr. of International Relations, Kastamonu University

Introduction

The unresolved segments of the border territories between Kyrgyzstan and Uzbekistan have become a source of standoffs for almost two decades. Although we have not witnessed any direct clashes between two Central Asian countries about border issues, there have been several incidents that involved security forces on one side or the other, and the situation remains tense. This tension escalated twice in 2016 when Kyrgyzstan and Uzbekistan embroiled in standoffs over the disputed areas. In March 2016, Uzbekistan deployed troops and military equipment, including armored vehicle and trucks, to the unmarked area on the Kyrgyz-Uzbek border in retaliation for Kyrgyzstan's attempt to reclaim a disputed water reservoir called in Kyrgyz Orto Tokoi and in Uzbek Kasan Sai.¹ Kyrgyz side immediately responded in the same manner and also sent a diplomatic note to Tashkent. Until the agreement signed in October 2017, the reservoir had long been a source of contention between Kyrgyzstan and Uzbekistan. While Uzbekistan had believed it should own the reservoir because it was built with the Uzbek SSR's resources during the Soviet times, Kyrgyzstan had insisted that it had the ownership rights since the reservoir is located several kilometers inside its territory.

Recent disputed area map²

¹ "Border Dispute Riles Kyrgyzstan, Uzbekistan", *DW*, 24 April 2016, <http://www.dw.com/en/border-dispute-riles-kyrgyzstan-uzbekistan/a-19140776>, (Accessed: 15.05.2017)

² Pete Baumgartner, "Tug-of-War: Uzbekistan, Kyrgyzstan Look to Finally Settle Decades-Old Border Dispute", Center for Eurasian Studies, 14 December 2017, <http://avim.org.tr/en/Bulten/TUG-OF-WAR-UZBEKISTAN-KYRGYZSTAN-LOOK-TO-FINALLY-SETTLE-DECADES-OLD-BORDER-DISPUTE>, (Accessed: 30.12.2017)

Kyrgyz authorities claimed that Uzbekistan's military actions were not agreed upon in advance by both governments meaning these actions violated international law that prohibits the deployment of any troops to disputed areas.³ Even, Kyrgyzstan requested the Collective Security Treaty Organization (CSTO) member states to gather to discuss this issue and the CSTO convened session at its headquarters in Moscow, where its secretariat expressed its concern over the crisis and agreed to dispatch its senior envoy to study the circumstances on the ground. The CSTO members confined themselves to issuing a statement that they were concerned and would continue monitor the situation, and taking account of international relations, the organization was unlikely to take action to protect Kyrgyzstan's interest. In an environment in which Kyrgyzstan is member of the Russian-led CSTO and Uzbekistan is the ally of the Russia, the question is how this organization will act if such a crisis reoccurs anytime soon. For one of the Kyrgyz political scientists, "the only thing CSTO can do in this situation is to serve as a mediator".⁴

Although Uzbekistan withdrew its troops after day long talks between Uzbek and Kyrgyz border authorities, there was no clear indication that as to whether a long-term understanding had been achieved. This suggested that the problem was not resolved and it was likely then that the standoff would continue. This proved to be true when in August 2016 Uzbek police officers detained four citizens of Kyrgyzstan who were working at the large TV and radio transmitter located at the disputed mountain Unkur Too in Kyrgyz and Ungar Tepa in Uzbek. Officials at the prime ministerial level met to discuss the border issue initially and then after two weeks of negotiations at the lower levels Uzbek police released the detainees. Reportedly, several Uzbek police officers remained deployed at the disputed border area and Uzbekistan demanded access to the Orto Tokoi-Kasan Sai reservoir and to resume electricity shipments that were cut off by Kyrgyz side during the previous standoff.⁵

The Kyrgyz-Uzbek border is totally 1,378 kilometers long but until 2016, 58 sections with 324 kilometers length had remained unresolved.⁶ For some scholars, as of 2008, out of 1378 kilometers of the Kyrgyz-Uzbek border, 993 kilometers had been agreed upon by the commission authorized to conduct delimitation of borders: for the Department of Delimitation of Borders and Development of Bordering Territories of Kyrgyzstan, by 2013, 1,007 kilometers

3 Fozil Mashrab, "Kyrgyzstan Targets Wrong Enemy in Its Latest Border Crisis with Uzbekistan", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 13, No. 63, March 2016, <https://jamestown.org/program/kyrgyzstan-targets-wrong-enemy-in-its-latest-border-crisis-with-uzbekistan/>, (Accessed: 15.05.2017)

4 Cited in Timur Toktonaliev, "Uzbek-Kyrgyz Border Spat Highlights Tensions", *Institute for War and Peace Reporting*, 24 March 2016, <https://iwpr.net/global-voices/uzbek-kyrgyz-border-spat-highlights-tensions>, (Accessed: 15.05.2017)

5 Cited in Cholpon Orozobekova, "New Standoff Between Kyrgyzstan and Uzbekistan", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 13, Issue 146, September 2016, <https://jamestown.org/program/new-standoff-between-kyrgyzstan-and-uzbekistan/>, (Accessed: 16.05.2017)

6 "Uzbekistan, Kyrgyzstan Reach Provisional Border Agreements", 1 November 2016, <http://www.eurasia.org/node/81116>, (Accessed: 15.05.2017)

of common border with Uzbekistan had been agreed upon.⁷ Statistics show that in almost 10 years Kyrgyzstan and Uzbekistan have made little progress in resolving border disputes. Tensions continue until 2016 over contentious areas and these unresolved sections have become a source of violent incidents and several flare-ups in recent years ending in fatal shootings. According to the Kyrgyzstan's Ministry for Internal Affairs, law enforcement agencies detected 53 incidents in 2012 of which 39 were on the border with Uzbekistan.⁸

The border between these two countries has rarely been tranquil since the end of the 1990s but the latest escalation is significant in terms of bilateral relations. The situation reached a dangerous level especially during the first case when both sides deployed troops and military equipment to the disputed area. These events sparked a new wave of escalation in Kyrgyz-Uzbek relations. In this sense, the incidents once more showed that parties need to reach settlement as soon as possible to prevent the occurrence of similar events that would harm bilateral relations.

This paper seeks to find out why Kyrgyzstan and Uzbekistan so far have failed to reach settlement on border issues. The paper offers diachronic approach which deals with the evolution of both countries' efforts for the settlement of their border issues in the post-Soviet era. The first part of the paper analyzes the origins of the border disputes which goes back to the National-Territorial Delimitation (NTD) policy of the Soviet regime. The second part discusses the legal basis for the post-Soviet border settlement and tries to reveal why current border issues have become hot issue which has affected bilateral relations. The last part examines border issues focusing on both sides' past efforts and recent initiatives and discusses the ways to resolve disputes around them. Considering paper's contribution to literature, while most of the works studied border issues and their current state in general and from regional level, this paper studies specifically Kyrgyz-Uzbek border issues from international relations perspective comparing two countries' past and recent attempts. Moreover, it touches upon the most-up-to-date developments about the Kyrgyz-Uzbek border issues and discusses the ways to resolve disputes around them. The paper develops the argument that over the years, there had been a lack of dialogue and diplomacy over the settlement of border issues and as a result tensions had become routine between the neighbors. It concludes there is a need for rapid and radical efforts to reach agreement on the remaining border disputes and complete the process of demarcation and delimitation. The successful completion of the process not only leads to the bilateral relations to the upper level, but also the whole region will benefit in social, economic and political terms.

7 Timur Dadabayev, "'We Want a State of Our Own!' Reconstructing Community Space in Bordering Areas of Central Asia", *The Journal of Territorial and Maritime Studies* 2, No.2 (July 2015), 29.

8 Yury Daneykin, Elisey Andreevsky, Mikhail Rogozhin and Oleg Sernetsky, "Threats and Challenges to the Regional Security in Central Asian Region (the Example of the Republic of Kyrgyzstan)", *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, No.166 (2015), 87.

1. Origins of Border Disputes

Analysis of the origins of continuing border disputes is very important in order to understand the complexity of border issues and the difficulty of resolving them. The origins and sources of the border and territorial disputes between Kyrgyzstan and Uzbekistan and in general between Central Asian states goes back to the NTD policy of the Soviet regime. The NTD project had been processed in 1924 with the approval of the Central Executive Committee of the Communist Party of the USSR and the year 1936 marked the final arrangement of the political map of Soviet Central Asia when five national republics were established in the region, each with its own state-recognized titular nationality: the Uzbek, the Kazakh, the Turkmen, the Tajik and the Kyrgyz SSRs.⁹ Regional republics' political status and their external boundaries created during the NTD policy had largely been intact until the demise of the Soviet Union in 1991. However, from time to time, the Soviets revised the borders and made successive changes even the NTD policy was over. The current border disputes are the outcome and the legacy of the Soviet NTD policy and successive changes and they have proven to be headache for independent regional states, especially for Kyrgyzstan and Uzbekistan.

A number of criteria were used during the NTD policy and the major ones were that the new republics should have geographical unity, an economic rationale and be ethnically homogenous. It was impossible to satisfy these requirements due to region's complex nature and in this sense NTD policy led to the political battles between the elites for control of disputed areas. According to a leading expert, Timur Dadabayev, "the debates over the disputed territorial claims of republican elites of that time were the outcome of this policy which in many cases ignored the historic, cultural and ethnic particularities of the region." In this respect, both Kyrgyz and Uzbek officials presented an entire list of new territorial claims using certain arguments.¹⁰ Moreover, objections and petitions were sent by groups of certain local people to the authorities for reevaluation both in 1924 and during the discussions of 1925-1927. All these claims were considered by a series of special commissions but their decisions were subject to a barrage of claims, counterclaims, and outright rejection, a pattern repeated over and over. This led to an uncertainty causing a recurring escalation of claims and fresh demands for Moscow to reconsider the issue. With Stalin's orders in 1927, the Parity Commission was established in 1927 but it did not complete its work. In the same year, the decision was taken not to consider any petitions relating to delineation of borders for a period of three years. Later, two additional commissions on border demarcation were established in 1939

9 Grigol Ubiria, *Soviet Nation-Building in Central Asia: The Making of the Kazakhs and Uzbek Nations*, (London: Routledge, 2016), 124-125.

10 The author explained both sides' arguments giving specific examples. See for detailed explanations Sergey Abashin, Kamoludin Abdullaev, Ravshan Abdullaev and Arslan Koichiev, "Soviet Rule and the Delineation of Borders in the Ferghana Valley", *Ferghana Valley: the Heart of Central Asia*, (ed.) S. Frederich Starr, (New York: M. E. Sharpe, 2011), 94-118.

and 1955 but they did not produce sensible outcomes. As an example, a joint Uzbek-Kyrgyz SSR border demarcation commission that was established in 1955 to resolve outstanding inter-republican disputes made some progress but never completed its work.¹¹

In general, the population in the Ferghana valley calmly responded to the delineation of borders. Land transfers among administrative units neither produced immediate changes in local people's everyday lives nor did they seriously affect their interests. As the borders remained open and local institutions were weak, the changes in the borders had little or no immediate effect on people's economic practices, personal relations or transport routes. Over the next decades, territorial demarcation held less meaning and importance for the regional republics of that time and their people due to the similar reasons. The population in the Ferghana valley still could freely move among the regional republics as there were no checkpoints. The perfectly integrated territory allowed children to attend the nearest schools located in another republic while some Tajik SRR's *sovkhoses* could extend into Kyrgyz SRR's territories. Here, it can be argued that the people's calm response could be one of the reasons why the border issues were not permanently resolved during the Soviet era and represent great difficulties for the post-Soviet Kyrgyzstan and Uzbekistan. However, during the Soviet period, one could not easily raise the issue and the border issues could not "grow into open opposition as Moscow performed the role of supreme arbiter."¹²

Following the NTD policy until their independence in 1991, there had been made multiple changes in the boundary between the Kyrgyz and the Uzbek SSRs. This means the absence of clearly defined republican borders was further complicated with the land swaps and temporary land leases from one republic to another, justifying such swaps by means of economic efficacy.¹³ For use in agricultural and industrial development, the Uzbek SSR rented tracts of land from the less densely populated Kyrgyz SSR. However, rents were rarely collected and land was not always reclaimed when the tenure formally expired.¹⁴ For instance, the Kyrgyz SSR rented to the Uzbek SSR 660 hectares of land for the construction of Orto Tokoi-Kasan Sai reservoir at Moscow's behest which recognized the growing importance of cotton industry to the Soviet economy.¹⁵ The reservoir was built in 1954 using the Uzbek SSR's resources

11 Nick Megoran, "The Uzbekistan-Kyrgyzstan Boundary: Stalin's Cartography, Post-Soviet Geography", *Borderlines and Borderlands: Political Oddities at the Edge of the Nation-State*, (eds.) Alexander C. Diener and Joshua Hagen, (Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2010), 41

12 Mirzohid Rahimov and Galina Urazaeva, "Central Asian Nations and Border Issues", *Conflict Studies Research Centre* 5, No.10 (2005), 17.

13 Dadabayev, *We Want a State of Our Own! Reconstructing Community Space in Bordering Areas of Central Asia*, 13

14 Nick Megoran, "Rethinking the Study of International Boundaries: A Biography of the Kyrgyzstan-Uzbekistan Boundary", *Annals of the Association of American Geographers* 102, Issue 2 (2012), 8.

15 Cholpon Orozobekova, "An Absence of Diplomacy: the Kyrgyz-Uzbek Border Dispute", *the Dip-*

in Kyrgyzstan's Ala-Buka District, which had been a major source of conflict between Kyrgyzstan and Uzbekistan for years.

The enclaves which were also the product of the NTD of the 1920s further complicate the demarcation and delimitation process and affect bilateral relations of the states involved. While some historians claim that the creation of the enclaves was a master plan of the Bolsheviks who intentionally divided the land in a way that would undermine earlier political structures, others explain it as a product of regional delimitation and was carried out with the desire of regional decision makers, based on cultural ties and language.¹⁶ Whatever the reasons, the problems around the enclaves have caused frequent border conflicts among the involved Central Asian states. Although the enclaves were not an acute issue in Soviet times, their geographical position and the issue of their status remain problematic issues significantly for Central Asian states. Enclave residents and the people living close to the border experience huge problems in travelling, trade, getting access to water, land resources, as well as participating in cultural activities of their relatives living across the border. In this sense, there is a need for immediate legal solution in the question of enclaves and wellbeing of their residents. The legal status of any an enclave is usually defined on the basis of its historical background. However, in the Kyrgyzstan-Uzbekistan case, the history of enclaves has turned out to be a subject of dispute itself since each party prefers to use particular Soviet documents that benefit its own interests.

The Sokh enclave has been a point of dispute between the Kyrgyz ASSR and the Uzbek SRR since the 1920s. The wrangling in the 1920s stopped only after Stalin imposed a ban on any discussion of territorial claims but both sides resumed their arguments over Sokh during the 1950s after Stalin's death.¹⁷ Ultimately, the land was divided and the Uzbek part left within the Kyrgyz SRR's territory. As the question reemerged after the collapse of the Soviet Union, both Kyrgyzstan and Uzbekistan have tried to legitimate their claims by referring to different Soviet documents. However, the nonconsensual documents put Sokh's status in jeopardy causing speculation and debate.

There are eight enclaves in the Ferghana valley with the population of 100.000 people.¹⁸ Out of the five enclaves located in Kyrgyzstan and Uzbekistan, three of them often create major inconveniences for both bilateral relations and for

lomat, 1 April 2016, <https://thediplomat.com/2016/04/an-absence-of-diplomacy-the-kyrgyz-uzbek-border-dispute/>, (Accessed: 19.05.2017)

16 Anchita Borthakur, "An Analysis of the Conflict in the Ferghana Valley", *Asian Affairs* 48, No.2 (2017), 338-339.

17 Arslan Koichiev, "Kyrgyzstan and Uzbekistan Map Out Their Differences", 4 March 2001, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav030501.shtml>, (Accessed: 30.08.2017)

18 Raikhan Tashtemkhanova, Zhanar Medeubayeva, Aizhan Serikbayeva and Madina Igimbayeva, "Territorial and Border Issues in Central Asia: Analysis of the Reasons, Current State and Perspectives", *Anthropologist*, Vol. 22, No.3 (2015), 520.

the enclave residents. Frontier conflicts have occurred inside and in vicinities of Sokh, Shohimardon and Barak. The main reasons are access to water, pastures and strict boundary control that affect most of the residents of the enclaves. For instance, in 2013, after Sokh became epicenter of a conflict between residents, Kyrgyz border guards and the residents of neighboring villages, border checkpoints and railroad communications were shut down by Tashkent, while Bishkek promised to turn Sokh into “reservation” by surrounding it with a concrete wall.¹⁹ These events led the Kyrgyz side to block entry to Shohimardon and the Uzbek side to Barak.

Apart from the enclaves located in the Ferghana valley, due to the reasons mentioned above, significant portion of the Kyrgyz-Uzbek border in the valley is disputed. There have been several incidents at the borders when security forces of one side or the other were involved. Several cross-border and ethnic violence occurred that led the Kyrgyz and the Uzbek side to repeatedly close and reopen the border over the years. Bilateral discussions on territorial delimitation had been held since late 2013 but reports indicated that the progress was forthcoming, if slowly.²⁰

2. The Legal Basis For the Resolution of Border Issues

The borders established in 1927 largely persisted until the dissolution of the Soviet Union and they remained virtually invisible during the first years of independence. Before the late 1990s, the only problem occurred in 1993 when Uzbekistan closed its borders with Kyrgyzstan to prevent Russian rubles through the territory of valley, after which Kyrgyzstan exited the ruble zone and introduced its own currency.²¹ Although some border and customs posts were established, there was minimal control checks or did not exist and daily transboundary life in the valley continued almost interrupted.

In general, as one of the leading experts put it, “the process of border demarcation in the Ferghana valley lacks transparency and had been built on political fears and emotions.”²² This is true for the Kyrgyz-Uzbek boundaries which started to be materialized in 1999. In February 1999, the major Osh-Andijan cross border bus line and many other routes were suspended. Uzbekistan’s President Islam Karimov explained his move as he wanted to defend the Uzbek territory and economy by preventing the citizens of Kyrgyzstan from entering

19 Rashid Gabdulhakov, “The Highly Securitized Insecurities of State Borders in the Ferghana Valley”, *Central Asia Fellowship Papers by CAP*, (2015), 5.

20 Andrew C. Kuchings, Jeffrey Mankoff and Oliver Backes, “Central Asia in a Reconnecting Eurasia? Kyrgyzstan’s Evolving Foreign Economic and Security Interests”, *A Report of the Centre for Strategic & International Studies (CSIS) Russia and Eurasia Program*, (London: Rowman & Littlefield 2015), 8

21 Isabella Damiani, “Kyrgyzstan-Tajikistan-Uzbekistan? Ferghana Valley”, *Border Disputes: A Global Encyclopedia*, (ed.) Emmanuel Brunet-Jailly, (California: ABC-CLIO TM, 2014), 329

22 Gabdulhakov, *The Highly Securitized Insecurities of State Borders in the Ferghana Valley*, 3.

and spreading poverty. The closure of the border was accelerated several days later after a series of bombing attacks to the Uzbekistan's capital Tashkent by the Islamic Movement of Uzbekistan (IMU) that claimed responsibility saying their aim was to abolish the state and create a caliphate in the valley. This necessitated tighter border controls to prevent infiltration from Islamists and protect the regime and thus Islam Karimov launched a "border sealing" policy by 1999-2000s.²³ Uzbekistan tightened its border controls and began to erect two-meter-high barbed wire fence on the border with Kyrgyzstan and install minefields with Tajikistan and Kyrgyzstan.²⁴ As the rapid and unilateral construction of the fence was underway, the Kyrgyz side accused that Uzbekistan was actually corraling tens of thousands hectares of Kyrgyz land, a legacy of the poorly regulated land leases of the Soviet period. Absence of clearly determined borders also caused accusations by Kyrgyzstan that Uzbekistan was mining Kyrgyz territory in addition to its own. Thus, border issues became factor in mutual relations by 1999 and 2000s.

Major post-Soviet agreements such as the Minsk Agreement of December 8, 1991, the Almaty Declaration of December 21, 1991 and the Commonwealth of Independent States (CIS) Charter of June 22, 1992 form the legal basis for the post-Soviet border settlement. All of them mainly call for successor states to preserve the status quo. For instance, the initial framework for settling border disputes within the region was set up in the Almaty Declaration affirming that all signatories of the declaration would "recognize and respect each other's territorial integrity and the inviolability of the existing borders".²⁵ Similar key document which could form the legal basis for the settlement of border disputes between Kyrgyzstan and Uzbekistan was Treaty on 'Eternal Friendship and Cooperation' signed on March 14, 1991. Article 3 states that the borders between the Kyrgyz Republic and the Uzbek Republic would be remained and the parties would undertake to protect them firmly.²⁶ With these agreements, in the early 1990s, the integrity and transparency of the borders of the CIS had been maintained. However, due to the Central Asian leaders' fears of several perceived threats and concerns, certain former republics considered revisiting the notion of transparent borders and shifting to costly border delimitation. During this process, the existence of these documents make some large scale territorial claims less likely, but there are problems related with the Soviet imprecise maps or nonconsensual documents that often led to the (re) claims of disputed areas by the Kyrgyz and the Uzbek side.

23 Fabio Belafatti, "Borders in the Ferghana Valley: an Inevitable Source of Conflict", *Geopolitika*, 3 February 2014, <http://www.geopolitika.lt/?artc=6497>, (Accessed: 30.08.2017)

24 Damiani, *Kyrgyzstan-Tajikistan-Uzbekistan? Ferghana Valley*, 330

25 "Almatinskaya Deklaratsiya" (Almaty Declaration), 21 December 1991, <http://naviny.org/1991/12/21/by77513.htm>, (Accessed: 30.08.2017)

26 Narynkul Nazaraliyeva's Interview with Kurbanbay Iskandarov, "Tvoi Granitsy Razgranicheny, Utochneny, Kyrgyzstan?" (Your Boundaries are Demarcated, Delimited, Kyrgyzstan?), *Kyrgyz Tuusu*, 7 July 2012, http://m.gezitter.org/interviews/12771_tvoi_granitsyi_razgranicheniyi_utochnenyi_kyrgyzstan/, (Accessed: 30.08.2017)

After border issues became serious concerns for both governments, both sides decided to establish joint commission but there emerged major differences between two parties over the issue of a legal basis for border delimitation. This was due to the fact that parties use Soviet documents or maps produced at different periods showing different boundaries. Soviet maps were produced in the 1920s, 1950s and 1980s and parties have tended to use maps that are for their own advantage following their independence.²⁷ The Uzbek side (commission) suggested adhering to 1924-1928 documents on border delimitation which include a whole package of acts on administrative division between two countries from 1924 to 1928: these include the document of 17 March 1925 approved by the Central Asian Liquidation Commission and the clarifications to this document approved by the Central Executive Committee (CEC) and adopted by a Resolution of the CEC in 1926 and 1927.²⁸ For the Kyrgyz side (commission), these documents do not contain a description of the exact location of frontiers and therefore cannot serve as a basis for border delimitation. In this sense, the Kyrgyz side asserted the border should follow the outline agreed upon in the 1950s. The special representative of the Kyrgyz government on the border delimitation and demarcation Kurbanbay Iskandarov explained the reason in an interview as follows:

The reason is that in the years 1924-1927 the work to clarify the boundaries between the republics were not completed. Therefore, disputes over land between the republics did not cease. In order to put an end to border issues by agreement, in 1955 there was established intergovernmental joint commission. The Joint Commission fully clarified the Kyrgyz-Uzbek border, its results were approved by the Council of Ministers of the Kyrgyz SSR and the Council of Ministers of the Uzbek SSR. In addition, in 1961, they were approved by the decree of the Supreme Council of the Kyrgyz SSR.²⁹

The resolutions endorsed the findings of the joint commission but the Presidium of the People's Representative Council of the Uzbek SSR voiced concerns over disputed areas of northern Sokh. More importantly, it was not approved by the Presidium of the People's Representatives of the USSR rendering the document void. Nevertheless, because it includes detailed description of borders, for the Kyrgyz side, 1955 documents are the only legitimate basis for present-day border delimitation.

In addition to differences on the legal basis for border delimitation, the head of intergovernmental commission on border issues said, the situation has been further complicated when the commission members arrive to the disputed

27 Borthakur, *An Analysis of the Conflict in the Ferghana Valley*, 338.

28 Timur Dadabayev, "Securing Central Asian Frontiers: Institutionalization of Borders and Inter-State Relations", *Strategic Analysis* 36, No. 4 (2012), 561.

29 Narynkul Nazaraliyeva's Interview with Kurbanbay Iskandarov, "Tvoi Granitsy Razgranicheny, Utochneny, Kyrgyzstan?" (Your Boundaries are Demarcated, Delimited, Kyrgyzstan?)

area, “it turns out that someone’s house with a vegetable garden or a road was located there, or this area had a different name, not the one indicated in documents of 1920s and 1950s.”³⁰ On some sections, if the borders were to be concretely demarcated, some households would be split in half, one half living in Kyrgyzstan, and the other in Uzbekistan. Thus, as both sides insisted on their proposals and due to the problems as mentioned above, the border issues remained unresolved, causing suffering to both the residents concerned, as well as bilateral relationship.

The joint commission’s work began in February 2000 but had proceeded very slowly. A year later, only 209 kilometers out of the total Kyrgyz-Uzbek territory had been jointly demarcated.³¹ In 2006, only 993 kilometers had been agreed while remaining 382 kilometers were not on maps and therefore kept fomenting border conflicts and mutual distrust.³² Moreover, insufficient funding had greatly hindered border delimitation efforts. For instance, in 2008 Kyrgyzstan allocated approximately \$230,000 for border delimitation efforts.³³ Kyrgyzstan and Uzbekistan agreed to restart the work of the intergovernmental commission in 2009 and the commission held its first meeting after a five-year break. The commission’s work was suspended due the April and the June events in Kyrgyzstan in 2010 and was again resumed in early 2011. As the conflicts repeated at the joint border, parties intensified their work in the beginning of 2014 and according to statistics of 2014, they agreed on some 1,058 kilometers of border, which accounts for over 70 % of the common border.

Kyrgyzstan and Uzbekistan had attempted to solve the problems around Sokh and Barak enclaves. In February 2001, Uzbek Prime Minister Utkir Sultanov and Kyrgyz Prime Minister Kurmanbek Bakiev signed a memorandum accordingly Kyrgyzstan would give a 40-kilometer corridor to Uzbekistan to connect its Sokh enclave with the mainland.³⁴ In return, Kyrgyzstan would get a smaller corridor to its Barak enclave in Uzbekistan. Such swaps would eliminate enclaves on both sides and increase their security against IMU incursions and other trans-border criminal activities. The confidential memorandum became public only after it leaked to the press a few months after its signing and the Kyrgyz public and the parliament greeted with outrage. They were outraged because the land corridor to Sokh would cut of a major transportation

30 An Interview with Salamat Alamonov, “Border Demarcation with Uzbekistan Does not Come Easy”, *UzDaily*, 17 December 2017, <http://www.uzdaily.com/articles-id-2109.htm>, (Accessed: 31.08.2017)

31 “Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential”, *International Crisis Group: Asia Report*, No. 33 (4 April 2002) 16.

32 “Delimitation of the Uzbek-Kyrgyz State Border is Questionable”, 29 December 2006, <http://enews.fergananews.com/articles/1720>, (Accessed: 31.08.2017)

33 Alisher Khamidov, “Stringent Border Measures Fueling Tension in Enclaves”, *Transitions Online*, 14 August 2009, <http://www.tol.org/client/article/20794-stringent-border-measures-fueling-tensions-in-enclaves.html>, (Accessed: 31.08.2017)

34 *Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential*, 15.

route to the Batken region, making it enclave itself.³⁵ The other reason would be Uzbekistan's gain in total control over the Sokh river, which is vital for Batken's irrigation.³⁶ As public protests mounted, some members of the Kyrgyz parliament pressed the government to explain its actions and Kyrgyz officials tried to downplay the memorandum insisting that no final arrangement had been agreed upon. Bakiev insisted that the signing of the memorandum was merely a starting point for further talks while the head of the intergovernmental commission Salamat Alamonov stressed that Kyrgyzstan had not finalized a swap. Eventually, both Bakiev and the Kyrgyz parliament, under the pressure of the public, demanded to freeze the memorandum concluding that Uzbek land offer was not equal quality with Kyrgyz land offer. In response, the Uzbek side proposed to consider the Kyrgyz preference for a land swap, but because of distrust, "such moves by Uzbekistan were considered to be a plot to annex land in Kyrgyzstan."³⁷

Since then, nobody has come up with the new formula for deciding the fate of enclaves. In 2013, Russian expert on border issues Alexander Sobyenin proposed that a five-party commission composed of representatives from Kyrgyzstan, Uzbekistan, Russia, the US, and Kazakhstan should be created to resolve the problems around the enclaves. For the Kyrgyz expert Salamat Alamonov, "...no third parties should interfere such matter... the reason is that it is not known in whose interests the problem will be solved."³⁸ The highest level talks between deputy prime ministers on border issues that focused on Sokh enclave started in March 2013 after clashes erupted between Kyrgyz border guards and local Uzbek citizens. In Barak case, the problems seem to be resolved only for those residents who wanted to leave Barak as the Kyrgyz side allocated some 18 hectares of land in Osh province in 2011.

The resolution of disputed objects (facilities) is entrenched in 1992 agreement, signed by the CIS states, which stipulates that all objects built during the Soviet Union should pass directly under the control of the host country.³⁹ In accordance with the agreement, the governments of the CIS adopted a resolution on the transfer of a number of facilities previously operated by the Uzbekistan to the Kyrgyz property. In this respect, the transfer of lands in Burgandy array

35 See for other reasons Glen R. Hamburg, *Games of Life and Land: Comparative Analysis of the Origins of True Enclaves in South and Central Asia, their Impacts on Public Policy, and Factors Prolonging Their Existence*, (New Delhi: KW Publishers, 2014)

36 Arslan Koichiev, "Batken Residents Furious over Secret Kyrgyz-Uzbek Deal", 24 April 2001, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav042501.shtml>, (Accessed: 02.09.2017)

37 Dadabayev, *Securing Central Asian Frontiers: Institutionalization of Borders and Inter-State Relations*, 562.

38 Aydanbek Akmat uulu, "V Resheniye Problem Anklavov Vmeshayetsya Tret'ya Storona?" (The Solution of the Problems Intervenes Third Party?), 5 February 2013, http://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan_border_politics/2489137.htm, (Accessed: 02.09.2017)

39 "Soglasheniye O Vzaimnom Priznanii Prav i Regulirovanii Otnosheniy Sobstvennosti" (Agreement on Mutual Recognition of Rights and Regulation of Property Relations), 9 October 1992, http://www.lawrussia.ru/texts/legal_383/doc38a947x955.htm, (Accessed: 25.08.2017)

with gas and oil to Kyrgyzstan together with the equipment had been considered since 1996 and at the end of the 2000s, four plots of land where the Chaur-Yarkutan, Sary-Kamysh, Sarytotok and Severny Rishtan located were transferred to Kyrgyzstan along with their equipment.⁴⁰ However, according to Kyrgyz representatives, although they provided relevant legal documents proving the ownership, the remaining three deposit sites of Chongara-Galcha, Severny Sokh and Gazohranilishe, for unknown reasons, were not transferred to Kyrgyzstan. The auto transport column No.1 of the Ferghana transport administration, objects of civil defense of the Ministry of Emergency Situations ‘Ferghananeft’, auto station No.4 ‘Ferghananeft’ and land plots located in the village of Kaitpas Kyrgyz-Kyshtak of Kadamjay District, Drujhbba, Madaniyat, 50 Let Oktyabrya pumping stations and the left-bank Naryn canal with a length of 43,1 kilometers located in Jalal Abad region, a number of hydraulic structures and sections of water canals were among the facilities transferred to Kyrgyzstan in 2015.⁴¹

Uzbekistan swiftly implemented the 1992 agreement, while Kyrgyzstan delayed the issue in order not to damage relations with neighbors. Only in 2011, the Kyrgyz government adopted resolutions to get back its facilities operated by other countries and since then both sides cannot agree on the transfer of several facilities. According to some experts, the Uzbek side will not be quick to agree on their transfers because it has declared its ownership rights to some of these facilities.

3. Bilateral Relations, Border Issues And Recent Initiatives

Kyrgyzstan and Uzbekistan signed a ‘Treaty of Eternal Friendship’ in 1997 but bilateral relations have never developed until 2016. For many experts, cooperation with Central Asian poorest states of Kyrgyzstan and Tajikistan had hardly been a priority for Tashkent. It can be concluded that this had led to small progress on resolving border problems between Uzbekistan and Kyrgyzstan. The former Uzbek President Islam Karimov frequently visited both Turkmenistan and Kazakhstan, two regional countries which have vast natural resources. He visited Turkmenistan three times in last five years while he travelled to Kazakhstan many times in recent years. The Uzbek side and the Kazakh side already in 2001 signed an agreement which delineated 96% of the common border.⁴² On the other hand, for almost ten years, no Kyrgyz leader

40 Narynkul Nazaraliyeva’s Interview with Kurbanbay Iskandarov, “Tvoi Granitsy Razgranicheny, Utocheny, Kyrgyzstan?” (Your Boundaries are Demarcated, Delimited, Kyrgyzstan?)

41 “Iskandarov: Uzbekistan Priznal Peredachu Ob”yektov na Balans Kyrgyzstana” (Iskandarov: Uzbekistan Recognizes the Transfer of Objects to the Balance of Kyrgyzstan), 26 March 2016, <https://ru.sputnik.kg/society/20160326/1023641579.html>, (Accessed: 25.08.2017)

42 “Border issues between Kazakhshtan and Uzbekistan”, *Neweurasian.net*, 30 November 2005, <https://www.neweurasia.net/politics-and-society/border-issues-between-kazakhstan-and-uzbekistan/>, (Accessed: 17.12.2017)

paid official visit to mend ties with Uzbekistan. Some Kyrgyz opposition politicians according to whom the border crisis on the Kyrgyz-Uzbek border in 2016 was the outcome of a lack of dialogue: one of them said that “the leadership in our country has failed to build a dialogue with Uzbekistan not only on border issues, but also on every single problem.”

The problems arising from natural resources allocations between two countries can sometimes be related to border issues. The arguments over natural resources allocations flared in the late 1990s and in the beginning of 2000s. Uzbekistan regularly turned off gas supplies to Kyrgyzstan during the winter months as Kyrgyzstan failed to pay the bills. This move was considered by many in Kyrgyzstan as unfair since Uzbekistan never contributed financially to the upkeep of dams and reservoirs located in Kyrgyzstan that primarily watered Uzbekistan’s agriculture.⁴³ In 2014, after Bishkek sold its state gas company to Russian Gazprom for a nominal price, Uzbekistan terminated its gas supply to Kyrgyzstan stating that Uzbekistan had to sign a fresh deal with the newly established Gazprom-Kyrgyzstan. However, the Kyrgyz side threatened to withhold water to pressure the Uzbek side to resume gas supply and eventually supply was renewed later that year and water was not cut.⁴⁴ On the other hand, Uzbekistan had strongly opposed Kyrgyzstan’s plans to build Kambarata-3 Hydro Power Plant fearing that this project would limit or disrupt the flow of irrigation water that is essential for its cotton fields and farmers. In this sense, the most recent military deployment was partly driven by Uzbekistan’s water needs as 165-million cubic meter Orto Tokoi-Kasan Sai reservoir waters 28 thousand hectares of land in Uzbekistan while it waters only 1,5 thousand hectares of land in Kyrgyzstan.⁴⁵ One of the leading expert argued that Uzbekistan’s border maneuver was a further way of reminding Kyrgyzstan of its interests.⁴⁶

The bilateral relations have begun to improve after Shavkat Mirziyoyev came to power in September 2016 following Karimov’s death. Former Kyrgyz President Almazbek Atambayev’s visit to Uzbekistan in December 2016 was the first visit by a Kyrgyz leader paid to Uzbekistan since 2008 heralding that

43 Megoran, *The Uzbekistan-Kyrgyzstan Boundary: Stalin’s Cartography, Post-Soviet Geography*, 42-43.

44 “Uzbekistan: In Transition”, *International Crisis Group (ICG): Crisis Group Europe and Central Asia Briefing* No: 82, (29 December, 2016), 10.

45 See for detailed analysis Elenora Beishenbek kyzy, “Tashkentte Prezidentter Chek Arani Talkuulashat” (Presidents to Discuss the Border in Tashkent), 12 December 2017, http://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_uzbekistan_border_jeenbekov_2017/28911262.html, (Accessed: 25.12.2017); “Orto-Tokoi Suu Saktagychnyn Kaitaruu Kirgizstanga Yanvardan Tartyp Otor” (Orto-Tokoi Will be Transferred To Kyrgyzstan by January), 24 December 2017, <https://www.azattyk.org/a/28935747.html>, (Accessed: 25.12.2017)

46 Quoted in Timur Toktonaliev, “Uzbek-Kyrgyz Border Spat Highlights Tensions”, *Institute for War and Peace Reporting*, 24 March 2016, <https://iwpr.net/global-voices/uzbek-kyrgyz-border-spat-highlights-tensions>, (Accessed: 25.12.2017)

relations began to improve. Later, visit by Shavkat Mirziyoyev to Bishkek in September being the first official Uzbek President's visit since 2000 and consecutive visits by Almazbek Atambayev in October 2017 and the new Kyrgyz President Sooronbay Jeenbekov to Tashkent as his first official international visit in December 2017 all contributed to the development of Kyrgyz-Uzbek relations as well as diversification of economic, diplomatic and cultural cooperation between two countries. More than 40 documents and agreements were signed during these visits. Only for the period from January to November of 2017, mutual trade has increased by more than 56% reaching over 235 million dollars and parties agreed to 500 million dollars in the coming years.⁴⁷ More recently in December 2017, two countries agreed on intergovernmental program on economic, scientific-technical and humanitarian cooperation for 2018-2021. All these developments can be seen as indicator that relations have been normalizing after troubled relationships for almost two decades.

Within the short period of time, two countries have also made considerable progress in resolving their border disputes. In September 2016, Kyrgyzstan and Uzbekistan resumed and hastened negotiations on border issues after a meeting of prime ministers in Uzbekistan just right after border conflict erupted between two countries. In less than two months, these countries had reached provisional agreement on about 50 non-demarcated sections of the border, a move which signaled positive development in bilateral relations. Some international observers called this progress 'remarkable' while also evaluating it as 'too good to be true'.⁴⁸ Kyrgyz officials were deeply suspicious and stressed the agreements were provisional which could let Uzbekistan renege on them. However, meeting of two presidents at the end of 2016 has created the conditions for revival of the work of the intergovernmental commission on border issues. The commission has already held 15 meetings in a year and eventually in Bishkek in September 2017 two presidents signed an agreement demarcating 1170 kilometers of the Kyrgyz-Uzbek border, which accounts approximately 85% of the common border.⁴⁹ Now, the parliaments of two countries need to ratify the agreement. A month later in Tashkent, the presidents signed another document which ensured the complete transfer of protection, operation and management of Orto Tokoi-Kasan Sai reservoir to Kyrgyzstan. On the other hand, according to the document, parties agreed on the joint use of the reservoir while Uzbekistan undertakes obligations to finance operation of the reservoir which accounts 92% of total costs.⁵⁰ Some deputies criticized

47 "Historical Year in Strengthening Relations between Uzbekistan and Kyrgyzstan", *Uzbekistan Today*, 14 December 2017, <http://www.ut.uz/en/politics/historical-year-in-strengthening-relations-between-uzbekistan-and-kyrgyzstan/>, (Accessed: 18.12.2017)

48 "Uzbekistan: Reform or Repeat?", *International Crisis Group (ICG): Crisis Group Europe and Central Asia Briefing*, No.84, (6 December 2016), 4.

49 Eldiyar Arykbaev, "Atambayev i Mirziyoyev Podpisali Dokument o Soglasovanii 85 Protsentov Granits", *Kloop.kg*, 5 September 2017, <https://kloop.kg/blog/2017/09/05/live-mirziyoyev-vpervye-pribyl-v-kyrgyzstan/>, (Accessed: 18.12.2017)

50 "Soglasheniye po Orto-Tokoiskomu Vodokhranilishche Zaklyucheno na Neopredelenny Period "

the document during the ratification process saying that it does not mention about the fate of the Uzbek citizens living on the territory of the reservoir, legal status of the reservoir and its validity period since it was concluded for an indefinite period. Despite these criticisms, the document was ratified by the Kyrgyz Parliament during which 100 deputies voted in favor and only one voted against out of 120 deputies.⁵¹

All these developments show that both countries made major breakthrough by agreeing on the most issues related to a two decades-long border dispute. However, there are still more than 200 kilometers of unresolved border which constitutes most contentious parts necessitating maybe unconventional solutions. Since the parties signed an agreement to demarcate some 85% of the common border, it has been reported that the commission on border issues demarcated more than 40 kilometers but no further agreement is signed on this issue so far. The remaining 15% most contentious parts are mostly related with five tricky ethnic enclaves and several sectors around Kempirabad reservoir. The border dispute around the Unkur Too-Ungar Tepa is another issue that needs to be urgently resolved. The Kyrgyz state representative on border affairs Kurbanbay Iskandarov said that there are still 36 sectors along the border that are disputed and believes that parties will find a common compromise on these contentious parts.

There are mainly three ways to resolve disputes around the border issues. The first option could be trading territory which has already been used recently by Kyrgyzstan and Uzbekistan by swapping small bits of land. To look at international examples, India and Bangladesh settled their boundary disputes in 2015 by swapping more than 150 pockets of land and the residents were given the chance to choose where to live.⁵² Recently, Belgium and the Netherlands also swapped lands to resolve jurisdictional claims over the lands. However, this option is applicable in less populated and less cultivated areas and in this sense Kyrgyzstan and Uzbekistan can apply this option especially for disputed lands and small enclaves which are less populated or have no population. When it is not the case, such territorial exchange must consider the wishes of people which is very sensitive and difficult issue. The application of this option might be big challenge for Kyrgyzstan and Uzbekistan since some unresolved areas are densely populated. The creation of corridors to enclaves is another option to resolve border issues. However, as earlier put, both countries' earlier efforts to create corridors had failed. Another Central Asian country Tajikistan's

(Agreement on the Orto-Tokoi Reservoir Concluded for an Indefinite Period), *Gezitter.org*, 22 December 2017, http://www.gezitter.org/economics/66328_soglasheniye_po_orto-tokoyskomu_vodohranilischu_zaklyucheno_na_neopredelennyiy_period_/, (Accessed: 25.12.2017)

51 "Orto-Tokoy Suu Saktagichı Boiuncha Makuldashuu 2-Okuudan Kabyl Alyndy" (Agreement on the Orto-Tokoi Reservoir was Adopted after the Second Reading), 21 December 2017, <http://www.azattyk.org/a/28931181>, (Accessed: 29.12.2017)

52 "India and Bangladesh Sign Historic Territory Swap Deal", *BBC*, 6 June 2015, <http://www.bbc.com/news/world/-asia-33033342>, (Accessed: 29.12.2017), (Accessed: 29.12.2017)

attempt to create corridors with Kyrgyzstan also failed since Kyrgyz side opposed such proposals as interfering with the movement of Kyrgyz citizens.⁵³ The disagreements on terms of conditions make corridor solution for Kyrgyzstan and Uzbekistan less unlikely to become reality. Creation of corridors seems theoretically possible, but practically this might also create complications such as newer issues of delimitation or border control. A leading expert proposes the third option that is to leave the border fully free and open, and gives the example of the Baarle-Hertog enclaves in the Belgian-Dutch borderlands where freedom of movement ensures peaceful and cooperative interactions between the two communities.⁵⁴ However, this option requires a lot of changes in bilateral relations and strong interstate relations.

Conclusion

This study showed that unresolved border issues can easily and deeply affect Kyrgyz-Uzbek relations. This means two Central Asian states need to finally resolve remaining unresolved segments as soon as possible to prevent similar incidents. The latest developments in bilateral relations after September 2016 have greatly contributed to the settlement on certain segments of the border disputes. Two countries have made considerable progress in a short period of time eventually signing an agreement demarcating 85% of the common border. In this regard, this paper argues that an absence of diplomacy and dialogue in resolving border disputes had recently caused escalations of tensions. Moreover, when parties had tried resolved the border issues, unilateralism and conflicting historical interpretations complicated the situation, making progress in border demarcation and delimitation process very slow.

For some people, the latest developments are considered as a turning point in Kyrgyz-Uzbek relations. Some doubt saying that it is early for such an evaluation since Kyrgyzstan and Uzbekistan had managed to resolve the comparatively easy disputes and if the agreement on the remaining segments cannot be reached, it may again spark a new wave of escalation in Kyrgyz-Uzbek relations. Nevertheless, these developments have shown that the political will is what matters most and both countries seem to showing it at the moment. More importantly, if both sides continue to demonstrate diplomatic efforts and constructive dialogue, there are reasons to expect further progress and real turning point in relations between two neighboring Central Asian countries. However, in addition to them, the new approaches and solutions to the problems, rather than insisting on proposing different legal documents, could speed up this process as remaining contentious parts may necessitate unconventional solutions.

53 Richard W. T. Pomfret, *The Central Asian Economies Since Independence*, (Princeton: Princeton University Press, 2006), 103

54 Pete Baumgartner, "Tug-of-War: Uzbekistan, Kyrgyzstan Look to Finally Settle Decades-Old Border Dispute", *Center for Eurasian Studies*, 14 December 2017, <http://avim.org.tr/en/Bulten/TUG-OF-WAR-UZBEKISTAN-KYRGYZSTAN-LOOK-TO-FINALLY-SETTLE-DECADES-OLD-BORDER-DISPUTE>, (Accessed: 30.12.2017)

Bibliography

Abashin, Sergey., Kamoludin Abdullaev, Ravshan Abdullaev and Arslan Koi-chiev, "Soviet Rule and the Delienation of Borders in the Ferghana Valley", *Ferghana Valley: the Heart of Central Asia*, (ed.) S. Frederich Starr, (sf. 94-118), New York: M. E. Sharpe, 2011

Akmat uulu, Aydanbek. "V Resheniye Problem Anklavov Vmeshayet-sya Tret'ya Storona?" (The Solution of the Problems Intervenes Third Party?), 5 February 2013, https://rus.azattyk.org/a/kyrgyzstan_border_politics/24893137.html, (Accessed: 02.09.2017)

"Almatinskaya Deklaratsiya" (Almaty Declaration), 21 December 1991, <http://naviny.org/1991/12/21/by77513.htm>, (Accessed: 30.08.2017)

An Interview with Salamat Alamonov, "Border Demarcation with Uzbekistan Does not Come Easy", *UzDaily*, 17 December 2017, <http://www.uzdaily.com/articles-id-2109.htm>, (Accessed: 31.08. 2017)

Arykbaev, Eldiyar. "Atambayev i Mirziyoev Podpisali Dokument o Soglasovanii 85 Protsentov Granits" (Atambayev and Mirziyoyev Signed the Document on the Reconciliation of %85 of Borders), *Kloop.kg*, 5 September 2017, <https://kloop.kg/blog/2017/09/05/live-mirziyoev-vpervye-pribyl-v-kyrgyzstan/>, (Accessed:18.12.2017)

Baumgartner, Pete. "Tug-of-War: Uzbekistan, Kyrgyzstan Look to Finally Settle Decades-Old Border Dispute", *Center for Eurasian Studies*, 14 December 2017, <http://avim.org.tr/en/Bulten/TUG-OF-WAR-UZBEKISTAN-KYRGYZSTAN-LOOK-TO-FINALLY-SETTLE-DECADES-OLD-BORDER-DISPUTE>, (Accessed: 30.12.2017)

Beishenbek kyzy, Elenora. "Tashkentte Prezidentter Chek Aranı Talkuulashat" (Presidents to Discuss the Border in Tashkent), 12 December 2017, https://www.azattyk.org/a/kyrgyzstan_uzbekistan_border_jeenbekov_2017/28911262.html, (Accessed: 25.12.2017)

Borthakur, Anchita. "An Analysis of the Conflict in the Ferghana Valley", *Asian Affairs* 48, No.2 (2017), 334-350.

"Central Asia: Border Disputes and Conflict Potential", *International Crisis Group: Asia Report*, No. 33 (4 April 2002), 1-35.

Dadabayev, Timur. "Securing Central Asian Frontiers: Institutionalization of Borders and Inter-State Relations", *Strategic Analysis* 36, No. 4 (2012), 554-568.

Dadabayev, Timur. "We Want a State of Our Own!' Reconstructing Community Space in Bordering Areas of Central Asia", *The Journal of Territorial and*

Maritime Studies 2, No.2 (July 2015): 9-32.

Damiani, Isabella, “Kyrgyzstan-Tajikistan-Uzbekistan? Ferghana Valley”, *Border Disputes: A Global Encyclopedia* (ed.) Emmanuel Brunet-Jailly, (sf. 322-334), California: ABC-CLIO TM, 2014

Daneykin, Yury., Elisey Andreevsky, Mikhail Rogozhin and Oleg Sernetsky, “Threats and Challenges to the Regional Security in Central Asian Region (the Example of the Republic of Kyrgyzstan)”, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, No.166 (2015): 86-91.

Gabdulhakov, Rashid. “The Highly Securitized Insecurities of State Borders in the Ferghana Valley”, *Central Asia Fellowship Papers by CAP*, (2015), 1-10.

Hamburg, Glen R., *Games of Life and Land: Comparative Analysis of the Origins of True Enclaves in South and Central Asia, their Impacts on Public Policy, and Factors Prolonging Their Existence*, New Delhi: KW Publishers, 2014.

“India and Bangladesh Sign Historic Territory Swap Deal”, *BBC*, 6 June 2015, <http://www.bbc.com/news/world-asia-33033342>, (Accessed: 29.12.2017)

“Iskandarov: Uzbekistan Priznal Peredachu Ob”yektov na Balans Kyrgyzstana” (Iskandarov: Uzbekistan Recognizes the Transfer of Objects to the Balance of Kyrgyzstan), <https://ru.sputnik.kg/society/20160326/1023641579.html>, (Accessed: 25.08.2017)

Khamidov, Alisher. “Stringent Border Measures Fueling Tension in Enclaves”, *Transitions Online*, 14 August 2009, <http://www.tol.org/client/article/20794-stringent-border-measures-fueling-tensions-in-enclaves.html>, (Accessed: 31.08.2017)

Koichiev, Arslan. “Kyrgyzstan and Uzbekistan Map Out Their Differences”, 4 March 2001, <http://www.eurasianet.org/departments/insight/articles/eav030501.shtml>, (Accessed: 30.08.2017)

Kuchings. Andrew C., Jeffrey Mankoff and Oliver Backes, “Central Asia in a Reconnecting Eurasia? Kyrgyzstan’s Evolving Foreign Economic and Security Interests”, *A Report of the Centre for Strategic & International Studies (CSIS) Russia and Eurasia Program*, (London: Rowman & Littlefield 2015), 1-35.

Mashrab, Fozil. “Kyrgyzstan Targets Wrong Enemy in Its Latest Border Crisis with Uzbekistan”, *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 13, No. 63, (March 2016), <https://jamestown.org/program/kyrgyzstan-targets-wrong-enemy-in-its-latest-border-crisis-with-uzbekistan/>, (Accessed: 15.05.2017)

Megoran, Nick. "The Uzbekistan-Kyrgyzstan Boundary: Stalin's Cartography, Post-Soviet Geography", *Borderlines and Borderlands: Political Oddities at the Edge of the Nation-State*, (eds.) Alexander C. Diener and Joshua Hagen, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2010, 33-52.

Megoran, Nick. "Rethinking the Study of International Boundaries: A Biography of the Kyrgyzstan-Uzbekistan Boundary", *Annals of the Association of American Geographers*, 102, Issue 2 (2012), 1-18.

Narynkul Nazaraliyeva's Interview with Kurbanbay Iskandarov, "Tvoi Granitsy Razgranicheny, Utochneny, Kyrgyzstan?" (Your Boundaries are Demarcated, Delimited, Kyrgyzstan?), *Kyrgyz Tuusu*, 7 July 2012,

http://m.gezitter.org/interviews/12771__tvoi_granitsyi_razgranichenyi_utochnenyi_kyrgyzstan/, (Accessed: 30.08.2017)

Orozobekova, Cholpon. "An Absence of Diplomacy: the Kyrgyz-Uzbek Border Dispute", *the Diplomat*, 1 April 2016, <https://thediplomat.com/2016/04/an-absence-of-diplomacy-the-kyrgyz-uzbek-border-dispute/>, (Accessed: 19.05.2017)

Orozobekova, Cholpon. "New Standoff Between Kyrgyzstan and Uzbekistan", *Eurasia Daily Monitor*, Vol. 13, Issue 146, September 2016, <https://jamestown.org/program/new-standoff-between-kyrgyzstan-and-uzbekistan/>, (Accessed: 16.05.2017)

"Orto-Tokoy Suu Saktagichı Boiuncha Makuldashuu 2-Okuudan Kabyl Al-yndy" (Agreement on the Orto-Tokoi Reservoir was Adopted after the Second Reading), 21 December 2017, <https://www.azattyk.org/a/28931181.html>, (Accessed: 29.12.2017)

"Orto-Tokoi Suu Saktagychnyn Kaitaruu Kirgızstanga Yanvardan Tartyp Otot" (Orto-Tokoi Will be Transferred To Kyrgyzstan by January), 24 December 2017, <https://www.azattyk.org/a/28935747.html>, (Accessed: 25.12.2017)

Pomfret, Richard W. T. *The Central Asian Economies Since Independence*, Princeton: Princeton University Press, 2006.

Rahimov, Mirzohid and Galina Urazaeva, "Central Asian Nations and Border Issues", *Conflict Studies Research Centre* 5, No.10 (2005): 1-28.

"Soglasheniye O Vzaimnom Priznanii Prav i Regulirovaniy Otnosheniy Sobstvennosti" (Agreement on Mutual Recognition of Rights and Regulation of Property Relations), 9 October 1992, http://www.lawrussia.ru/texts/legal_383/doc38a947x955.htm, (Accessed: 25.08.2017)

Tashtemkhanova, Raikhan., Zhanar Medeubayeva, Aizhan Serikbayeva and Madina Igimbayeva, "Territorial and Border Issues in Central Asia: Analysis of the Reasons, Current State and Perspectives", *Anthropologist* 22, No.3 (2015), 518-525.

Toktonaliev, Timur. "Uzbek-Kyrgyz Border Spat Highlights Tensions", *Institute for War and Peace Reporting*, 24 March 2016, <https://iwpr.net/global-voices/uzbek-kyrgyz-border-spat-highlights-tensions>, (Accessed: 15.05.2017)

Ubiria, Grigol. *Soviet Nation-Building in Central Asia: The Making of the Kazakhs and Uzbek Nations*, London: Routledge, 2016.

"Uzbekistan: In Transition", *International Crisis Group (ICG): Crisis Group Europe and Central Asia Briefing* No: 82, (29 December, 2016), 1-16.

"Uzbekistan: Reform or Repeat?", *International Crisis Group (ICG): Crisis Group Europe and Central Asia Briefing* No.84, (6 December 2016), 1-7.

Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP): Evaluation From The EU and Turkey's Perspective

Teslim: 10 Şubat 2018

Onay: 19 Eylül 2018

Dilara SÜLÜN*

Abstract

Free Trade Agreements (FTAs), which are among the Common Commercial Policy (CCP) tools of the European Union (EU), are crucial. The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) that is being negotiated between the EU and the USA has attracted much criticism, protest, concerns and doubts. This study first reviews the background of TTIP in EU and USA relations and the importance of EU-USA trade relations, with a focus on the general political and economic context. This part also examines the main topics and issues facing TTIP negotiations and public opinion related to TTIP, given the level of protest against TTIP in many European countries. The section also discusses Brexit's effects on the EU-Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA) to illustrate the importance of the approval method of FTAs in Europe. The second part covers the various economic benefits that the European and American partners expect. It also covers the problems that TTIP would raise from a Turkish perspective due to the current customs union between Turkey and the EU. It considers Turkey's completed and ongoing FTA and the effects of TTIP on Turkey depending on whether it is involved or excluded from TTIP. Four scenarios regarding Turkey's participation in TTIP are presented and recommendations are made for Turkey to implement in relation to TTIP.

Keywords: *TTIP, CETA, FTA, Common Commercial Policy, Customs Union*

* İzmir Chamber of Commerce, Chief of the European Union Division

Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı: AB ve Türkiye Perspektifinden Bir Değerlendirme

Dilara SÜLÜN*

Öz

Avrupa Birliği Ortak Ticaret Politikasının temel araçlarından biri olan Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) büyük önem arz etmekte olup, AB ile ABD arasında müzakere edilmekte olan Transatlantik Ticaret ve Yatırım Anlaşması (TTIP) pek çok eleştiri ve protestoya maruz kalmış, kaygı ve şüphe ile karşılanmaktadır. Çalışmamızın ilk bölümünde AB ile ABD arasındaki ticari ilişkiler ele alınmış ve TTIP konusundaki kamuoyu ile çok AB ülkesinde protestoya neden olan konular incelenmiştir. Çalışmamızın ikinci kısmında ise TTIP Türkiye açısından değerlendirilmekte olup, Türkiye'nin anlaşmaya dâhil olması veya olamamasına yönelik etki analizi sunulmaktadır. Son olarak AB ile Türkiye arasında güncellenmesi beklenen Gümrük Birliği konusu da incelenmiş ve TTIP konusunda Türkiye'yi bekleyen alternatifler değerlendirilerek ülkemiz açısından çalışma önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *TTIP, CETA, STA, Ortak Ticaret Politikası, Gümrük Birliği*

* İzmir Chamber of Commerce, Chief of the European Union Division

Introduction

The European Union which is among one of the most important trading bloc in the world tries to extend its trade volume with its trading partners. On one hand, the stagnation in the world multilateral trade negotiations pushed the EU to intensify its bilateral trade agreements, on the other hand other factors such as standards, norms, respect of environment, consumer and investors' rights are also other important topics on which the EU focuses more and more. Thus the "New-Generation FTAs" include many topics beside the traditional trade of goods, like trading in services, intellectual property rights, international settlement of disputes mechanism, public procurements, education, health and etc. In fact Free Trade Agreements increased in recent years but they also brought various opportunities and challenges for states, national and multinational firms, Non-Governmental Organizations (NGOs) and publics in general.

One of the most important FTAs that the EU undertook is the TTIP; which forms the topic of our research study. TTIP negotiations between the EU and the USA started in July 2013 and when completed, TTIP is expected to cover a third of global trade. The agreement foresees the elimination of custom tariffs between the USA and the EU, and the liberalization at the highest level in services and investments.

Even though TTIP is presented as the biggest trade agreement that would bring increases in European and American GDPs, trade volumes and employment, TTIP negotiations caused spectacular rejections and protestations both from the European public opinion and at the European Parliament by the Member States.

This study analyses the new European trade strategy, the support in TTIP in European countries and the reasons that lie behind these strong oppositions. Surveys, public opinions, important European initiatives, Greenpeace press releases and other important press and media releases are presented in our study with all updated trade data available between the EU and the US in the first section.

The second part of our study focuses on the TTIP from the Turkish perspective, examining also the current customs union (CU) between Turkey and the EU. As trading conditions change with more liberalisation of trade and less trade barriers, the CU also needs to be modernised for the benefit of Turkey. This second part also shows the benefits expected from the modernised CU and present the most current trade relations between Turkey and the USA and the impact assessment for Turkey if it is included or excluded by TTIP. This part ends with some recommendations for Turkey in its allignment efforts in search for an agreement regarding TTIP.

1.1 The Background of TTIP in EU-USA Relations

The transatlantic partnership that the USA and the EU plan to sign is rooted in relations that started twenty years ago. However, TTIP negotiations have been accelerated in response to current global economic conditions, the recession in Europe, the stalling of multilateral trade negotiations in Geneva, and the desire to promote stronger economic growth and employment in both the United States and Europe and create new precedents that can hopefully jumpstart multilateral trade negotiations.¹ After the World Trade Organization (WTO) sponsored Doha Development Round of multilateral trade negotiations collapsed, the EU decided to focus on bilateral trade agreements. This policy was made firmer in the 2006 Global Europe Strategy.² The rising competitive pressure of China, South Korea, ASEAN countries and Brasilia has encouraged the EU and the USA to sign FTAs in line with their interests.

It was decided at the EU-USA Summit in November 2011 that the best way to revive growth in the USA and EU, which had been affected by the global economic crisis, and to create employment would be to foster trade and investment relations by signing a comprehensive FTA between the two blocs. Accordingly, European and American authorities carried out intense preparatory work to start the TTIP process without delay. When TTIP negotiations, which started in July 2013, are completed by signing the world's biggest and most comprehensive bilateral trade and investment agreement, EU and USA, will form a common market covering half of the world's Gross Domestic Product (GDP) and a third of global trade. Implementing this agreement is expected to increase Europe's annual income by 119 billion Euros per year and the USA's by 95 billion Euros.³ TTIP goes beyond a simple trade agreement as it entails eliminating custom tariffs between the USA and the EU, and liberalization at the highest level in services and investments.

TTIP is expected to cover four primary areas:⁴

- Market Access
- Trade Rules To Address Common Global Challenges
- Investment Protection
- Regulatory Convergence

1 Jeffrey J. Schott, "Why Transatlantic Trade Winds Are Blowing", *Peterson Institute for International Economics, Council on Foreign Relations*, <http://www.cfr.org/trade/why-transatlantic-trade-winds-blowing/p30066>, (Date Accessed: 21 September 2016).

2 "Global Europe: Competing In The World", *European Commission*, 6 December 2006, <https://www.etuc.org/documents/communication-%E2%80%9Cglobal-europe-competing-world%E2%80%9D#.V-KUZvmLTIU>, (Date Accessed: 21 September 2016).

3 "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakereleri: Son Durum", *JKV*, March 2014, p. 2.

4 "The Transatlantic Trade and Investment Partnership", *Dillon & Eustace*, <http://www.dilloneustace.com/download/1/Publications/Banking%20and%20Capital%20Markets/The%20Transatlantic%20Trade%20and%20Investment%20Partnership.pdf>, May 2016, p. 3.

According to the Centre for Economic Policy Research CEPR's report, EU exports of goods and services to the US would go up by 28%, equivalent to an additional 187 billion Euros. Overall, total exports would increase 6% in the EU and 8% in the US. Currently European firms pay more than 3.5 billion Euros in customs tariffs while exporting to the USA.⁵

When we look at current commercial relations between the USA and the EU, we can see that customs taxes on industrial products are relatively low although there are significant differences in non-tariff areas, legal regulations and protectionist policies.⁶ Therefore, TTIP would be a comprehensive agreement focusing on non-tariff areas beyond customs tariffs. If the negotiations conclude as intended, a bloc that would determine the new rules of the international trade system would be forged.

1.2 Political and Economic Context

While negotiating TTIP with the EU, the USA signed the Trans Pacific Partnership Agreement (TPP) on October 6th 2015 after five years of negotiations to eliminate trade obstacles with 11 Pacific countries and establish common rules for international trade. These countries are Australia, Brunei, Canada, Chili, Malesia, Mexico, New Zealand, Peru, Singapore, Vietnam and Japan. Their total national incomes form 40% of global income. However, the agreement still needs to be ratified by the parliaments of all participant countries to come into effect. The deal has to be ratified by February 2018 by at least six countries accounting for 85% of the group's economic output, which requires Japan and the USA to ratify.⁷ After Donald Trump won the presidential elections based on protectionist economic pledges to "Restore the American Dream" and "Strong USA", he promised to stop the TPP negotiations. He also stands against TTIP. Accordingly, he signed the resignation mandate of the USA from TPP on January 24th 2017 in line with his campaign promise. Consequently, the US Congress did not pass TPP while Trump declared it was a bad agreement and that its rejection is a good development for American workers.

Meanwhile, having been excluded from TPP, China is stepping up efforts to conclude its own initiative, the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP), with 10 members of the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) and five other Asian states (including India and Japan). Their steps also came soon after the World Trade Organization (WTO) ministerial meeting

5 "Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment", European Commission, An Economic Assessment Final Project Report, March 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf, p. Vii.

6 Didem Güneş, Merve Mavuş and Arif Oduncu, "AB-ABD Serbest Ticaret Antlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri", *T.C. Merkez Bankası*, 26 November 2013, p. 2.

7 "TPP: What Is It And Why Does It Matter?", BBC News, 27.07.2016, <http://www.bbc.com/news/business-32498715>, (Date Accessed: 26 September 2016).

in Nairobi at the end of 2015, which effectively ended the Doha Round and signalled a shift away from comprehensive multilateral trade deals towards narrower agreements on specific issues or sectors.⁸ The EU finds it harder than the USA to conduct a strategic trade policy because it has to obtain support from all its competitive member states and maintain this support. The 'strategic' fact differs according to the priorities of member states.

Being aware of the diversity of strategic trade policy perceptions of its member states, the European Commission aimed to provide a clearer shape to its trade policy by announcing the "New EU Trade and Investment Strategy" on October 14th 2015. Through this strategy, the EU bases its work on principles of efficiency, transparency and values, and aims to generalize them.

After the Lisbon Treaty came into effect in December 2009, the European Parliament's competence significantly increased, with the TTIP negotiations being a prime example of what has been termed the "politicization" of EU trade policy in recent years. This empowerment of the European Parliament on EU trade and investment policy matters caused EU institutions to experience intense European and national media scrutiny devoted to trade issues as specific as Investor-to-State Dispute Settlement (ISDS) and regulatory cooperation provisions in TTIP. Media coverage and social media campaigns, in turn, have had a strong influence on political discourse in Brussels, Strasbourg and member state capitals. Indeed, the magnitude of TTIP's potential socio-economic and geostrategic impact may well justify the extensive attention it attracts. Given that EU-Japan relations are equally important, it is a mystery why EU-Japan trade talks, launched a few months before the first round of TTIP negotiations in July 2013, have lacked similar public political debate.⁹

1.3 Importance of EU-USA Trade and Economic Relations

In 2012, products equivalent to 650 billion dollars in value were traded between the EU and the USA, an increase of 68% since 2000. While the EU's most important export market is the USA with 17%, the EU is only the second most important US importer. The EU is a more important market than China in the exports of 45 states of the USA. US exports of services to the EU more than doubled between 2001 and 2011 to reach 225 billion dollars. On the other hand, while the EU maintained its position as the world's biggest services exporter, its share of communication services is 55.7%, 54.2% for insurance services, 55.7% for financial services and 50% in other trade services. While 57% of global capital investments come to the EU and the USA, the global foreign investments share of these two blocs was 71%. Approximately 56% of US Foreign Direct Investment (FDI) goes to the EU, equalling 206 billion dollars

⁸ Gregor Irwin, "Realizing TTIP's Strategic Potential", *Chatham House*, US and the Americas Programme Research Paper, July 2016, p. 4.

⁹ David Kleimann, "Negotiating in the Shadow of TTIP and TPP: The EU-Japan Free Trade Agreement", *The German Marshall Fund of the United States*, June 2015, p. 2.

in 2012. Great Britain, the Netherlands and Ireland attracted most American foreign investment.¹⁰ Among the EU's trading partners, the United States was the largest partner for EU exports of goods in 2017, and the second largest for EU imports of goods. In 2017, among EU Member States, the United Kingdom was the largest importer of goods from the United States and Germany was the largest exporter of goods to the United States. There are five Member States whose imports of goods from the United States in 2017 were higher than EUR 20 billion: the United Kingdom (EUR 54 billion), Germany (EUR 46 billion), the Netherlands (EUR 35 billion), France (EUR 29 billion) and Belgium (EUR 25 billion). Together they accounted for almost three quarters of imports from the United States. The United States was also an important partner for Ireland as more than half of all Irish imports of goods from outside the EU originated in the United States. Other high shares were mainly found in western EU Member States, while for southern and eastern EU Member States import shares from the United States in total extra-EU imports were smaller.¹¹ TTIP would cover 25% of global exports, 31% of global imports and an even greater share of foreign investment stocks.¹² Trade in services is particularly important for the USA: TTIP would represent its largest market for services. Services are also the main sector of EU inward FDI from the USA. For this reason, the USA would like to see more openness from the EU on services.¹³ The EU and the USA account for almost half of global economic revenue, producing around 18 trillion dollars of GDP. Total EU-USA trade is worth around 5.8 trillion dollars per year and employs 15 million Europeans and Americans (including trading of products and services as well as sales by foreign affiliates). Foreign investments are even more valuable. Companies headquartered in EU member states had invested nearly 1.7 trillion dollars in the USA by the end of 2013 and directly employ more than 3.5 million Americans. Similarly, US firms have invested 2.4 trillion dollars in the EU, which is more than half of all US overseas investment. It is also nearly 40 times as much as US companies have invested in China. According to the CEPR, TTIP would boost US exports to the EU by 250 billion dollars annually, add 100 billion dollars to US GDP each year and increase the purchasing power of the typical American family by nearly 700 dollars.¹⁴ TTIP is expected to provide

10 Sait Akman, "AB - ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye", *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*, June 2013, p. 4.

11 "USA-EU - International Trade in Goods Statistics", *European Commission*, March 2018, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/USA-EU_-_international_trade_in_goods_statistics, (Date Accessed: 3 October 2018).

12 Tobias Kellner, "Going Beyond Pure Economics: The EU's Strategic Motivation to Negotiate Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)", *College of Europe, Bruges Political Research Papers*, no: 51, March 2016, p. 17.

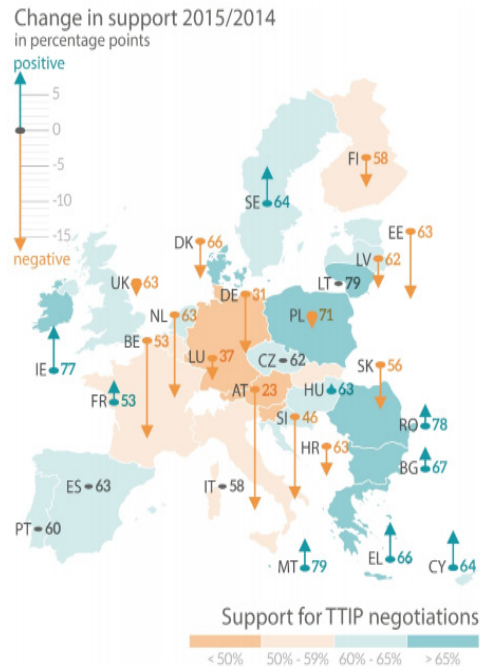
13 "EU-US negotiations on TTIP A survey of current issues", *European Parliament*, July 2016, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/586606/EPRS_IDA\(2016\)586606_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/586606/EPRS_IDA(2016)586606_EN.pdf), p. 17, (Date Accessed: 3 October 2018).

14 "Transatlantic Trade and Investment Partnership", *US Chamber of Commerce*, 12 September 2016, <https://www.uschamber.com/issue-brief/transatlantic-trade-and-investment-partnership>, (Date Accessed: 26 September 2016).

similar benefits for Europeans too. However, contrary to the European Commission's financial expectations, a report prepared in the USA by Tufts University in 2014, using the Global Policy Model of the United Nations, predicts that the average working Briton will be more than 3,000 Sterling Pounds worse off over the next decade due to lower wages encouraged under TTIP.¹⁵

1.4 Current Issues and Public Opinion Regarding TTIP

Figure 1. Support for TTIP across the EU in 2015 and variations from 2014

Source: Bertelsmann Stiftung, based on Eurobarometer data, 2014, 2015.

The Eurobarometer survey conducted in 2014 and 2015 (see map above) found support for TTIP to vary greatly across EU Member States. Germany, Austria, Luxembourg and Slovenia were found to have a level of support lower than 50%. Support for TTIP in 2015 declined in Belgium, Austria, Netherlands and Slovenia by more than 10 percentage points compared to the 2014 Eurobarometer survey results. However, overall support for TTIP in the EU only slightly declined from 58% in 2014 to 56% in 2015. Successive surveys on the topic focused on Germany. In a survey conducted by Pew in 2015, the US rates in favour of TTIP were equal to or slightly above 50% in 2014 and

¹⁵ House of Commons Hansard Debates, *UK Parliament Web Site*, 15 January 2015, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201415/cmhansrd/cm150115/debtext/150115-0004.htm>, (Date Accessed: 26 September 2016).

2015, while in Germany support rates were reported to have decreased from 55 to 41% from 2014 to 2015. The study found that while US sceptics were more preoccupied with jobs, 61% of German sceptics feared instead that TTIP would lower regulatory standards¹⁶.

According to the Bertelsmann Stiftung Survey in 2016, opinion on TTIP was much more positive two years ago, and there was less uncertainty; this is true for the United States as well as for Germany¹⁷. If you compare public opinion in Germany with survey results for the rest of Europe, it is only in Austria that public disapproval of TTIP is higher.

Voting on TTIP was postponed at the June 2015 Parliament session due to differences of opinion and concerns over TTIP, with some MEPs arguing that ISDS should not be included in TTIP. Martin Schulz,¹⁸ the President of the Parliament at that time, declared that TTIP voting had been postponed due to requests for more than 200 changes.¹⁹ MEPs accepted to adopt a joint position in TTIP at the session of July 2016 (436 yes against 241 no) but rejected ISDS.²⁰

Nils Steiner argued that, compared to the low public interest in ordinary EU trade agreements, TTIP attracted great attention from the media and public opinion, including significant levels of opposition. According to Eurobarometer data for May 2016, the EU's public mostly supported TTIP, although there were three times more opponents than supporters in Germany, Austria and Luxemburg.²¹

According to the Bertelsmann Foundation 2016 survey, in February 2016, only 17% of Germans supported TTIP—a dramatically low number compared with 55 percent in 2014. Skepticism of TTIP runs throughout German society, from the young, uneducated and unemployed to academics and professionals at the forefront of their fields. As the EU's largest, most populous member

16 EU-US negotiations on TTIP: A Survey of Current Issues, European Parliament, July 2016, EU-US negotiations on TTIP p. 9, (Date Accessed: 4 October 2018)

17 Christian Bluth, "Attitudes to Global Trade and TTIP in Germany and the United States", *Global Economics Dynamics Study*, https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSf/Publikationen/GrauePublikationen/NW_Attitudes_global_trade_and_TTIP.pdf, 2016, (Date Accessed: 4 October 2018)

18 Martin Schulz, who was elected President of the European Parliament in January 2012, was re-elected in 2014 to serve as President but said he will not be a candidate again in November 2016.

19 "Major TTIP Vote at European Parliament Postponed Due To Political Divisions", *Russian News Channel RT*, 9 June 2015, <https://www.rt.com/news/266107-ttip-vote-parliament-postponed/>, (Date Accessed: 10 June 2016).

20 "European Parliament Backs TTIP, Rejects ISDS", *EU News Channel Euractiv*, 9 July 2015, <http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/european-parliament-backs-ttip-rejects-isds/>, (Date Accessed: 10 June 2016).

21 Nils D. Steiner, "Public Support for TTIP in EU Countries: What Determines Trade Policy Preferences in a Salient Real-World Case?", *Johannes Gutenberg-University Mainz Working Paper*, 20 January 2016, p. 17.

state, Germany has an influential voice in the EU's trade and foreign policies, and Berlin's blessing is key to TTIP's passage.²²

The international alliance established under the slogan of "Stop TTIP" collected 3,244,289 signatures against TTIP and CETA between October 7th 2014 and October 6th 2015.²³ On October 10th 2015, 150,000 participants attended a major protest in Berlin. It was claimed that, if all those who signed stood side by side, they would form a chain 4,895 km long from Gibraltar to northern Finland or from Cyprus to the northernmost point of Scotland. In consideration of this public opinion, the European Parliament and European Council, and the national assemblies of many countries may also become involved in approving TTIP.

The STOP TTIP Initiative is a European alliance of more than 500 European organizations running campaigns and activities against TTIP and CETA. They have also clearly exceeded the quorum required to become a successful European Citizens Initiative (ECI) by collecting 3,284,289 signatures in one year for their campaign and reaching the country quorum in 23 countries when only 7 are required (see Table 1). An ECI gives the opportunity of directly changing legislation in the European Commission and holding an open session at the European Parliament.²⁴

Table 1. *Signatures against TTIP and CETA Collected in EU Countries and Country Quorums*

	Total	Country Quorum¹	% of Quorum Achieved	Signatures Still Required to Reach Quorum
Austria	142,971	13,500	1059.04%	-129,471
Belgium	64,614	15,750	410.25%	-48,864
Bulgaria	34,088	12,750	267.36%	-21,338
Cyprus	1,618	4,500	35.96%	2,882
Czech Republic	20,132	15,750	127.82%	-4,382
Germany	1,577,042	72,000	2190.34%	-1,505,042
Denmark	21,066	9,750	216.06%	-11,316
Estonia	2,901	4,500	64.46%	1,599
Spain	90,868	40,500	224.37%	-50,368
Finland	37,378	9,750	383.37%	-27,628
France	360,227	55,500	649.06%	-304,727
Great Britain	501,819	54,750	916.56%	-447,069

22 Christian Bluth, "A Surplus of Anxiety: TTIP and Germany", 1 October 2016, Bertelsmann Foundation, <https://www.bfna.org/research/a-surplus-of-anxiety-ttip-and-germany/>, (Date Accessed: 4 October 2018)

23 "STOP TTIP Campaign", *Self-organised European Citizens' Initiative*, <https://stop-ttip.org/about-stop-ttip/>, (Date Accessed: 15 September 2016).

24 "ECI Results in Numbers", *STOP TTIP*, <https://stop-ttip.org/the-eci-result-in-numbers/>, (Date Accessed: 5 September 2016).

Greece	44,788	15,750	284.37%	-29,038
Croatia	10,373	8,250	125.73%	-2,123
Hungary	20,821	15,750	132.20%	-5,071
Ireland	17,055	8,250	206.72%	-8,805
Italy	72,238	54,750	131.94%	-17,488
Lithuania	3,133	8,250	37.98%	5,117
Luxemburg	10,967	4,500	243.72%	-6,467
Latvia	1,371	6,000	22.85%	4,629
Malta	1,118	4,500	24.84%	3,382
Netherlands	110,144	19,500	564.84%	-90,644
Poland	44,282	38,250	115.77%	-6,032
Portugal	19,927	15,750	126.52%	-4,177
Romania	25,130	24,000	104.71%	-1,130
Sweden	25,984	15,000	173.22%	-10,984
Slovenia	11,705	6,000	195.08%	-5,705
Slovakia	10,528	9,750	107.98%	-778
Total	3,284,289			

Source: Website of Stop TTIP, **The ECI Result in Numbers**, <https://stop-ttip.org/the-eci-result-in-numbers/>, (5 September 2016).

After collecting these signatures, Stop TTIP applied to carry out an official European Citizens' Initiative in July 15th 2014. However, the European Commission rejected it, according to the organization, on shaky legal grounds. Two reasons were given. Firstly, the Commission said that TTIP and CETA negotiation competence is not a legal action but rather an internal preparatory action between European institutions so it was not legislation that could be contested via an ECI. Secondly, the Commission argued that it cannot make a negative affirmation such as stopping legal proposals so it could not accept the ECI's request to stop CETA and TTIP. STOP TTIP argued that these were political rather than legal justifications and appealed to the Court of Justice of the European Union, which has not yet given its ruling. On July 8th 2015, the European Parliament also rejected the proposed ISDS, which foresees that an international arbitration mechanism instead of national courts will rule on disagreements between states and foreign investors.

In early May 2016, TTIP meetings were leaked to the media via Green Peace news, which had great repercussions. In the first part of the documents published in the media,²⁵ it was reported that the Washington administration had put pressure on its European partners to be flexible in environmental and health related legislation, and that all 240 pages of the meetings would be published by the Green Peace in Germany. Commentators claimed that the negotiations were not transparent and that negotiations concerning business trade secrets, environmental and consumer rights and workers' rights in the EU, affecting more than 500 million people, were being conducted in an oppressive and scandalous manner.

25 "Transatlantik Ticaret Anlaşması Görüşmeleri Basına Sızdı", *Euronews*, 2 May 2016, <http://tr.euronews.com/2016/05/02/transatlantik-ticaret-anlasmasi-gorusmeleri-basina-sizdi>, (Date Accessed: 6 September 2016).

Indeed, some researchers claimed that European trade policy has been politicised by TTIP. It is therefore necessary to have a good understanding of public opinion, interest groups, media, political activities and the different contexts in Europe on trade and politicization.²⁶ In other words, politicization should now be added to the field of trade policy research.

According to Green Peace, if the European Commission accepts the USA's requests, such as permitting genetically modified food in Europe, then European consumers' health will be threatened. On May 2nd 2016, the French newspaper *Le Monde* also argued that the TTIP negotiations were unbalanced.

On June 11th 2016, the *Guardian* newspaper reported on leaked proposals on energy it received from the 14th Negotiating Round of the TTIP, held on July 11th -12th 2016. The proposals appear to contradict the EU's policy of combating climate change. In the report, Paul de Clerck, spokesperson for Friends of the Earth Europe, stated that implementing the proposals would flood the EU market with inefficient devices, the cost of which would be paid by consumers and the climate itself. Furthermore, the proposals would interfere with other initiatives to encourage the production of renewable electricity through wind and solar energy.²⁷

The EU has committed itself to reduce greenhouse gas emissions by 80% by 2050 compared to the 1990s. At the Climate Summit in Paris in December 2015, it also committed to reduce greenhouse gas emissions (carbon dioxide) by 40% in 2030.²⁸ Despite this, the documents leaked to the *Guardian* mentioned that, after the treaty enters into force, the parties would be required to reach a legal agreement to remove all existing restrictions on natural gas exports. Other countries that want to trade with the EU and the US would also have to remove trade barriers in energy and raw materials.

A *Euronews* report on May 3rd 2016 stated that France had distanced itself from the TTIP Agreement, with French President François Hollande explaining that he would not accept it in its present form. He also clearly indicated that France would not put at risk its basic principles in health, agriculture, food, social and cultural norms for the sake of TTIP.²⁹

26 Niels Gheyle, "Trade Policy with the Lights On Linking Trade and Politicization", (The Conference EU Trade Policy at the Crossroads: Between Economic Liberalism and Democratic Challenges, Austria, 4-6 February 2016), p.22.

27 Arthur Neslen, "Leaked TTIP Energy Proposal Could "sabotage EU Climate Policy", *The Guardian*, 11.07.2016, <https://www.theguardian.com/environment/2016/jul/11/leaked-ttip-energy-proposal-could-sabotage-eu-climate-policy>, (Date Accessed: 25 July 2016).

28 For further information, refer to "2030 climate & energy framework", *The European Commission*, http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030/index_en.htm, (Date Accessed: 2 August 2017).

29 "Fransa TTIP Anlaşmasına Mesafe Koydu", *Euronews*, 3 May 2016, <http://tr.euronews.com/2016/05/03/fransa-ttip-anlasmasina-mesafe-koydu/>, (Date Accessed: 24 May 2016).

1.5 The Will to Stop TTIP in Many Countries

Austrian Deputy Prime Minister and Minister of Economy Reinhold Mitterlehner stated to the Austrian News Agency (APA) that the coalition government was against the free trade agreement with the USA, and that the process had to be restarted transparently. In his statement to state television channel ORF on August 31st 2016, Austrian Chancellor Christian Kern also declared that Austria is ready to contest free trade agreements negotiated with the USA and Canada. According to Kern both treaties included the same problems and he stated that this will be the next conflict ground between the EU and Austria and that they have to make sure that the balance of power to turn in favour of global companies. The Austrian public, which is concerned about removing restrictions on genetically modified foods, drugs and food additives, protested against the TTIP and CETA negotiations between Canada and the EU on September 17th 2016.³⁰ Hofer, the right-wing party presidential candidate, who was narrowly defeated in the presidential elections, said that stopping TTIP would be one of his priorities. The extreme right-wing Front National in France are also openly opposed to TTIP while the alternative AfD Party in Germany criticized TTIP. German Minister of Economy Sigmar Gabriel predicted that TTIP talks “actually come to nothing”.

In Berlin, a large demonstration was held on September 17th 2016 against TTIP and CETA. Alongside political parties like AfD, civil society, social assistance and church organizations participated.³¹ Another protest against CETA and TTIP took place on September 20th 2016 in Brussels.³² According to police sources, at least 6,000 people participated to express their concerns and demands for the European Union to abandon the treaty as soon as possible, criticizing the lack of transparency in the negotiations.

France officially announced its desire to stop the TTIP negotiations. This statement was made on behalf of French President François Hollande on August 30th, 2016 by Mr. Matthias Fekl, the Government Spokesperson for Foreign Trade.³³ According to Fekl, the ongoing negotiations with the USA in food, energy, health, public services and culture were not progressing well. Similarly, the previous day, German Economy Minister Sigmar Gabriel also gave Germany's position against TTIP. On October 3rd 2016, it was reported that the President of France had received a letter signed by more than 100 French

30 “Avusturya ABD-AB Ticaret Anlaşması Müzakerelerine Karşı”, *AB Haber*; <http://www.abhaber.com/avusturya-abd-ab-ticaret-anlasmasi-muzakerelerine-karsi/>, (Date Accessed: 1 September 2016).

31 “TTIP Öldü, Peki Ya Sonrası?”, *T24 Haber*, 30 August 2016, <http://t24.com.tr/haber/yorum-ttip-oldu-pek-yi-sonrasi,357598>, (Date Accessed: 15 September 2016).

32 “Brüksel’de TTIP ve CETA Protesto Edildi”, *Euronews*, 22 September 2016. <http://tr.euronews.com/2016/09/20/bruksel-de-ttip-ve-ceta-protesto-edildi>, (Date Accessed: 22 September 2016).

33 “Pourquoi La France Veut-Elle Maintenant Enterrer Le Tafta?”, *Le Monde*, 30 August 2016, <http://transatlantique.blog.lemonde.fr/2016/08/30/pourquoi-la-france-veut-elle-maintenant-enterrer-le-tafta/> (Date Accessed: 30 December 2016).

ministers asking him to contest the decision of the provisional application of the CETA Agreement.³⁴ Although CETA should have been signed at the EU Leaders Summit on October 27th 2016, it was rejected by the region of Wallonia in Brussels, which forced the summit to be postponed. The agreement was finally signed on October 30th 2016 and approved at the European Parliament on February 15th 2017.

Before the elections of November 8th 2016, the US Republican Party's presidential candidate, Donald Trump, announced his opposition to all free trade agreements. After he won the elections on November 8th 2016, President of the EU Council Donald Tusk and EU Commission President Jean-Claude Juncker congratulated him in a joint letter that emphasized the strategic partnership between Europe and the USA, and conveyed an invitation from EU leaders to meet in Europe at an EU-US Summit as soon as possible. Juncker and Tusk also referred to TTIP talks, indicating that TTIP was one of the most important issues that EU leaders wanted to talk about during the summit, although Trump had many times during his election campaign declared his intention to stop this agreement.³⁵ Trump planned to impose high customs tariffs on China and Mexico while, on January 24th 2017, he signed the USA's withdrawal order from the TPP Agreement, which included 12 countries. Trump also wanted to stop the TTIP negotiations and onset aside NAFTA even though it has been in force since 1994.³⁶

As a result of the UK's decision to leave the EU and Trump's victory in the US elections, the future of the TTIP has become uncertain, with some commentators even suggesting that the agreement is "dead in the water". Trump does not like FTAs because he thinks they will hurt American workers and undercut US companies,³⁷ and has promised to appoint negotiators that protect US interests.

STOP TTIP's web site makes the following statements:

"The consequences are quite similar, too. These policies have benefitted mainly the top 10 %, shareholders, top salaries – but the major part of employees had to live with stagnating or even decreasing wages. In Germany, about a third of the workforce is caught in a low-wage sector from which there is no escape, and which guarantees old-age poverty. The countries of North-West

34 "Suivi de la lutte contre le Traité Transatlantique (TAFTA)", *Collectif Roosevelt*, 3 October 2016, <https://collectif-roosevelt.fr/mobilisations/suivi-de-la-lutte-contre-le-traite-transatlantique-tafta/>, (Date Accessed: 30 December 2016).

35 "Brüksel'den Trump'a Zirve Talebi", *Deutsche Welle*, 9 November 2016, <http://www.dw.com/tr/br%C3%BCKselden-trump-a-zirve-talebi/a-36319852>, (Date Accessed: 1 December 2016).

36 "İşte Trump'ın Ekonomi Planı", *Haber7*, 10 November 2016, <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2210578-iste-trumpin-ekonomi-planı>, (Date Accessed: 1 December 2016).

37 Julia Bradshaw, "What's The Difference Between TTIP and TPP and Why Does Donald Trump Want Them Scrapped?" *Telegraph*, 22 November 2016, <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/11/22/difference-ttip-tpp-does-donald-trump-want-scrapped>, (1 December 2016).

Europe are still far from the disastrous situation in Greece or Spain, but there is no permanent island of happiness in times of globalization. France is already on the way to a deep economic and social crisis”³⁸. More and more people are suffering from these conditions and protests against TTIP are taking place even in Germany, which is a champion of exports. Britain, the main home of neo-liberalism, has decided to leave the EU, while there is debate over whether Scotland will remain in Britain. In the USA, One point of agreement between Republican Donald Trump and Democratic Party Presidential Candidate Bernard Sanders’ during their election campaigns was that both of them stood against TTIP and FTAs.

During France’s presidential election in April 2017, the election campaigns indicated that TTIP will be set aside. On November 16th 2014, State Minister Fekl, responsible for foreign trade in France, stated that France would not support ISDS mechanism in TTIP. In conclusion, the growing struggle of certain sectors within Europe to protect the social market economy against global competition can be seen generally.

Although the European Commission acts regarding trade agreements in the way that it believes is best from a supranational perspective, it will be impossible to continue without the approval of the European Council of Ministers and the European Parliament. Indeed, the European Parliament didn’t approve the earlier Anti-Counterfeiting Trade Agreement (ACTA) despite the approval of the Commission.³⁹

1.6 Current Concerns and Main Topics Negotiated Under TTIP

The table below presents the main issues of concern and discussion among EU countries within TTIP.

38 Jürgen Maier, “STOP TTIP”, <https://stop-ttip.org/blog/we-the-people/>, (Date Accessed: 15 September 2016).

39 Jelena Baumler, “TTIP and the WTO: Anatomy of a Murder Story and the Future of the World Trading System”, *Wölkerrechtsblog*, 29 February 2016, <https://voelkerrechtsblog.org/ttip-and-the-wto-anatomy-of-a-murder-story-and-the-future-of-the-world-trading-system/>, (Date Accessed: 15 September 2016).

Table 2. Current Concerns and Main Topics Discussed Under TTIP

Topic	Context
Standards	Negotiations are being made with TTIP to prevent strong European standards for protecting the environment being weakened.
Food Safety	<p>In order for TTIP not to reduce existing food safety standards in Europe:</p> <p>It is requested that products subject to GMO regulations that are not accepted by the EU are not imported from the USA and that beef containing growth hormones used from cloned animals is not imported.</p> <p>According to information reported by the British newspaper Independent, 70% of processed food products sold in the USA contain genetically modified ingredients. The EU's REACH regulations are far tougher on potentially toxic substances. In Europe, a company has to prove a substance is safe before it can be used; in the USA, the opposite is true: any substance can be used until it is proven unsafe.² For example, the EU currently bans 1,200 substances from use in cosmetics whereas the US bans just 12.</p>
Settlement of Disputes in Foreign Investments	ISDS is a system that allows a foreign company to claim financial compensation in case that their products or services are excluded by national legislation. The Commission also wants to improve existing ISDS regulations and wishes to include a comprehensive regime into TTIP, just as within the UN. But the fact that US companies can sue EU governments under the ISDS envisaged for settlement of disputes of foreign investors and the fact that these foreign investors would be evaluated outside national legislation are matters of concerns in EU countries. Therefore, there is strong pressure in EU countries to let governments continue to legislate in the public interest.
Public Services	Public opinion requires that national states remain the competent authorities in public services in order to avoid privatization in education, public transport services, water treatment, water distribution, water management and health. European countries do not want to transfer these areas to private US firms. Although the Commission states that it would not include public services in TTIP, it does not clearly state the scope of public services. In fact, in some previous agreements for services in dentistry, childbirth and nursing were opened to the private sector competition. In addition, the Commission prepared a list of sectors that could be subject to privatization and has adopted the American style for one year. It lists now the sectors that won't be subject to privatisation. However, in this listing, if the EU does not include a sector, whether deliberately or by mistake, it cannot later remedy this situation. ³

Cultural Diversity	In order to prevent damage to creative industries in the audio-visual sector, such as European cinema, music, television and radio, this sector is requested to be excluded from TTIP and that states continue to provide incentives to this sector (especially France is very insistent on this issue).
Sustainable Development	The rights of current workers in Europe's business environment should be protected and in green, renewable and environmental energy sectors.
Transparency	The negotiations have been criticized for not being conducted openly and to public opinion.
Democratic Deficit	It is a matter of concern that negotiations on new regulations are negotiated with representatives of large companies instead of democratically elected individuals and that only companies' interests are pursued.
Health, Consumer Rights and Environmental Standards	The protection of health, consumer rights, environment and human animal rights in Europe under TTIP is of great importance. The European Food Safety Authority (EFSA) has already authorized 58 products containing GMOs in the EU. This evaluation is subject indeed to strict standards by EFSA. ⁴
European Agriculture Sector	In order to prevent European agricultural products being harmed by free trade and the competition of US agricultural products, a number of import quotas, such as those under other FTAs, are being negotiated.
Intellectual Property Rights and Violation of Private Space	<p>There are differences between US and EU regulations on intellectual property rights. For example, in the USA, while a musician does not receive royalties when his / her music is played on the radio, in the EU that artist receives copyright fees.</p> <p>It is feared that the content of intellectual property rights would be modified and that the ACTA that aimed to ban the circulation of counterfeit products in the EU, which was rejected by the European parliament in 2012, would be amended in TTIP and included in EU legislation through TTIP. Under ACTA, service providers on the internet were required to inspect the activities of the public on the internet but this regulation was rejected by the EP for violating the private space.</p> <p>The restriction of public access to the laboratory tests of companies in pharmaceuticals and medicinal products is another concern within the context of TTIP.</p>
Banking Regulations	After the 2008 global economic crisis, banking regulations and financial rules were strengthened in the USA to directly curb the powers of bankers and prevent a similar crisis happening again. It is feared, especially in the UK, that TTIP will remove those restrictions, effectively handing all those powers back to the bankers.

Employment	EU countries worry that EU unemployment will rise as job opportunities shift to the USA, where work standards and trade unions' rights are lower. For example, under the NAFTA Agreement between Canada and Mexico 1 million jobs were lost in the USA in 12 years, although hundreds of thousands of additional jobs had been promised and expected.
Convergence of Regulations	According to a report in <i>Le Monde</i> on October 13 th 2015, a Regulatory Cooperation Council is planned to harmonize regulations between Europe and the USA after signing TTIP. Negotiations were conducted to prevent this Council from lowering European standards and to allow the Council a consultative role to foster dialogue and cooperation between the USA and the EU. However, it won't be a legislative authority and will not replace the Parliament. Nevertheless, even if this council becomes a consultative body, it is likely that the Council's sphere of influence will be high through specific information, accurate timelines and lobbying.

Source: Compilation of news published at *The Independent* and *Le Monde* newspapers, the *European Commission's* "The Top 10 Myths about TTIP" document.

MEP Patrick Le Hyaric and vice president of the left-wing Green Party published information he received about TTIP from the EC certificate of incumbency, which had limited publication and was available only in English. He made various comments and included important information regarding TTIP, which he considers a capitalist project, in his book *Le Grand Marché Transatlantique - Dracula Contre Les Peuples*. The first part explains that negotiations started in 2013 under the title of the "Arranged Marriage of EU and USA" to create a system based more on commercial gains and bigger market shares. He argues that if TTIP was about more justice, better ecological system, better protection of the environment, healthier food and better health services; then they would have supported this project and even worked actively in this project. In the third part of the book he states that the essential values that are nourished are actually the values of multinational companies, and claims that TTIP's idea of freedom only includes trade freedom, while human lives will be endangered, unhealthy agricultural and food products will be sold freely in the EU and governments' sovereignty will be transferred to private courts.

The book presents the Negotiations Task assigned to the EC within TTIP, article by article. The fourth article states: "All obligations foreseen by the agreement will be binding at all levels of governments." This means that if TTIP is signed, health, education, transportation and public services in the EU, which currently rely on the competence of regional and local authorities under governments, can be forcibly opened to competition.⁴⁰

40 Patrick Le Hyaric, *Le Grand Marché Transatlantique: Dracula Contre Les Peuples*, (France: Editions de l'Humanité, 2013), p. 164.

1.7 Discussions of Separation from the EU in Parallel to the Discussions of TTIP

As a result of Brexit, some political parties in other EU countries, such as France and the Netherlands, have also started to raise the possibility of leaving the EU and requested that CETA be declared a “mixed agreement” instead of a “European agreement”.

Leave the EU: Brexit

In the EU referendum held in Great Britain on June 23rd 2016, Scotland and London strongly voted to stay in the EU. In Scotland, 62% of the voters voted to stay. However, the Stay in EU Campaign failed in the northern Great Britain. In Wales, the Brexit Campaign won 55% of the votes in favour of leaving the EU. Overall, 52% voted for Brexit and 48% against, with a turnout of 72%. Given that the a majority of British citizens voted to enter the EU in 1975, why did a majority now want to leave the union, which enabled the free movement of people in all member states as if one country? In recent years, MPs from the ruling Conservative Party and the UK Independence Party (UKIP) have increasingly called on the UK to leave the EU⁴¹. With the rise of some EU members’ debts, the objections to UK’s contributions to EU’s budget from some British parts, and with the intensification of the immigration crisis; Great Britain finally opted to leave the EU at the Brexit Referandum.

The Commission actually wants to have international trade agreements approved by qualified majority voting at the European Council of Ministers and European Parliament within the framework of the ordinary legislative procedure. However, member states think that such agreements need to be approved by them too so they consider these agreements as “mixed agreements”, which need to be ratified in their national parliaments too. Thus, Commission President Jean-Claude Juncker’s declaration that CETA is an “exclusive EU Treaty” was contested in July 2016. After this statement, which was rejected by strong member states, including France and Germany, the Commission decided that the CETA was a “mixed agreement”⁴².

After the referendum in June 2016, news and comments arguing that Brexit has divided the British society and that this has to be fixed drew attention in British newspapers. Great Britain would be the first country to leave in the EU’s history even though 45 % of its exports and about 54 % of imports are with EU countries and approximately 2 million EU member citizens work in Great Britain.

41 Ece Çelik, “Brexit: Avrupa Barışının En Büyük Krizi!” *Habertürk*, 24 June 2016 <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1256993-brexit-avrupa-barisinin-en-buyuk-krizi>, (Date Accessed: 15 September 2016).

42 Iana Dreyer, “CETA, EU Trade Politics”, *European Trade Policy Borderlex*, 7 July 2016, , <http://www.borderlex.eu/ceta-commission-caves-in-to-member-state-political-pressure-declares-deal-is-mixed/>, (Date Accessed: 25 July 2016), p. 1.

Great Britain's separation from the EU is expected to last 2 years. Within this period, Great Britain will continue to be subject to EU rules.⁴³ After completing Brexit, whether British citizens will need a visa travel to the EU will depend on the agreement reached between Great Britain and the EU. British citizens may continue to work in EU countries if the country stays in the common market. However, if the British government introduces restrictions on work permits for EU citizens then British citizens will also need to get a visa and work permit in EU countries.

In conclusion, Great Britain will be released from its obligations of co-decisions and co-operations with the EU in migration and other political issues. However, Great Britain will have to conduct tough negotiations with the EU and reach new legal agreements to preserve its current advantages related to the common market and the customs union.

Moreover, it is likely that political divisions between the people and politicians in Britain will continue because supporters of Brexit have an overwhelming majority and that the anger of some parties against conservatives who have so far blamed the EU will increase. In Northern Ireland, Sinn Fein, which supported staying in the EU, has asked for a referendum in Northern Ireland for a united Ireland, arguing that if Great Britain leaves the EU it will also be deprived of its power to represent the interests of the people of Northern Ireland.

In conclusion, the 48% British voters who voted to stay in EU and the Europeans who live in the Great Britain without a British citizenship are very uncomfortable with this situation. Many economic, commercial, political and legal steps will have to be taken to prevent the country's future being damaged, and it will be inevitable that this process will last a few years.

1.7.2 Separation after Brexit

The 50th article of the Lisbon Treaty signed in 2009 regulates how member states separate from the EU. Great Britain is expected to follow this process. According to the article, the process must be completed within two years. Despite this, Great Britain has not rushed to plan the process carefully for its own benefit.

Leaving the EU is requiring tough negotiations for Great Britain over the next 2 years. Free trade agreements and security issues will be important topics on which the UK will focus. The rights of European immigrants in Great Britain have become a matter of great debate. Some official explanations about Brexit are as follows.

The President of the European Parliament, Martin Schulz, indicated that nego-

43 "Birleşik Krallık AB Üyeliğini Oyladı", *Habertürk*, 25 June 2016, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1257716-birlesik-krallik-ab-uyeligini-oyladi>, (Date Accessed: 5 September 2016).

tiations will start quickly after the result of the referendum. Schulz also added that the “EU will conduct serious negotiations with Great Britain and that Great Britain would henceforward be treated as third country in the future”.

European Parliament Vice President Alexander Graf Lambsdorff held David Cameron, the Prime Minister of Great Britain responsible for the results, stating that: One cannot expect everything to reverse in six weeks after 10 years of criticizing Europe. Voters have perception.

Manfred Weber, president of the conservative EVP Group at the European Parliament, said that the British people’s decision will damage both Great Britain and the EU. He added that EU has to change; a smarter and better Europe is needed. Weber also asked Great Britain to finish negotiations within the next two years.

Rheinhard Bütikhofer, President of the Green Group at the European Parliament, also acknowledged the UK’s decision with regret: “23rd June will be recorded as the darkest day in the history of Europe.”

In a press conference on January 6th 2016 in Brussels, Michel Barnier, the European Commissioner responsible for the Internal Market and Services, who was charged by the EC to conduct the Brexit negotiations, said that they aimed to complete the meetings with Great Britain within 18 months. He also warned that Great Britain will not have the same rights as member states after its separation and that there was no plan to grant privileges or a privileged partnership to the British government.⁴⁴

Eventually, at the end of March 2017, Great Britain officially started the separation process (Brexit) after its 44-year membership by activating Article 50 of the Lisbon Treaty. Great Britain’s EU Permanent Representative Tim Barrow, presented the letter signed by Prime Minister Theresa May to Donald Tusk, the President of the EU Council. Barrow stated that Great Britain would launch the Brexit process after 9 months. Hence, the process of separating Great Britain from the Union officially began. The text on which Great Britain and EU must agree will be completed after the approval of both the British Parliament and the European Parliament.⁴⁵

1.7.3 Effects of Brexit on Other Member States: Frexit and the Netherlands

Just after Brexit, on June 24th 2016, France’s extreme-right Front National (FN) party called for a referendum about the country’s EU membership. In the Netherlands, Geert Wilders, known for his anti-immigration stance, also called for a referendum.

44 “Michel Barnier: Brexit 18 Ayda Tamamlanacak, Britanya’ya İmtiyazlı Ortaklık Yok” *AB Haber*; 6 December 2016, <http://www.abhaber.com/54423-2/>, (Date Accessed: 10 December 2016).

45 “İngiltere, AB’den Ayrılma Sürecini Resmen Başlattı”, *NTV*, 29 March 2017, http://www.ntv.com.tr/dunya/ingiltere-abden-ayrilma-surecini-resmen-baslatti,wDjtO1U_IUSTh-iPXUwj0g, (Date Accessed: 24 May 2017).

FN leader Marine Le Pen explained on September 5th 2016 in a speech in Brachay, northeastern France that if she won the presidential election in 2017, she would hold a referendum to determine whether it would stay in the EU: “I will go to a referendum about the EU in France. Yes, it is possible to change everything. Look at the English people, they determined their own destiny”.⁴⁶

1.7.4 Change in the European Commission's Approach to CETA after Brexit

After Great Britain voted for Brexit, a number of tensions and concerns emerged regarding EU's future. Before Brexit, the EU Commission's initial decision was to only consider CETA at the EU level without presenting it for the approval of each member state. According to Der Spiegel, however, after Brexit, the Commission abandoned this decision and allowed the treaty to be ratified by all EU member states' parliaments. Nevertheless, although the European Commission declared that CETA would be treated as a mixed treaty, the EC proposed the “provisional application” of CETA some time after Brexit.

The CETA; which was finally signed between Canada and the EU after negotiations and the TTIP which is still negotiated between the EU and the US, may seem similar in terms of their content as new 21st century Free Trade Agreements. They both incorporate regulatory convergence in goods and services and they are both deep and comprehensive FTAs that go far beyond classical trade policy issues like tariffs and quotas. The Investor-State Dispute Settlement (ISDS) which aims to ensure “investment protection” of multinational firms is actually one of the most contested issue in the two FTAs. On one hand, the US is unlikely to accept the EU approach in line with the United Nations rules and on the other hand, the ISDS issue is also strongly protested by major EU Member States and was rejected at the European Parliament.

According to the Vienna Institute for International Economic Studies' report about CETA and TTIP, the main difference is that in CETA the standards of the importer country will prevail, while TTIP strives for mutual recognition of standards; many of the sensitive issues debated in TTIP remained untouched by CETA.

From all the datas and information collected about TTIP and CETA in the first part of our research, we can conclude by stating that what is the most importantly different aspect between CETA and TTIP is the willingness of each party to reach common agreement: for instance these compromises were met after negotiations on intellectual property rights, agricultural protections and public procurement issues. However, TTIP's issue of data protections, ISDS and audiovisual and cultural sector as well as general standards in many sectors from agriculture to cosmetics still remain contested from both EU and US sides. On the top of the most feared European concerns about any losses in European and environmental standards, traditional values and laws in general,

46 “Marine Le Pen: Seçimleri Kazanırsam AB'den Çıkış Referandumu Yapacağım” *AB Haber*; 6 September 2016, www.abhaber.com/marine-le-pen/, (Date Accessed. 30 September 2016).

the American approach to TTIP negotiations also deteriorated strongly after the election of Donald Trump as the President of the U.S.A; who clearly put the TTIP negotiations “on hold”.

2. EVALUATION OF TTIP FROM TURKEY’S PERSPECTIVE

Turkey has to follow the EU’s lead as it negotiates comprehensive and deep FTAs with many countries or groups of countries. In fact, according to Article XXIV of GATT, Turkey and the EU should apply joint custom tariffs to third countries within the framework of the Customs Union. Furthermore, Turkey is responsible for undertaking the common trade policy of EU in accordance with Articles 16 and 54 of the Customs Union within the scope of the Association Council Resolution 1/95.⁴⁷

2.1 Turkey’s Free Trade Agreements

According to the Ministry of Economy, Turkey has signed 34 FTAs while 11 FTAs signed with Central and Eastern European countries have been repealed after these countries became EU members. The remaining 19 (EFTA, Israel, Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Palestine, Tunisia, Morocco, Syria, Egypt, Albania, Georgia, Montenegro, Serbia, Chile, Jordan, Mauritius, South Korea, Moldova and Malaysia) are currently in force. The FTA with Lebanon will enter into force after internal approval by Lebanon and the FTAs with Kosovo and the Faroe Islands will come into the force once both sides complete internal approval. Negotiations with Ghana are completed and within the FTA between Turkey and South Korea, “Investment Agreement” and “Agreement on Trade of Services” were signed on February 26th 2015 are expected to come into force with South Korea after internal approval. Negotiations are also underway to expand Turkey’s existing FTAs with EFTA, Bosnia and Herzegovina, Croatia and Georgia.

FTAs are also expected with Ukraine, Peru, Ecuador, Colombia, Ecuador, Mexico, Japan, Sudan, Djibouti, Qatar and Pakistan while negotiations with potential partners such as the Gulf countries may be revived. FTA negotiations may also be started with 10 other countries or country groups (USA, Canada, Thailand, India, Indonesia, Vietnam, Central American Community, African Caribbean Pacific Countries, Algeria and South Africa). Finally, following the Brexit vote, Turkey is discussing with Great Britain how to protect its existing market entry advantages in the short-term and to negotiate a comprehensive FTA in the middle and long-term. Committee meetings are being held to ensure the smooth functioning of Turkey’s existing FTAs to overcome the problems faced in bilateral trade and to expand their scope. Trade with Turkey’s current 19 FTA partners constituted 14.1% of exports and 9.4% of imports in October 2016.⁴⁸

47 T.C. Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Birliği Kararı, <http://www.mfa.gov.tr/1-95-sayili-ortaklik-konseyi-karari-gumruk-birligi-karari.tr.mfa>, (Date Accessed: 21 September 2016).

48 “Serbest Ticaret Antlaşmalarına İlişkin Genel Bilgi”, *T.C. Ekonomi Bakanlığı*, pp: 2-3.

Figure 2. Free Trade Agreements of Turkey

COMPLETED - ONGOING NEGOTIATIONS - ATTEMPTED FOR NEGOTIATIONS

Europe	Middle East	Africa	Far East	Latin America	North America
EFTA(1992)	Israel (1997)	Tunisia (2005)	South Korea (2013)	Chile (2011)	
Macedonia (2000)	Palestine (2005)	Morocco (2006)	Malaysia (2015)		Mexico
Bosnia and Herzegovina (2003)	Syria(2007)*	Egypt(2007)	Singapore (Internal Approval)	Colombia	U.S.A
Albania (2008)	Jordan (2011)	Mauritius (2013)		Equator	Canada
Georgia (2008)	Lebanon (Internal Approval)	Ghana (Initial)	Japan	Peru	
Serbia (2010)		Dem. Congo	India	MERCOSUR	
Montenegro (2010)	Gulf Cooperation Council	Cameroon	Indonesia	Central America	
Moldova (2016)		The Seychelles	Vietnam		
Kosovo (Internal Approval)		Libya	Thailand		
Moldova (Internal Approval)		Algeria			
Faroe (Internal Approval)		South Africa			
Ukraine		Africa Caribbean Pacific Countries			

Signed Free Trade Agreement: 23

FTA In Force: 19

Source: Republic of Turkey Ministry of Economy, Free Trade Agreements of Turkey (Date Accessed: 02.08.2017).

2.2 Gains and Losses with TTIP

The TTIP negotiations have great importance in two respects. Firstly, it is the most ambitious initiative yet to establish a free trade area. Considering that EU and USA constitute almost half of world revenues (46.7%) and nearly a third (30.4%) of world trade, and that the total value of mutual investments is 3.7 trillion dollars, we can understand better what trade and investment relations between these two blocs means for the global economy.

The second important point is that both parties would gain the power to set global rules through advanced arrangements in a number of areas where no parties have previously been able to agree on within international agreements. Today, almost every country relies on the USA or the EU as their primary export market. For instance, 45.5% of Turkey's exports went to these two areas in 2012 while more than four fifths of FDI coming to Turkey is based on EU and US capital.⁴⁹

Turkey is currently the sixth biggest economy in Europe and the seventeenth biggest globally. Turkey aims to increase its share of global exports to 1.5% by 2023 and rank in the top 10 global economies. To reach these targets, however, Turkey will need to make its growth sustainable.

Because TTIP rules will be considered as global norms for other countries to follow, Turkey will also need to put its trade and industry policies and production processes in line with these rules and adjust its internal regulations to match the EU and USA. Given the importance of the EU and US markets for Turkey's exports, these steps are essential for Turkey. Just as Turkey's industry was transformed by the customs union with the EU, TTIP will encourage change in broader sectors, including services and investment, and force Turkey to start a new process to be articulated with the world's economy. Moreover, being involved in a process in which global trade rules are reshaped by TTIP and TPP will encourage Turkey to follow appropriate strategies. Besides, this would increase Turkey's chances to develop stronger relationships based on mutual trust with the transatlantic world, which is critical for Turkey in terms of its relationship with the EU and to improve its regional effectiveness.⁵⁰

Within this framework, TTIP provides a good opportunity for Turkey to implement reforms aimed at realizing its 2023 targets. Furthermore, Turkish trade and investment with the transatlantic bloc is curical. The EU-USA bloc constitutes 46% of Turkey's total foreign trade, 76% of FDI coming to Turkey is transatlantic while 78% of Turkey's FDI goes to the EU-USA bloc.⁵¹ When

49 Sait Akman, "AB - ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye", *TEPAV*, p.2.

50 "Türkiye'nin TPP ve TTIP Çağında Geleceği", *TOBB Araştırma Notu*, <http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2013/10/064-069.pdf>, (Date Accessed: 23 September 2016), p. 3.

51 "Transatlantik Ticaret Anlaşması ve Türkiye", *Uluslararası Stratejik Araştırmalara Kurumu USAK*, 4 February 2014, <http://www.usak.org.tr/tr/usak-analizleri/yorumlar/transatlantik-ticaret-anlasmasi>

we look at the Turkish- American economic relations; we can see that the USA represent a great share for Turkish economy. According to the Turkish Statistics Institute, Turkey's exports to the USA totalled 8.65 billion US Dollars in value in 2017, while this amount was 6.62 billion Dollars in 2016 and Turkish imports totalled 11.95 billion US Dollars in 2017 while it totalled 10.86 billion dollars in 2016.⁵² It is important to note the positive progress in Turkish exports which increased in 2017 compared to 2016 but nevertheless the most important downside for Turkey is that Turkish exports are lower than its imports which gives a constant deficit versus USA. Furthermore, Turkey's imports increased in 2017 compared to 2016; which means that Turkey needs to take considerable steps to limit its deficit with the USA; and evaluate all kind of economic cooperation in depth. The number of companies with US capital is 1796 in Turkey.

According to the Department of Commerce, U.S. Exports of Goods and Services to Turkey supported an estimated 68 thousand jobs in 2015 (latest data available) (48 thousand supported by goods exports and 20 thousand supported by services exports). Turkey was the United States' 28th largest goods export market in 2017.

According to the U.S. Department of Commerce; US goods exports to Turkey in 2017 were \$9.7 billion, up 4.1% (\$387 million) from 2016 and up 49.9% from 2007. The top export categories in 2017 were: aircraft (\$1.8 billion), iron and steel (\$1.1 billion), mineral fuels (\$979 million), machinery (\$760 million), and cotton (\$735 million).

U.S. exports of services to Turkey were an estimated \$3.1 billion in 2016 0.6% (\$18 million) less than 2015. Leading services exports from the U.S. to Turkey were in the travel, intellectual property (industrial processes), and financial services sectors.

U.S. goods imports from Turkey totaled \$9.4 billion in 2017, up 17.1% (\$1.4 billion) from 2016, and up 104.6% from 2007. The top import categories in 2017 were: vehicles (\$1.4 billion), iron and steel (\$1.0 billion), machinery (\$942 million), carpets and other textile coverings (\$478 million), and stone, plaster, cement (\$354 million).

U.S. imports of services to Turkey were an estimated \$1.9 billion in 2016 7.2% (\$146 million) less than 2015. Leading services imports from Turkey to the U.S. were in the travel, transport, and professional and management services sectors.

ve-turkiye, (Date Accessed: 23.09.2016).

52 Türkiye İstatistik Kurumu, Dış Ticaret Endeksleri, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1054, (Date Accessed: 5th October 2018).

The U.S. FDIs in Turkey (stock) was \$4.3 billion in 2017, a 10.7% increase from 2016. U.S. direct investment in Turkey is led by manufacturing, wholesale trade, and finance and insurance. Turkey's FDI in the United States (stock) was \$2.0 billion in 2017, up 18.1% from 2016.⁵³

2.3 Effects of TTIP on Turkey Depending on its Involvement or Exclusion

If Turkey does not become a party to TTIP or if an FTA is not signed between the USA and Turkey then USA exports will enter the Turkish market advantageously whereas Turkey's exports to the EU will lose their advantage.

The Turkish Central Bank published an economy note in November 2013 regarding the possible effects of TTIP on the Turkish economy. Using the Global Trade Analysis Project's (GTAP) database and the general equilibrium model, it studied the effects of various scenarios on national income within the framework of quadripartite regional consolidation consisting of the EU, USA, Turkey and other countries. The results indicate that if Turkey does not become a party to the EU-US FTA, its GDP may lose up to 4 billion dollars whereas if it becomes a party to the treaty, it can achieve an increase of about 31 billion dollars in its GDP. This study shows that Turkey's inclusion in TTIP would add 4.6% to its GDP. In addition, the report concluded that Turkey's inclusion in TTIP or a parallel FTA between Turkey and the USA would not just benefit Turkey since GDP growth in the EU and USA would be also higher than if Turkey were excluded from TTIP.

Felbermayr and Larch (2013), who analyzed (without using the GTAP model) the effects of an EU-USA FTA on the third countries, forecasted a welfare increase of between 2.6% and 9.7% in EU countries and 13.4% in the USA. However, these figures are rather higher than other analyses in the literature. Felbermayr and Larch (2013) also examined the effects of this partnership on third countries excluded from the FTA, predicting a welfare loss of 3.75% for Switzerland, 9.48% for Canada, 7.24% for Mexico and 2.5% for Turkey.⁵⁴ This is a good example of the fact that free trade increases national income in all countries included in the FTA and supports the claim that free trade increases prosperity.

Also according to a research prepared by Ecorys on March 2017 for the European Commission; an open TTIP would make a positive difference for developing countries. Turkey and OECD countries are estimated to see their GDP grow by 0.1 percent, and ASEAN countries by 0.5 percent. As for trade, the largest gains in exports can be found in Turkey (2%), ASEAN countries (1.3%), and in OECD countries (1.2%). The largest increase in imports are

53 Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/europe-middle-east/europe/turkey>, (Date Accessed 5 October 2018).

54 Didem Güneş, Merve Mavuş and Arif Oduncu, "AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri", *T.C. Merkez Bankası*, p. 3.

expected to be found in ASEAN countries, China, and Turkey, where imports will increase by 2.0, 1.6, and 1.4 % respectively⁵⁵.

Customs Union Revision between Turkey and the European Union

Turkey and the EU are linked by a Customs Union agreement, which came into force on 31 December 1995.

An Association Agreement was signed between the EEC and Turkey in 1963 (the Ankara Agreement), whereby the parties agreed to create a Customs Union (CU). An Additional Protocol was signed in November 1970 setting out a timetable for the abolition of tariffs and quotas on goods circulating between the parties. The final phase of the CU was established on 1 January 1996 through the EU-Turkey Association Council Decision 1/95, currently in application. After 20 years, the framework of bilateral trade relations has become outdated: it is limited to industrial and certain processed agricultural products, with complementary alignment on some economic legislation and ad hoc preferential concessions on certain agricultural products. The EU delivered a road map in 2015 and recommended that trade relations and the Customs Union between Turkey and the EU should cover services, public procurement, further liberalisation in agricultural products, and the modernisation of the Customs Union Agreement. Investment protection is not covered, whereas establishment will be covered under the services area⁵⁶.

According to the analysis of the World Bank, “Evaluation of the EU-Turkey Customs Union” (of 28 March 2014), The value of bilateral trade between Turkey and the EU increased more than fourfold since 1996 with the CU, and reached some 140 billion Euros per year. Turkey is the EU’s 6th biggest trading partner and accounts for nearly 4% of its total trade, while Europe accounts for nearly 40% of Turkey’s total trade and thus is the most important trade partner for Turkey. Three fourths of FDI inflows to Turkey originate in the EU, mainly greenfield and services investments.

Customs Union and TTIP: Possible Effect on Turkey

The Customs Union between Turkey and the EU is very important for Turkey in terms of:

- Accession to the European production chains,
- Increase in competitive force and productivity,

⁵⁵ SIA in Support of the Negotiations on a Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), *Ecorys for the European Commission*, March 2017, p.9.

⁵⁶ Enhancement of EU-Turkey Bilateral Trade Relations and Modernisation of the EU-Turkey Customs Union, European Commission Road Map, http://ec.europa.eu/smart-regulation/roadmaps/docs/2015_trade_035_turkey_en.pdf, August 2015, (Date Accessed: 5 October 2018)

- Harmonisation in production standards, competitiveness, intellectual property and consumer rights
- Increase in international investments.

The Modernised Customs Union would provide⁵⁷:

- access to the EU internal market,
- common decision making mechanisms,
- Settlement of disputes,
- Harmonisation with the EU legislation,
- Be part of the FTAs signed by the EU,
- Support for structural reforms and
- Increase in direct capital flows.

According to the Ecorys research; the potential effect of TTIP on Turkey is positive but limited in terms of GDP, national income and wages (0.1%). Turkey's total exports and imports are expected to increase by 2 and 1.4% respectively. The impact on Turkey's trade with the US in particular is worth highlighting. However, because of Turkey's customs union with the EU, it is obliged to adjust its tariffs in line with any changes to the EU's common external tariff. Tariffs on US exports to Turkey would therefore be eliminated or reduced under TTIP in parallel to the EU's. However, Turkey would not have the same access to the US, since it is not a party to TTIP and does not have any separate trade agreement with the US. In this prospect; Turkey's bilateral imports from the US surge by 23.7 %, while Turkish exports to the US go up by only 1.3%.⁵⁸

According to the European Commission impact assesment, the revised Customs Union would provide an increase of 1.44% for Turkish real GDP and also an increase of 5 billion Euros in its exports. . For Turkey economic welfare would increase by EUR 12.5 billion⁵⁹.

57 Doç. Dr. Çiğdem Nas, İktisadi Kalkınma Vakfı, **Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi** Toplantısı, 28 Mart 2017, İzmir Ticaret Odası.

58 SIA in Support of the Negotiations on a Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), *Ecorys for the European Commission*, March 2017, p.10.

59 Impact Assessment, *European Commission*, 21.12.2016, Brussels, p. 29.

According to the impact analysis of the Turkish Ministry of Trade ⁶⁰(former Ministry of Economy):

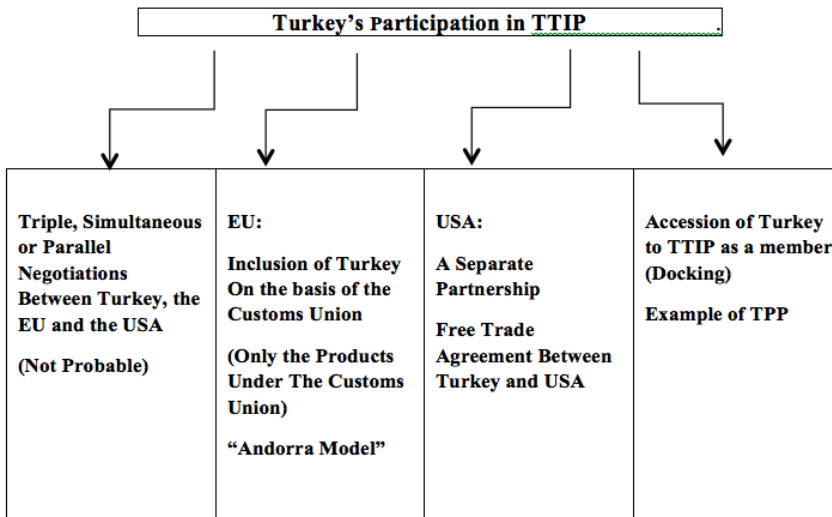
- GDP would increase by 1.90%,
- Exports to the EU would increase by 24.4% (by +15% to the world)
- Imports from the EU would increase by 23.92% (+13 from the world)

In conclusion, although some studies estimate that acceding to TTIP will increase Turkey's GNP around 1.4% or 1.9%, due to several unquantifiable variables, such as investments, technical barriers to trade and the strategies of competing countries, it seems impossible for static or dynamic analyses to calculate mathematically the effect of the agreement.⁶¹

2.4 Alternative Scenarios towards Turkey's Participation in TTIP

So far, there have been different suggestions about how Turkey could be included in TTIP. The figure below shows four possible scenarios.

Figure 3. Alternatives Scenarios for Turkey's Participation in TTIP

Source: Sait Akman, "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP): Türkiye'nin Katılımı Açısından Bir Değerlendirme" *Tepav Değerlendirme Notu*, January 2014, p. 6.

60 T.C. Ticaret Bakanlığı, Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi ve Brexit sonrası Birleşik Krallık ile Ticari İlişkilerimizin Şekillendirilmesi Toplantısı, 19 Eylül 2018, Ankara.

61 "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın (TTIP) Türkiye'deki KOBİ'lere Etkisi ve Politika Önerileri", *Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (Türkonfed)*, February 2016, p. 17.

First Alternative:

In this first scenario, Turkey's simultaneous participation in the negotiations between the EU and the USA aims to ensure that the mutual rights and obligations of the EU and the USA apply equally to Turkey. However, neither the EU nor the USA have attempted anything in this direction for Turkey.

Second Alternative:

From the perspective of the EC negotiating on behalf of Turkey, the EU could request the start of negotiations on behalf of Turkey for topics that are not included in the Customs Union, such as agriculture and services. However, it is debatable how much the EU would defend Turkey's interests in the sectors covered by the Customs Union. This approach is more based on the principle that Turkey would benefit in same way as the EU from the market-entry compromises that the EU will gain from the USA (such as the reduction of tariffs or the removal of barriers).

In this scenario, when the EU signs an FTA with any third country, the EU will ask the USA to at least remove obstructions like customs tariffs for Turkey, given the Customs Union between Turkey and the EU. In this alternative, called the "Andorra model",⁶² the EU is expected to ensure a provision providing the same rights within the CU so Turkey can benefit automatically from the same rights. However it is unlikely that EU officials will insist on such a provision on behalf of Turkey. Moreover, as the context of the CU is narrow and as there is uncertainty regarding the topics covered or uncovered by the CU, this approach seems difficult to implement.⁶³

Third Alternative:

In this approach, the EU will invite the USA to launch negotiations simultaneously with Turkey. During this process, Turkey's exports that freely circulate in the EU will benefit from EU-US co-operation by entering the US market exempt from customs tariffs, etc. This will continue until the USA and Turkey complete their own FTA, which will prevent Turkey from facing higher customs tariffs than EU countries in the US market. This scenario would only apply to industrial products covered by the Customs Union. Unfortunately, however, no progress has been made towards this alternative.

Fourth Alternative:

The final perspective envisages Turkey's accession to TTIP after negotiations between the EU and the USA are completed. However, it seems illogical for

⁶² The EU had a similar request for Andorra in its previous FTAs considering their Customs Union with Andorra.

⁶³ Sait Akman, "AB - ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye", *TEPAV*, June 2013, p. 6.

Turkey to wait for many more years while incurring losses, given that negotiations are expected to last many years and the treaty will require broad legislative alignment. In this scenario, Turkey could somehow be included into the negotiations after a time (docking), as in the Trans-Pacific Partnership process.⁶⁴ This scenario would of course require provisions allowing TTIP to accept the accession of other countries, and both the EU and the USA would need to approve these accessions through their internal processes.

Considering the four alternatives, the most feasible method currently available seems to be for Turkey to initiate FTA negotiations independently with the USA. The following section outlines Turkey's efforts so far in this regard.

2.5 Turkey's Efforts with the EU and USA to Become Involved in TTIP

Immediately following the decision to start TTIP negotiations, Turkey's requests to conclude an FTA parallel to TTIP was considered at the top level by February 2013. In May 2013, at the Erdogan-Obama meeting, it was decided to establish a High Level Committee between the Parties. In September 2013, the High Level Committee held its first meeting at the level of ministries. The High Level Committee, considering the possible effects of TTIP on Turkey's economy within the Customs Union between Turkey and the EU, aims to deepen relations and liberalise trade.

Turkey's approach to TTIP is to initiate parallel negotiations to establish an FTA between Turkey and the USA. Turkey is in a different position from countries like Mexico, Canada and Switzerland, who also want to join TTIP, because of its Customs Union with the EU.⁶⁵ Unfortunately, as stated above, the talks of the High Level Committee revealed that the USA is not very willing to launch an FTA. On the other hand, Turkey has taken some initiatives with the EU regarding its involvement in TTIP.

Within the framework of Turkey's negotiations and initiatives in this regard, at the meeting held in Istanbul on September 16th 2015, hosted by the Economic Development Foundation and Foreign Economic Relations in Istanbul, Gianni Pittella, leader of the second biggest group at the European Parliament, Socialists and Democrats (S&D), said that they planned to produce an intermediate formula for Turkey to be an actor in the ongoing TTIP negotiations and recommended working together towards a solution.

Bernd Lange, President of the International Trade Committee of the European Parliament, stated to the Parliament press office on September 16th 2016 that the profits of third countries affected by TTIP, such as Turkey and Mexico,

64 "Docking" was first used by Prof. Dr. Kemal Kirişçi, senior researcher at the Brookings Institute TÜSİAD.

65 "T.C. Ekonomi Bakanlığı, AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Müzakereleri ve Türkiye", *T.C. Ekonomi Bakanlığı*, 2014. p. 4.

should be taken into account by TTIP and these countries should be included into the negotiations. First, he stated that full transparency is necessary to overcome public anxieties and that the work done so far should be revised. He also emphasized that the parties have already found that they cannot agree on some sectors like chemistry and that they should deal with the most controversial issues like ISDS.

2.6 Working Recommendations for Turkey to Implement Under TTIP

- It is unlikely that Turkey will be directly involved in the coming stages of the negotiations. Therefore, instead of focusing on this issue, the academic, political, civil society and business worlds must explain the economic, social, political and geopolitical consequences of Turkey's continued inclusion in the treaty through docking. In order to be included within the next few years through docking, the necessary activities must be initiated immediately by both political party and NGO platforms.⁶⁶

- None of the four alternative scenarios seem easy to realize. Impact analyses and deep analyses on sectorial basis should be carried out depending on whether Turkey becomes a party to TTIP or not, or signs a FTA with the USA or not. In any case, the road map of Turkey's economy should be determined. This would mean Turkey has concrete outputs at hand that may be more convincing in its negotiations with the USA and the EU. Moreover, a precautionary package would be ready if Turkey was excluded from TTIP.

- Another option to strengthen Turkey's hand is to have already started the necessary reforms on the negotiations between the USA and the EU. For example, reforms would be needed to strengthen intellectual property rights, upgrade workforce qualifications, implement reforms in finance and services, improve the bureaucracy's functioning and increase transparency in government.

- The physical, legal, financial and institutional infrastructure of Turkey should also be ready ahead of possible TTIP membership.

- Turkey should follow TTIP negotiations closely and make necessary preparations for all technical regulations, commercial codes and standards. Turkey should pursue necessary economic reforms by following the negotiations because, as in the early 2000s, Turkey has strengthened its economy globally through the economic and financial reforms it has pursued during the accession negotiations with the EU.⁶⁷

⁶⁶ "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın (TTIP) Türkiye'deki KOBİ'lere Etkisi ve Politika Önerileri", *Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (Türkonfed)*, p. 19.

⁶⁷ Kemal Kirişçi, "TTIP's Enlargement and the Case of Turkey", İstanbul Politikalar Merkezi, January 2015, p. 12.

- Turkey should continue its attempts to negotiate an FTA with the USA. In particular, it has to prioritize this field in its initial contacts with the new US administration since November 8th 2016.
- Apart from monitoring the USA-EU negotiations, Turkey should also examine how the USA has negotiated agreements with other countries like South Korea. The Turkish government should be active and carry out effective lobbying activities with the EU, the US administration and the US congress and senate.
- In order for Turkey's export sector to emerge from the TTIP process without damage, Turkish SMEs, particularly in the micro and small sectors, need as much financial support as possible in structurally adapting to the effects of TTIPs. In addition, institutional and infrastructural changes are necessary to increase SME competitiveness, which requires comprehensive research.⁶⁸
- Turkey can use TTIP as a tool to revive and strengthen its transatlantic relations.⁶⁹
- Turkey can also work jointly with other countries who are likely to suffer from TTIP, such as Canada, Mexico, Norway and Sweden, to make TTIP open to enlargement. Turkey is more likely to receive support as part of a group instead of acting alone.⁷⁰

CONCLUSION

The EU's goal of creating a free market, which started with its Customs Union, became one of the most important examples of economic integration. The Customs Union was completed for member states in 1968 and, by the end of 1992, the common market was completed with the free circulation of goods, labor, services and capital. As a requirement of the Customs Union and the Common Commercial Policy, member states transferred their powers of sovereignty, such as customs tariffs, taxes, non-tariff barriers and quotas, to EU thereby establishing the Common Customs Tariff.

Since the creation of a single EU market and the abolition of the most restrictive obstacles to internal trade, intra-EU trade has expanded to make the EU the world's largest political and trading community. The EU is one of the largest and most dynamic markets in the world, with 28 member states, a population of 508.2 million and a per capita gross domestic product of 30,240

68 "Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın (TTIP) Türkiye'deki KOBİ'lere Etkisi ve Politika Önerileri", *Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu Türkonfed*, p. 20.

69 Anna Mazzone, "Erdogan's Eyes on TTIP", *The European Post*, 20 February 2015, <http://europeanpost.co/erdogans-eyes-on-ttip/>, (Date Accessed: 3 September 2016).

70 Kemal Kirişçi, "TTIP's Enlargement and the Case of Turkey", *İstanbul Politikalar Merkezi*, p. 12.

dollars. It is the world's largest trade bloc, constituting almost a fifth of global trade despite having only 7% of the world's population. It is the world's largest exporter and second largest importer of commercial products and the world's leading exporter and importer of commercial services. Since WTO negotiations stagnated, bilateral trade agreements have become more important for the EU.

This study analyzed TTIP as an important FTA among the EU's trade tools. It focused on the process of the negotiations and the deadlock that occurred, the reasons for people's concerns, the most controversial aspects of TTIP, and the opinions and stances of member states. The opinions and statements from EU member state officials, and public protests against TTIP reveal that the EU faces convergence problems in this area. In this respect, we can say that the EU is having difficulties in moving forward in its European integration process, especially after the global economic crisis in 2008 that exposed some EU countries' indebtedness, the growing support of European people for increasingly extreme right-wing tendencies and policies, Brexit and TTIP protests. To escape this deadlock, the EU will need to accelerate integration to shape its own future while, most importantly, convincing all EU member states.

In order for TTIP negotiations to be successful and for member states to adopt and support the work carried out so far on TTIP, all relevant parties and institutions, media and NGOs, especially at the European Parliament and the European Commission, need to make intensive efforts. This should aim to ensure that EU standards in health, consumer protection, environment and hygiene are not reduced by TTIP. In particular, corrective and remedial actions are needed to address the reasons behind public concerns and at all relevant parties and institutional levels.

TTIP negotiations brought many concerns for Turkey too. Firstly, as discussed here, whenever the EU negotiates FTAs with other countries, Turkey has to follow its lead. Therefore, if Turkey is not included in TTIP or if a FTA is not signed between the USA and Turkey, then US products will advantageously enter the Turkish market while Turkey's products in the EU will lose their advantage. Economic forecasts regarding TTIP's effects on Turkey vary and even though gains or losses from TTIP cannot be calculated exactly, it is evident that Turkey urgently needs to independently negotiate an FTA with the USA in order to avoid future losses.

BIBLIOGRAPHY

Schott Jeffrey J., “Why Transatlantic Trade Winds Are Blowing”, *Peterson Institute for International Economics, Council on Foreign Relations*, <http://www.cfr.org/trade/why-transatlantic-trade-winds-blowing/p30066>., (Date Accessed: 21 September 2016).

“Global Europe: Competing In The World”, *European Commission*, 6 December 2006, <https://www.etuc.org/documents/communication-%E2%80%9Cglobal-europe-competing-world%E2%80%9D#.V-KUZvmLTIU>, (Date Accessed: 21 September 2016).

“Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı Müzakereleri: Son Durum”, *IKV*, March 2014, p. 2.

“The Transatlantic Trade and Investment Partnership”, *Dillon & Eustace*, <http://www.dilloneustace.com/download/1/Publications/Banking%20and%20Capital%20Markets/The%20Transatlantic%20Trade%20and%20Investment%20Partnership.pdf>, May 2016, p. 3.

“Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment”, *European Commission, An Economic Assessment Final Project Report*, March 2013, http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf, p. vii.

“TPP: What Is It And Why Does It Matter?”, *BBC News*, 27.07.2016, <http://www.bbc.com/news/business-32498715>, (Date Accessed: 26 September 2016).

Gregor Irwin, “Realizing TTIP’s Strategic Potential”, *Chatham House, US and the Americas Programme Research Paper*, July 2016, p. 4.

Kleimann David, “Negotiating in the Shadow of TTIP and TPP: The EU-Japan Free Trade Agreement”, *The German Marshall Fund of the United States*, June 2015, p. 2.

Akman Sait, “AB - ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye”, *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (TEPAV)*, June 2013, p. 4.

Kellner, Tobias, “Going Beyond Pure Economics: The EU’s Strategic Motivation to Negotiate Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)”, *College of Europe, Bruges Political Research Papers*, no: 51, March 2016, p. 17.

“Transatlantic Trade and Investment Partnership”, *US Chamber of Commerce*, 12 September 2016, <https://www.uschamber.com/issue-brief/transatlantic-trade-and-investment-partnership>, (Date Accessed: 26 September 2016).

House of Commons Hansard Debates, *UK Parliament Web Site*, 15 January 2015, <http://www.publications.parliament.uk/pa/cm201415/cmhansrd/cm150115/debtext/150115-0004.htm>, (Date Accessed: 26 September 2016).

“Support Rates for TTIP in EU Member States”, *Pew Research Center*, based on Eurobarometer data November 2014.

“Major TTIP Vote at European Parliament Postponed Due To Political Divisions”, *Russian News Channel RT*, 9 June 2015, <https://www.rt.com/news/266107-ttip-vote-parliament-postponed/>, (Date Accessed: 10 June 2016).

“European Parliament Backs TTIP, Rejects ISDS”, *EU News Channel Euractiv*, 9 July 2015, <http://www.euractiv.com/section/global-europe/news/european-parliament-backs-ttip-rejects-isds/>, (Date Accessed: 10 June 2016).

Steiner Nils D., “Public Support for TTIP in EU Countries: What Determines Trade Policy Preferences in a Salient Real-World Case?”, *Johannes Gutenberg-University Mainz Working Paper*, 20 January 2016, p. 17.

“STOP TTIP Campaign”, *Self-organised European Citizens' Initiative*, <https://stop-ttip.org/about-stop-ttip/>, (Date Accessed: 15 September 2016).

“ECI Results in Numbers”, *STOP TTIP*, <https://stop-ttip.org/the-eci-result-in-numbers/>, (Date Accessed: 5 September 2016).

“Transatlantik Ticaret Anlaşması Görüşmeleri Basına Sızdı”, *Euronews*, 2 May 2016, <http://tr.euronews.com/2016/05/02/transatlantik-ticaret-anlasmasi-gorusmeleri-basina-sizdi>, (Date Accessed: 6 September 2016).

Gheyle Niels, “Trade Policy with the Lights On Linking Trade and Politicization”, (The Conference EU Trade Policy at the Crossroads: Between Economic Liberalism and Democratic Challenges, Austria, 4-6 February 2016), p.22.

Neslen Arthur, “Leaked TTIP Energy Proposal Could “sabotage EU Climate Policy”, *The Guardian*, 11.07.2016, <https://www.theguardian.com/environment/2016/jul/11/leaked-ttip-energy-proposal-could-sabotage-eu-climate-policy>, (Date Accessed: 25 July 2016).

“2030 climate & energy framework”, *The European Commission*, http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2030/index_en.htm, (Date Accessed: 2 August 2017).

“Fransa TTIP Anlaşmasına Mesafe Koydu”, *Euronews*, 3 May 2016, <http://tr.euronews.com/2016/05/03/fransa-ttip-anlasmatina-mesafe-koydu/>, (Date Accessed: 24 May 2016).

“Avusturya ABD-AB Ticaret Anlaşması Müzakerelerine Karşı”, *AB Haber*,

<http://www.abhaber.com/avusturya-abd-ab-ticaret-anlasmasi-muzakerelerine-karsi/>, (Date Accessed: 1 September 2016).

“TTIP Öldü, Peki Ya Sonrası?”, *T24 Haber*, 30 August 2016, <http://t24.com.tr/haber/yorum-ttip-oldu-peki-ya-sonrasi,357598>, (Date Accessed: 15 September 2016).

“Brüksel’de TTIP ve CETA Protesto Edildi”, *Euronews*, 22 September 2016, <http://tr.euronews.com/2016/09/20/bruksel-de-ttip-ve-ceta-protesto-edildi>, (Date Accessed: 22 September 2016).

“Pourquoi La France Veut-Elle Maintenant Enterrer Le Tafta?”, *Le Monde*, 30 August 2016, <http://transatlantique.blog.lemonde.fr/2016/08/30/pourquoi-la-france-veut-elle-maintenant-enterrer-le-tafta/> (Date Accessed: 30 December 2016).

“Suivi de la lutte contre le Traité Transatlantique (TAFTA)”, *Collectif Roosevelt*, 3 October 2016, <https://collectif-roosevelt.fr/mobilisations/suivi-de-la-lutte-contre-le-traite-transatlantique-tafta/>, (Date Accessed: 30 December 2016).

“Brüksel’den Trump’a Zirve Talebi”, *Deutsche Welle*, 9 November 2016, <http://www.dw.com/tr/br%C3%BCkselden-trump-a-zirve-talebi/a-36319852>, (Date Accessed: 1 December 2016).

“İşte Trump’ın Ekonomi Planı”, *Haber7*, 10 November 2016, <http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/2210578-iste-trumpin-ekonomi-planı>, (Date Accessed: 1 December 2016).

Bradshaw Julia, “What’s The Difference Between TTIP and TPP and Why Does Donald Trump Want Them Scrapped?” *Telegraph*, 22 November 2016, <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/11/22/difference-ttip-tpp-does-donald-trump-want-scrapped/>, (1 December 2016).

Maier Jürgen, “STOP TTIP”, <https://stop-ttip.org/blog/we-the-people/>, (Date Accessed: 15 September 2016).

Baumler Jelena, “TTIP and the WTO: Anatomy of a Murder Story and the Future of the World Trading System”, *Wölkerrechtsblog*, 29 February 2016, <https://voelkerrechtsblog.org/ttip-and-the-wto-anatomy-of-a-murder-story-and-the-future-of-the-world-trading-system/>, (Date Accessed: 15 September 2016).

Williams Lee, “What is TTIP? And Six Reasons Why The Answer Should Scare You”, *The Independent*, 6 October 2015, <http://www.independent.co.uk/voices/comment/what-is-ttip-and-six-reasons-why-the-answer-should-scare-you-9779688.html>, (Date Accessed: 29 December 2016).

Vaudano Maxime, “Qu’est-ce Que le Tafta, Dont La France Demande L’arrêt Des Négociations?”, *Le Monde*, 13 October 2015,

http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/10/13/si-vous-n-avez-rien-suiivi-au-tafta-le-grand-traite-qui-effraie_4788413_4355770.html#779XgqrG2mk7ke6g.99, (Date Accessed: 30 December 2016).

“About TTIP, Questions and Answers”, European Commission, 6 September 2016, <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/questions-and-answers/>, (Date Accessed: 29 December 2016).

Le Hyaric Patrick, *Le Grand Marché Transatlantique: Dracula Contre Les Peuples*, (France: Editions de l’Humanité, 2013), p. 164.

Çelik Ece, “Brexit: Avrupa Barışının En Büyük Krizi!” *Habertürk*, 24 June 2016 <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1256993-brexit-avrupa-barisinin-en-buyuk-krizi>, (Date Accessed: 15 September 2016).

Dreyer Iana, “CETA, EU Trade Politics”, *European Trade Policy Borderlex*, 7 July 2016, <http://www.borderlex.eu/ceta-commission-caves-in-to-member-state-political-pressure-declares-deal-is-mixed/>, (Date Accessed: 25 July 2016), p. 1.

“Birleşik Krallık AB Üyeliğini Oyladı”, *Habertürk*, 25 June 2016, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1257716-birlesik-krallik-ab-uyeligini-oyladi>, (Date Accessed: 5 September 2016).

“Michel Barnier: Brexit 18 Ayda Tamamlanacak, Britanya’ya İmtiyazlı Ortaklık Yok” *AB Haber*, 6 December 2016, <http://www.abhaber.com/54423-2/>, (Date Accessed: 10 December 2016).

“İngiltere, AB’den Ayrılma Sürecini Resmen Başlattı”, *NTV*, 29 March 2017, http://www.ntv.com.tr/dunya/ingiltere-abden-ayrilma-surecini-resmen-baslatti,wDjtO1U_IUSTh-fPXUwj0g, (Date Accessed: 24 May 2017).

“Marine Le Pen: Seçimleri Kazanırsam AB’den Çıkış Referandumunu Yapacağım” *AB Haber*, 6 September 2016, www.abhaber.com/marine-le-pen/, (Date Accessed: 30 September 2016).

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Gümrük Birliği Kararı, <http://www.mfa.gov.tr/1-95-sayili-ortaklik-konseyi-karari-gumruk-birligi-karari.tr.mfa>, (Date Accessed: 21 September 2016).

“Serbest Ticaret Antlaşmalarına İlişkin Genel Bilgi”, *T.C. Ekonomi Bakanlığı*, 2016, pp: 2-3.

Republic of Turkey Ministry of Economy, Free Trade Agreements of Turkey (Date Accessed: 02.08.2017).

“Türkiye’nin TPP ve TTIP Çağında Geleceği”, *TOBB Araştırma Notu*, <http://haber.tobb.org.tr/ekonomikforum/2013/10/064-069.pdf>, (Date Accessed: 23 September 2016), p. 3.

“Transatlantik Ticaret Antlaşması ve Türkiye”, Uluslararası Stratejik Araştırmalara Kurumu USAK, 4 February 2014, <http://www.usak.org.tr/tr/usak-analizleri/yorumlar/transatlantik-ticaret-anlasmasi-ve-turkiye>, (Date Accessed: 23.09.2016).

Güneş Didem, Mavuş Merve and Oduncu Arif, “AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması ve Türkiye Üzerine Etkileri”, *T.C. Merkez Bankası*, November 2013, p. 3.

Akman Sait, “Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP): Türkiye’nin Katılımı Açısından Bir Değerlendirme” *Tepav Değerlendirme Notu*, January 2014, p. 6.

“Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı’nın (TTIP) Türkiye’deki KOBİ’lere Etkisi ve Politika Önerileri”, *Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (Türkonfed)*, February 2016, p. 17.

“T.C. Ekonomi Bakanlığı, AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) Müzakereleri ve Türkiye”, *T.C. Ekonomi Bakanlığı*, 2014. p. 4.

Kirişçi Kemal, “TTIP’s Enlargement and the Case of Turkey”, İstanbul Politikalar Merkezi, January 2015, p. 12.

Mazzone Anna, “Erdogan’s Eyes on TTIP”, *The European Post*, 20 February 2015, <http://europeanpost.co/erdogans-eyes-on-ttip/>, (Date Accessed: 3 September 2016).

“USA-EU - International Trade in Goods Statistics”, *European Commission*, March 2018, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/USA-EU_-_international_trade_in_goods_statistics, (Date Accessed: 3 October 2018).

“EU-US negotiations on TTIP A survey of current issues”, *European Parliament*, July 2016, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/586606/EPRS_IDA\(2016\)586606_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/586606/EPRS_IDA(2016)586606_EN.pdf), p. 17, (Date Accessed: 3 October 2018).

EU-US negotiations on TTIP: A Survey of Current Issues, European Parliament, July 2016, EU-US negotiations on TTIP p. 9, (Date Accessed: 4 October 2018)

Christian Bluth, “Attitudes to Global Trade and TTIP in Germany and the United States”, *Global Economics Dynamics Study*, <https://www.bertelsmann-stiftung.de/fileadmin/files/BSSt/Publikationen/GrauePublikationen/>

NW_Attitudes_global_trade_and_TTIP.pdf, 2016, (Date Accessed: 4 October 2018)

Christian Bluth, “A Surplus of Anxiety: TTIP and Germany”, 1 October 2016, Bertelsmann Foundation, <https://www.bfna.org/research/a-surplus-of-anxiety-ttip-and-germany/>, (Date Accessed: 4 October 2018)

Türkiye İstatistik Kurumu, Dış Ticaret Endeksleri, http://www.tuik.gov.tr/Pre-Tablo.do?alt_id=1054, (Date Accessed: 5th October 2018).

Office of the United States Trade Representative, <https://ustr.gov/countries-regions/europe-middle-east/europe/turkey>, (Date Accessed 5 October 2018).

SIA in Support of the Negotiations on a Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), *Ecorys for the European Commission*, March 2017, p.9 -10.

Enhancement of EU-Turkey Bilateral Trade Relations and Modernisation of the EU-Turkey Customs Union, European Commission Road Map, http://ec.europa.eu/smart-regulation/roadmaps/docs/2015_trade_035_turkey_en.pdf, August 2015, (Date Accessed: 5 October 2018)

Doç. Dr. Çiğdem Nas, İktisadi Kalkınma Vakfı, Türkiye-AB Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi Toplantısı, 28 Mart 2017, İzmir Ticaret Odası.

Impact Assessment, *European Commission*, 21.12.2016, Brussels, p. 29.

T.C. Ticaret Bakanlığı, Gümrük Birliği'nin Güncellenmesi ve Brexit sonrası Birleşik Krallık ile Ticari İlişkilerimizin Şekillendirilmesi Toplantısı, 19 Eylül 2018, Ankara.

“Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı'nın (TTIP) Türkiye'deki KOBİ'lere Etkisi ve Politika Önerileri”, *Türk Girişim ve İş Dünyası Konfederasyonu (Türkonfed)*, , February 2016, p. 17.

(Footnotes)

1 A country quorum: For an ECI to be successful, a minimum number of signatures (“country quorum”) has to be gathered in at least seven EU Member States. The EU defines this minimum number of signatures in its ECI rules according to the number of MEPs a country has in the European Parliament (which is an approximation to the size of its population).

2 Lee Williams,” What is TTIP? And Six Reasons Why The Answer Should Scare You”, *The Independent*, 6 October 2015, <http://www.independent.co.uk/voices/comment/what-is-ttip-and-six-reasons-why-the-answer-should-scare-you-9779688.html>, (Date Accessed: 29 December 2016).

3 Maxime Vaudano, “Qu’est-ce Que le Tafta, Dont La France Demande L’arrêt Des Négociations?”, *Le Monde*, 13 October 2015,

http://www.lemonde.fr/les-decodeurs/article/2015/10/13/si-vous-n-avez-rien-suivi-au-tafta-le-grand-traite-qui-effraie_4788413_4355770.html#779XgqrG2mk7ke6g.99, (Date Accessed: 30 December 2016).

4 “About TTIP, Questions and Answers”, European Commission, 6 September 2016, <http://ec.europa.eu/trade/policy/in-focus/ttip/about-ttip/questions-and-answers/>, (Date Accessed: 29 December 2016).

“Avrupa Birliği’nin Normatif Gücü”: İnsan Hakları ve Demokrasi İdeali Bağlamında Bir Analiz*

Teslim: 17 Nisan 2018

Onay: 14 Eylül 2018

Selim VATANDAŞ**

Öz

Bu makale Avrupa Birliği literatüründeki normatif güç iddiasını ele almakta, Birliğin Lizbon Antlaşması sonrasında karşılaştığı sınavların AB normları ile etkileşimini değerlendirmektedir. Bu bağlamda ilk olarak güç kavramı ve çeşitli güç tanımlamaları ele alınmıştır. Makalenin ikinci bölümünde; Ian Manners’ın Avrupa’nın normatif gücü yaklaşımı irdelenmiştir. Üçüncü bölümde Birliğin Lizbon Antlaşması sonrası karşılaştığı sınavlar Birliğin insan hakları ve demokrasi miti bağlamında ele alınmıştır. İnsan hakları bağlamında Birlik içinde tartışmalara neden olan yabancı düşmanlığının yükselişi ve Avrupa’ya yönelen düzensiz göçü değerlendirilmiş; Birliğin demokrasi miti bağlamında Arap İsyanlarına yaklaşımı tartışılmıştır. Makale Birliğin 2010’lu yıllarda karşılaştığı sınavlarda yetersiz kaldığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte makalede Birliğin; kimliği, meşruiyeti ve uluslararası sistemdeki değerler merkezli konumunun pekiştirilmesi için normatif tutumunu sürdüreceğinin altı çizilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği’nin Normatif Gücü, göç, Arap İsyanları, AB değerleri

* Bu makale 27-28 Eylül 2018 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilen VI. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi’nde sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.

“Normative Power of Europe”: An Analysis in the Context of the Human Rights and Democracy Idea*

Selim VATANDAŞ**

Abstract

This article discusses the Ian Mannes’s Normative Power of Europe approach and evaluates challenges against EU norms in the 2010’s. In this context, firstly, the article discusses power concept and various power definitions in international relations literature. In the second and third part, “the normative power of Europe” idea examined, and challenges of the European Union discussed in the context of the Union’s human rights and democratic norms. Within the framework of the human rights norm of the European Union, the interaction between irregular migration to Europe and the rise of xenophobia evaluated. Besides, in the article the approach of the European Union to the Arab Revolts was elaborated. The article emphasizes that the European Union was insufficient in the challenges in the 2010’s. However, the article advocates that the EU will maintain its normative discourse in order to consolidate his identity, legitimacy and value-centered position on the international system.

Keywords: *Normative power of Europe, immigration, Arab Uprisings, EU values*

* Bu makale 27-28 Eylül 2018 tarihleri arasında İstanbul’da gerçekleştirilen VI. Uluslararası Mavi Karadeniz Kongresi’nde sunulmuştur.

** Doktora Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.

Giriş

Demokrasi, hukukun üstünlüğü ve insan haklarının tesisini ilke edinen bir oluşum olarak Avrupa Birliği (AB), barış projesi olarak okunduğunda düşünsel temelleri Immanuel Kant'a kadar aktarılabilecek bir tarihe sahiptir. Aynı zamanda kriz temelli bir bütünleşme ve genişleme hareketi olan AB'nin, her krizi daha fazla derinleşerek aşmaya çalıştığı gözlemlenmektedir. AB'nin hedefi hem kendi içerisinde hem de komşu coğrafyalarda "Avrupa değerleri" ile uyumlu ve Kopenhag ölçütlerini benimseyen bölgesel bir barış düzenini inşa edebilmektir.

Bölgesel bir barışı inşa sürecinin zemininde Avrupa Birliği; şiar edindiği değerlerle kural koyucu, uluslararası politikada davranış kalıplarını ve standartlarını belirleyen ve de bu standartların tanımını yapan bir aktör olarak rol üstlenmeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda Birliğin gücünün hangi ölçütlerle değerlendirilebileceği tartışma konusudur. Avrupa'nın normatif gücü fikrinin mimarı Ian Manners bu tartışmada Birliğe fiziksel ya da ampirik değerlerle ölçülendirilmiş katı bir güç okumasından ziyade, kurallar ve Birlik değerleri ile temellendirilen düşünsel bir güç fikri ile yaklaşılması gerektiğini ifade etmiştir.¹ Manners'a göre normatif bir gücün temelleri aktörün fikri ilkelerinde aranmalıdır ve Lizbon Antlaşması ile de yasal bir zemine kavuşturulan Avrupa Birliği sürdürülebilir barış, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri ile somut bir örnek olarak karşımızda durmaktadır.

AB'nin "normatif aktör" kavramının içeriğini ne derece doldurabildiği elbette tartışmaya açık bir konudur. Normların Lizbon Antlaşması'nın ikinci maddesinde yer alıyor olması söz konusu ilkelerin üyeleritama anlamıyla uygulanabilirliğinin sağlanabileceği anlamına gelmemektedir. Nitekim AB'nin sadece bürokratlardan oluşan yeknesak bir yapı olmadığı, Birlik içinde ucu açık bir süreç olan bütünleşmenin tüm başlıklarda henüz tesis edilemediği açıktır. Birlik; Avrupa Parlamentosu'nun, üye devletlerin halklarının ve liderlerinin, Avrupa Komisyonu'nun ve zirve kararlarının oluşturduğu çok kutuplu bir yapıyı işletmektedir. Bu durum doğal olarak karar alma mekanizmasının işleyişini ve Birlik değerleri ile ilgili ortak bir tutumun geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Ayrıca 21. yüzyılda Birliğin ilkelerinden ödün vermesine neden olacak sınavlarla karşılaşacağı, değerleri henüz kendi içinde dahi özümseyemediği gözlemlenmektedir.

Birlik, 2009 yılında yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması sonrasında insan hakları ve demokrasi ideasında tahribata neden olan sınavlarla yüz yüze gelmiştir. Örneğin Birlik içinde giderek yükselen aşırı sağ ve yabancı düşmanlığı nedeniyle Birlik içindeki göçmenlere gerçekleştirilen saldırılar, göçmenlerin temel hak olan "yaşam hakkı"nı tehdit eden boyutlara ulaşmıştır. Bunun yanında Birlik içinde yükselen yabancı düşmanlığının da etkisi ile, Birlik üyeleri Ku-

¹ Ian Manners, "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?," *Journal of Common Market Studies* 40, no. 2 (2002) 235-258.

zey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinden gelen ve “bir insan hakkı olan göç” akışına karşı katı bir tutum sergilemiştir. 2015 yılında Avrupa’ya doğru yaşanan göç akışında AB üyelerinin katı tutumu nedeniyle iki bin kişiye yakın göçmen Akdeniz’de ve Ege’de hayatını kaybetmiştir.² Ayrıca sınır kapılarında milyonlarca göçmenin “Kale Avrupa”yı aşmasına izin verilmemesi ve üyelerce göç sorununa hala etkin bir çözüm getirilememiş olması Birliğin insan hakları nezdindeki “normatif” iddiasının tartışmaya açık kılmasıdır.

Birliği “demokrasi” başlığında norm oluşturucu kuvvetine karşı koyan diğer sınav ise Arap isyanları olmuştur. Birlik Arap isyanlarında bir normatif aktör refleksi ile baskıcı yönetimlere karşı “halk talepleri”nin yanında yer alarak demokrasi merkezli ilkesel bir tutum sergilemek yerine “kararsız” bir politika izlemiştir,³ Fransa ve Almanya gibi Birliğin taşıyıcı üyeleri halk ayaklanmalarında Arap ülkeleri ile ilişkilerinde belirli ülkelerde otoriter istikrarı önclemiştir.⁴

Bu makale, Avrupa Birliği’nin uluslararası sistemde kurumları ve hukuk sistemiyle kendine özgü (sui generis) norm oluşturucu bir aktör olduğunun altını çizmektedir. Bu çerçevede makalenin ilk bölümünde uluslararası ilişkilerde güç ideali ve Ian Manners’ın normatif güç kavramsallaştırması ele alınacaktır. Makalenin ikinci bölümünde ise Avrupa normatif güç kuramının Lizbon Antlaşması sonrasında karşılaştığı insan hakları ve demokrasi sınavları tartışılacaktır. Avrupa Birliği’nin karşılaştığı sınavlar, Birliğin normatif gücünün ve inandırıcılığının sorgulanmasına neden olmuştur. Fakat Birlik üyelerin AB değerlerini henüz hazmedememiş olması, norm oluşturucu bir Avrupa idealini ortaya koyamayacağı anlamına gelmemektedir. Çünkü AB normları, Avrupa Birliği için kimliğini, meşruiyetini ve uluslararası sistemdeki değerler merkezli konumunun pekiştirebileceği bir dayanak noktasıdır.

1. Güç Kavramı ve Uluslararası Sistemde Güç tanımlamaları

Güç kavramı özellikle realist ekolün sağladığı katkılarla beraber uluslararası ilişkiler disiplininin merkez kavramlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle uluslararası ilişkilerde güç kavramının derinliğine ilişkin kurucu rolün realist teorinin elinde olduğu ve devlet merkezli “güç” tartışmalarının çok boyutlu olarak realistler tarafından derinlemesine ele alındığı gözlemlenmektedir.⁵

Devletin sürekliliği için gücün önemini sık sık vurgulayan ve uluslararası politika çözümlerinin merkezine yerleştiren Hans Morgenthau politika-

2 Missing Migrants, “Total of Deaths Recorded in Mediterranean from 2014 to 2018”, <https://missing-migrants.iom.int/region/mediterranean> (31 Temmuz 2018).

3 Sally Khalifa Isaac, “Europe and the Arab Revolutions: From a Weak to a Proactive Response to a Changing Neighborhood,” *KFG Transformative Power of Europe*, Working paper, 2012.

4 Hassan Oz, “Undermining the Transatlantic Democracy Agenda?: The Arab Spring and Saudi Arabia’s counteracting Democracy Strategy,” *Democratization*, Vol. 22, No. 3 (April 16, 2015): 491,

5 Oktay F. Tanrısever, “Güç,” in *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, ed. Atilla Eralp (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012): 53.

yı bir güç mücadelesi olarak betimlemiş fakat güç kavramı üzerine açık bir tanımlama yoluna gitmemiştir. Morgenthau gücün; insanın, diğer insanların düşünceleri ve hareketleri üzerinde oluşturduğu etki olduğunu ifade etmektedir.⁶ Morgenthau'ya göre siyasal manada güç ise; gücü ifa eden ile (*who exercise it*) güç ifa edilen (*whom it is exercised*) siyasal aktörler arasındaki psikolojik ilişkidir.⁷ Bununla birlikte sistem yaklaşımının önemli yazarlarından K.J. Holsti'de Morgenthau'nun yaklaşımını bir adım ileriye taşıyarak gücün sadece A devletinin B devletini bir şey yapmaya zorlaması değil; aynı zamanda B'nin bir şeyi yapmaya devam etmesini yahut yapmamasını sağlaması olarak da ifade edilebileceğini eklemiştir.⁸

Davranışsalcılar güç kavramının göstergelerini hesaplayarak sınanabilir bilimsel ölçütlerle güç hakkında genellemeler yapmaya çalışmış fakat nesnel bir güç tanımı ortaya koyamamışlardır. Bu noktada güç kavramının hesaplanmasında girdilerin, yani değişken sayısının çok fazla olması, değişkenlere ilişkin tüm girdilere sahip olunamaması, dışsal faktörlerin etkisi gibi birçok neden güç kavramının niceliksel olarak ölçümünü olanaksız kılmıştır.⁹ Nitekim Davranışsalci okulun öncülerinden James Rousenau asıl problemin gücün uluslararası ilişkiler tartışmalarının merkezine kabul edilmesinde olduğunu savunmuştur.¹⁰

Soğuk Savaş döneminin giderek güç kaybettiği yıllar olan 80'lerle birlikte çoğulcu okumalar uluslararası ilişkilerdeki güç mücadelesinin sadece devletin maddi gücü üzerinden okunmasını yetersiz bulmuşlar, ayrıca bir güç göstergesi olan silahları da Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile birlikte sistemin değişen koşullarında tâli bir faktör olarak kabul etmişlerdir. Bu bağlamda uluslararası ilişkiler disiplininde değişen ve karmaşık bir hal alan dünya düzeniyle birlikte "bir devletin gücü" başlığı altında tartışabilecek girdilerin çok olması, aynı zamanda "güç" kavramını yeniden ele alan okumaların da karşımıza çıkmasını sağlamıştır. Kavrama İngiliz Okulu, Eleştirel Teori, Feminist Kuram, ve Yeşiller gibi birçok bakış yeni eleştiriler getirmiş ve kavramı yeniden yorumlamıştır. Dolayısıyla günümüzde "güç" kavramının çok boyutlu olarak ele alındığı gözlemlenmektedir. Normatif güç kavramı da bu zincir içinde Avrupa Birliği'nin uluslararası sistemdeki konumunu anlamak amacıyla oluşturulmuş ve Avrupa Birliği literatüründe tartışılmaya başlanmıştır.

6 Hans Morgenthau, *Politics among Nations: The Struggle Power and Peace* (New York: Alfred A. Knopf, Inc, 1948): 13.

7 A.e., s.14.

8 Kalevi Jaakko Holsti, "The Concept of Power in the Study of International Relations," *Background* 7, no. 4 (1964): 180-182.; Aktaran: Tayyar Arı, A.g.e., s.83

9 A.g.e., Devlet ve Ötesi, s.59-60

10 James Rosenau, uluslararası politika analizinde güç kavramı yerine tanımlanabilirliği ve anlaşılabilirliğinin daha kolay olduğunu savunduğu "hesaplanmış kontrol" kavramını öne sürmüştür.

2. Normatif Güç Kavramı ve Avrupa Birliği’nin Normatif Gücü

Norm, sözlük anlamıyla “uyulması gereken kural, önceden belirlenmiş kalıp” manasına gelmektedir.¹¹ Normlar; buyurucu, yasaklayıcı ve bu bağlamıyla da sosyal davranışı düzenleyici, yükümlülük doğurucu ve şekillendiricidirler.¹²

Normatif sözcüğü ise “davranışın kalıplarını, standartlarını ve tanımlı yapan, olması gerekeni ortaya koyan” anlamında kullanılmaktadır. Norm, uluslararası politik sistemde bir rica, dilek ya da öğüt sözcüğü değildir; normun tipik özelliği emredici olmasıdır. Bu durum aykırılık halinde yaptırım uygulayabilme olanağını ve koşulunu da göstermektedir. Ayrıca norm sebep, amaç ve dayanakları ile “olması gereken”e yöneliktir.¹³

Bu bağlamda uluslararası ilişkiler literatüründe normlar var olan ya da yeni meydana gelen birçok meseleye cevap verebilen bir ölçek haline gelmiştir. Normlar uluslararası ilişkilerde farklı davranışların birbirine benzeşmesini sağlayarak yapı, aktör ve eylem arasındaki ilişkide ortaya çıkan sayısız soruya cevap olmuştur. Normlar aktör davranışıyla ilgilidir ve eylemlerin belirli prensipler etrafında şekillendirilmesini öngörürler.¹⁴ Günümüzde uluslararası ilişkilerdeki değişimler sert gücün dağıtımından öte; fikirleri, değerleri ve uyulması gereken kurallar bütünlerini karşımıza çıkarmaktadır. Normlar haklar ve görevler bağlamında tanımlanmış davranış kalıplarıdır; inşa edici ve yol göstericidirler. Normlar yolun kuralarını (rules of the road) çizerler ve böylelikle aktörün kimliğini resmederler. Aynı yolda bulunan devletlerin aynı norm üzerinde hareket etmesi, devletlerin dış politika manevralarında koordinasyonun sağlanmasını ve bütüncül bir iradenin ortaya konulabilmesini mümkün kılmaktadır.¹⁵

Bu çerçevede normların bütünlüğünü sağlayan dört unsur bulunmaktadır. Bunlardan birincisi normların aktör davranışının tutarlılığını sağlayarak aktör davranışlarına yön verebilmesidir. İkincisi ise aktörün rasyonel kararlarına uygun olabilmesi ve aktörün norm-eğilimli (*rule-like*) davranabilme kabiliyetine imkan sağlanabilmesidir. Bu boyutuyla norm bir aktör için aynı zamanda bir motivasyon aracıdır. Üçüncüsü ise normun yaptırım uygulayabilme kapasitesidir. Yaptırım yetkisine sahip bir normun kendine bağlı aktörlerin davranışlarını şekillendirebilecek bir güce de sahip olduğu söylenebilir. Dördüncüsü ise normun normatifliğidir. Norm bir fikirdir, adil olma ve ahlaki endişelerle

11 Türk Dil Kurumu, “Norm,” *Büyük Türkçe Sözlük*, n.d., <http://www.tdk.gov.tr>.

12 Robert C. Ellickson, “The Evolution of Social Norms: A Perspective from the Legal Academy,” in *Social Norms*, ed. Michael Hecter ve Karl-Dieter Opp (New York: Russell Sage, 2001): 35.; Aktaran, Hüsrev Tabak

13 Yasemin Işıktaç, *Hukuk Başkangıcı* (İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015): 142-145.

14 Hüsrev Tabak, “Normlar, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika,” in *Dış Politika’da Sosyolojik Unsurların Rolü*, ed. Ertan Efeğil (İstanbul: Gündoğan Yayınları, n.d.): 149–50.

15 Annika Björkdahl, “Norms in International Relations: Some Conceptual and Methodological Reflections,” *Cambridge Review of International Affairs* 15, no. 1 (April 28, 2002): 14-16, <https://doi.org/10.1080/09557570220126216>.

meydana gelir; bu endişelerin kaynağında uluslararası sistemin geçirdiği tarihsel evrim yatmaktadır.¹⁶

Normatif güç ise birimlerin yükümlülükler, yetkiler, yaptırımlar, sorumluluklarla; neler yapılacağı, neler yapılabileceği ya da nelerin yapılması gerektiği üzerine karar verebilen güçtür.¹⁷ Normatif güç kavramı kökleri François Duchêne'in 1972 yılında AB'yi bir sivil güç olarak tanımladığı makalesine dayanmaktadır. Duchêne, AB'nin uluslararası politikada genel bir sorumluluk hissi içinde hareketini vurgulamış, nüfuz ve eylemlerini "medenileştirme" misyonu bağlamında sivil bir form üzerinden okumuştur. Duchêne AB'nin bu tutumunun uzun vadede bir ekonomik güç çıktısıyla pekiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Duchêne'in makalesinden on yıl sonra Hedley Bull ise Duchêne'e atfen 1982 yılında kaleme aldığı "Sivil (Medeni) Güç" başlıklı makalesinde Duchêne'in sivil güç okumasının askeri güçle desteklenmesinin şart olduğunu vurgulamıştır.¹⁸ Bull, makalesinde Avrupa Topluluklarının askeri güçte etkin olmadığını ve kendi kendine yetemediğini savunmuştur. Oysa normatif güç kavramının mimarı olan Ian Manners, Topluluğun Soğuk Savaş döneminde askeri bir güç politikası izleyebilmesini hayal bile edilemez olarak ifade etmiştir.

Görsel 1: Normatif Güç Literatürünün Tarihsel Hafızası

Manners'a göre 1954 yılında Fransa'nın Avrupa Savunma Birliği planını reddetmesiyle 1991 yılında AB Antlaşması'nın imzalanmasına kadar Birliğin

16 Paul F. Goertz, Gary & Diehl, "Toward a Theory of International Norms: Some Conceptual and Measurement Issues," *Journal of Conflict Resolution* 36, no. 4 (1992): 636–38.

17 Nir Oren & Michael Luck & Simon Miles, "A Model of Normative Power," in *Proc. of 9th Int. Conf. on Autonomous Agents and Multiagent Systems (AAMAS 2010)*, (Canada, 2010): 2, <https://pdfs.semanticscholar.org/9cac/4f27dc1764423f56cf924ea12df4ef04a67c.pdf>.

18 Hedley Bull, "Civilian Power Europe: A Contradiction in Terms?," *Journal of Common Market Studies*, 21(2), 149–170.

askeri boyutu bir tabu olarak kalmıştı. Antlaşma ile birlikte antlaşmanın üç sütunundan biri olan Ortak Dış ve Güvenlik Politikası ile bu sorun aşılmaya çalışılmış fakat sonraki 7 yıl Avrupa Birliği için savunma alanında bir hayal kırıklığı idi.¹⁹

Dolayısıyla normatif güç kavramının mimarı **Ian Manners**, Bull ve Duchêne’in AB’nin gücüne ilişkin okumalarının Sovyetler Birliği’nin çöküşüyle geçersiz olacağını savunmuştur. Güç artık “yeni dünya düzeni”nde sayısal verilerle ölçülebilir bir şey değildir. O zaman AB’nin dünya politikasındaki yerini daha iyi anlayabilmek için güç kavramı gücün ampirik değerleri” ile değil, tarihi devrimlerin bize söylediği üzere “fikirlerin ve normların” gücü üzerine – başka bir deyişle, normatif güç ile anlaşılacaktır.²⁰

	Sivil Güç	Askeri Güç	Normatif Güç
Carr	Ekonomik	Askeri	Fikri, Düşünsel
Galtung	Kazançlı-Verimli	Cezalandırıcı	İdeolojik
Manners	Sivil Enstrümanları Kullanabilme Kabiliyeti	Askeri Enstrümanları Kullanabilme Kabiliyeti	Kural Oluşturan Kavramları Şekillendirme Kabiliyeti

Tablo 2: *Sivil, Askeri ve Normatif Güç*²¹

Normatif güç fiziksel ya da maddeye dayalı bir güç olmaktan öte, normlarla temellendirilen düşünsel güçtür. Normatif gücün temelleri özellikle Birleşmiş Milletler’de karşılaştığımız uluslararası oydaşmalarla, anlaşmalarla ya da antlaşmalarla birlikte bir uluslararası meşruiyet eşliğine sahip olan ilkelerde uzlaşabilme kapasitesinde aranmalıdır. AB’nin şiar edindiği bu ilkeler Helsinki Nihai Anlaşması (*Helsinki Final Act*) ile birlikte BM antlaşması, Paris Bildirgesi (*Paris Charter*), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi esas metinlerde yasal düzleme dökülmüştür. Bu metinler, sürdürülebilir barışın, özgürlüğün, demokrasinin, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün yaygınlaşması için temel metinler olmuştur.²²

¹⁹ Ian Manners, *Normative Power Europe*, s.237.

²⁰ A.e., s.238.

²¹ A.e., s.240.

²² A.e., s.3.; İlgili metinden esinlenerek kaleme alınmıştır.

İlke	Resmi Zemini
Barış	Schuman Deklarasyonu (1950), AKÇT Antlaşması'nın Girişi (1951), Roma Antlaşması'nın Girişi (1957)
Hürriyet	Roma Antlaşması'nın Girişi (1957), AB Antlaşması'nın Girişi (1991), AB Antlaşması'nın 6 maddesi
Demokrasi	Avrupa Birliği Antlaşması'nın 6 maddesi
Hukukun Üstünlüğü	
İnsan Hakları ve Temel Özgür.	
Birlik içinde siyasal alanda işbirliği	Avrupa Birliği Antlaşması'nın 177. maddesi
Ortak dış politika ve güvenlik	Avrupa Birliği Antlaşması'nın 11. maddesi
Serbest ticaretin tesis edilmesi	Kopenhag Ekonomik Kriterleri (1993)

Tablo 3: Birlik Değerlerinin Yasal Zemini²³

Avrupa Birliği ise geçmiş 60 yıl içinde uluslararası sistemde kural oluşturuca metinlerini bildiriler, antlaşmalar, siyasalar, kriterler ve şartnamelerle inşa etmiştir. Birlik normlarının üye ve aday ülkelerde uygulanması için yaklaşık 90.000 sayfayı bulan müktesebatın; ötesinde AB hukukunun kabulünü esas kılmıştır. Bu bağlamda idam cezasının üye ve aday devletler tarafından kaldırılması bir AB normunun zamansal süreçte kademeli olarak ulusal hukuku nasıl dönüştürdüğünün kanıtı olmuştur.

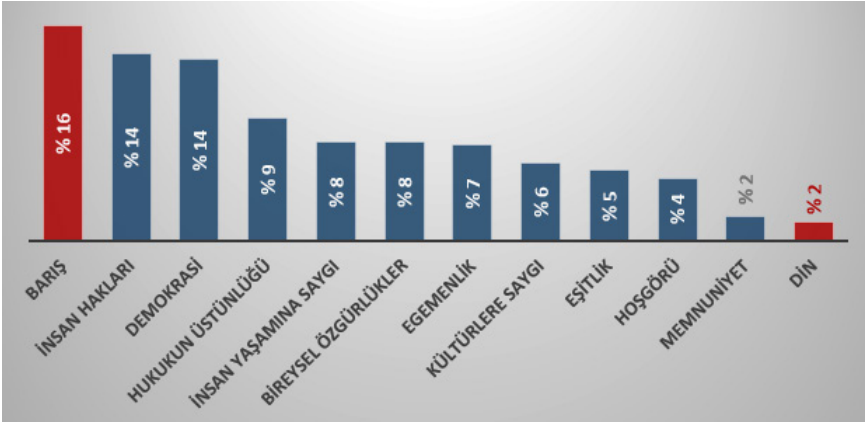
Kurucu İlkeler	Görevler ve Planlar	Statik Kurumlar	Temel Haklar
Barış	Sosyal Güvenlik	Demokrasi Güvencesi	Saygınlık
Demokrasi	Ayrımcılık Yasağı	Hukukun Üstünlüğü	Özgürlükler
İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklere Saygı	Sürdürülebilir Gelişim	İnsan Hakları	Eşitlik ve Dayanışma
Hukukun Üstünlüğü		Azınlıkların Korunması	Vatandaşlık ve Adalet
Yasal Zemini:	Yasal Zemini:	Yasal Zemini:	Yasal Zemini:
AB Antlaşması	Roma Ant. 2. madde	Kopenhag kriterleri	Avrupa Birliği Temel Haklar Şartı
6. Madde	AB Ant. 6. ve 13. madde	(Temmuz 1993)	

Tablo 4: AB'nin Normatif Temelleri²⁴

Nitekim Avrupa halkları arasında 2017 yılında Eurobarometer tarafından 77.000 üzerinde gerçekleştirilen kamuoyu araştırmasında da Birliğin, üye halkları tarafından da “Birlik değerleri” eksenin de tahayyül edildiğinin altı çizilmektedir.

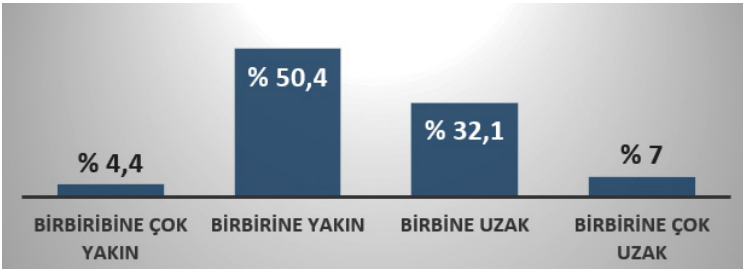
²³ Ian Manners, Normative Power Europe: A Contradiction in Terms, s.242.

²⁴ A.e., s. 243.

Görsel 2: Eurobarometer, “Sizce AB’yi Tanımlayan 3 önemli değer nedir?”²⁵

Eurobarometer araştırmasında “Sizce AB’yi tanımlayan 3 Önemli Değer Nedir?” sorusunu cevaplayan katılımcıların büyük bir çoğunluğunun AB’yi tanımlayan değerlerin; AB normlarının temellerini oluşturan barış, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü olduğunu vurguladığı gözlemlenmiştir. Araştırmada zaman zaman “Hristiyan kulübü” olarak eleştiriler getirilen Birliğin, AB halklarınınca dini motifler üzerinden okunmadığı görülmüştür.

Görsel 3: Eurobarometer, “AB üyeleri, AB değerlerinde birbirine ne kadar yakın?”²⁶

Bunun yanında Eurobarometer’in aynı araştırmasında katılımcılar “AB Değerlerinde AB Üyeleri Birbirlerine Ne Kadar Yakın?” olduğu sorusunda %50,4 oranla birbirine yakın cevabını vermişlerdir. Her iki araştırma da Birlik

25 “Eurobarometer 87.3,” *GESIS Data Archive*, ZA6863 Data File Versiyon (2017). https://search.gesis.org/research_data/ZA6863

26 A.e.

değerlerinin AB halkları nezdinde de toplumsal bir zemine sahip olduğu, Birlik normlarında üyeler arasında yakınsama sağlanabildiği gözlemlenmektedir.

Bununla birlikte normatif güç kavramına uluslararası ilişkiler yaklaşımlarından çeşitli eleştiriler getirilmektedir. Bu eleştirilerin ortak noktası Birliğin norm ihracında ikinci bir gündeme sahip olduğu iddiası ve Birlik değerlerinin henüz Birlik içinde de yeterince içselleştirilmediği görüşü üzerinedir. Realistlere göre Birlik kendi normlarını ve sistemini ihraç ettiği kendine uyumlu devletler zinciri ile bölgesinde bir ahengi sağlamaya çalışmaktadır. Birlik böylece kendi güvenliği için risk düzeyi yüksek istikrarsız coğrafyalara karşı tampon bölgeler oluşturabilecektir.²⁷ Yapısalcılar ise AB'nin normatif söylemleri ile kural oluşturucu bir yapı olarak aslında kimliğini ihraç ettiği iddiasının altını çizmektedir. Yapısalcılara göre Avrupa muhafaza ettiğini iddia ettiği “demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü” gibi değerlere ilişkin bir hafızaya sahiptir ve bu hafıza ile bir değerler misyonunu yüklenmeye çalışmaktadır. Ayrıca AB'nin normatif gücünün, refahın ve barışın somut bir örneği olarak var olması Birliğin üyelerini de motive etmektedir.

Karşılıklı-Bağımlılık yaklaşımı ise AB'nin özellikle norm ihracının somut yüzü olan komşuluk politikası yoluyla; AB'ye komşu devletlerin AB ve üyeleri ile asimetrik ve hiyerarşik bir ilişki modeli kurmaya zorlandığının altını çizmektedir. Ayrıca karşılıklı-bağımlılıkçılara göre Birlik “sahiplendiği medenileştirme misyonuyla” emperyal düzenini devam ettirerek çevrenin çevre olarak kalmasını sağlayabilecektir. Birlik böylece sağladığı ekonomik fayda ile çekirdeğin (merkezin) çevreden beslenmesini sürekli kılmaya çalışacaktır. Birlik bir imparatorluk gibi davranarak çevreyi kendisine bağlamasıyla güvenlik endişelerini bastırmakta ve çevreden ekonomik çıkarlarını sağlamaktadır.

3. Avrupa Birliği'nin Normatif Duruşu Bağlamında İnsan Hakları ve Demokrasi Pratiğinde Sınavları

Avrupa Birliği her ne kadar insan hakları merkezinde geliştirmeye çalıştığı siyasi ve hukuki değerleri yasal zeminde işletmeye çalışsa da Birlik içinde ve dışında normatif değerlerin pekişmesine karşı güçlü bir dirençle de karşılaşmaktadır. Birlik dış politikasında tek sesliliğin henüz sağlanamamış olması sınır ötesinde yaşanan insani gelişmelerde Birliğin belirsiz bir tutum sergilemesine neden olmaktadır. Bunun yanında Birlik içinde temel insan hakkı olan “yaşam hakkını” tehdit ederek Birliğin değerleri ile tezat oluşturan gelişmelerle karşılaşabilmektedir. Bu durum Birlik değerlerinin üye devletlerin halkları tarafından henüz yeterince özümsemediğini göstermektedir.

27 Raffaella A. Del Sarto, “Normative Empire Europe: The European Union, Its Borderlands, and the ‘Arab Spring,’” *Journal of Common Market Studies* 54, no. 2 (2016): 222.

3.1. Birlik Üyesi Ülkelerde Yükselen Aşırı Sağ ve Birliğin Göç Sınarı

Dominique Schnapper’ın “öteki” ile ilişkiyi ele aldığı kitabında²⁸ insanların durumları gerçekmiş gibi tanımlamasının, durumların sonuçları bakımından da bir gerçeklik doğuracağını ifade etmektedir. Yani Deniz Ülke Arıboğan’ın da ifade ettiği üzere “algı gerçektir.” İnsanlar kendilerini tehdit altında hissetmekte ve korkabilmektedir. Korku öfkeyi, öfke ise korkuyu beslemektedir. Nitekim her iki duygu da politikacılar tarafından istismar edilerek araçsallaştırılabilecek duygulardır.²⁹

20. ve 21. yüzyılda özellikle Kuzey Afrika ülkelerinden ve yakın doğudan yoğun göç olan Avrupa, “öteki” ile karşılaşmanın beraberinde getirdiği reaksiyonla, zaman zaman göçmen nüfusun yaşam hakkını tehdit eden yabancı düşmanlığının da yükselişine sahne olmuştur. Göç olgusu, Birlik içindeki bazı ülkelerde yabancı düşmanlığını tetiklemiş; demokrasi hafızasının çok uzun yıllara dayandığı ülkelerde bile antidemokratik bazı uygulamalara neden olan aşırı sağ popülizmi Avrupa toplumunda yükseliş geçmiştir.

Birliğin önde gelen ülkelerinden olan Fransa’da Jean Marrie-Le Pen yıllarca antisemitik ve aşırı sağ savunan söylemleri ile toplum nezdinde belirli bir zemin bulmuş fakat Fransa siyasetinde marjinal bir hareket olarak kalmıştır. Buna karşın Fransa’da aşırı sağın önemli isimlerinden olan Marine Le Pen’in ise Ulusal Cephe Partisi’nin başına geçmesiyle 2011 yılında ve 2017 yılındaki Başkanlık seçimlerinde %35’lik bir oranla dikkate değer bir yükseliş göstermiştir. Marine Le Pen’in göçmenlere, Müslümanlara, Yahudilere, kısacası Fransa’da öteki olarak kabul ettiği tüm kesimlere karşı dile getirdiği keskin söylemin Fransa kamuoyunda tahmin edilenden öte destek bulması, AB vizyonunun Birlik üyelerinde bile güç kaybetmeye başladığını göstermiştir.³⁰

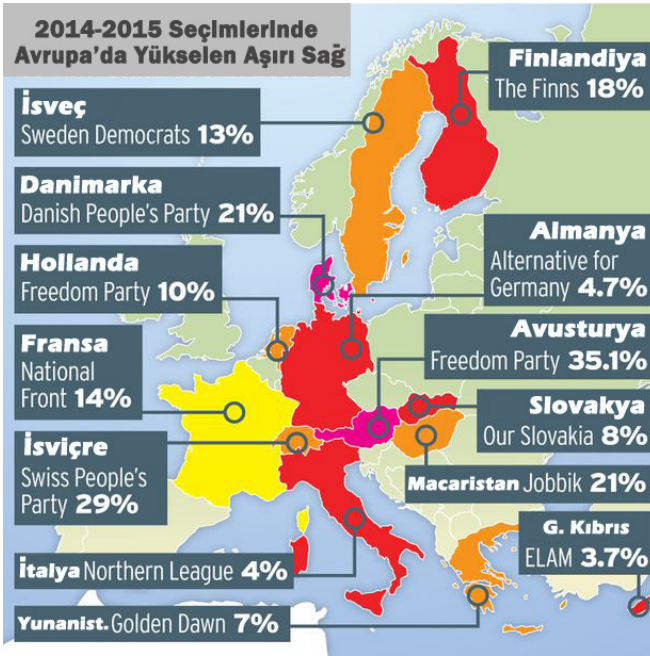
Avrupa çapında gerçekleştirilen seçimler Birlik ölçeğinde ve ulusal düzeyde aşırı sağın nüfuz alanını genişlettiğinin önemli işaretçisi olmuştur. Bunun yanında Avrupa Parlamentosu’nda da aşırı sağ eğilimli siyasetçilerin hızlı bir şekilde artış göstermesi Birliğin “Avrupa Barışı” merkezli tutumunu tehdit etmiştir.³¹

28 Bkz. Dominique Schnapper, *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki İle İlişki* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1998).

29 Deniz Ülke Arıboğan, *Duvar: Tarih Geri Dönüyor* (İstanbul: İnkılap Yayınları, 2017): 75.

30 A.e., s.77.

31 Thomas Greven, “The Rise of Right-Wing Populism in Europe and the United States: A Comparative Perspective” (Washington, DC, 2016): 1, http://www.fesdc.org/fileadmin/user_upload/publications/RightwingPopulism.pdf.

Görsel 2: 2014-2015 Seçimlerinde Avrupa'da Yükselen Aşırı Sağ³²

Özellikle ülkelerinde aşırı sağın önde gelen partileri olan Almanya'da Alternatife für Deutschland, Fransa'da Front National, Macaristan'da Jobbik, Avusturya'da Freiheitliche Partei Österreichs'in ciddi bir yükseliş göstermesi Birliğin homojen Avrupa motivasyonunun inandırıcılığını kaybetmesine neden olmuştur. Halkların, Birlik ile benzer resimleri çizmemesi, aksine Avrupa Parlamentosu içinde Avrupa-şüphecilerin giderek artış göstermesi Avrupa'nın "normativite" hedefini kıran başlıca gelişmeler olmuştur.

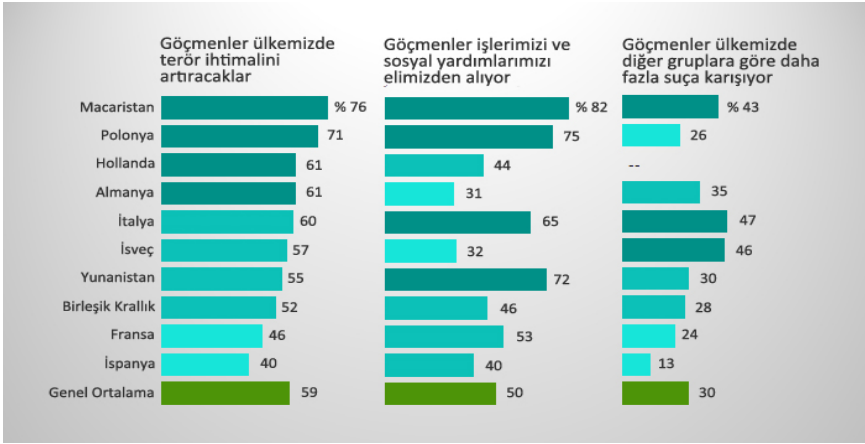
Bunun yanında Almanya ve Fransa gibi Birliğin önde gelen üyeleri içinde aşırı sağ partilerin üyelerince göçmen evlerine karşı gerçekleştirilen kundaklamalar özellikle 2010'lu yıllarda artış göstermiş, sadece Almanya'da 2016 yılında her gün yaklaşık 10 farklı nefret saldırısı kayda geçmiştir.³³ Uluslararası bir anket kuruluşu olan PEW'e göre ise Avrupalıların büyük çoğunluğu göçmenlerin kendi coğrafyalarında "terörizmin artışı"na neden olduğunu düşünmekte, göçmenleri "Avrupalıların kendi işlerini, sosyal yardımlarını elinden almakla ve ekonomik külfetle" suçlamaktadır.³⁴

32 The Muslim News, "Pre-crime and Punishment: Meaning of counter-terrorism measures," (2007) <http://muslimnews.co.uk/newspaper/comment/pre-crime-punishment-meaning-counter-terrorism-measures/>

33 BBC News, "Germany Hate Crime: Nearly 10 Attacks a Day on Migrants in 2016," BBC News, 2016, <http://www.bbc.com/news/world-europe-39096833>.

34 Peter Yeung, "Refugee Crisis: Majority of Europeans Believe Increased Migration Raises Terror

Eurobarometer’ın 2015 yılında gerçekleştirdiği “AB’de Ayrımcılık” başlıklı araştırmanın sonuçlarına göre Birlik içinde ayrımcılık çeşitleri içinde en çok %64 oranla “etnik kökenli ayrımcılık” ile karşılaşmaktadır. Üstelik bu oran 2012 yılında gerçekleştirilen aynı araştırmaya göre 8 puanlık artış göstermiştir.³⁵ Ayrıca PEW’in 2016 yılında gerçekleştirmiş olduğu araştırmaya göre özellikle Macaristan, Polonya, İtalya ve Yunanistan’da göçmenlerin terör ihtimallerinin artışına neden olacağını düşünen katılımcıların sayısı oldukça yüksektir. Bunun yanında Birlik içindeki katılımcılar göçmenlerin işlerini ve sosyal yardımlarını ellerinden alacaklarını düşünmektedir.

Görsel: Avrupa’da Göçmen Algısı, PEW (2016)³⁶

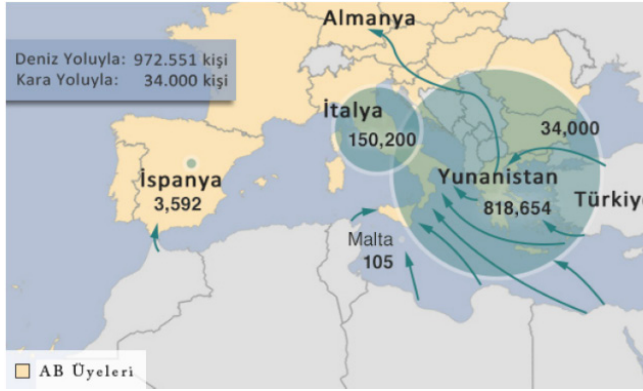
Birlik ölçeğinde gözlemlendiğinde Birlik üye ülkelerine gerçekleşen göç akışı ile Birlik içindeki aşırı sağ partilerin yükselişin doğru bir orantıya sahiptir. Oysa göç, öncelikli olarak bir insan hakkıdır. İnsanlar hayatlarını sürdürebilmek için; ekonomik ve daha ötesi hayati gerekçelerle yurtlarından uzak yahut yakın coğrafyalara süreli yahut sürekli olarak göç edebilme hakkına sahiptir. Örneğin 2010 yılında ortaya çıkan Arap isyanları ile birlikte uluslararası ilişkiler ve insanlık tarihi yeni bir göç sınavıyla karşı karşıya kalmış, İsyancılarla Suriye’de meydana gelen iç savaş sonucunda İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze yaşanan en büyük göç akınıyla yüz yüze gelinmiştir.

Threat, Survey Says,” The Independent, 2016, <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-asylum-seekers-europe-terrorism-terror-threat-brexite-immigration-migrants-a7132256.html>.

35 European Commission, “Special Eurobarometer 437: Discrimination in the EU in 2015” (Brussels, 2015), <https://doi.org/10.2838/499763>.

36 Richard Wike, Bruce Stokes, and Katie Simmons, “Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs,” Spring 2016 Global Attitudes Survey | Q51a-c, 2016, <http://www.pewglobal.org/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/led-chart-1/>.

Siyasi istikrarsızlık, yükselen şiddet ve terör nedeni ile Suriye ve Irak'tan yaklaşık 6 milyon kişi ülkesini terk etmek zorunda kalmıştır. Göç etmek zorunda kalan sığınmacılar Türkiye, Lübnan, Ürdün gibi çevre ülkelere iltica etmiştir. Fakat bu ülkelerde yeterli insani yaşam koşullarına erişemeyen sığınmacıların bir kısmı, 2015 yılı itibariyle mülteci statüsüne sahip olabilmek umuduyla Avrupa ülkelerine göç etmeye başlamıştır. Göç güzergâhı Libya-İtalya hattından Türkiye-Yunanistan hattına taşınmış ve 2015 göçünde³⁷ Avrupa ülkeleri yaklaşık 1 milyon sığınmacı ile “mücadele etmiştir.”³⁸

Görsel 3: Avrupa Ülkelerine Göç Akışı, 2015³⁹

Avrupa Birliği ise 2015 yılının nisan ayında Akdeniz sularında yaklaşık 1000 kişinin hayatını kaybettiği facianın ardından Birlik düzeyinde göç yönetimini yeniden masaya yatırmıştır. Avrupa Birliği Komisyonu göç başlığını ele aldığı zirvesinde akınlar, stoklar ve göç güzergâhlarına odaklanan göç politikalarından ziyade, insan merkezli uygulamaların hayata geçirilmesi gerektiğinin altını çizmiştir. Zirvede Komisyon Başkanı Jean-Claude Juncker üye devletlerin bir göçmen kota sistemine sahip olması için mücadele etmiştir. Fakat oluşturulan eylem planının AB üye ülkeleri nezdinde bağlayıcı olmaması ve özellikle Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya gibi doğu Avrupa ülkelerinin kota sistemi kabul etmemesi nedeniyle nüfusu 500 milyonu aşan Birlik, sadece 32 bin sığınmacının AB ülkeleri arasında paylaşılması hususunda uzlaşılabilmiştir.

37 Kuzey Afrika ve Orta Doğu ülkelerinden Avrupa'ya doğru olan 2015 göç akışının büyük çoğunluğunu Afganlar, Iraklılar, Pakistanlılar ve Kuzey Afrikalılar oluşturmuştur. Bunun yanında iç savaş sonrası Türkiye'ye göç eden yaklaşık 300.000 göçmen de 2015 Avrupa göçüne katılmıştır; Selim Vatandaş, "Yusuf Adıgüzel ile Avrupa'ya Göç ve Suriyeli Göçmenler Üzerine Mülakat" (2016).

38 Selim Vatandaş, "Avrupa'ya Göçmen Akışı ve Türkiye'de Göç Politikaları," Bilgi Analiz (İstanbul, 2016).

39 A.e., s.12.

3.2. Birliğin Demokrasi Sınavındaki Tutumu: Arap İsyanları

2011 yılında başlayan ve birbiri ardına gelen Arap isyanları Tunus, Cezayir, Lübnan, Ürdün, Fas, Yemen, Suudi Arabistan, Mısır, Suriye, Irak, Libya, Kuveyt gibi Kuzey Afrika ve Orta Doğu olarak adlandırılan coğrafyada birçok ülkenin siyasetini derinden etkilemiştir. İsyanlar Tunus dışında akamete uğramış; Yemen, Libya ve Suriye’de parçalanmış iktidarların mücadeleleri iç savaşa neden olmuştur. Arap isyanları sürecinin kuzey Afrika ve Orta Doğu coğrafyasının siyasal işleyişini ne derece etkilediği tartışmaya açıktır fakat Arap isyanlarının uzun bir süreç olduğu ve bölgenin dönüşümünün henüz tamamlanmadığı ifade edilmektedir.

Avrupa Birliği’nin Arap isyanları coğrafyasına yaklaşımında ip uçları sağlayan kilit unsur Avrupa Komşuluk Politikası’dır. Avrupa Komşuluk Politikası, Birlik tarafından 2004 yılında hayata geçirilmiştir. Komşuluk Politikası ile Birliğe yakın komşu olan ve Birliğe aday olma statüsünde olmayan 16 ülke⁴⁰ ile ilişkilerin güçlendirilerek karşılıklı refah, istikrar ve güvenliğin sağlanması hedeflenmiştir. Halihazırda Komşuluk Politikası ile Birlik, komşu ülkelerle “refah ve iyi komşuluk ilişkilerinin egemen olduğu, Birliğin temelinde yer alan değerler üzerinde yükselen, işbirliği temelinde yakın ve barışçıl ilişkilerle özdeşleştirilen özel bir ilişki” kurmaya çalışmaktadır.⁴¹

Birlik 2003 yılında yayımladığı Avrupa Güvenlik Stratejisi belgesinde güçlü bir uluslararası toplumun, onu meydana getiren hükümetlerin niteliğine bağımlı olduğunu ifade etmiştir. Birliğe göre, Birlik güvenliğinin sağlanması için en önemli şart; dünyanın iyi yönetilen demokratik devletlerden meydana gelmesini mümkün kılabilir. Bu nedenle Birlik prensiplerine göre iyi yönetişimin yaygınlaşması, sosyal ve siyasal reformların desteklenmesi, yolsuzlukla mücadele edilmesi, gücün kötüye kullanılmasının engellenmesi ve hukukun üstünlüğünün tesisi, insan haklarının korunması uluslararası düzenin sağlamlaştırılması için en iyi yoldur.⁴²

Bu bağlamda AB’nin normatif bir tutumla Avrupa Komşuluk Politikası çerçevesinde “demokrasi ihracı” hedefi, 2011 yılında Orta Doğu ve Kuzey Afrika (MENA) coğrafyasında Arap isyanlarının meydana gelişi ile ciddi bir sınav vermiştir. Birlik 2011 yılında Tunus ve Mısır’da başlayan protestolarda kısa bir tereddüdün ardından 31 Ocak 2011 tarihinde AB Dış İlişkiler Konseyi’nin toplanması ile Tunus ve Mısır halklarının “demokratik özlemine” olan desteğini açıklamıştır. Hemen sonrasında bölgede geçiş sürecinin sağlanabilmesi

40 Bu ülkeler Azerbaycan, Beyaz Rusya, Cezayir, Ermenistan, Filistin, Gürcistan, Fas, İsrail, Libya, Lübnan, Mısır, Moldova, Suriye, Tunus, Ukrayna ve Ürdün’dür.

41 Yeliz Şahin, “AB’nin Dış Politika Gündemindeki En Önemli Konu Komşuluk Bölgesi,” İKV Değerlendirme Notu (İstanbul, 2015): 4, http://www.ikv.org.tr/images/files/ikv_degerlendirme117.pdf.

42 Council of the European Union, “European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World,” 2003, <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/language-en>.

için bir ekonomik paket geliştirilmiştir. Dönemin Dış Politika Yüksek Temsilcisi Catherine Ashton Şubat 2011’de Tunus’u ziyaret etmiş ve ziyaretinde “Biz Demokrasi yolunda Tunus’un en güçlü müttefiki olmak istiyoruz.” ifadesini kayda geçmiştir.⁴³ Tunus ziyaretinden bir hafta sonra Mısır’ı ziyaret eden Ashton; Mısır’ın barışçıl ve sistemli, sivil ve demokratik bir geçişe destek vermeye hazır olduğunu vurgulamış, Birliğin toplumsal uyumunu artırması ve ekonomik durumunu geliştirebilmesi için Mısır’a destek verileceğinin altını çizmiştir.

2011 sonrasında Tunus, Avrupa Birliği’nin doğu Akdeniz bölgesindeki siyasi, ekonomik ve sosyal olarak en yakın partneri olmuştur. Birlik, Mısır örneğindeki stratejik yaklaşımının aksine Tunus’ta iç dinamiklerin ve sonucun da etkisiyle normatif bir politika izleyebilmiş, 2011 yılında yeniden ele aldığı Avrupa Komşuluk Politikası’nın insan merkezli ilkelerine paralel bir davranış kalıbı ortaya koymuştur.

Tunus’da demokrasiye geçiş süreci kısmen sağlanmış fakat Mısır’da süreç sekteye uğramıştır. Birlik’in Arap isyanları coğrafyasında en önemli stratejik ortağı olarak Mısır’da; 30 yıldır iktidarını sürdüren ve 2011 yılında halk isyanları ile devrilen Mısır eski Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek’in ardından gerçekleştirilen seçimler sonucunda Muhammed Mursi iktidara gelmiştir. Mursi iktidarı yaklaşık bir yıl sonra askeri darbe ile devrilmiş ve Abdülfettah es-Sisi devlet yönetimini ele geçirmiştir. Darbe girişiminin ardından Avrupa Komisyonu tarafından kaleme alınan Komşuluk Politikası Mısır İlerleme Raporu’nda Sisi’nin müdahalesi “darbe” olarak değerlendirilmemiştir.⁴⁴ Catherine Ashton Mısır’da ordunun yönetime el koymasının ardından Kahire’ye üç ziyaret gerçekleştirmiş ve demokrasiye dönüş için darbe ile iktidara gelen Cumhurbaşkanı Abdülfettah es-Sisi dahil tüm siyasi kanatlarla görüşmüştür fakat geçerli bir sonuç alınamamıştır.⁴⁵ Şüphesiz ki burada Birliğin komşuluk politikasına dahil ülkelerin ötesinde henüz aday ülkeler ve üye ülkeler için bile etkin bir yaptırım uygulayabilecek yetkin bir kapasiteye sahip olamayışı da etkilidir.

Birlik, Suriye’de ise Mart ve Ağustos 2011’de Esad hükümetinin sivillere yönelik saldırılarına karşı kınama kararı çıkartmış ve hükümetin çok taraflı oluşumlara açık olması gerektiğinin altını çizmiştir. Birliğin Suriye’deki arzusu insan haklarının önceliği, meşru bir siyasi otoritenin varlığı, sivil halklar işbirliğinin sağlanması, etkin çok taraflılık ve şeffaf stratejik yönelim ilkeleri ile çerçevelendirilmiş bir sistemin tesis edilebilmesi olmuştur fakat çoğulcu

43 European Commission, “Catherine Ashton Press Release,” European Commission Press Release Database, 2011, http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-101_en.htm.

44 Antonie Marie, “Democracy Promotion and Stability in Egypt and Tunisia: Discursive Configurations of the European Neighbourhood Policy after the Arab Uprisings” (Leiden University, 2017): 28, <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/49716>.

45 Shazia Arshad, “Catherine Ashton, the EU and Egypt: A Different Kind of Democracy,” Middle East Monitor, 2014, <https://www.middleeastmonitor.com/20140322-catherine-ashton-the-eu-and-egypt-a-different-kind-of-democracy/>.

bir zeminde tesis edilmesi arzulanan bu taleplerin Suriye’de ancak ateşkesin mümkün kılınabilmesinin ardından gerçekleştirilebileceği ifade edilmiştir.⁴⁶ Birlik Suriye’de meydana gelen gelişmeleri 2013 yılında “iç savaş” olarak tanımlamış ve siyasi bir çözümün önemine vurgu yaparak 2012, 2014, 2016 yıllarında gerçekleştirilen Cenevre görüşmelerini desteklemiştir. Bu süreçte AB’nin önde gelen üyelerinden İngiltere⁴⁷, Almanya ve Fransa Esad’ın iktidardan ayrılması gerektiğini vurgulamış fakat Suriye’deki gelişmeler konusunda pasif kalan AB’nin manevraları söylem düzeyinde kalmıştır.⁴⁸ Birliğin Suriye politikasında bir “manivelaya” sahip olamayışının temel nedenleri Birliğe üye devletlerin Avrupa Birliği dış politika manevralarındaki desteğini yeterince sağlamaması ve Birlik askeri kapasitesinin Suriye’deki savaşı durduracak yetkinliğe sahip olamamasıdır. Birlik Suriye’nin toprak bütünlüğünü sürdürmesi gerektiğini savunmuş; Rusya, Türkiye ve İran bir araya gelerek sürdürdüğu Astana görüşmelerini desteklemiş fakat Suriye krizinde edilgen bir aktör kalarak “norm(atif) güç” iddiasını etkin kılacak bir Suriye politikası ortaya koyamamıştır.

Bu sınavda kendi güvenliğini iyi yönetilmiş demokratik devletlerden oluşan bir dünya inancı üzerinde kuran Birlik refleksinin,⁴⁹ Arap coğrafyasında meydana gelen çalkantılarda “çarpcı bir şekilde ağır”⁵⁰, “bölünmüş ve tutarsız”⁵¹ kaldığı ve demokrasi anlayışının kayba uğradığı ifade edilmiştir. Birliğin Arap isyanlarının meydana geldiği ilk yer olan Tunus’taki isyana karşı bir araya gelip karar çıkartması yaklaşık beş hafta sürmüştür.⁵² Tunus’ta Zeynel Abidin Bin Ali iktidarına karşı meydana gelen isyanın ilk aşamasında Fransa Dışişleri Bakanı Michèle Marie, protestoculara karşı savunma yapmak üzere askeri yardım göndermeyi teklif etmiştir. Tunus protestolarının ilk aşamasında İtalya Dışişleri Sözcüsü Stefania Craxi ise Tunus halkının Bin Ali’nin itibarını iade edeceğini ifade etmiştir.⁵³

46 SETA Vakfı, “AB, Rusya ve Çin’i Suriye Stratejileri | Gökçen Yavaş” (İstanbul: Youtube, 2016), <https://www.youtube.com/watch?v=yGIVSxgmL0E&list=PLyB9UVCTd0m8XpkfOpj5gBxTGLHBB2EZr>.

47 İngiltere 23 Haziran 2016’da gerçekleştirilen halk oylaması ile Avrupa Birliği üyeliğinden ayrılma kararı almıştır.

48 Burak Çalışkan, “Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası,” İNSAMER Analiz 17 (İstanbul, 2016), http://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_431.pdf

49 Bkz. Council of the European Union, “European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World.,” Brussels, (2003): 1.

50 Ana Echagüe, Hélène Michou, and Barah Mikail, “Europe and the Arab Uprisings: EU Vision versus Member State Action,” *Mediterranean Politics* 16, no. 2 (July 22, 2011): 329, <https://doi.org/10.1080/13629395.2011.583760>.

51 Nicole Koenig, “The EU and the Libyan Crisis – In Quest of Coherence?,” *The International Spectator* 46, no. 4 (December 5, 2011): 3, <https://doi.org/10.1080/03932729.2011.628089>.

52 Michelle Pace, “The EU’s Interpretation of the ‘Arab Uprisings’: Understanding the Different Views about Democratic Change in EU-MENA Relations,” *JCMS: Journal of Common Market Studies* 52, no. 5 (September 1, 2014): 975, <https://doi.org/10.1111/jcms.12159>.

53 A.g.e., s.977.

Avrupa Birliği Arap coğrafyasında halk ayaklanmaları meydana gelirken “demokratik yönetim adına meydanlara inen kitleleri desteklemek” ile “terörizmle mücadele, enerji güvenliği ve yasadışı göç adına otoriter rejimlerin istikrarını savunmak” arasında ikilemde kalmıştır.⁵⁴ İsyanlar sürecinde Birlik, 2004 yılında ilan ettiği ve 2011 yılında yeniden şekillendirdiği Avrupa Komşuluk Politikası ilkeleri ile despot iktidarlara karşı ayaklanan halk iradesine karşı yetersiz kalmış, üye devletlerin desteğinden mahrum bir Birlik gayreti bürokratik bir resmi söylemin ötesine geçememiş, Arap coğrafyası nezdinde Birlik, meydanlar için bir motivasyon kaynağı olamamıştır.

Birliğin demokrasi sınavı bağlamında ele alındığında Federica Bicchì'nin de ifade ettiği üzere; Arap isyanlarının Avrupa Birliği'ni zor bir zamanda yakaladığının altını çizmekte fayda vardır. Bicchì'ye göre isyanlar sürecinde normatif Avrupa iddiasındaki Birliğin özellikle Avrupa Komşuluk Politikasının hedeflediği ilkeleri niçin yürütemediği sorusuna Birlik içinden verilebilecek çeşitli cevaplar bulunmaktadır. Bunlardan ilki ve en önemlilerinden biri Arap isyanlarının başladığı dönemde AB'nin de bir ekonomik krizin içinde oluşudur. Dolayısıyla Avro krizi, “isyan coğrafyalarına siyasi ve ekonomik desteğin yeterince sağlanabilmesini mümkün kılamamıştır. Bu durum Arap isyanlarının ilk aşamalarında Birlik sağlanan dış yardım fonları desteğinin de yetersiz olmasına neden olmuştur ve böylece AB'nin demokrasi ve serbest girişim söylemi ile pratiği arasındaki boşluk daha da açılmıştır.”⁵⁵ Bununla birlikte Arap isyanlarının nihyeti belirsiz puslu ve kaotik bir sürece sahip olması Komisyonun ve Konsey'in net bir politika ortaya koyamamasına neden olmuştur.⁵⁶ İkincisi ise Lizbon Antlaşması 2009 yılında henüz yürürlüğe girmiştir ve antlaşma ile oluşturulan dış politika hareketlerinden sorumlu “Dış İlişkiler Servisi” (*European External Action Service*) bu dönemde Arap coğrafyasındaki çalkantıları karşılayabilecek yeterli tecrübeye sahip değildir. Tüm bunlara Birliğin çok boyutlu oluşumunda dış politika kararlarına ilişkin ahengin sağlanamamış olması da eklenince Arap isyanları sınavında başarısız bir AB resmi karşımıza çıkmıştır.⁵⁷ Halk isyanları Avrupa Komşuluk Politikası'nın yeniden formüle edilebilmesi için bir fırsat olmuştur fakat hem Arap isyanlarında “umulan rüzgarın tersten esmesi” yani halkların otoriter rejimlere son verememesi hem de AB'nin Arap coğrafyasındaki demokratik dönüşüm sınavında halklara yeterince destek verememesi nedeniyle bu fırsatın değerlendirilemediği görülmektedir.

54 Antonie Marie, “Democracy Promotion and Stability in Egypt and Tunisia: Discursive Configurations of the European Neighbourhood Policy after the Arab Uprisings” (Leiden University, 2017): 7, <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/49716>.

55 Federica Bicchì, “The Politics of Foreign Aid and the European Neighbourhood Policy Post-Arab Spring: ‘More for More’ or Less of the Same?,” *Mediterranean Politics* 19, no. 3 (September 2, 2014): 320.

56 A.g.e., s. 321.

57 A.g.e., s. 325.

Sonuç

Avrupa Birliği’nin kaotik ve anarşik bir uluslararası sisteme karşın işbirliği içinde hareket eden bir düzen arayışında olduğu açıktır. Barış, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkeleri üzerine tesis edilmeye çalışılan bu düzende Birlik, söz konusu değerlerin referans noktası olmayı hedeflemektedir.

İki genel savaşın getirdiği yıkımın ardından aşamalı olarak iktisadi, askeri, siyasi ve kültürel bütünleşmeyi hedefleyen Avrupa coğrafyası, oluşturmaya çalıştığı Birlikle barış projesi zemininde hürriyet düşüncesinin, demokrasi-nin, hukukun üstünlüğünün insan hakları ve temel özgürlüklere saygınının 20. yüzyılda siyasi bir organizasyon olarak karşımıza çıkan ilk organik yapısı olmuştur. 1951 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu, 1957 yılında Avrupa Ekonomik Topluluğu ve 1993 yılında Avrupa Birliği adını alan oluşum uluslararası sistemde kendine özgü (sui generis) bir aktör olarak ifade edilmiş, uluslararası sistem içindeki rolü ve gücü sürekli sorgulanagelmiştir. Avrupa Birliği oluşmaya başladıkça literatürde Birliğin en iyi nasıl anlaşılabilieceği-ne dair teoriler üretilmiş ve Birliğin davranışlarını en iyi şekilde açıklamaya çalışılan hipotezler ortaya atılmıştır. Ian Manners, Birliği 1970’lerde sivil güç olarak nitelendiren Francois Duchêne ve 1980’li yıllarda Birliğin askeri bir güç olması gerektiğinin altını çizen Hedley Bull’a karşı; Birliğin uluslararası sistemdeki işlevinin ne ekonomik ne de askeri olduğunu ifade etmiştir. Ian Manners’a göre Avrupa Birliği norm oluşturucu bir aktördür; dolayısıyla Birlik ancak normatif güç üzerinden doğru okunabilir.

“Avrupa Birliği’nin normatif gücü”, kabul edileceği üzere ölçülebilir güç birimlerine sahip değildir; normatif güç iddiasının en temel zaafı göreceli bir tahayyül olmasıdır fakat bu zaaf insan merkezli Birlik değerlerinin, uluslararası sistemde refah içinde bir arada yaşayabilmek için temel kaideler olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Avrupa Birliği’nin normatif gücü iddiası, Birliğin bir güç birimi olmasından öte Birliğin motivasyonu ve idealidir. Federica Bicchì’nin ifade ettiği üzere “Birlik değerleri her coğrafyada aynı hafızaya sahip değildir ve umulan tutum ile karşılanmamaktadır.”⁵⁸ Fakat insan ve refah merkezli bu değerlerin modern toplumlarda en azından vicdani bir zemine bile sahip olamayacağını nasıl iddia edebiliriz? Yapısalcıların vurguladığı üzere eğer uluslararası sistemin mahiyeti “bizim onu nasıl okuduğumuz” a doğrudan bağımlıysa; uluslararası sistemi güç ve çıkar ölçütleriyle okumaktan ziyade –siyasi gerçeğliliği göz ardı edilmemek kaydıyla– işbirliği merkezli okumak aktörü ne derece yanılığya düşürecektir?

Birlik değerlerinin kendi içinde bile henüz özümsemediği açıktır. Göreceli bir dokuya sahip olan Birlik değerlerinin uluslararası sistemde salt haliyle işle-mesini ummak hayalcilikten öteye geçemez fakat uluslararası sistemin rotasını güç hedefleri ve güvenlik endişelerine döndürmek en az iki genel savaşa şahit olmuş yürüyü için ne derece rasyoneldir?

58 Federica Bicchì, “Our size fits all’: Normative Power Europe and the Mediterranean,” *Journal of European Public Policy*, Vol.13 (2006): 292-93.

Sosyal bilimlerde yapıyı tek bir ölçek veya ifade ile açıklayabilmek mümkün değildir. Avrupa Birliği'nin normatif gücü iddiası, Avrupa Birliği'nin uluslararası sistemdeki rolünün ve konumunun açıklanmasına ilişkin ifade biçimlerinden sadece biridir. İddianın 2000'li yıllarda insan hakları ve demokrasi başlıkları çerçevesinde çeşitli sınavlarla karşılaştığı gözlemlenmiştir.

İnsan hakları bağlamında ele alındığında Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinden Birliğe yönelen göç akışı, Birlik içinde yabancı düşmanlığının yükselişini tetiklemiştir. 2014 yılından günümüze yarısından fazlası Akdeniz sularında olmak üzere yaklaşık 22.500 göçmen AB'nin göç yollarında hayatını kaybetmiştir. Birlik üyelerinden İtalya'nın yoğun taleplerine rağmen Avrupa Komisyonu ve Avrupa Birliği Konseyi göç sorununa etkin bir çözüm getirememiştir. Bunun ötesinde Birliğe yönelen göç akışıyla, Birlik üyesi halklarda yabancı düşmanlığı yükseliş göstermiş, göçmen evlerine saldırılar artmış ve Birlik içinde göçmenlerin temel insan hakkı olan yaşam hakkını tehdit eden gelişmelerle karşılaşmıştır. Birlik 2015 yılında Türkiye göç yolu üzerinden gelen ve büyük çoğunluğunu Suriyelilerin oluşturduğu göç akışında aday ülkelerinden biri olan Türkiye ile etkin bir işbirliği gerçekleştirememiş, Türkiye'yi göç rotasında bir tampon ülke olarak okuyarak Avrupa Birliği-Türkiye ilişkilerini fiili olarak "stratejik ortak" eşliğine çekmiştir.

Avrupa Komşuluk Politikası ile "demokrasi ihracı" arzusuyla yola çıkan Birlik, Arap isyanlarında, Ukrayna'daki halk ayaklanmalarında, 2000 Filistinlinin hayatını kaybettiği İsrail'in 2014 Gazze saldırısında, Türkiye'de 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe girişiminde etkin bir tutum ortaya koyamamıştır. Lizbon Antlaşması ile çeşitli düzenlemeler getirilse de Birlik içinde "demokrasi açığı" devam etmektedir. Birlik sınırlarının ötesinde yaşanan gelişmelerde Birlik refleksi son derece ağır kaldığı görülmektedir. Avrupa Birliği Konseyi Arap isyanlarında Tunus'taki isyanların başlamasının ardından ancak beş hafta sonra bir bildiri yayımlayabilmiştir. AB aday ülkelerinden biri olan Türkiye'ye ise Batılı müttefiklerinden 15 Temmuz 2016 tarihli darbe girişiminden ancak bir ay sonra yüksek düzeyde ziyaret gerçekleştirilebilmiştir. Avrupa Birliği Dış Politika Yüksek Temsilcisi Federica Mogherini ise ilk ziyaretini ancak 9 Eylül 2016 tarihinde gerçekleştirebilmiştir.

Avrupa Birliği, uluslararası sistemde hali hazırda bir norm oluşturmaya çalışan sui generis (kendine özgü, nevi şahsına münhasır) tek aktördür. Birliğin çok boyutlu yapısı, üye ülkeleri ve kurumları ile henüz bütünleşmiş oluşamaması ve karşılaştığı belirli sınavlar (challenges) Birliğin normatif konumunu tartışmaya açık hale getirmektedir.

Birliğin karşılaştığı sınavlarda henüz yeterli derecede başarı gösterememesi uluslararası sistemde normatif davranış kalıbını kaybedeceği anlamına gelmemekte, aksine Birliğin insan ve toplum merkezli değerlerle işleyen bir sistem için "norm kuvvet" olarak var olma çabasını sürdürmeyi hedeflemesi beklenmektedir. Birlik, kural oluşturucu politikaları pratiğe dökemese de sistem içinde teorik altyapısıyla; insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünü şiar edinen bahse konu prensipleri uluslararası sisteme ihraç etmeye çalışmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Arı, Tayyar. *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2001.

Arıboğan, Deniz Ülke. *Duvar: Tarih Geri Dönüyor*. İstanbul: İnkılap Yayınları, 2017.

Arshad, Shazia. “Catherine Ashton, the EU and Egypt: A Different Kind of Democracy.” *Middle East Monitor*, 2014. <https://www.middleeastmonitor.com/20140322-catherine-ashton-the-eu-and-egypt-a-different-kind-of-democracy/>

BBC News. “Germany Hate Crime: Nearly 10 Attacks a Day on Migrants in 2016.” *BBC News*, 2016. <http://www.bbc.com/news/world-europe-39096833>

Bicchi, Federica. “The Politics of Foreign Aid and the European Neighbourhood Policy Post-Arab Spring: ‘More for More’ or Less of the Same?” *Mediterranean Politics* 19, no. 3 (September 2, 2014): 318–32. <https://doi.org/10.1080/13629395.2014.959758>

———. “‘Our size fits all’: Normative Power Europe and the Mediterranean,” *Journal of European Public Policy*, Vol.13 (2006): 286-303.

Björkdahl, Annika. “Norms in International Relations: Some Conceptual and Methodological Reflections.” *Cambridge Review of International Affairs* 15, no. 1 (April 28, 2002): 9–23. <https://doi.org/10.1080/09557570220126216>

Bull, Hedley. “Civilian Power Europe: A Contradiction in Terms?.” *Journal of Common Market Studies*, 21(2), 149–170.

Çalışkan, Burak. “Küresel Bilek Güreşi: Uluslararası Güçlerin Suriye Politikası.” *İNSAMER Analiz* 17. İstanbul, 2016. http://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_431.pdf

Council of the European Union. “European Security Strategy: A Secure Europe in a Better World,” 2003. <https://publications.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/d0928657-af99-4552-ae84-1cbaaa864f96/language-en>

Echagüe, Ana, Hélène Michou, and Barah Mikail. “Europe and the Arab Uprisings: EU Vision versus Member State Action.” *Mediterranean Politics* 16, no. 2 (July 22, 2011): 329–35. <https://doi.org/10.1080/13629395.2011.583760>

Ellickson, Robert C. “The Evolution of Social Norms: A Perspective from the Legal Academy.” In *Social Norms*, edited by Michael Hecter ve Karl-Dieter Opp. New York: Russell Sage, 2001.

European Commission. "Catherine Ashton Press Release." European Commission Press Release Database, 2011. http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-11-101_en.htm.

———. "EB - Standard and Special Eurobarometer." Brussels: Eurobarometer, 2017. <https://dbk.gesis.org/dbksearch/SDesc2.asp?ll=10¬abs=&af=&nf=&search=&search2=&db=E&no=6595>

———. "Special Eurobarometer 437: Discrimination in the EU in 2015." Brussels, 2015. <https://doi.org/10.2838/499763>

Goertz, Gary & Diehl, Paul F. "Toward a Theory of International Norms: Some Conceptual and Measurement Issues." *Journal of Conflict Resolution* 36, no. 4 (1992): 634–64

Greven, Thomas. "The Rise of Right-Wing Populism in Europe and the United States: A Comparative Perspective." Washington, DC, 2016. http://www.fesdc.org/fileadmin/user_upload/publications/RightwingPopulism.pdf

Holsti, Kalevi Jaakko. "The Concept of Power in the Study of International Relations." *Background* 7, no. 4 (1964).

Hüsrev Tabak. "Normlar, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika." içinde; *Dış Politika'da Sosyolojik Unsurların Rolü*, edited by Ertan Efegil, 149–50. İstanbul: Gündoğan Yayınları, n.d.

Isaac, Sally Khalifa. "Europe and the Arab Revolutions: From a Weak to a Proactive Response to a Changing Neighborhood," *KFG Transformative Power of Europe*, Working paper 2012.

Işıқтаç, Yasemin. *Hukuk Başkangıcı*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2015.

Kadercan, Burak. "Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular." içinde; *Uluslararası İlişkilere Giriş: Tarih, Teori, Kavram ve Konular*, edited by Şaban Kardaş & Ali Balcı. İstanbul: Küre Yayınları, 2014.

Koenig, Nicole. "The EU and the Libyan Crisis – In Quest of Coherence?" *The International Spectator* 46, no. 4 (December 5, 2011): 11–30. <https://doi.org/10.1080/03932729.2011.628089>

Manners, Ian. "Normative Power Europe: A Contradiction in Terms?" *Journal of Common Market Studies* 40, no. 2 (2002).

———. "The Conception of Normative Power in World Politics." *Danish Institute for International Studies*. DISS Brief, 2009.

Marie, Antonie. "Democracy Promotion and Stability in Egypt and Tunisia: Discursive Configurations of the European Neighbourhood Policy after the

Arab Uprisings.” Leiden University, 2017. <https://openaccess.leidenuniv.nl/handle/1887/49716>

Missing Migrants, “Total of Deaths Recorded in Mediterranean from 2014 to 2018”, <https://missingmigrants.iom.int/region/mediterranean> (31 Temmuz 2018).

Morgenthau, Hans. *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, Inc, 1948.

Nye, Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*. New York: Public Affairs, 2004.

Oren, Nir & Luck, Michael & Miles, Simon. “A Model of Normative Power.” içinde; *Proc. of 9th Int. Conf. on Autonomous Agents and Multiagent Systems (AAMAS 2010)*, 2. Canada, 2010. <https://pdfs.semanticscholar.org/9cac/4f27dc1764423f56cf924ea12df4ef04a67c.pdf>

Oz Hassan, “Undermining the Transatlantic Democracy Agenda?: The Arab Spring and Saudi Arabia’s counteracting Democracy Strategy,” *Democratization*, Vol. 22, No. 3 (April 16, 2015).

Pace, Michelle. “The EU’s Interpretation of the ‘Arab Uprisings’: Understanding the Different Visions about Democratic Change in EU-MENA Relations.” *JCMS: Journal of Common Market Studies* 52, no. 5 (September 1, 2014): 969–84. <https://doi.org/10.1111/jcms.12159>

Şahin, Yeliz. “AB’nin Dış Politika Gündemindeki En Önemli Konu Komşuluk Bölgesi.” İKV Değerlendirme Notu. İstanbul, 2015. http://www.ikv.org.tr/images/files/ikv_değerlendirme117.pdf

Sandıklı, Atilla. “Yumuşak Güç Savaşları.” In *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı*, Ed. by Hasret Çomak. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Matbaası, 2014.

Sarto, Raffaella A. Del. “Normative Empire Europe: The European Union, Its Borderlands, and the ‘Arab Spring.’” *Journal of Common Market Studies* 54, no. 2 (2016).

Schnapper, Dominique. *Sosyoloji Düşüncesinin Özünde Öteki ile İlişki*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 1998.

SETA Vakfı. “AB, Rusya ve Çin’in Suriye Stratejileri | Gökçen Yavaş.” İstanbul: Youtube, 2016. <https://www.youtube.com/watch?v=yGIVSxgmL0E&list=PLyB9UVCTd0m8XpkfOpj5gBxTGLHb2EZr>

Tabak, Hüsrev, “Normlar, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika,” içinde *Dış Politika’da Sosyolojik Unsurların Rolü*, ed. Ertan Efeğil. İstanbul: Gündoğan

Yayımları.

Tanrısever, Oktay F. “Güç.” içinde; *Devlet ve Ötesi: Uluslararası İlişkilerde Temel Kavramlar*, edited by Atilla Eralp. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

The Muslim News, “Pre-crime and Punishment: Meaning of counter-terrorism measures.” (2007) <http://muslimnews.co.uk/newspaper/comment/pre-crime-punishment-meaning-counter-terrorism-measures/>

Türk Dil Kurumu. “Norm.” *Büyük Türkçe Sözlük*, n.d. <http://www.tdk.gov.tr>.

Vatandaş, Selim. “Avrupa’ya Göçmen Akışı ve Türkiye’de Göç Politikaları.” Bilgi Analiz. İstanbul, 2016.

———. “Avrupa Birliği ‘Değerleri’ ve İnandırıcılık Sorunu”, İNSAMER Analiz 26. İstanbul, 2018. http://insamer.com/rsm/icerik/dosya/dosya_1594.pdf

———. “Yusuf Adıgüzel ile Avrupa’ya Göç ve Suriyeli Göçmenler Üzerine Mülakat.” 2016.

Wike, Richard, Bruce Stokes, and Katie Simmons. “Europeans Fear Wave of Refugees Will Mean More Terrorism, Fewer Jobs.” Spring 2016 Global Attitudes Survey | Q51a-c, 2016. <http://www.pewglobal.org/2016/07/11/europeans-fear-wave-of-refugees-will-mean-more-terrorism-fewer-jobs/led-chart-1/>

Yeung, Peter. “Refugee Crisis: Majority of Europeans Believe Increased Migration Raises Terror Threat, Survey Says.” The Independent, 2016. <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/refugee-crisis-asylum-seekers-europe-terrorism-terror-threat-brexite-immigration-migrants-a7132256.html>

EK

Lizbon Antlaşması’nda Avrupa Birliği Hukukunun “Normatif” Maddeleri

AB’nin Dış İlişkileri:

Madde 3, Paragraf 5: Birlik, dış dünya ile ilişkilerinde kendi değerlerini ve çıkarlarını savunur ve destekler ve vatandaşlarının korunmasına katkı sağlar. Barışa, güvenliğe, dünyanın sürdürülebilir kalkınmasına, halklar arasında dayanışma ve karşılıklı saygıya, serbest ve dürüst ticarete, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ve çocuk hakları başta olmak üzere insan haklarının korunmasına ve Birleşmiş Milletler Şartı’nda yer alan ilkelere saygı gösterilmesi de dâhil uluslararası hukuka titizlikle uyulmasına ve uluslararası hukukun geliştirilmesine katkıda bulunur.

Madde 8, Paragraf 1: Birlik, komşu ülkelerle, Birliğin değerleri üzerine kurulu olan ve işbirliğine dayalı yakın ve barışçıl ilişkilerle belirginleşen bir refah ve iyi komşuluk alanı oluşturmak amacıyla özel ilişkiler geliştirir.

Sürdürülebilir Barış

Madde 3, Paragraf 1: Birliğin amacı; barışı, kendi değerlerini ve halklarının refahını ileriye götürmektir.

Toplumsal Özgürlük

Madde 3, Paragraf 2: Birlik, vatandaşlarına, dış sınırların kontrolü, iltica, göç, suçun önlenmesi ve suçla mücadele konularında uygun tedbirler vasıtasıyla kişilerin serbest dolaşımının sağlandığı, iç sınırların olmadığı bir özgürlük, güvenlik ve adalet alanı sunar.

Karşılıklı Mutabakata Dayalı Demokrasi

Madde 10, Paragraf 1: Birliğin işleyişi, temsili demokrasiye dayanır.

Madde 10, Paragraf 2: Vatandaşlar, Birlik düzeyinde, Avrupa Parlamentosu’nda doğrudan temsil edilirler.

Madde 10, Paragraf 3: Her vatandaş, Birliğin demokratik yaşamına katılma hakkına sahiptir. Kararlar, mümkün olduğu kadar açık ve vatandaşa en yakın şekilde alınır.

Bütüncül bir İnsan Hakları

Madde 6, Paragraf 2: Birlik, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi’ne katılır. Bu katılım, Birliğin Antlaşmalar’da belirlenen yetkilerinde değişikliğe yol açmaz.

Madde 6, Paragraf 3: İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi tarafından güvence altına alınan ve üye devletlerin ortak anayasal geleneklerinden kaynaklanan temel haklar, Birlik hukukunun genel ilkelerinin parçasıdır.

Hukukun Uluslararası Üstünlüğü

Madde 21, 1. Paragraf: Birliğin uluslararası alandaki eylemi; kurulmasına, gelişmesine ve genişlemesine ilham kaynağı olan ve dış dünyada desteklemeyi hedeflediği şu ilkelere dayanır: demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve temel özgürlüklerin evrenselliği ve bölünmezliği, insan onuruna saygı, eşitlik ve dayanışma ilkeleri ile Birleşmiş Milletler Şartı'nda yer alan ilkelere ve uluslararası hukukun ilkelerine saygı.

Madde 21, 2. Paragraf: Birlik, aşağıdaki amaçlara ulaşmak üzere, ortak politika ve eylemler tanımlar ve izler ve uluslararası ilişkilerin tüm alanlarında yüksek seviyede bir işbirliği için çalışır:

- a) Birliğin değerlerini, temel çıkarlarını, güvenliğini, bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak,
- b) demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve uluslararası hukuk ilkelerini, güçlendirmek ve desteklemek,
- c) Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine, Helsinki Nihai Senedi ilkelerine ve dış sınırlarla ilgili olanlar da dâhil Paris Şartı'nın amaçlarına uygun olarak, barışı korumak, çatışmaları önlemek ve uluslararası güvenliği güçlendirmek,
- d) öncelikli olarak yoksulluğun ortadan kaldırılması amacıyla, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını desteklemek,
- e) uluslararası ticaret üzerindeki kısıtlamaların tedricen kaldırılması da dahil, tüm ülkelerin dünya ekonomisiyle bütünleşmesini teşvik etmek,
- f) sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla, çevre kalitesinin ve küresel doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin muhafaza edilmesi ve iyileştirilmesi için uluslararası tedbirlerin geliştirilmesine katkıda bulunmak,
- g) doğal veya insan kaynaklı afetlere maruz kalan halklara, ülkelere ve bölgelere yardım etmek,
- h) daha güçlü çok taraflı işbirliğine ve küresel iyi yönetişime dayanan bir uluslararası sistemi desteklemek.

Kapsayıcı Eşitlik

Madde 3, Paragraf 3: Birlik, sosyal dışlanma ve ayrımcılık ile mücadele eder ve sosyal adaleti, sosyal korumayı, kadın-erkek eşitliğini, nesiller arası dayanışmayı ve çocuk haklarının korunmasını destekler.

Birlik, sahip olduğu zengin kültür ve dil çeşitliliğine saygı gösterir ve Avrupa’nın kültürel mirasının korunmasını ve geliştirilmesini sağlar.

Sosyal Dayanışma

Madde 3, Paragraf 5: Birlik, dış dünya ile ilişkilerinde kendi değerlerini ve çıkarlarını savunur ve destekler ve vatandaşlarının korunmasına katkı sağlar. Barışa, güvenliğe, dünyanın sürdürülebilir kalkınmasına, halklar arasında dayanışma ve karşılıklı saygıya, serbest ve dürüst ticarete, yoksulluğun ortadan kaldırılmasına ve çocuk hakları başta olmak üzere insan haklarının korunmasına ve Birleşmiş Milletler Şartı’nda yer alan ilkelere saygı gösterilmesi de dâhil uluslararası hukuka titizlikle uyulmasına ve uluslararası hukukun geliştirilmesine katkıda bulunur.

Sürdürülebilir Kalkınma

Birlik, aşağıdaki amaçlara ulaşmak üzere, ortak politika ve eylemler tanımlar izler ve uluslararası ilişkilerin tüm alanlarında yüksek seviyede bir işbirliği için çalışır:

Madde 21, Paragraf 2D, öncelikli olarak yoksulluğun ortadan kaldırılması amacıyla, gelişmekte olan ülkelerin sürdürülebilir ekonomik, sosyal ve çevresel kalkınmasını desteklemek,

Madde 21, Paragraf 2F, sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla, çevre kalitesinin ve küresel doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin muhafaza edilmesi ve iyileştirilmesi için uluslararası tedbirlerin geliştirilmesine katkıda bulunmak.

İyi Yönetişim

Madde 21, Paragraf 2H, daha güçlü çok taraflı işbirliğine ve küresel iyi yönetişime dayanan bir uluslararası sistemi desteklemek.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde Reform Tartışmaları

Teslim: 11 Aralık 2017

Onay: 14 Mayıs 2018

İlyas KUTLU*

Öz

Birleşmiş Milletler, üye sayısı bağlamında ele alındığında neredeyse tüm egemen devletlerin içerisinde yer aldığı en geniş katılımlı, tek ve ayrıcalıklı bir örgüttür. Birleşmiş Milletler'de tüm üyelerin temsil edildiği Genel Kurul kararlarının bağlayıcılığı bulunmazken, hızlı ve etkin kararlar alabilmek maksadı hedef gösterilerek, örgüt üyelerinin bir kısmı tarafından temsil edilen Güvenlik Konseyi'nin aldığı kararlar ise tüm örgüt üyelerini bağlayıcıdır. Güvenlik Konseyi'nin adaletsiz ve şeffaf olmayan bu yapısının BM'nin kuruluşundan günümüze sorgulanmaktadır. Bu makale “Güvenlik Konseyi yapısında bir reformuna niçin ihtiyaç vardır? BM'nin geleceği için reform önerileri nelerdir? Türkiye BM reform çalışmalarında hangi konumda bulunacaktır?” sorularının cevaplarını aramaktadır. Birleşmiş Milletler dışında alternatif bir organizasyon veya yapılanmanın yakın zamanda mümkün olmadığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle BM sisteminde krize neden olan organların yapısının yeni bir irade ortaya koyarak yeniden ele alınmasının zorunluluğu açıktır.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi, Reform, Veto

* Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

Reform Debates in the UN Security Council

İlyas KUTLU*

Abstract

The United Nations is the single largest and most privileged organization of all the sovereign states. The resolutions of the General Assembly, in which all members are represented in the United Nations, are not binding. However, the decisions taken by the Security Council represented by some of the members of the organization are binding on all members of the organization with the aim of making quick and effective decisions. This unjust and non-transparent structure of the Security Council is questioned from the past to present. This article seeks answers to the questions of why the reform of the Security Council is needed, why the UN is proposing reform for the future, and how Turkey will support United Nations reform effort. It is observed that an alternative organization or structure outside the United Nations is not possible in the near future. Therefore, it is clear that the structure of the organs causing the crime in the UN system must be reconsidered with a new order for a better world.

Keywords: *United Nations, Security Council, Reform, Veto*

* Kocaeli Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi

GİRİŞ

Devletler ve halklar, Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı sonuçları ile yüz yüze gelmiş ve genel savaşın bir daha yaşanmaması amacıyla Milletler Cemiyeti oluşturulmuştur. Kurucu devletler, dünya barışını ilgilendiren her konuda Milletler Cemiyeti'ni yetkili kılarak,¹ ulusların barışını etkin bir şekilde korumaya özgü önlemler almakla yükümlü olduğunu ifade etmiştir.² Fakat Milletler Cemiyeti'nin getirdiği idealizm sürdürülebilir olmamış, Cemiyetin temsil ve yaptırım kabiliyetinin düşük olması, barışın korumasındaki yetersizliği gibi nedenlerle, 53 milyon insanın ölümüne yol açan İkinci Dünya Savaşı yaşanmıştır. İkinci bir genel savaşın engellenememesi Milletler Cemiyeti'nin dünya barışını koruma amacıyla başarıya ulaşamadığının göstergesi olmuştur.³

Birleşmiş Milletler (BM) ise Milletler Cemiyeti tecrübesinden alınan derslerle 1945 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın büyük yıkımı sonrasında uluslararası barış ve güvenliğin tesisi için Milletler Cemiyeti ile karşılaştırıldığında çok daha geniş bir zeminde tesis edilmiştir.

Temel ülküsü; uluslararası barış ve güvenliği korumak olan BM, barışı tehdit eden eylemleri bastırmak üzere etkin ortak önlemler almakta ve barışın bozulmasına yol açabilecek nitelikteki uluslararası uyuşmazlıkların adalet ve uluslararası hukuk ilkelerine uygun bir şekilde barışçıl yollarla çözümleyebilmek için de mücadele etmektedir. Örgüt aynı zamanda; dünyadaki ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel, eğitim, sağlık gibi insan yaşamını etkileyen birçok başlığı da faaliyet alanına dahil ederek daha kapsamlı bir yapı olarak dizayn edilmiştir.⁴

BM, uluslararası sistemdeki merkezi otorite eksikliğinin kısmi bir istisnası olup, evrensel bir uluslararası örgüt olma özelliğini sürdürmektedir. Fakat organları ve uzmanlık kuruluşlarının biri hariç kendiliğinden hareket ederek bağlayıcı kararlar alabilme kabiliyetine sahip değildir.⁵ Örgütün bağlayıcı karar alma yetkisinin tek istisnası ise uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla yükümlü olan BM Güvenlik Konseyi'dir. Konsey, örgüt üyesi olsun veya olmasın bütün devletlerin uymak zorunda olduğu bağlayıcı kararlar alabilme yetkisine sahiptir.⁶ Güvenlik Konseyi kuruluşu itibarıyla tüm üyelerin içerisinde yer almadığı fakat aldığı kararlara uyma zorunluluğu bulunan BM sistemi-

1 Bkz. Milletler Cemiyeti Misakı, Madde 3.

2 Bkz. Milletler Cemiyeti Misakı, Madde 11.

3 Abdullah Kıran, "Milletler Cemiyeti ve Önlemeyen Savaş," *Girne Amerikan Üniversitesi Journal of Applied Sciences*, 3(6) (2008): 34.

4 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 1.

5 Cenap Çakmak, "Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi: Eleştirildiği Kadar Vazgeçilemeyen Bir Aktör", *Birleşmiş Milletler: BM Sistemi ve Reformu içinde*, Ed., Nejat Doğan, Cenap Çakmak, Halil Kürşad Aslan (Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınevi, 2014): 35.

6 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 2/6.

nin en etkin organıdır.⁷ Konseyin bağlayıcılık yetkisi, BM üyesi tüm devletler namına karar alabilme yetkisinin verildiği Birleşmiş Milletler Antlaşmasına dayanmaktadır.⁸

BM sistemi, kuruluşundan günümüze yaptıkları ve yapamadıklarıyla sıkça kendinden söz ettirmektedir. Bu tartışmaların bir kısmı BM Antlaşmasından kaynaklı iken diğer bir kısmı ise fiilen yaptıkları ve yapamadıkları ile ilintilidir. Genel Kurul ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'in (ECOSOC) Antlaşmadan kaynaklı yetki sorunu, Vesayet Konseyi'nin uygulama alanının kalmaması, Genel Sekreterin Antlaşmada öngörülmemesi,⁹ Güvenlik Konseyi'nin Antlaşmada ve uygulamada çok önemli bir yerde olmasına rağmen değişen uluslararası sistemin güç dengesini yansıtmadığı gibi birçok sorunun çözümü için reform konusu sıkça gündeme gelmektedir.¹⁰

BM Antlaşmasında bir değişiklik yapılacaksa Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin tümünü kapsamak üzere BM üyelerinin üçte ikisi tarafından her birinin anayasa kuralları gereğince onaylandığında geçerlilik kazanacağı kuralı gereği daimi üyelerin bunu kabul etmesi gerekmektedir.¹¹ Konseyin 5 daimi üyesince, mevcut ayrıcalıklı yapılarından vazgeçmeleri veya bu ayrıcalıklı konumu yeni üyeler ile paylaşmalarını gerektirecek reform konularına daima mesafeli durmaktadırlar. Konseyin 5 daimi ve 10 geçici olmak üzere 15 üyeli yapısının adaletli temsil ilkesini karşılamadığı ve uluslararası sistemin dinamik dengelerini yansıtmamasına rağmen Konsey, çalışma yöntemleri ve şeffaf olmayan yapısıyla faal olarak çalışmalarına devam etmektedir. Konsey'in daimi üyelerine tanınan veto yetkisinin, kararların alınmasına engel olarak sorunları çözümsüz bıraktığı örnekler sıklıkla yaşanmaktadır. Konsey'in yapısını uluslararası sistemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek dinamik bir yapıya dönüştürmek için neler yapılabilir?

BM sisteminde gerçekleştirilmesi planlanan küçük veya büyük ölçekli her bir değişiklik için Güvenlik Konseyi'nin onayı şarttır. Veto yetkisi ile birlikte ele alındığında Güvenlik Konseyi'nin Birleşmiş Milletler sisteminin merkezinde olduğu gözlemlenmektedir. Bu çalışma, BM Sisteminin yeniden şekillendirilmesinde en etkili organ olan Güvenlik Konseyinin reformu mümkün olup olmadığı sorusuna cevap aramaktadır. Çalışmanın ilk bölümünde BM'nin kuruluşundan kısaca bahsettikten sonra Güvenlik Konseyinin rolü ve fonksiyonunu belirleyen yetkiler incelenmiştir. İkinci bölümde BM Güvenlik Konseyi bünyesinde reforma neden ihtiyaç duyulduğu analiz edilmiştir. Üçüncü

7 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 25.

8 Rona Aybay, *Uluslararası Yargı* (İstanbul: Alfa Yayınları, 2013): 26.

9 Funda Keskin Ata, "Türkiye ve Birleşmiş Milletler", *Birleşmiş Milletler: BM Sistemi ve Reformu içinde*, Ed., Nejat Doğan, Cenap Çakmak, Halil Kürşad Aslan (Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınevi, 2014), 282.

10 Dimitris Bourantonis, *The History and Politics of UN Security Council Reform* (London: Routledge, 2005): 7.

11 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 109/2.

bölümde ise Konsey karar alma süreçleri ve karar alınmasının önündeki en önemli engel olan veto yetkisinin kapsam ve sınırları ele alınmıştır. Son bölümde Güvenlik Konseyinin kuruluşun günümüze yaşadığı değişim ele alınmış, ardından ses getiren reform önerilerine değinilmiştir. Son bölümde ayrıca Türkiye'nin BM çerçevesindeki faaliyetlerine değinilmiş ve Türkiye'nin BM reformu konusundaki tutumu incelenmiştir.

1. BM Güvenlik Konseyi'nin Rolü ve Fonksiyonu

Şubat 1945'te toplanan Yalta Konferansı savaş sonrası dünya dengelerini şekillendiren konferans olmuştur. Daha önce fikri hazırlığı ve altyapısı oluşturulan BM Örgütü'ne ait tüm fikir ayrılıkları giderilerek, örgütün nasıl çalışacağı karara bağlanmıştır. Kuruluşunda ve ilerleyen yıllarda en çok tartışılacak olan Güvenlik Konseyi daimi üyelerinin veto hakkı ABD, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve Çin olmak üzere beş büyük devlete verilmiştir.¹²

San Francisco'da 25 Nisan 1945 tarihinde toplanan 51 ülkenin temsilcileri, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etmiş ve 111 maddeden oluşan BM Antlaşmasına (*Charter of the United Nations*) son şeklini vermişlerdir. 24 Ekim 1945 tarihinde ise beş daimi üyenin ve diğer ülkelerin çoğunluğunun da onayını alarak Antlaşma imzalanmış ve yürürlüğe girmiştir.¹³

BM Antlaşması, Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'ne uluslararası barış ve güvenliği koruma konusunda ortak yetki tanımıyla birlikte,¹⁴ Genel Kurul'un uluslararası barış ve güvenlik ile ilgili kararlar da yaptırım gücü olmayıp tavsiye nitelikte kararlar alabilmektedir. Uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda en önemli aktör Güvenlik Konseyi olarak öngörülmüştür.¹⁵

Güvenlik Konseyi, tüm üye devletlerin değil yalnızca bir kısım devletlerin temsil edildiği bir organdır.¹⁶ Güvenlik Konseyi üyelerinin sınırlı sayıda tutulmasının amacı "örgütün hızlı ve etkili hareket etmesi" olarak açıklanmıştır. BM üyelerinin, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının sorumluluğunu Güvenlik Konseyine verdikleri ana sözleşmede açık biçimde ifade edilmiştir.¹⁷ Konsey, bu kritik görevi yerine getirebilmesi için yılda bir

12 Zi Zongyun, "Big Power Assurance of Peace Versus the Principle of Equality among All Nations", *The Dumbarton Oaks Conversations and the United Nations 1944-1994* içinde, Ed., Ernest R. May, Angeliki E. Laiou (Washington D. C.: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1998): 47-59.

13 United Nations, "San Francisco Conference", <http://www.un.org/en/sections/history-united-nations-charter/1945-san-francisco-conference/index.html> (05.10.2018)

14 Cenap Çakmak, "BM Genel Kurulu: Anarşi...", s.16.

15 International Court of Justice, *Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2, De la Charte)*, (1962) <https://www.icj-cij.org/files/case-related/49/049-19620720-ADV-01-00-EN.pdf> (05.10.2018).

16 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 23.

17 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 24.

kez olağan olarak toplanan Genel Kurul'un aksine, sürekli çalışacak şekilde kurgulanmıştır. Konsey üyesi her ülke BM genel merkezinde büyükelçi düzeyinde sürekli olarak bir temsilci bulundurmaktadır.¹⁸ Antlaşmanın VI, VII, VIII ve XII. Bölümleri Güvenlik Konseyinin görev ve sorumluluklarını içermektedir.¹⁹ Antlaşmanın geneline bakıldığında Güvenlik Konseyi ayrıcalıklı haklar ile donatılmıştır.²⁰

Güvenlik Konseyi'nin BM Antlaşması çerçevesinde belirlenen görev ve yetkileri arasında; BM ilke ve amaçları çerçevesinde uluslararası barış ve güvenliği korumak²¹, silah üretimini düzenleyici önlemler almak²², tarafların sorunlarını barışçıl yollardan çözmeleri için görüşmeye davet etmek²³, uluslararası uyuşmazlıklara yol açabilecek anlaşmazlıkları ve sorunları araştırmak ve bu sorunların ya da maddelerin çözümü için tavsiyede bulunmak²⁴, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için güç kullanımına başvurmak ya da onay vermek²⁵, yerel anlaşmazlıkların bölgesel düzenlemeler aracılığıyla barışçıl yollarla çözülmesini teşvik etmek ve bu bölgesel düzenlemelerin BM yetkisi dahilinde kullanılmasını sağlamak²⁶, Genel Kurul'a Genel Sekreter ataması konusunda tavsiyede bulunmak,²⁷ Kurulla birlikte Uluslararası Adalet Divanı yargıçlarını seçmek, Uluslararası Adalet Divanından yasal konularda hukuki rapor talep etmek²⁸ ve BM'ye yeni üye kabulü konusunda Genel Kurul'a tavsiyede bulunmak²⁹ gibi birçok kritik başlık bulunmaktadır.

2. BM Güvenlik Konseyi'nde Reform İhtiyacının Nedenleri

Güvenlik Konseyi, elde edilen iki dünya savaşı tecrübesine istinaden, daha etkin işleyecek ortak güvenlik sistemi kurulmasına duyulan ihtiyaç sonrasında, büyük güçler ve diğer devletlerin çıkarları arasındaki uzlaşmanın bağdaştırılması sonucu ortaya çıkmış bir yapıdır.³⁰ Hükümetlerarası olarak inşa edilen bu organizasyonun gelişebilmesi ve devamlılık gösterebilmesi için en gerekli olan unsurun işbirliği halinde çalışmaya ve eşgüdümlü hareket etmeye üye

18 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 28.

19 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 24.

20 Barry Buzan, *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu* (İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015),:104.

21 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 24.

22 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 26.

23 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 33.

24 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 34.

25 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 42.

26 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 52.

27 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 97.

28 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 96.

29 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 4.

30 Özgür Mengiler, *BM Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü* (Ankara: Platin Yayıncılık, 2005): 89.

devletlerin gönüllü olarak destek verme istekleriyle mümkündür. Üye devletler açısından ele alındığında, BM örgütünün, Güvenlik Konseyi daimi üyelerine tanınan imtiyazlı yetkileri kabul etmelerini, uluslararası işbirliğine gönüllü katkıdan ziyade zorunlu bir tercih olarak yaptıklarıdır.³¹ Kendi egemenlikleri ve dünya barışını tehdit eden sorunlar söz konusu olduğunda, barış ve güvenliği sağlamayı taahhüt eden bir uluslararası organizasyonun şemsiyesi altında daha güvenli olacakları düşüncesinden dolayı, daimi üyelere sağlanan imtiyazlı yetkileri kabul ettikleri veya diğer bir ifade ile sineye çektiklerini öne sürmek mümkün gözükmemektedir.³²

BM, kurulduğunda üye sayısı 51 idi. Buna karşılık Güvenlik Konseyi başlangıçta 5 daimi ve 6 geçici olmak üzere 11 üyeden oluşuyordu. Dekolonizasyon sürecinin etkisiyle 1965 yılındaki ilk ve son kez Güvenlik Konseyinin üye sayısı değiştirilmiş, daimi üyeler aynı kalırken geçici üyelerin sayısı 15'e çıkartılmıştır.³³ İlerleyen yıllarda dünya üzerinde bulunan egemen devletlerin neredeyse tamamını bünyesine dahil etmeyi başaran örgüt, günümüzde 193 üye sayısına ulaşmıştır. BMGK'nın günümüzdeki üyeler arasında temsil oranı yaklaşık olarak on üç'te bir oranındadır. Antlaşmanın ilk halindeki temsil oranına göre kıyaslandığında günümüzdeki temsil oranının çok düşük kaldığı görülmektedir.

BMGK'nın üyelik koltuklarının üçte birini sürekli üyeler oluşturmaktadır. Bu koltuklarda oturmanın en önemli imtiyazı veto yetkisidir. Antlaşmanın 2. maddesi 1. fıkrasında belirtilen, egemenlik ve eşitlik ilkesinin de istisnasını oluşturan bu yetki,³⁴ doğal olarak üzerinde en çok tartışılan konulardan biri olmaya devam etmektedir. Bazı araştırmacılar tarafından bu durum normal olarak değerlendirilmiştir. Savaşın galibi ve güçlü olan devletlerin kendilerini ayrıcalıklı bir konuma taşımadan uluslararası bir organizasyon inşa etmelerinin ütöpik olduğu fikrinden bu sonuca ulaşmış olsalar bile,³⁵ BM kurulduğu günden bugüne 73 yıl geçmiş ve 5 daimi üye ve veto yetkisinde hiçbir değişikliğe gidilmemiştir. Uluslararası arenanın güç dengelerinin dinamik olan yapısına rağmen BMGK daimi üyelerinin bu güç dengesindeki değişimleri yansıtmadığı açıktır. İngiltere ve Fransa'nın güç kaybetmesinin yanında BMGK daimi üyesi olmayan Almanya ve Japonya'nın ekonomik olarak son derece güçlü ve istikrarlı olmalarının yanında BM'ye ekonomik destekte 2. ve 3. sırada yer almalarına rağmen daimi üyeler ile aralarında yer bulamamışlardır. Örgütün mevcut yapısının adil olmadığı ve statükocu olduğu gerçeği yadsınamaz bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Bu yapı, daimi üye olmayan ülkeler tarafından içselleştirilemediği için örgüte güven ve destekleri sınırlı kalmaktadır.

31 Buzan, *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu*, 103-104.

32 Erdem Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi* (Ankara: Siyasal Kitabevi, Şubat 2015): 190-191.

33 Bourantonis, *The History and Politics of UN Security Council Reform*, 30.

34 Loraine Sievers ve Sam Daws, *The Procedure of The UN Security Council* (New York: Oxford University Press, 2014): 4-5.

35 Denk, *Uluslararası Örgütler Hukuku Birleşmiş Milletler Sistemi*, 184-186.

Güvenlik Konseyi üyelerinin kendi devletlerini temsilen kullandıkları oyların, siyasi gerekçelerle uluslararası sistemin ihtiyaçlarını gözetmekten ziyade kendi devletlerinin görüş ve faydasına öncelik veren seçimlere sıklıkla başvurdukları görülmektedir. Üyelerin kullandıkları oyun gerekçesini açıklamak gibi bir yükümlülükleri de yoktur.³⁶ Modern bir hukuk sisteminde olması gereken kontrol ve denge işlevini yerine getirebilecek bir sistemden yoksun olan kuruluş, faaliyetine başladığı tarihten itibaren; sürekli üyeler, uluslararası uyumsuzluklara barışçıl çözümleri içeren konularda dahil olmak üzere veto hakkını kullanmaktan geri durmamışlardır. Organizasyonun sürekli üyeleri, verimli ve çözüm odaklı çalışmak yerine çoğu zaman jeopolitik ve jeo-ekonomik çıkarlarına ulaşmada kullandıkları bir savaş aracı olarak oy tercihlerini kullandıkları görülmüştür.³⁷ Veto yetkisine sahip daimi üyelerin tek başlarına sistemi kilitledikleri ve işlemez hale getirmelerini engelleyecek bir sistem geliştirilmemiştir. Veto yetkisi özelinde açıklanan bu durum Konseyin aldığı ve alamadığı tüm kararlar için geçerlidir. Konsey yaptığı hiçbir çalışmadan dolayı hesap vermek zorunda değildir. Çok önemli yetkileri üzerinde toplayan Konsey'in, açık ve şeffaf olarak çalışmak zorunluluğu olmadığı gibi aldığı ve almadığı kararları denetleyecek bir mekanizma yoktur.³⁸

H.J.Morgenthau, BM'i süper devletlerden birini anlaşmaya zorlama aracı olarak kullanılmak istenmesi durumunda bu anlaşmazlığı daha sertleştirerek savaş tehdidini artırdığının tecrübe edildiğini söylemiştir. Antlaşmaya göre birlikte hareket eden daimi üyelerin özellikle ABD ve Rusya'nın diğer devletler arasında çıkacak savaşları önleme kapasitelerinin olduğu aşikardır. BM Antlaşması, daimi üyelerin birlik olarak hareket etmeleri üzerine kurulmuştur. Daimi üyeler arasında vuku bulacak bir anlaşmazlık ile savaşın önlenmesindeki zafiyet karşımıza çıkacaktır.³⁹

Soğuk savaş dönemi boyunca SSCB ve ABD kendi nüfuz alanlarına BM eliyle bile olsa müdahale edilmesine sıcak bakmamıştır. Soğuk savaş süresi boyunca süper güçler arasında süregelen çatışma ve rekabet, Güvenlik Konseyi'nin çoğu zaman işlevini yerine getirememesine sebep olmuştur. Varşova Pakti'nin ilgası sonrası ABD ve SSCB arasında gelişen uyumlu beraberlik Soğuk savaşın da sona ermesiyle BM işleyişi ve kararlarına olumlu olarak yansımış ve Irak'ın Kuveyt'i işgal ve ilhak etmesinin ardından ekonomik ve askeri yaptırımlar hızlıca alınabilmiştir.⁴⁰ Soğuk savaşın sonlarına gelindiğinde, BM kuruluşu itibarıyla yaklaşık 40 yılı geride bırakmıştır. Bu geçen süre zarfı bo-

36 Özgür Mengiler, *BM Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü*, 122.

37 Berdal Aral, *Küresel Güvenlikten Küresel Tahakküme BM Güvenlik Sistemi ve İslam Dünyası* (İstanbul: Küre Yayınları, 2016): 29.

38 Bourantonis, *The History and Politics of UN Security Council Reform*, 53.

39 Hans Morgenthau, *Uluslararası Politika* çev., Baskın Oran ve Ünal Oskay (Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği, 1970): 631.

40 Deniz Ülke Arıboğan, "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak BM ve Temel Sorunları," *Avrasya Dosyası*, BM Özel Sayısı, (2002): 142. <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/128-149%20Deniz.pdf> (05.10.2018).

yunca 13 adet Barışı Koruma Operasyonu gerçekleştirebilmiştir. Soğuk Savaş sonrası dönemde ise yaklaşık olarak 30 yıllık süreye 60'a yakın Barışı Koruma operasyonu sığdırmış ve toplamda 71 adet Barışı Koruma operasyonu icra ederek etkinliğini artırmayı başarmıştır.⁴¹

Bu sayılara ulaşılmasının birincil sebebi, 1989'da Berlin duvarının yıkılması ve 1990'da Doğu Bloku'nun dağılması sonrası BM'nin etkinliğini artırdığı gerçeği olmakla birlikte diğer bir taraftan küresel ölçekte silahlanma, nükleer zarar, çevre kirliliği, az gelişmişlik, terör, mafya, HIV/AIDS, kara para, uluslararası borç krizi, bilişim suçları ve benzeri birçok tehdidin sayısının arttığı gerçeğinin altını çizmek gerekmektedir.⁴² Tehditlerin sayısının ve boyutlarının belirli olduğu dönem sona ermiş, tehditlerin çeşitlendiği ve her geçen gün yenilerinin eklendiği bir döneme girilmiştir.

BMGK'nın başlıca görevi olan uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için geliştirdiği ve sıklıkla başvurduğu yöntem olan Barışı Koruma operasyonları, BM Antlaşmasında yer almamaktadır. Uygulamada yıllardır kullanılan bu sistemin bile hukuki olarak alt yapısının olmamasının sebebinin Antlaşmada yapılmak istenen bir değişikliğin bürokratik olarak neredeyse imkansız olmasından kaynaklanmaktadır. Sorunların ve aktörlerin sürekli olarak değişmesinin kaçınılmaz olduğu küresel arenanın tek evrensel örgütü olan BM'nin bu hantal yapıdan kurtarılması gerekmektedir.

3. BM'de Karar Alma Süreci ve Veto İkilemi

Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 27. maddesinin 1. fıkrasında her üyenin bir oyu olduğu, 2. fıkrasında ise usule ilişkin kararlar için dokuz üyenin olumlu oyunun gerektiği yazılıdır. Bu iki fıkrada demokratik bir usul öngörülmüştür fakat aynı maddenin 3. fıkrası bakıldığında uygulamada veto yetkisi olarak da adlandırılan, esasa ilişkin sorunlarda kararın beş daimi üyenin içinde yer aldığı dokuz üyenin olumlu oyu ile alınabileceği belirtilmiştir.⁴³ Maddenin içeriği incelendiğinde, metinde açıkça bir veto yetkisi olduğu yazılı değildir. Veto yetkisinin varlığı "zımnı" olarak belirtilmiştir.

Sürekli beş üyeden herhangi birisinin toplantıya katılmaması, toplantıya katılıp oylamaya katılmaması ya da çekimser kalması veto uygulamasını yumuşatmaktadır. 27. maddenin üç fıkrasına da baktığımızda herhangi bir daimi üyenin görüşmelere katılmaması ile oluşan fiili durumun veto sayılıp sayılmayacağını açıklayan bir hüküm mevcut değildir. 1950 yılında ortaya çıkan Kore savaşında karar almada sorunlar yaşayan Güvenlik Konseyi, Çin Halk Cumhuriyeti yerine Çin Cumhuriyeti'nin (Milliyetçi Çin- Tayvan) BM üyesi olmasını protesto eden SSCB'nin toplantılarda bulunmayışını veto yetkisi

41 United Nations Peace Operations, <https://www.unmissions.org/> (05.10.2018)

42 M. Norrin Ripsman & T.V. Paul, *Globalization and the National Security State* (New York: Oxford University Press, 2010): 148.

43 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 27/3.

kullanımı olarak görmediklerini açıklamış ve 27 Haziran 1950 tarihinde 83 sayılı karar ile Güney Kore'nin BM güçleri tarafından Kuzey Kore'ye karşı desteklenmesi kararını almıştır.⁴⁴

SSCB, Güney Kore ile ilgili alınan kararları engellemek için yaklaşık altı ay süren protesto sürecine son vererek 87 sayılı Konsey kararı sonrası toplantılara geri dönmüş ve Kore ile ilgili birçok kararı veto etmiştir. Bu fiili durumun ortaya çıkması Konseyin temel görevi olan uluslararası barış ve güvenliği tam anlamıyla sağlayamadığı konusuna vurgu yapan 3 Kasım 1950 tarihli ve 377(V) sayılı Barış için Birleşme Kararı, Genel Kurul tarafından ilan edilmiştir. Bu bildiri ile Güvenlik Konseyi'nin temel görevi olan uluslararası barış ve güvenliği yerine getirememesi durumunda Genel Kurul'un resen harekete geçmesi öngörülmüştür.⁴⁵

SSCB'nin sistemi kasıtlı olarak kilitleyen tutumunu bertaraf etmek amacıyla Genel Kurul, 1 Şubat 1951 tarihinde 498(V) sayılı kararı almıştır.⁴⁶ Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye karşı silahlı saldırılarına Çin Halk Cumhuriyeti'nin destek verdiğini ve veto yetkisiyle de Güvenlik Konseyi'nin görevini yapmasını engellemesine sebep göstererek, Barış İçin Birlik Kararı yolu ile üye devletlere askeri güçlerini BM komutasına vermeleri çağrısında bulunmuş ve 500(V) sayılı 18 Mayıs 1951 tarihinde alınan karar ile de ambargo uygulanması tavsiyesi yine Genel Kurul tarafından ilan edilmiştir.⁴⁷

Çekimserlik veya katılmama yoluyla daimi üyelerin veto yetkisi kullanamamasının amacı karar alımını kolaylaştırmaktır. Sorunun esasa mı yoksa usule ilişkin olduğu konusunda karar verecek makam BM Genel Sekreteridir. Genel Sekreter bu sorumluluğu üstlenmek istemez ise Güvenlik Konseyi üyelerinin hepsinin katılımıyla bir oylama gerçekleştirilir. Daimi üyelerden herhangi birinin olumsuz oyu sorunun esasa ilişkin olduğu sonucunu doğurur. Diğer bir deyişle sorunun “esasa mı yoksa usule mi” ilişkin olduğunun tespiti konusu esasa ilişkin bir mesele olarak görülmüştür. Bu uygulama daimi üyelerin güçlü olan konumlarını daha da pekiştirmektedir. Doktrinde bu uygulama “çifte veto yetkisi” olarak adlandırılmaktadır.⁴⁸ İkili veto uygulamasına daimi üyelerin arasında vardıkları mutabakat sonucu 1959 yılından itibaren başvurulmamıştır.⁴⁹

44 Security Council Resolutions, [http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/83\(1950\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/83(1950)) (05.10.2018)

45 Genel Kurul'un 377(V) sayılı kararının metni, <http://www.un.org/documents/ga/res/5/ares5.htm> (17.02.2018)

46 Genel Kurul'un 498(V) sayılı kararının metni, <http://www.un.org/documents/ga/res/5/ares5.htm> (17.02.2018)

47 Genel Kurul'un 500(V) sayılı kararının metni, <http://www.un.org/documents/ga/res/5/ares5.htm> (17.02.2018)

48 Sievers ve Daws, *The Procedure of the UN Security Council*, 318-321.

49 Özgür Mengiler, *BM Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçı Çözümü*, 127.

BM Güvenlik Konseyi, Soğuk savaş dönemi boyunca ABD ve Sovyetler Birliği arasında büyük güç rekabetine sahne olmuş ve rekabetin sonucu olarak tablo 1’de görüldüğü gibi 230’dan fazla veto yetkisine başvurulmuştur. BM kararlarının üçte birinin engellendiği bu dönemde örgütün işlevini yerine getirmekte zorlandığı görülmüştür.

Tablo 1: *BM Güvenlik Konseyi Daimi Üyeleri Tarafından 1946-2018 Tarihleri Arasında Kullanılan Veto Sayıları*⁵⁰

PERİYOT	RUSYA	ABD	ÇİN	İNGİLTERE	FRANSA	TOPLAM
1946-55	80	-	1	-	2	83
1956-65	26	-	-	3	2	31
1966-75	7	12	2	10	2	33
1976-85	6	34	-	11	9	60
1986-95	2	24	-	8	3	37
1996-05	1	10	2	-	-	13
2006-18	18	4	8	-	-	30
TOPLAM	140	84	13	32	18	287

Nihayetinde Soğuk Savaşın sona ermesi ile BMGK’da hızlı ve etkin kararlar alınabilmiştir. Ortak hareket edildiğinde etkin olabileceğinin örneğini gördüğümüz; Konsey 1991 yılında, Kuveyt’i işgal eden Irak’a karşı silahlı güç kullanılmasına izin vermiştir. Hızlı ve etkin bir çözüm kapasitesi olan BMGK’nın, ülkesel çıkar ve kaygılar olduğunda bu kapasitesini kullanamadığı açıktır. Rusya’nın ve ABD’nin görüş ayrılıkları nedeniyle etkin bir çözümün işletilemediği uyuşmazlıklara sıklıkla Soğuk Savaş döneminde tanık olunmuştur.⁵¹ Günümüzde ise bu duruma yine rastlanmaktadır. Suriye’de 2011 yılında başlayan ayaklanmalar bir devletin iç işlerini ilgilendiren bir sorun olmaktan öteye geçerek, bölgedeki ülkelerin yanında tüm ülkeleri etkileyen ekonomik, güvenlik ve insanlık sorunu olarak karşımızda çözülmeyi bekleyen sorunlardan biri olmuştur. Fakat; Güvenlik Konseyi mevcut durumu sadece izlemekle yetinmektedir. Bu ve bunun gibi durumlar organizasyona olan güven ve inancı yok etmektedir.

Sürekli üyeler ve veto yetkisinin tüm ülkeleri kapsayıcı ve sorunların çözümünü hızlı ve etkin olarak gerçekleştirilebilen bir yapıya kavuşturulması BM sistemine olan inancı ve güveni artıracaktır. Daimi üyelerin veto yetkisini kullanımını sınırlamak için birçok öneri mevcuttur. Alon Ben Meir tarafından ortaya atılan bir karar tasarısının reddedilebilmesi için en az iki daimi üyenin veto

50 Security Council - Veto List, http://www.un.org/depts/dhl/resguide/scact_veto_en.shtml (05.09.2018)

51 David Malone, “Introduction” The UN Security Council: From the Cold War to the 21st Century, Ed., David Malone (London: Lynne Rienner Publishers, 2004): 1-2.

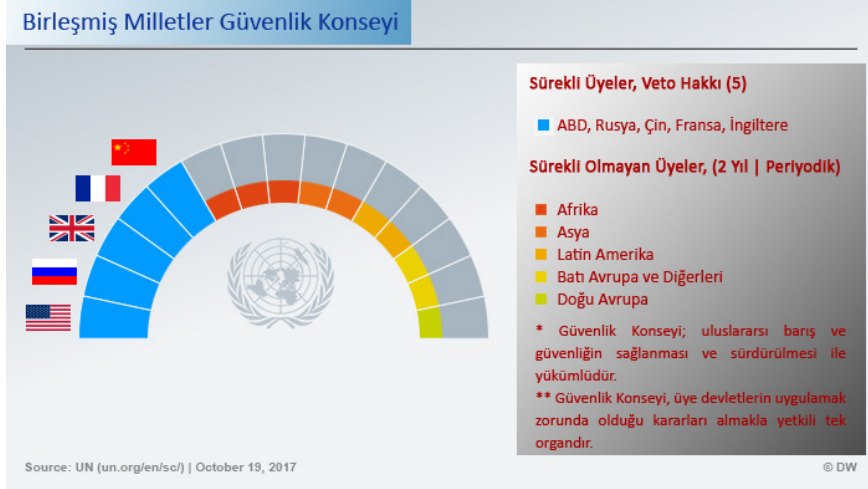
etmesi kuralı⁵² ve benzeri birçok uygulama incelenerek en uygun olan veya olanları dikkate alarak Kurucu Antlaşmanın yeniden düzenlenmesi mümkün gözükmektedir.

4. Birleşmiş Milletler'in Reform Talebinde Aktörler ve Öneriler

Kuruluş tarihinden günümüze geçen 73 yıl içerisinde Güvenlik Konseyi yapısında bir kez değişikliğe gidilmiştir. Bu değişim bir tercihten ziyade zorunluluk olarak gerçekleşmiştir. Dekolonizasyon sürecinin de etkisiyle 1963 yılına geldiğinde kuruluştaki 6 olan Afrika ve Asya kıtasından katılımcı olan ülke üye sayısı, örgütün kuruluş tarihi üzerinden 20 yıl bile geçmemiş olmasına rağmen 63'e ulaşmıştır. BM üye sayısının ise 114'e ulaştığı gerçeğinden hareket edersek, üyelerin yarısından fazlasını bu iki kıtadan katılan devletlerin oluşturduğu gerçeği ortaya çıkmıştır.⁵³ Yeni üyelerin katılmasıyla bölgesel dengelerinde avantajını kullanan BM Güvenlik Konseyi dışında kalan ülkeler ciddi bir kazanım elde etmişler ve geçici üye sayısını 6 dan 10 çıkarmayı başarmışlardır. Geçici üyelerin bölgesel dağılımı ise Tablo 2 de yer alan şeklini almıştır.

Tablo 2: BM Güvenlik Konseyi Geçici ve Sürekli Üyelerinin Dağılımı

(United Nations Regional Groups)⁵⁴

52 Mustafa KELEŞ, "BMGK Yeniden Yapılandırılmalı," <https://aa.com.tr/tr/dunya/bmgk-yeniden-yapilandirilmali/79672?amp=1> (19.09.2018)

53 Selman Ögüt, *21.Yüzyılda Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi'nin Yeniden Yapılandırılması* (İstanbul: On iki Levha Yayıncılık A.Ş., 2014), 2-3.

54 "BM Güvenlik Konseyi Geçici ve Sürekli Üyelerinin Dağılımı," *Deutsche Welle* http://www.dw.com/image/41032246_401.png (05.09.2018)

Güvenlik Konseyi yapısının ilk ve son kez değiştiren bu yapı 1965 yılında Genel Kurulun 1991 (XVIII) sayılı kararıyla yürürlüğe girmiştir.⁵⁵ Bu kararın yürürlüğe konulmasından itibaren BM Antlaşmasının 23'ncü maddesinde belirtilen üye sayısı 11'den 15'e çıkarılmıştır. Bununla beraber 27. maddede belirtilen BM Güvenlik Konseyi'nin usule ve esasa ilişkin karar alması için gerekli olan yeter sayısı 7 den 9' a çıkarılmıştır. Yeni durumda bir karar alınabilmesi için en az 4 geçici üyenin de olumlu oy kullanması gerekmektedir. Usule ve esasa ilişkin kararlar alınırken ayırım esasa ilişkin konularda 9 üyenin olumlu oyunun yanında oylamaya katılan daimi üyelerin hepsinin olumlu oyu gerekmektedir. Bu yapılan değişiklikle, Güvenlik Konseyindeki daimi üyelerin üstünlüğü eski oylama baz alındığında nispeten kırılmış olmakla birlikte esasa ilişkin konularda daimi üyelerin bir tanesinin bile olumsuz oyu kararın Konseyden geçmemesi için yeterlidir.

SSCB'den boşalan Güvenlik Konseyi üyeliğine, 1991 yılında Rusya Federasyonu gelmiştir.⁵⁶ Bu değişim dünya düzenindeki dengelerin yeniden şekillenmesine sebep olmuştur. Sovyet rejiminin beklenmeyen sonu iki kutuba ayrılmış yapının sonu olmuştur. İlerleyen zaman göstermiştir ki bölgesel güçlerin de devreye girmesiyle çok kutuplu bir yapının oluştuğu gözlemlenmiştir.⁵⁷ Yeni aktörler ve güç merkezlerinin ortaya çıkmasının doğal sonucu olarak Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılmasına ilişkin öneriler ve formüllerde ciddi bir artış olmuştur.

Sürekli üyelerin dışında kalan devletlere bakıldığında, Konsey'in yeniden yapılandırılması ve reformu konusunda ortak müştereklerde buluşabilenlerin ittifaklar geliştirdikleri görülmüştür. Görüş ve önceliklerin farklılığından dolayı bu grupların sayısı oldukça fazladır. Mevcut görünüme baktığımızda reforma karşı olanların amacına hizmet ettiği açıktır. Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılması tartışmalarını derleyip toparlayarak, değişik devlet ve devlet grupları tarafından ortaya koyulan muhtelif görüş ve önerilerin ortak bir potada eritilerek istenilen hedefe yönlendirilmelidir.⁵⁸ Böylece çok farklı istek ve hedeflerin söz konusu olacağı için devlet çıkarlarına öncelik vermek yerine, uluslararası sistemin ihtiyaç ve gereklerini yerine getirebilecek konularda çoğunluğun desteği alınabilecektir.

BM örgütünün kalbi kabul edilen beş daimi üyenin bakış açısını incelediğimizde; kendi çıkar ve faydaları doğrultusunda bazı gruplara ve devletlere ülkesel bazda siyasi ve ekonomik nedenlerle destek verdikleri gözlenmekte-

55 Genel Kurul'un 1991 (XVIII) sayılı kararının metni, <http://www.un.org/documents/ga/res/18/ares18.htm> (18.02.2018)

56 Bourantonis, *The History and Politics of UN Security Council Reform*, s. 2.

57 Nico Krisch, "The Security Council and the Great Powers" *The United Nations Security Council And War, The Evolution of Thought and Practice since 1945 içinde*, Ed., Lowe Vaughan, Adam Roberts, Jennifer Welsh, Dominik Zaum (New York: Oxford University Press, 2008): 150-151.

58 Ögüt, 21.Yüzyılda Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi'nin Yeniden Yapılandırılması, 233.

dir.⁵⁹ Kendi aralarında görüş birliğinde oldukları konu ise mevcut ayrıcalıklı konumlarını olabildiğince az sayıda devlet ile paylaşmayı istemekte ve bu konumlarını sürdürmenin yollarını aramaktadırlar. Bu durumun devamı için BMKG'nın başarılı ve etkin olan, nadir örneklerden biri olan 1990 yılındaki Körfez müdahalesinde gösterilen uyumlu çalışma ileri sürülmektedir. Beş daimi üye ülke tarafından başarılı olma argümanı olarak hızlı ve etkin bir yapı ile bu başarılı müdahalenin gerçekleştirildiğini ve dolayısıyla yeni bir şeklin gereksiz olduğu vurgulanmaktadır.⁶⁰

BM, kurulduğu tarihten itibaren, sorun çıktıkça çözüm geliştirme yöntemini seçmiştir. Örgüt, üstlenilmesi gereken yeni görev veya çözülmesi gereken problem ortaya çıktığında yeni birim kurarak veya mikro düzeyde reform yaparak bunları aşmayı seçmiştir. Bunun nedeni, Soğuk Savaş dönemindeki bloklaşmanın bir sonucu olarak köklü bir reform için gerekli olan çoğunluğun onayının alamayacağı düşüncesi idi. BM, 1990 yılında Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle devletlerin ve halkların gözünde farklı bir değer kazanmıştır.⁶¹ Bu olumlu değişimin rüzgarı ve bloklaşmanın sona ermesiyle köklü bir reformun gerçekleştirilebileceği fikri ön plana çıkmıştır. Bu yeni paradigma, çok fazla sayıda görüş ve öneri ortaya çıkartmıştır.

Reform önerileri incelendiğinde, konuların iki ana başlık altında tasnif edilebileceği göze çarpmaktadır. Başlıklardan birincisini BMKG'nın yapısına ilişkin hususlar oluştururken, ikinci başlıkta ise BMKG'nın çalışma yöntemlerine yoğunlaştığını söyleyebiliriz. İlk başlıkta yer alan BMKG'nın yapısına ilişkin önerilerin reform tartışmalarının ana kütesini oluşturduğunu söylemek abartı olmayacaktır.⁶² Reform için bir araya gelen devlet grupları veya çalışma örgütlerinin de sayısı oldukça fazladır. Bu çalışmalardan öne çıkanlara başlıklar halinde bakmakta fayda vardır.

4.1. G-4 (Dört Grubu-Four Group)

G-4 (Dört Grubu-Four Group) üyelerini Almanya, Japonya, Hindistan ve Brezilya oluşturmaktadır. G-4 Grubu'nu oluşturmaktaki hedef, ortak görüşlerini dile getirmek ve reform konusundaki kaynaklarını en etkin şekilde kullanmak için birlikte hareket etmektir. Soğuk Savaş'ın sona ermesine mütakip Almanya ve Japonya sürekli üyelik için aktif bir çaba içerisine girmiştir. Hindistan ve Brezilya ise bu iki devletin yanına 2000 yılı itibariyle dahil olmuştur. Bu

⁵⁹ Alice Minor, "Reform of the United Nations Security Council: A Rope of Sand," *Dijital Collections* http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1974&context=isp_collection (2103.2018)

⁶⁰ Dimitris Bourantonis, *The History and Politics of UN Security Council Reform* (London: Routledge, 30-31).

⁶¹ David Long, "Conclusion: Inter-War Idealism, Liberal Internationalism, and Contemporary International Theory", *Thinkers of the twenty Year's Crisis içinde*, Ed., D. Long, & P. Wilson (New York: Oxford University Press, 2003), 320.

⁶² Keskin Ata, "Türkiye ve Birleşmiş Milletler", 277-278.

dört devletin BM Reformu Ortak Basın Bildirgesi'ni 21 Eylül 2004 tarihinde yayımlamaları ise ortak hareketin en somut göstergesi olmuştur.⁶³

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasının ana sorumlusu BMGK'dır. Buradan hareketle, G-4 grubu devletlerinin ortak bir dille kendilerinin uluslararası barış ve güvenliğinin korunması sorumluluğunu alma kapasitelerinin olduğu görüşüdür. Almanya ve Japonya BM'ye ekonomik katkı sıralamasında 2'nci ve 3'ncü sırada yer almaktadırlar. Dünyanın en büyük 3'üncü Ekonomisi Japonya iken 4'üncü büyük ekonomisi de Almanya'dır. Brezilya, her geçen gün güçlenen ekonomisinin yanında Güney Amerika'nın en büyük ülkesi olması bölgesel avantaj sağlamaktadır.⁶⁴ Hindistan ise Brezilya gibi büyüyen ekonomisinin yanında Çin'den sonra en kalabalık nüfusa sahip ülkedir.

G-4 grubu devletlerinin yaklaşım ve girişimlerini destekleyen ülkeler vardır.⁶⁵ Bu görüşü destekleyen ülkeler, BMGK'nın içerisinde 5 süreli üyenin çok güçlü oldukları ve bu üstünlüğü kendilerinin kırabileceklerine inanmaktadırlar. Bu girişime muhalif ülkeler de mevcut durumdadır. Özellikle Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Mutabakat İçin Birleşme Grubunu oluşturan devletler G-4 ülkelerinin daimi üyelik isteklerine sert bir şekilde muhalefet etmektedirler.⁶⁶

4.2. Mutabakat İçin Birleşme Grubu

Mutabakat İçin Birleşme Grubu; G-4 Grubu üyelerinin daimi üyelik sayısının artırılmasına karşı çıkan Türkiye, İtalya, İspanya, Meksika, Pakistan, Kuzey Kore, Arjantin, Kanada, Malta, San Marino, Kosta Riko, Kolombiya devletlerinden oluşmaktadır. G-4 Grubuna muhalefet için bir araya gelen bu ülkeler yeni daimi üyeliğe karşı durmuşlar ve 10 yeni geçici üye ile Konsey üye sayısının 25 olmasını desteklemektedirler.⁶⁷

Devletlerin birçoğunun dışarıda bırakılması ile oluşturulan daimi üyelik sistemine Mutabakat İçin Birleşme Grubu karşı çıkmaktadır. Eşitsiz ve dengesiz tanımlamasını kullanan grup, mevcut sistemdeki daimi üyelik ve veto yetkisini hedef almaktadır. Oluşturmayı hedefledikleri yeni Güvenlik Konseyi ise eşitlik ilkesiyle, daha şeffaf, daha etkin ve sorumlu tutulabilmesi mümkün olan yapıyı işaret etmektedirler. Bunun ise; daimi üyelerin sabit kalması ve geçici üyelere eklenecek 10 yeni üye ile birlikte Güvenlik Konseyi üye sayısının 25 olması gerektiğini savunmuşlardır. Geçici üyeleri 2 yıllığına ve coğrafi dağılım göz önüne alınarak seçilmesi fikrini savunmaktadırlar.

63 Japonya Dışişleri Bakanlığı, "Ortak Basın Açıklaması," 2004 <http://www.mofa.go.jp/policy/un/reform/joint0409.html> (05.09.2018)

64 Dimitri Bourantonis, *The History and Politics of UN Security Council Reform*, 27-32.

65 Dimitri Bourantonis, *The History and Politics of UN Security Council Reform*, 66-67.

66 Sahar Okhovat, "The United Nations Security Council: Its Veto Power and Its Reform" *The University of Sydney* https://www.sydney.edu.au/arts/peace_conflict/docs/working_papers/UNSC_paper.pdf (05.03.2018)

67 A.g.e.

4.3. Kofi Annan'ın Düzenlediği Yüksek Seviyeli Panel (High-level Panel)

Irak savaşı sonrası devletler arası ciddi ayrışmalar olmuştur. Bu ayrışımı gören dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın çabalarıyla 2003 yılında 16 üyenin katılımıyla Yüksek Seviyeli Panel yapılmıştır. Katılımcı ülkeler arasında daimi beş üyenin yanı sıra; Almanya, Japonya, Hindistan, Brezilya, Pakistan, Avustralya, Norveç, Tayland, Uruguay, Tanzanya ve Gana katılmıştır. Ülke seçiminde kıtaların temsiline dikkat edilmiştir. Uluslararası ihtilafların giderilmesi için toplanan devletler 2 Aralık 2004 tarihinde "Daha Güvenli Bir Dünya Ortak Sorumluluğumuz" başlığı ile 141 sayfalık bir rapor yayınlamıştır. Rapor incelendiğinde reel-politik ve katılımcı ülkelerin özellikle daimi üyenin etkisinde kaldığı göz ardı edilmemiş olmakla birlikte mevcut yapının daha demokratik ve şeffaf olması adına yapıcı öneriler mevcuttur.⁶⁸

4.3.1. A Modeli

A Modeli ise Güvenlik Konseyindeki daimi üye ve geçici üye sayısının değiştirilmesini öngörmektedir. Model; mevcut üyeliklere ek olarak 6 adet daimi ve 3 adet geçici üye eklenmesi ile 24 üyeli bir konsey tasarlamıştır. Yeni daimi üyelerin veto yetkisinden yoksun olması ve ülkelerin seçiminde bölgesel dağılımın göz önünde bulundurulması hedeflenmektedir.⁶⁹

Tablo 2: BM Reform Önerisi - Model A

Bölgeler	Devlet Sayısı	Daimi Üyelik (Devam eden)	Önerilen Yeni Daimi Üye Sayısı	Önerilen İki Yıllık Koltuk Sayısı (Yenilenemez)	Toplam
Afrika	53	0	2	4	6
Asya ve Pasifik	56	1	2	3	6
Avrupa	47	3	1	2	6
Amerika	35	1	1	4	6
Model A Toplamı	191	5	6	13	24

4.3.2. B Modeli

Ülkesel gruplar incelendiğinde iki ana görüşün olduğu göze çarpmaktadır. Bunlardan ilki daimi üye sayısının artırılması fikrinde olanlar, diğer görüş ise daimi üyelerin sayısının artırımına muhalefet edenler olarak temel bir ayırım yapılabilir. A Modeli daimi üye sayısının artırılması fikrine olumlu bakan ül-

68 "A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change," *United Nations* http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf (06.03.2018)

69 *A.g.e.*

keler tarafından kaleme alınmıştır. B Modeli ise daimi üyelik sayısının artırılması fikrinin karşısında duran ülkelerin hassasiyetleri göz önünde bulundurularak kaleme alınmıştır.

B Modeli Konseye yeni daimi üye eklenmeden üye sayısının artırılması önermektedir. 4 yıllığına seçilecek 8 adet yeni üyenin Konseye katılmasını öne süren model Tablo 2’de görülen bölgesel dağılım yerine tablo 4’de görülen 24 üyeli 4 yıllık ve 2 yıllık olan geçici üyelikleri olan yapıyı önermiştir.

Tablo 4: *BM’de Reform Tartışmaları - Model B*

(Annan, 2004, s. 81)

<i>Bölgeler</i>	<i>Devlet Sayısı</i>	<i>Daimi Üyelik (Devam eden)</i>	<i>Önerilen 4 Yıllık Yenilenebilir Daimi Üye Sayısı</i>	<i>Önerilen İki Yıllık Koltuk Sayısı (Yenilenemez)</i>	<i>Toplam</i>
Afrika	53	0	2	4	6
Asya & Pasifik	56	1	2	3	6
Avrupa	47	3	2	1	6
Amerika	35	1	2	3	6
Model B Toplamı	191	5	8	13	24

Tüm reform önerileri incelendiğinde iki ana sorun olduğu görülmektedir. İlki Güvenlik Konseyi’nin yapısına ilişkin sorunlar, ikincisi ise Güvenlik Konseyi’nin çalışma yöntemleri ve bu yöntemlerin şeffaflaştırılması konularıdır.⁷⁰ İlk sorun olan Güvenlik Konseyi’nin yapısına ilişkin konularsa reform önerilerinin çoğunluğunu oluşturmaktadır. İkinci sorun nispeten arka planda kalmaktadır.

5. Türkiye BM Güvenlik Konseyi Tartışmalarında nerede?

BM sisteminin mimarları olan İkinci Dünya Savaşı’nın galibi ülkeler, yeni inşa edilen uluslararası örgütün kurucu konferansında yer almak isteyen devletlerin 2 koşulu yerine getirmelerini istediler. Bu koşullardan birincisi Japonya ve Almanya’ya savaş ilan etmeleri diğer koşul ise, 1 Ocak 1942 tarihinde kabul edilen BM Bildirisi’ne katılmaktı. Türkiye, 23 Şubat 1945’te savaş ilanı, 24 Şubat 1945’te ise BM Bildirisi’ne katılma koşullarını yerine getirmiş ve 25 Nisan 1945’te yapılan San Francisco konferansına davet alarak katılan 51 kurucu ülkeden biri olarak, BM kurucu üyeleri arasında yer almıştır.

70 Keskin Ata, “Türkiye ve Birleşmiş Milletler”, 279-280.

Türkiye, BM Antlaşmadaki bazı maddeleri istemeyerek de olsa kabul etmiştir. Egemenlik ve eşitlik ilkelerinin istisnası olan veto yetkisine karşı durmuş, fakat veto hakkının kabul edilmemesi durumunda örgütün kurulamayacağı anlaşılınca bu yetkinin 5 devlete verilmesini onaylamak zorunda kalmıştır. Geçici üyelerin sayısının az olduğu daha fazla olması gerektiğinin yanında, BMGK kararı olmadan bölgesel örgütlerin kuvvet kullanamamasına ilişkin maddede⁷¹ Bölgesel Örgütlerin, BM'ye haber verme koşuluyla kuvvet kullanabilmeleri olarak değiştirilmesini önermiş fakat görüşlerine yeterli desteği bulamamıştır.

Türkiye'nin BM faaliyetlerinin 3 döneme ayrıldığı gözlenmiştir. İlk dönem itibariyle BM örgütüne kayıtsız şartsız destek veren Türkiye, 1960'ların başlarından itibaren Kıbrıs konusunda müttefiklerinin kendisini yalnız bırakmasından dolayı politika değiştirmiştir. İkinci dönem olarak tanımlayabileceğimiz bu yeni dönemde geri planda ve katılımcı olmayan ülke profili çizmiştir.

Soğuk Savaş'ın sona erdiği dönemde ise Türkiye'de örgüt içerisinde faal bir devlet olmayı tercih etmiştir. BMGK'ye üye olmanın ayrıcalıklarının farkında olan Türkiye, 1951-1952, 1954-1955, 1961 Polonya ile dönüşümlü üyelik dönemleri sonrası yaklaşık yarım yüzyıl boyunca geçici üyeliğe kabul edilmediği dönemin aksine 2000'li yıllarla birlikte diplomaside önemli adımlar atan Türkiye, BM Genel Kurul üyelerinin üçte iki çoğunluğunu oluşturan 128 üyenin desteği yeterli iken 151'inin desteğini alarak 2009-2010 yıllarında seçilmiş ve görevi boyunca etkin bir üye olarak pozitif bir performans göstermiştir.⁷² Daha sonraki yıllarda ise BMGK geçici üyeliği için aktif olarak çalışmalarını sürdürmüş olmasına rağmen, Örneğin; 2015-2016 dönemi üyeliği için son turda 60 oy alabilmiş ve yeterli sayıya ulaşamadığı için üyelik şansını kaybetmiştir.

BM'ye ekonomik desteğini artıran Türkiye tablo 5'de görüldüğü gibi 2018 yılında 18. sırada ve BM bütçesinin % 1.01'sini karşılayacaktır. Ekonomik destekle yetinmeyen Türkiye Barışı Destekleme ve Koruma Operasyonlarını, uluslararası barış ve istikrarın korunmasında uluslararası toplumun elindeki en önemli araçlardan biri olarak görmekte ve bu misyonların içerisinde aktif olarak yer almaktadır.⁷³

71 Bkz. Birleşmiş Milletler Antlaşması, Madde 53.

72 Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye, <http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>, (31.01.2018)

73 *A.g.e.*

Tablo 5: BM Bütçesine Üyelerce Sağlanan Katkı Oranları (2015)⁷⁴

Sıra	Ülke	BM Bütçesine Katkısı
1	ABD	% 22
2	Japonya	% 9.68
3	Çin	% 7.92
4	Almanya	% 6.38
5	Fransa	% 4.85
6	İngiltere (UK)	% 4.46
18	Türkiye	% 1.01

Türkiye'nin BM mevzuatı ve işleyişinden kaynaklı sorunların giderilmesi içinde aktif bir çaba göstererek, reformunu istediği konulardaki görüşlerini fırsat bulduğu her platformda dile getirmektedir. Türkiye'nin reformunu istediği konuların en başında;⁷⁵ BMGK üye sayısının 30 olabileceği bu artışın geçici üyelerin sayısında olması gerektiğini ileri sürerek daimi üyelerin sayısının artmasına mesafeli durmaktadır. Mevcut üye sayısının 1/12 si olan temsil oranının 1/6 ya çıkaracak bu durumun Konsey'i daha demokratik ve temsil gücüne sahip hale getireceği gerçeğidir. İkinci öneri, veto kullanımının kısıtlanması için yöntemler geliştirilmesi gerektiği görüşüdür. Üçüncü öneri, bölgesel temsil de coğrafi temsilin sürdürülmesini isterken özellikle Afrika kıtasındaki orta ve küçük ölçekli devletlerin yeterince temsil edilmemesi sorununun giderilmesini istemektedir. Dördüncü öneri, BM, Genel Kurul ile Güvenlik Konseyi arasındaki ilişkilerin güçlendirilmesi ve Güvenlik Konseyi'nin hesap verebilir konuma getirilmesi gerektiği görüşüdür.

SONUÇ

Savaşın galiplerinin tasarladıkları bir sistem olan BM, kuruluşundan bugüne birçok değişime ve gelişime sahne olmuştur. Savaşın mağlupları arasında olan Almanya ve Japonya'nın örgüte ekonomik destek sıralamasında ikinci ve üçüncü sıralarda yer almaları ve Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerine katılabilecek devletler arasında ilk sıralarda gösterilmeleri, örgütün yapısında ve çalışma yöntemlerinde revizyon/değişiklik isteklerinin somut göstergeleri olmuştur. Diğer bir taraftan ise örgüt içinde en etkin ve bağlayıcı kararlar alabilme yetkisine sahip olan Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri ve bunların etkinliğinin sigortası olan veto yetkisi hiçbir değişikliğe uğramadan kuruluşun günümüze kadar gelmiştir. Yakın zamanda da daimi üyeler ve veto yetkisinde köklü bir değişimin yaşanacağı yönünde önemli bir işaret gözükmemektedir.

74 "Assessment of Member States' contributions to the United Nations Regular Budget for the Year 2018," *United Nations* <http://undocs.org/en/ST/ADM/SER.B/973> Erişim (31.01.2018)

75 Keskin Ata, "Türkiye ve Birleşmiş Milletler", 278-281.

Güvenlik Konseyi'nin daimi üyelerinin elinde olan bu yetkilerin reformu için uluslararası barış ve güvenliği tehdit edebilecek bir topyekûn savaş veya büyük bir kriz olmadığı sürece özellikle beş daimi üyenin ayrıcalıklı konumlarından vazgeçmeleri mümkün görünmemektedir.

Uluslararası sistemin işleyişini bir kurallar bütünü haline getirmeye çalışan BM sistemi de tarihsel arka planına bakıldığında yaşanan acı tecrübelerin tekrür etmemesi gayesiyle oluşturulmuştur. Dolayısıyla örgütün yapısal sorunlarını gidermek için büyük bir kriz veya savaş beklemesi kuruluş felsefesiyle tezat oluşturmaktadır.

BM sisteminin işleyişinde en büyük sıkıntı veto yetkisinde yaşanmaktadır. Eğer bu sorun aşılabılırsa uluslararası barış ve güvenliği tesis etmeyi en büyük amaçlarından biri olarak belirleyen örgütün kuruluş felsefesine uygun hareket edebileceği ve bu sayede saygınlığını ve uluslararası toplumun desteğini arkasına alabileceği muhakkaktır. Veto yetkisinin tamamen kaldırılması günümüz şartlarında mümkün olmadığı için uluslararası arenanın gerçeklerini de göz ardı etmeyen bir veto sistemine daimi üyeler ikna edilmelidir. Reform için bir araya gelen müttefik devletlerin, alternatif yöntemler geliştirerek yeteri kadar üyeyi yanına almalı ve kamuoyu desteği oluşturmalıdır. Tutarlı ve ayağı yere basmayan önerilerden kaçınılmalıdır. Bir karar tasarısının veto edilebilmesi için en az iki daimi üyenin olumsuz oyunun aranması ve benzeri seçenekler gündeme alınabilir.

Tüm reform önerilerine baktığımızda ortak görüşlerin yanında çok farklı ve birbirleriyle tezatlık oluşturan görüşler de göze çarpmaktadır. Bu tezatlıklardan dolayı ülkelerin bir araya gelemedikleri ve ortak hareket edemedikleri açıktır. Mevcut görüntü sistemin devamından yana olan ülkelerin çıkarlarına hizmet etmektedir. Reform başarmak ve mevcut sistem değiştirilmek isteniyorsa, bu ayrılıkların ortak bir müşterekte giderilmesi için tarafların birbirleriyle müzakere ve görüş alışverişleriyle karşılıklı vazgeçmeleriyle mümkün olacaktır. Görüş ayrılıklarının başında gelen sürekli üyelik sayısının artırılıp artırılmaması ise iyi düşünülmelidir. Örgütün kurulduğu günden günümüze kadar en sorunlu sahasını oluşturan bu duruma yeni devletleri eklememenin, kurulacak yeni sistemin ihtiyaç duyacağı bir reform veya değişimi daha da zorlaştıracağı göz önüne alınmalıdır.

Reform konusunda en istekli ülkelerin başında gelen Türkiye'nin, BM faaliyetlerine aktif olarak katılım gösterip sistemin etkinliğine katkı yapması ve bu faaliyetlerinin yanında sistemin işleyişinde yaşanan sıkıntıları dile getirerek sistemsel değişimler önermesi bir mantık içerisinde. Türkiye, Bu tutarlı konumunu yitirmemeye özen gösteren etkin bir üye profili çizmektedir. Bunun yanı sıra getireceği reform tekliflerinde ise diğer ülkeler ile mutabakat sağlayıp destek alabileceği konuları seçmek zorundadır. Eğer bu durumun tersi bir algı oluşursa görüşlerini destekleyecek ve ortak hareket edebileceği devlet sayısına ulaşmakta sıkıntıya düşecektir. Reformunu istediği konularda görüşlerini destekleyen yeterli sayı olan genel kurulun 2/3 yani 128 üye sayısına ulaşmayı

başarabilirse reform için gerekli olan birinci engelle aşılmış olacaktır. İkinci ve daha zor olan engel ise daimi üyelerin bu değişikliği kabul etmeleridir. Bu değişiklik için daimi üyelerin bu değişimin gerekliliğine ikna olmaları veya zorunluluk hissetmeleri dışında bir seçenek gözükmemektedir.

Alternatif bir organizasyon veya yapılanmanın yakın zamanda mümkün olmadığı açıktır. Günümüz egemen devletlerinin nerdeyse tamamının BM sistemine üye olarak bu sisteme gönüllü veya zorunlu olarak destek verdiklerinden yola çıkarsak yeni bir organizasyon için harcanacak zaman ve çaba yerine hazır işleyen BM sisteminin aksayan ve işlemeyen taraflarının değiştirilerek geliştirilmesi daha yerinde bir çalışma olacaktır.

KAYNAKÇA

Aral, Berdal. Küresel Güvenlikten Küresel Tahakküme BM Güvenlik Sistemi ve İslam Dünyası, İstanbul: Küre Yayınları, 2016

Arıboğan, Deniz Ülke. "Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Bir Araç Olarak BM ve Temel Sorunları", *21. Yüzyıl Enstitüsü dergisi:128-149*, <http://www.21yyte.org/assets/uploads/files/128-149%20Deniz.pdf>

Ata, Funda Keskin. "Türkiye ve Birleşmiş Milletler" *Birleşmiş Milletler:BM Sistemi ve Reformu içinde*, Ed., Nejat Doğan, Cenap Çakmak, Halil Kürşad Aslan, 259-285. Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınevi, 2014.

Aybay, Rona. *Uluslararası Yargı*. İstanbul: Alfa Yayınları, 2013.

Birleşmiş Milletler Antlaşması

Birleşmiş Milletler, "San Francisco Conference," <http://www.un.org/en/about-un/history/1941-1950.shtml>

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 377(V) sayılı kararının metni, *Birleşmiş Milletler*

<http://www.un.org/documents/ga/res/5/ares5.htm>

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu' 500(V) sayılı kararının metni,

<http://www.un.org/documents/ga/res/5/ares5.htm>

Bourantonis, Dimitris. *The History and Politics of UN Security Council Reform*. London: Routledge, 2005.

Buzan, Barry, *Uluslararası İlişkilerde İngiliz Okulu*. İstanbul: Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, 2015, 104.

Çakmak, Cenap, "BM Genel Kurulu: Anarşi, Küresel Yönetişim ve BM Genel Kurulu'nun Rolü" *Birleşmiş Milletler:BM Sistemi ve Reformu içinde*, Ed., Nejat Doğan, Cenap Çakmak, Halil Kürşad Aslan, 259-285. Ankara: Siyasal Kitapevi Yayınevi, 2014.

Japonya Dışişleri Bakanlığı, (2004), Ortak Basın Açıklaması,

<http://www.mofa.go.jp/policy/un/reform/joint0409.html>

Keleş, Mustafa. BMGK Yeniden Yapılandırılmalı, *Anadolu Ajansı* <https://aa.com.tr/tr/dunya/bmgk-yeniden-yapilandirilmali/79672?amp=1>

Kıran, Abdullah. “Milletler Cemiyeti ve Önlemeyen Savaş”, *Girne Amerikan Üniversitesi Journal of Applied Sciences*, 3(6) (2008): 34.

Krisch, Nico. “The Security Council and the Great Powers” *The United Nations Security Council And War, The Evolution of Thought and Practice since 1945 içinde*, Ed., Lowe Vaughan, Adam Roberts, Jennifer Welsh, Dominik Zaum, 133-153. New York: Oxford University Press, 2008.

Mengiler, Özgür. *BM Çerçevesinde Uluslararası Uyuşmazlıkların Barışçıl Çözümü*. Ankara: Platin Yayıncılık, 2005.

Milletler Cemiyeti Misakı

Minor, Alice. Reform of the United Nations Security Council: A Rope of Sand, *SIT Graduate Institute/SIT Study Abroad* (Fall 2010)

http://digitalcollections.sit.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1974&context=isp_collection

Morgenthau, Hans. *Uluslararası Politika*. çev. Baskın Oran ve Ünal Oskay. Ankara: Türk Siyasi İlimler Derneği, 1970.

Okhovat, Sahar. The United Nations Security Council: Its Veto Power and Its Reform, *Sydney University*, (2001)

https://www.sydney.edu.au/arts/peace_conflict/docs/working_papers/UNSC_paper.pdf

Öğüt, Selman. 21.Yüzyılda Uluslararası Hukuk Çerçevesinde BM Güvenlik Konseyi'nin Yeniden Yapılandırılması. İstanbul: On iki Levha Yayıncılık, 2014.

Ripsman, Paul ve M.Norrin, T.Varkey. *Globalization and the National Security State*. New York: Oxford University Press, 2010.

Stievers, Daws ve Loraine, Sam. *The Procedure of The UN Security Council*. New York: Oxford University Press, 2014.

Security Council - Veto List, http://www.un.org/depts/dhl/resguide/scact_veto_en.shtml

Genel Kurul'un 1991 (XVIII) sayılı kararının metni, *Birleşmiş Milletler*, <http://www.un.org/documents/ga/res/18/ares18.htm>

T.C. Dışişleri Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve Türkiye,

<http://www.mfa.gov.tr/birlesmis-milletler-teskilati-ve-turkiye.tr.mfa>, Erişim:31.01.2018

Uluslararası Adalet Divanı 1962 Danışma Görüşü, Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2), <http://www.icj-cij.org/docket/files/49/9317.pdf>

UN Security Council Resolutions, *Birleşmiş Milletler*

[http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/83\(1950\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/83(1950))

United Nations Peace Operations, Birleşmiş Milletler <https://www.unmissions.org/>

United Nations, A more secure world: Our shared responsibility, Report of the High-level Panel on Threats, Challenges and Change,

http://www.un.org/en/peacebuilding/pdf/historical/hlp_more_secure_world.pdf

United Nations, Assessment of Member States' contributions to the United Nations Regular Budget for the Year 2018, <http://undocs.org/en/ST/ADM/SER.B/973> Erişim:31.01.2018

Zongyun, Zi. "Big Power Assurance of Peace Versus the Principle of Equality among All Nations", *The Dumbarton Oaks Conversations and the United Nations 1944-1994* içinde, Ed., Ernest R. May, Angeliki E. Laiou, 47-71. Washington D. C.: Washington D. C. Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 1998.

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Türk tarihi incelendiğinde geçmişteki başarıların arkasında iyi yetişmiş bilge adamların bulunduğu görülmektedir. Ancak günümüzde olayların çok boyutlu olarak gelişmesi ve sorunların karmaşıklaşması, birkaç bilge kişinin veya aydının gelişmeleri zamanında ve doğru olarak algılamasını ve alternatif politikalar üretebilmesini zorlaştırmaktadır. Gelişmelerin yakından takip edilmesi, gelecekle ilgili gerçekçi öngörülerin yapılabilmesi ve doğru politikalar üretilmesi için farklı disiplinlere ve görüşlere sahip bilge adamlar ile genç ve dinamik araştırmacıların, esnek organizasyonlar içinde sinerji sağlayacak şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir.

Dünya'daki ve yurt içindeki gelişmeleri takip ederek geleceğe yönelik öngörülerde bulunmak; Türkiye'nin ikili ve çok taraflı uluslararası ilişkilerine ve güvenlik stratejilerine, yurt içindeki siyasi, ekonomik, teknolojik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine yönelik bilimsel araştırmalar yapmak; karar alıcılara milli menfaatler doğrultusunda gerçekçi, dinamik çözüm önerileri, karar seçenekleri ve politikalar sunmak amacıyla Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) kurulmuştur. BİLGESAM'ın vizyonu, amacı, hedefleri, çalışma yöntemi, temel nitelikleri, teşkilatı ve yayınları <http://www.bilgesam.org/tr> web sitesinde sunulmaktadır.

BİLGE STRATEJİ DERGİSİ

Bilge Strateji; hakemli ve bağımsız bir dergidir. Bilge Strateji, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) tarafından yayınlanmaktadır. Yayın politikası ve bilimsel kriterler, bağımsız editörler ve Yayın Kurulu'na tespit edilmektedir.

Alanında Türkçe ve İngilizce makaleleri yayınlar. Güz ve Bahar dönemlerinde olmak üzere yılda iki kez yayınlanmaktadır. Bilge Strateji, uluslararası ilişkiler başta olmak üzere tüm sosyal bilimler konularında makaleler içerir.

Bilge Strateji'nin temel amacı sosyal bilimler alanlarındaki farklı düşünen yazarların fikirlerinden oluşan sinerji ile yurt içi ve yurt dışında sosyal bilimler literatürüne katkıda bulunabilmektir. Özellikle, sunacağı farklı bilimsel düşüncelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine çözüm üretebilmektir.

YAZARLARA BİLGİ NOTU

1. Bilge Strateji Dergisi ulusal hakemli bir dergidir. Bilge Strateji Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen makale daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olmalıdır.
2. Yazarlardan gelen makaleler alanında yetkin iki hakeme gönderilir. Hakemlerden rapor alınır ve rapora göre yazarlara geri dönüş yapılır. Yazarın hakemlerin raporları doğrultusunda ilgili düzeltme, değişiklik ve eklemeleri yapması durumunda makaleler yayınlanır. Makalenin yayınlanması konusunda hakemlerden biri olumsuz diğeri olumlu değerlendirme verirse, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Üçünü hakemin verdiği değerlendirmeye göre makalenin yayınlanmasına karar verilir.
3. Makale dili Türkçe veya İngilizce olmalıdır.
4. Makale; yazım stili, anlatımda akışkanlık, dilin doğru kullanımı, yazının planlaması, dipnotlar ile yazı arasındaki uyum, dipnotlardaki bilgilerin eksiksiz ve doğru olması, dipnotların yeterliliği, yazı ile ilgili yeterli kaynağın kullanılıp kullanılmadığı, çalışmanın bilim dünyasına katkısı, orijinalliyi, yazarın iddialarını savunmadaki yeterliliği, yazının derinliyi ve kalitesi gibi noktalarda tutarlı olmalıdır.
5. Makalelerin uzunluğunda alt sınırın 4000 kelime, üst sınırın ise 15000 kelimeden uzun olmaması tavsiye edilir. Kitap inceleme çalışmaları ise 1500-2000 kelime arasında olmalıdır.
6. Makale ile birlikte 80-110 kelimeyi aşmayan özeti (Türkçe ve İngilizce olarak) ve yazar hakkında 5-6 satırlık bilgi notu da gönderilmelidir.
7. Makale, Times New Roman formatında 11 puntoda ve 1,15 satır aralığında yazılmalıdır. Dipnotlar için Times New Roman formatında 10 punto kullanılmalıdır.
8. Makalenin başliyi Türkçe ve İngilizce olarak metne uygun kısa ve açık ifadeli olmalı; başlık ve alt başlıklar kalın harflerle yazılmalıdır.
9. Ana başlıklar ve alt başlıklar rakamlarla numaralandırılmalıdır. Ana başlıklar büyük harflerle yazılmalıdır. Takip eden alt başlıklar ise, kelimelerin ilk harfleri büyük diğeri harfler küçük olacak şekilde düzenlenmelidir.

1. ANA BAŞLIK

1.1. Alt Başlık

1.1.1. Alt Başliğin Bölümü

10. Alıntılama da Chicago Manual of Style sistemi kullanılmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

Örnek:

- Kitabın dipnot olarak gösterimi;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

- Kitap içindeki bölümün dipnot olarak gösterimi;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

- Akademik dergi makalesinin dipnot olarak gösterimi;

Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's Republic," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, "Plato's Republic," 452–53.

- İnternette alın an dipnotun gösterimi;

Fatih Özbay, "Türkiye-Rusya İlişkilerinde Üçüncü Dönem," 11.05.2010, erişim tarihi 08.11.2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=677:turkiye-rusya-iliskilerinde-ucuncu-donem&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136.

- Kaynakça gösterimi;

Pollan, Michael. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

McDonald's Corporation. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11. Makale Teslim Şekli: Makaleler bilgesam@bilgesam.org adresine Bilge

Strateji dergisinde yayınlanmak üzere gönderildiği belirtilerek yazar iletişim bilgileriyle birlikte gönderilmelidir. Bu süreçte, makalelerle ilgili yapılması gereken değişiklik ve düzeltmeler yazarlara bildirilecektir. Makalenin değişiklik yapılmış hali, bildirim tarihinden en geç iki hafta sonra yukarıda belirtilen e-posta adresine tekrar gönderilmelidir.

12. Daha fazla bilgi edinmek için www.bilgestrateji.com adresine bakınız.

SUBMISSION GUIDELINES

1. The Wise Strategy Journal is a nationally refereed journal. Articles submitted for publication in the Wise Strategy Journal must not ever have been previously published in any other publication.
2. Articles must be written in Turkish or English.
3. Submitted articles are viewed by two competent referees, who are renowned experts in their field. The authors are then given feedback according to the reviews given by these selected referees. Articles are published pending that the author makes the required corrections, changes, and additions to the article per the suggestions of the referees' review. In the case that referees submit contradicting reviews about the article, the article in question is then sent for review to a third referee. The ultimate publication of the article is lastly determined by the review given by the third referee.
4. Meticulous attention should be paid to the following criteria: writing style, academic accuracy, correct language usage, organized and cohesive writing, appropriate and adequate use of footnotes, and relevant and sufficient use of resources. Studies should exhibit originality, depth, and quality in their contribution to the science world.
5. Articles should not be less than 4,000 words. Although the number of words at maximum is not limited, it is recommended not to exceed 15,000 words. The number of words for book reviews should be between 1500-2000 words.
6. A summary of the article and a short biography of the writer (both not exceeding 100 words, in either Turkish or English) ought to be sent with the article.
7. The article must be written in 11-point Times New Roman font and 1.5 line spacing. Footnotes must also be written in Times New Roman font, size 10.
8. The article's title must be short, appropriate, and clearly expressed; headings and sub-headings should be marked in bold.
9. Headings and sub-headings ought to be numbered, as exhibited in the example below. Headings must be written in all capital letters. For the subsequent sub-headings, the first letter of the first word must be capitalized while the following letters are lower-cased.

1. MAIN HEADING

1.1. Sub Heading

1.1.1. A Brief Chapter Under Sub-Heading

10. For the use of citations, the system of the Chicago Manual of Style ought to be used. For further details, please see http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

- For a book;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

Pollan, Michael. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

- For a chapter or other part of a book;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

Kelly, John D. "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War." In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press, 2010.

- For a journal article;

Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's Republic," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, "Plato's Republic," 452–53.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

- For a website;

"McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts," McDonald's Corporation, accessed July 19, 2008, <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

“McDonald’s Happy.”

“McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts.” McDonald’s Corporation. Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11. Article Submission: Articles to be published in the Wise Strategy Journal must be sent to editor@bilgestrateji.com. Within the e-mail, the proposed article should be attached, together with a brief statement requesting the article’s inclusion in the Wise Strategy Journal. Brief (100 words) biographical information about the writer should also be included.

The submission process will include notifying the writer of changes and corrections to the article that have been suggested by the selected referees. Authors must then re-send the final amendments to the article to the above email address no later than two (2) weeks, or 15 days, after the date when they were given the appropriate feedback.

12. For further information, please see <http://www.bilgestrateji.com/eng>